

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ŘECKÝCH A LATINSKÝCH STUDIÍ

Diplomová práce

Frekvence vedlejších vět v latinských textech z předepsané povinné četby na ÚŘLS FF UK

Frequency of subordinate clauses in Latin
texts for students at ÚŘLS FF UK

Studijní program: Řecká a latinská studia

Autor práce: Daniel Bříza

Vedoucí práce: Mgr. Michal Ctibor, Ph.D.

Rok odevzdání práce k obhajobě: 2025

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce Mgr. Michalu Ctiborovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval během svých konzulací. Děkuji také své rodině za podporu po celou dobu mého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že práce nebyla předložena jako splnění studijní povinnosti v rámci jiného studia nebo předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. ledna 2025

.....

Daniel Bříza

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je statisticky a poté didakticky vyhodnotit výskyt druhů a poddruhů latinských vedlejších vět (včetně vedlejších vět neprototypických) ve stanoveném korpusu latinských textů. Mimo jiné stručně představím různé způsoby klasifikace vedlejších vět a vyhodnotím jejich klady a zápory. Ve výuce latiny (a starořečtiny) se pro popis systému jejích vedlejších vět používá tzv. kombinovaná klasifikace vedlejších vět, která je od větňčlenské klasifikace odlišná. Hlavním cílem bylo zjistit, zda jsou výklad gramatiky a jazykový komentář k textům v povinné četbě adekvátní tomu, s čím se studenti setkávají v originálních textech. Při tom jsem našel také mnoho tzv. neprototypických jevů, jejichž výklad často chybí.

Abstract

The task of this diploma thesis is to statistically and then didactically evaluate the occurrence of types and subtypes of Latin subordinate clauses (including non-prototypical subordinate clauses) in a given corpus of Latin texts. Among other things, I will briefly present various methods of classifying subordinate clauses and I will evaluate their pros and cons. In teaching Latin (and Ancient Greek), the so-called combined classification of subordinate clauses is used to describe the system of its subordinate clauses, which is different from the sentence-element classification. The main task was to determine whether the grammar explanation and language commentary on the texts in the compulsory reading are adequate to what students encounter in the original texts. In doing so, I have also found many so-called non-prototypical phenomena, the explanation of which is often missing.

Klíčová slova

latinské vedlejší věty, neprototypické vedlejší věty, statistika vedlejších vět, didaktika latinského jazyka

Keywords

Latin subordinate clauses, non-prototypical subordinate clauses, statistics of subordinate clauses, didactics of the Latin language

Rozsah práce: 239 440 znaků (bez appendixu a veškerých příloh)

Obsah

1. Úvod	8
1.1 Předmluva.....	8
1.2 Výuka latiny a povinná četba v latinském originále na ostatních institucích v ČR – srovnání	14
1.3 Teoreticko-metodologický úvod: definice některých pojmů	27
1.3.1 Definice latinské vedlejší věty (pro účel statistik v této práci)	27
1.3.2 Klasifikace vedlejších vět podle větněčlenské platnosti	29
1.3.3 Klasifikace vedlejších vět podle valenční teorie.....	31
1.3.4 Klasifikace latinských vedlejších vět podle spojovacích výrazů	32
1.3.5 Kombinovaná klasifikace vedlejších vět.....	33
1.3.6 Významy a syntaktické role konjunktivu ve vedlejších větách	35
1.3.7 Sousednost časová	36
1.3.8 Nejčastější použití, změny či zvláštnosti latinských zájmen a zájmenných adverbii spjaté se syntaxí latinských vedlejších vět	38
1.3.9 Druhy a poddruhy latinských vedlejších vět podle kombinované klasifikace	39
1.3.10 Neprototypičnost vedlejších vět	62
2. Zkoumané texty – prezentace statistických výsledků, analýza doprovodných komentářů a didaktické zhodnocení.....	65
2.1 Augustus, <i>Res gestae Divi Augusti</i>	65
2.1.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět	65
2.1.2 Neprototypické vedlejší věty	70
2.1.3 Hodnocení doprovodného komentáře z didaktického hlediska.....	71
2.1.4 Znění úvodu ke komentáři a textu	72
2.1.5 Znění vlastního komentáře a originálního textu.....	74
2.2 Cornelius Nepos, <i>Hannibal</i>	76
2.2.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět	76
2.2.2 Neprototypické vedlejší věty	82
2.2.3 Hodnocení doprovodného komentáře z didaktického hlediska.....	83
2.2.4 Znění úvodu, vlastního komentáře a originálního textu	84
2.2.5 Znění slovníčku.....	86

2.3 Petronius, <i>Satyricon</i> 111–112.....	87
2.3.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět	87
2.3.2 Neprototypické vedlejší věty	92
2.3.3 Hodnocení doprovodného komentáře z didaktického hlediska.....	92
2.3.4 Znění úvodu, vlastního komentáře a slovníčku	93
2.4 Valerius Maximus, <i>Facta et dicta memorabilia</i>	94
2.4.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět	94
2.4.2 Neprototypické vedlejší věty	99
2.4.3 Hodnocení doprovodného komentáře z didaktického hlediska.....	99
2.4.4 Znění vlastního komentáře a slovníčku	100
2.5 Cicero, <i>Laelius de amicitia</i>	101
2.5.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět	101
2.5.2 Neprototypické vedlejší věty	107
2.6 Ovidius, <i>Metamorphoses</i>	109
2.6.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět	109
2.6.2 Neprototypické vedlejší věty	115
2.7 Závěrečná statistika	116
3. Závěr	123
4. Bibliografie.....	124
5. Appendix – tabulka se všemi vedlejšími větami v korpusu textů	132
5.1 Seznam použitých zkratk	132
5.2 Zkratky názvů děl	133

1. Úvod

1.1 Předmluva

V této práci se budu věnovat latinským vedlejšími větám a jejich statistice ve stanovených latinských textech s ohledem na didaktiku latiny na ÚŘLS FF UK.

Po této předmluvě srovnám obsah povinných čteb v latinském originále napříč institucemi i napříč časem a zasadím problematiku povinných čteb do širšího kontextu.

V **teoretickém úvodu** popíšu způsoby, jakými lze v lingvistice klasifikovat vedlejší věty (klasifikace podle větněčlenské platnosti, podle spojovacích výrazů, podle valence a kombinovaná klasifikace kombinující výše uvedená kritéria) a zhodnotím jejich klady a zápory. Při výuce českého jazyka i jiných živých jazyků na základních a středních školách se totiž obvykle používá větněčlenská klasifikace, ale při výuce klasických jazyků (jako latina a starořečtina) je běžnější klasifikace kombinovaná, což se při výuce latiny na střední, ba ani vysoké škole často nezdůrazňuje, popřípadě tato informace není studentům předána vůbec. V této práci dominantně pracuji právě s kombinovanou klasifikací, která se při výuce latiny již používá pro svou didaktickou výhodnost, nevyhnu se ale ani čistě větněčlenské klasifikaci.¹ Také v této kapitole uvedu a nadefinuji vybranou gramatickou terminologii, se kterou dále pracuji a která je spjata se syntaxí latinských vedlejších vět a s jejich klasifikací.

V **dalších kapitolách** představím frekvenční analýzu vedlejších vět a jejich podtypů. Postup mé práce byl následující: nejprve jsem excerpoval latinské vedlejší věty z konkrétních textů a současně jsem je musel pečlivě interpretovat na základě celého kontextu, abych je mohl zařadit do kategorií převzatých z kombinované klasifikace vedlejších vět a zapsat do kolonek vymezených v mé tabulce, a následně jsem je statisticky a didakticky vyhodnocoval. Z uvedeného vyplývá, že moje výsledné statistiky o vedlejších větách jsou přímo odvislé od interpretace stanovených latinských textů a že jelikož jsou někdy možné i jiné interpretace, které jsem upozadil a před kterými jsem dal přednost jiné interpretaci, pak také nutně ani mé statistiky nemohou mít absolutní platnost. Mou snahou však bylo interpretovat vedlejší

¹ Uvádím ji totiž jako referenční ve své tabulce statistických dat (viz Appendix), aby bylo více zřejmé, jak chápu smysl jednotlivých vět. Větněčlenskou klasifikaci uvádím také proto, že si v některých případech s kombinovanou klasifikací (která zohledňuje to, jaké latinské spojky jsou nejběžnější v určitých typech vedlejších vět) navzájem konkurují. Nevyhnu se ani klasifikaci čistě podle spojovacích výrazů, protože výskyt těchto spojek musím statisticky také vyhodnotit.

věty v textu pečlivě a volit takové interpretace, které jsou nejpravděpodobnější a nejjednodušší.²

Korpus textů odpovídá povinné četbě v latinském originále na ÚŘLS FF UK, kterou studenti standardně vykonávají na konci 2. semestru a ve 3., popřípadě 4. semestru³ bakalářského studia programu Řecká a latinská studia,⁴ a zahrnuje těchto šest textů, resp. úryvků z nich: Augustus, *Res gestae Divi Augusti*;⁵ Cornelius Nepos, *Hannibal*;⁶ Petronius,

² Nabízelo by se použít nějaký automatický analyzátor a identifikátor založený na morfosyntaktickém značkování v digitalizovaných textech římských autorů nebo umělou inteligenci a použít tento postup na větší objem textů. Problém je ale v tom, že pokud jde o výstupní data, jsou tyto nástroje značně chybové (pracují totiž s pravděpodobností). Taková výstupní data bych musel stejně opravovat nebo umělou inteligenci mnohemu naučit (např. na velkém množství opravených chyb nebo na základě již předem hotových výsledných dat). Abych tedy dosáhl co největší přesnosti ve statistikách vedlejších vět ve stanovených latinských textech, ani s takovou metodou bych se nevyhnul tomu udělat také svou vlastní analýzu latinských textů, navíc záleží na konkrétním znění textu v různých vydáních či kritických edicích a konečně by takový způsob práce mohl postrádat osobní invencnost či inovativnost spíše než postup, který jsem si zvolil a zde popsal (a který je již metodologicky a terminologicky zatížen). Statistickou analýzu jsem tedy udělal raději sám svoji od základu.

Co se týče automatických analyzátorů digitalizovaných latinských textů, existuje jich více a mají různou míru spolehlivosti. Ten nejstarší a nejspolehlivější začal vznikat už v roce 1961 v *Laboratoire d'Analyse statistique des Langues anciennes* (LASLA) na belgické Université de Liège, stále však tento projekt není dokončen a v poslední době se projekt podílí na výzkumu a vývoji umělé inteligence. Výstupy z tohoto projektu je možné zdarma využívat například zde: <https://laslab.uliege.be/OperaLatina/>. (Únorová přednáška. *Jednota klasických filologů* [online]. Praha: JKF [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://jkf.ff.cuni.cz/cs/prednasky/229-unorecek>. VERKERK, Philippe, OUVRARD, Yves, FANTOLI, Margherita a Dominique LONGRÉE (2019). L.A.S.L.A. and Collatinus: a convergence in lexis. *Studi e saggi linguistici*. Dostupné z: <https://hal.science/hal-02399878v1> [cit. 2023-03-02].)

³ V rámci povinných oborových kurzů *Latina II* (samotný závěr semestru a pak až ke zkoušce), *Praktická cvičení z latiny I* a *Úvod do latinské četby* (při výuce během celého 3. semestru a zbytek v rámci přípravy na zápočtové přezkoušení), resp. neoboroví studenti až v rámci předmětu *Latina IV* (výbor z Ovidiových *Proměn*, až ke zkoušce). Ostatní povinnou četbu v originále určenou pro 4. semestr latiny (Caesar, *Commentarii de bello Gallico* I+VI; Cicero, *In Catilinam* I+IV) jsem do této práce nezahrnul, protože tato četba probíhá v době, kdy studenti už mají téměř veškerou gramatiku probranou, resp. poslední gramatika (vyšší souvětné závislosti, nepřímá řeč a změny v ní) se probírá souběžně s touto četbou nebo před ní – studenti před zkouškou za 4. semestr latiny by už tedy měli veškerou latinskou gramatiku v textech poznávat.

⁴ Se specializacemi Latinský jazyk a literatura, Klasická filologie, Jazyk a kultura starověkého Říma, Latinský jazyk a kultura antiky a středověku, Latinský jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání; okrajově nebo v dalších ročnících studia také studenti ostatních specializací. Student si volí buď dvouspecializaci, což je studijně náročnější (tzv. samostatné neboli jednooborové studium, které ale v sobě zahrnuje dva studijní programy podle starší akreditace v jednom), anebo specializaci jednu; v druhém případě však musí studovat souběžně dva studijní programy na UK (tzv. sdružené neboli dvouoborové studium). Specializace *Latinský jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání* je pouze v dvouoborové variantě. (Bakalářské studium. *Ústav řeckých a latinských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2023 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://urls.ff.cuni.cz/cs/studium/bakalarske/>.)

⁵ *Činy božského Augusta* – sepsány samotným Augustem na sklonku jeho života, text se nám dochoval v podobě porušených nápisů na chrámech ve třech maloasijských městech v Malé Asii, z nichž nejvýznamnější je nápis v Ankaře (proto je někdy text také zvaný jako *Monumentum Ancyranum*).

⁶ Nepotův životopis o kartháginském vojevůdci Hannibalu Barcovi.

Satyricon 111–112;⁷ Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* (výbor);⁸ Cicero, *Laelius de amicitia*;⁹ Ovidius, *Metamorphoses* (výbor).¹⁰ Znění prvních čtyř textů korpusu přebírám logicky v takové podobě, v jaké jsou vytvořeny a distribuovány pro studenty ÚŘLS FF UK jakožto studijní materiály,¹¹ poslední dva texty pak přebírám z Teubnerské edice.¹²

V případě prvních čtyř textů (studijních materiálů) vyhodnocuji také to, zda je jazykový komentář pod textem dostatečný (zejména pokud jde o vedlejší věty) – studenti totiž s těmito materiály musejí pracovat převážně samostatně, mimo výukový čas a poté je jejich práce kontrolována pedagogem ve výukovém čase jen zčásti, byť v latinském jazyce ještě nejsou tak pokročilí a být to bývá jejich první četba celistvého a nezjednodušeného originálního textu. A co víc, na předměty *Praktická cvičení z latiny I* a *Úvod do latinské četby*, v rámci nichž se čtou poslední čtyři texty zmíněného korpusu, chodívají studenti souběžně s pokračujícím základním kurzem latiny (konkrétně souběžně s předmětem *Latina III*, kde se teprve začínají důkladněji probírat latinské vedlejší věty).¹³ Četbu prvních dvou textů ze

⁷ *Satirské příběhy* – resp. jen jeden z dochovaných zlomků tohoto Petroniova díla, vložený příběh zvaný *De matrona quadam Ephesi* (*O jisté paní v Efesu*).

⁸ *Pamětihodné činy a výroky* – z tohoto díla ale pouze školní výbor, nazvaný „Rodiče a děti, cudnost a důležitost odpočinku“ (pasáže 4.4.init., 8.8.init., 8.8.1, 8.8.2, 8.8.ext.1, 8.8.ext.2, 5.8.1, 6.1.init., 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3, 6.1.4, 6.1.5, 6.1.6).

⁹ *Laelius o přátelství* – Ciceronův filosofický dialogický spis, pojednávající o přátelství na politické rovině.

¹⁰ *Proměny* – Ovidiova rozsáhlá sbírka na sebe navazujících mytologických příběhů, zde jen jejich výbor podle povinné četby na ÚŘLS FF UK (I 1–415 a 452–567, tj. prolog, příběh o počátku světa, o čtveru věků, o záhubě Gigantů, o Lykáónovi, o potopě světa, o Deukaliónovi s Pyrrhou a o Apollónovi s Dafné; III 339–510 o Narcissovi a Échó; IV 55–166 o Pýramovi a Thisbé; VIII 183–235 o Daidalovi a Íkarovi; IX 1–97 o Hérakleovi a Achelóovi; XII 39–63 o Fámě; XIV 101–153 o Sibylle; XV 745–879 o Caesarově apotheóze spolu s epilogem).

¹¹ AUGUSTUS a Michal CTIBOR (2016^a). *Res gestae Divi Augusti – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

NEPOS, Cornelius a Michal CTIBOR (2016^b). *Corneli Nepotis Hannibal – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

PETRONIUS ARBITER a Bořivoj MAREK (2016^a). *Petronius: Ex Satyricon libris de matrona quadam Ephesi... (111-112) – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

VALERIUS MAXIMUS a Bořivoj MAREK (2016^b). *Valerius Maximus: Factorum et dictorum memorabilium libri IX (výbor) – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

¹² CICERO, Marcus Tullius; SIMBECK, Karl a PLASBERG, Otto (1917). *M. Tulli Ciceronis Scripta quae manserunt omnia. Fasc. 47, Cato Maior; Laelius*. Lipsiae: in aedibus B.G. Teubneri.

OVIDIUS NASO, Publius a William S. ANDERSON (1993). *Metamorphoses*. Korr. Nachdr. der 5. Aufl. Stutgardiae: Teubner.

¹³ Jak doporučuje studijní plán na stránkách FF UK (Studijní plány. *Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2023 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/studium/studijni-obory-plany/studijni-plany/>.) Kurz latinské gramatiky je zde čtyřsemestrální, pod názvem *Latina I–IV*: 1. a 2.

zmíněného korpusu vykonávají studenti oborové i neoborové v rámci příprav ke zkoušce dokonce už po 2. semestru čtyřsemestrálního kurzu latiny (tj. v rámci předmětu *Latina II*).¹⁴ To vše znamená, že se tato povinná četba v originále obvykle vykonává v době, kdy studenti ještě neznají kompletní latinskou souvětňnou syntax (a veškerou gramatiku s ní spojenou), která se vyučuje až v průběhu 3. a 4. semestru kurzu latiny – a to je zcela klíčová myšlenka pro tuto diplomovou práci.

semestr jsou věnovány morfologii a základům latinské syntaxe (včetně sémantické a syntaktické funkce latinských pádů ve větě jednoduché), 3. a 4. semestr vedlejším větám, vyšší souvětňné závislosti a nepřímé řeči. Poté ještě následuje latinská stylistika v 5. semestru (v rámci předmětu *Praktická cvičení z latiny III*). (Informační systém UK. Předměty. *Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: Univerzita Karlova, ©2023 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=search&nazev=latina&kod=&match=substring&srch_nazev=0&srch_nazev=0&srch_nazev=1&srch_pam_a=0&srch_pam_s=0&fak=11210&ustav=21-URLS&sekce=&trida=&klas=&p4euplus=&pvirtmob=&pvyjazyk=&sem=&pocet=20&ujmeno=&utyp=3&b=Hledej.)

¹⁴ Před rokem 2019 a novou akreditací, když předmět *Praktická cvičení z latiny I* na ÚŘLS FF UK ještě neexistoval, byly součástí povinné četby ke zkoušce za 2. semestr latiny také oba texty, které se v tomto novém předmětu čtou, a sice Petronius, *Satyricon* 111–112 a Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* (výbor), a k nim ještě *Scipionův sen* ze závěru Ciceronova díla *De re publica* (který je nyní součástí zkoušky *Samostatná četba římských autorů* ve 3. ročníku studia). To se však týkalo jen oborových studentů latiny, ostatní ke zkoušce z předmětu *Latina II* četli jen dva texty, tak, jako teď všichni studenti, kteří skládají zkoušku z předmětu *Latina II*. Došlo už tedy (u oborových studentů a díky předmětům *Praktická cvičení z latiny I*, ale i *II*) k jakémusi rozdělení povinné latinské četby do více menších částí a také k usnadnění zkoušky hned po 2. semestru latiny, ovšem zároveň s přesunem části této povinné četby do 2. ročníku studia a s větším počtem dílčích přezkoušení – což podle mého názoru byly z didaktického hlediska kroky zcela jistě pozitivní. Dále došlo roku 2019 k přesunu četby Ciceronova díla *Laelius de amicitia* ze státní bakalářské zkoušky do 2. ročníku studia, k předmětu *Úvod do latinské četby*.

Před inovací seznamu latinské povinné četby z roku 2016 bylo v povinné četbě na závěr 1. ročníku pět životopisů od Cornelia Nepota (včetně Hannibalova životopisu, tehdy ovšem bez přiloženého komentáře a slovníčku, které jsou součástí výše zmíněných nepublikovaných studijních materiálů vytvořených dr. Michalem Ctiborem a dr. Bořivojem Markem) spolu s malým výběrem z Catullovy lyrické poezie, Phaedrových bajek a Martialových epigramů, který byl umístěn porůznu v dříve používaných, nepublikovaných skriptech pro 1. semestr latiny, které nesou název *Repetitio rudimentorum* (tj. „Opakování základů“). Výbor z Ovidiových *Metamorphoses* a Ciceronův spis *Laelius de amicitia* mají v seznamu povinné latinské četby své stálé místo, ať už se jejich porozumění zrovna zkoušelo v rámci předmětů s jakýmkoli názvem. Díla jako *Res gestae Divi Augusti*, Petronius, *Satyricon* 111–112 a Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* (výbor) nebyla v té době a ani dříve v povinné četbě na ÚŘLS FF UK vůbec.

Kromě toho se ve 2. ročníku (konkrétně ve 4. semestru latiny) čte Caesar a opět Cicero, jak již bylo zmíněno v poznámkovém aparátu dříve – tyto texty jsem již do svých statistik nezahrnul. Ve 3. ročníku studia ke zkoušce *Samostatná četba římských autorů* a/nebo *Samostatná četba římských historických textů* a ke státní bakalářské zkoušce z latinského jazyka a literatury se čte Sallustius, Livius, opět Cicero a konečně Vergilius, přičemž musejí studenti rovněž absolvovat interpretační seminář klasické latiny a interpretační seminář archaické latiny s obměňovaným obsahem (a také předmět *Praktická cvičení z latiny III*, jehož tématem je zakončení výkladu normativní gramatiky a latinská stylistika). Všechny zmíněné zkoušky a zápočty musejí studenti skládat na místě už bez pomoci slovníku, a tedy si mají veškerou slovní zásobu pamatovat ze svých domácích příprav.

(Bakalářské studium. *Ústav řeckých a latinských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2023 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://urls.ff.cuni.cz/cs/studium/bakalarske/>. Studijní plány. *Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2023 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/studium/studijni-obory-plany/studijni-plany/>.)

Východiskem mé práce je totiž to, že ačkoli je možné s různou mírou úspěšnosti překládat nepříliš náročné originální texty či jen cvičné věty čistě intuitivně, domnívám se, že pokud už se při výuce latiny více používá tradiční, tzv. gramaticko-překladová neboli analytická metoda, je pro studenta snazší textu přesně rozumět a výstižně jej přeložit, když jsou gramatické prvky, pravidla a především pak gramatické zvláštnosti v něm obsažené alespoň pojmenovány ve výkladu či v komentáři k originálnímu textu, než když jsou zatajovány. Pokud by se latina vyučovala převážně živou, přirozenou metodou, východiska mé práce by byla nejspíše odlišná. Expozice latinského textu studentům je nutná tak či tak a probíhá přinejmenším formou cvičných vět či ukázek z originálních textů – základní rozdíl je však v tom, zda k četbě textů dochází po výkladu gramatiky nebo před ním (pokud vůbec k výkladu určité gramatiky dojde).

I proto se v této diplomové práci věnuji vedlejším větám, abych předložil svá zjištění o tom, zda jsou výklad gramatiky a jazykový komentář k textům v povinné četbě adekvátní tomu, s čím se studenti setkávají v originálních textech. S ohledem na zmíněnou povinnou četbu je na poslední hodině předmětu *Latina II* v 1. ročníku studentům ještě rychle představen poměrně ucelený přehled všemožných druhů i poddruhů latinských vedlejších vět, což ale není možné takto rychle řádně vstřebat, protože jde o gramatiku probíranou ještě po celý 2. ročník bakalářského studia. A zde vyhodnocená statistická data ze stanoveného korpusu mohou posloužit například k tomu, aby pedagog věděl, na kterou gramatiku ze souvětné syntaxe je třeba studenty 1. ročníku při výuce latiny na ÚŘLS FF UK upozornit, protože se v daných textech často vyskytuje, a kterou gramatiku může naopak prozatím zcela opominout. A to je **hlavním cílem** této diplomové práce. Popřípadě se těmito závěry bude možné inspirovat i pro výuku latiny na jiných institucích (do jisté míry i na středních školách).

Excerpované vedlejší věty jsem zapisoval do tabulky v programu Microsoft Excel a uváděl jsem do ní jejich vybrané parametry: druh a případně i poddruh vedlejší věty, řídicí predikát,¹⁵ spojovací výraz,¹⁶ slovesný způsob ve vedlejší větě, zda je vedlejší věta

¹⁵ Řídicí predikát (přísudek, většinou ve formě slovesného tvaru) v tabulce často neuvádím, a to v případě, že vedlejší věta není řízena slovesem, ale například substantivem nebo zájmenem, které je vedlejší větou rozvíjeno (většinou se jedná o vedlejší věty vztahné, zejména indikativní), nebo pokud tvar slovesa ve vedlejší větě není řízen sousledností časovou a není ani jinak relevantní pro interpretaci vedlejší věty v textu. Vedlejší věty totiž často syntakticky závisí na jiném slovním druhu z nadřazené věty než na slovese, ale přesto konkrétní slovesný tvar v těchto vedlejších větách může být určován sousledností časovou, což znamená, že může být zároveň

prototypicky vytvořená nebo nikoli, doplňkově také zařazení vedlejší věty podle větněčlenské klasifikace (na kterou jsou studenti zvyklí z hodin češtiny už od základní školy) a případně další poznámky k nim. Získaná data následně vyhodnocuji z hlediska četnosti výskytu jednotlivých druhů (případně poddruhů) vedlejších vět, spojovacích výrazů, které tyto vedlejší věty uvozují, různých relevantních gramatických jevů, ale i z hlediska výskytu syntaktických zvláštností a výskytu neprototypicky tvořených (nebo jinak problematických) vedlejších vět. Následně podle těchto kritérií porovnávám jednotlivé texty i mezi sebou navzájem. Svá statistická data (o vedlejších větách v daných textech) uspořádaná do tabulky přikládám k této práci jako **appendix**.

ovlivněn gramatickým tvarem slovesa v nadřazené větě, i když ten není danou vedlejší větou valenčně rozvíjen (zejména vedlejší věty vztažné s konjunktivem podle souslednosti časové nebo věty obsahové rozvíjející substantivum jako přívlastek). Abych se vyhnul tomuto rozporu v rekcii, uvádím v příslušných kolonkách jen nadřazené predikáty, je-li vhodné je uvést. Tento mnou zvolený postup má tu výhodu, že pomáhá už ze samotné tabulky určit například to, zda u dané vedlejší věty nedošlo k nějaké výjimce ze souslednosti časové.

¹⁶ Tj. spojka, vztažné zájmeno, vztažné adverbium (zájmenného původu), tázací zájmeno, tázací adverbium (zájmenného původu) nebo tázací částice, které mohou uvozovat vedlejší větu.

1.2 Výuka latiny a povinná četba v latinském originále na ostatních institucích v ČR – srovnání

Hlavním cílem této kapitoly bylo srovnáním zjistit, zda a v čem se liší povinná latinská četba na jiných institucích v České republice oproti té, která je předepsána na ÚŘLS FF UK a kterou jsem popsal v Předmluvě, a tedy zda by bylo případně možné se něčím z toho na ÚŘLS FF UK inspirovat. Dospěl jsem ke zjištění, že obsah těchto povinných čteb, který se obvykle vyznačuje vzestupnou obtížností římských autorů, bývá velmi konzervativní (má kořeny už v dobách Rakouska-Uherska) a že do určité míry inovativní je obsah povinné bakalářské četby právě na ÚŘLS FF UK.¹⁷ Posléze zasadím problematiku povinných čteb v latinském originále do širšího kontextu.

Latinský jazyk a literatura či Klasická filologie jsou jako studijní obor vyučovány kromě ÚŘLS FF UK v Praze také na Masarykově univerzitě v Brně, na Ostravské univerzitě v Ostravě a přibližně do akademického roku 2020/2021 také na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Na ÚKS FF MU v Brně jsou v povinné četbě v latinském originále tyto texty:¹⁸

- 2. semestr:¹⁹ Caesar, *Commentarii de bello Gallico* I 1–11; I 24–27,1; I 28–29; VI;

¹⁷ Tato inovativnost spočívá v zahrnutí děl jako *Res gestae Divi Augusti*, Petronius, *Satyricon* 111–112 a Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* (výbor) do povinné četby na závěr 1. ročníku a v zimním semestru 2. ročníku bakalářského studia, dále v zahrnutí interpretačního semináře archaické latiny s obměňovaným obsahem (spolu s výkladem o archaických prvcích v latinské fonologii, morfologii, syntaxi, o hovorových prvcích v latinském lexiku a o archaických latinských nápisech) už ve 3. ročníku bakalářského studia místo až v navazujícím magisterském studiu, takže magisterský dvousemestrální předmět *Vývoj latinského jazyka* není tolik přetížený a studenti se mají možnost s některými jevy seznámit už v bakalářském studiu. Tato skutečnost je výhodná zejména z toho hlediska, že i u některých klasických římských autorů jsou některé archaické prvky velmi časté (z bakalářské povinné četby jde zejména o Vergilia a Sallustia) a u ostatních římských klasiků se alespoň vzácně tyto archaické prvky vyskytují také. Pochopitelně v nejstarší uceleněji dochované římské literatuře (jako Plautus, Terentius, Cato St.) a také v archaických latinských nápisech zahrnutých do interpretačních seminářů archaické latiny jsou archaické prvky ještě mnohem četnější, ale myslím si, že to v bakalářském studiu není nijak na překážku.

Co se týče inovativnosti obsahu latinské povinné četby, v navazujícím magisterském studiu je tomu naopak: na ÚŘLS FF UK je konzervativní a do určité míry inovativní je obsah povinné četby na ÚKS FF MU (zařazením Apuleia) a na někdejší KKF FF UPOL (zařazením Petronia), ale o tom později.

¹⁸ Konkrétně jde o bakalářské studium programu Latinský jazyk a literatura, nově Řecká a latinská studia (se zaměřením na latinský jazyk); oba však lze studovat samostatně jako jednooborové studium (tzv. completus), což na FF UK takto nelze. V případě sdruženého neboli dvouoborového studia těchto programů jako vedlejších studijních plánů (tzv. minor) je povinná četba oproti uvedenému ještě značně zeštíhlena.

- 3. a 5. semestr: Ovidius, *Metamorphoses* I 1–360 a 452–567, II 833–875, III 400–510, IV 55–166, VI 146–312, VIII 611–720, X 1–77 a 243–297, XV 199–236, 745–776 a 871–879; *Tristia* IV 10; *Amores* 5 a Catullus, *Carmina* 1, 3, 8, 51;
- 4. semestr: Cicero, *In Catilinam* I; *Pro Archia poeta*; *Somnium Scipionis*; Sallustius, *Catilinae coniuratio*
- a ke státní bakalářské zkoušce ve 3. ročníku (dokonce s možností si při zkoušce pomoci slovníkem): Livius, *Ab urbe condita* I; Cicero, *Tusculanae disputationes* I a Vergilius, *Aeneis* I, II, IV – tedy obdobně jako při státní bakalářské zkoušce na ÚŘLS FF UK, ale navíc s možností použít slovník.²⁰

Na KLJK FF OU v Ostravě jsou v povinné četbě v latinském originále tyto texty:²¹

- 3. semestr:²² Caesar, *Commentarii de bello Gallico* I; V 12–14; VI 11–28; VII 68–90; Ovidius, *Metamorphoses* I 1–150, VIII 626–724; *Tristia* IV 10,1–66 a Catullus, *Carmina* 5, 7, 8, 51;

¹⁹ Studijní plán doporučuje tuto četbu vykonávat souběžně už s 2. semestrem pětisemestrálního kurzu latinské gramatiky. 1.–3. semestr jsou věnovány morfologii a základům latinské syntaxe, 4. a 5. semestr vedlejším větám, vyšší souvětí, závislosti, nepřímé řeči a (teprve na závěr) sémantické a syntaktické funkci latinských pádů ve větě jednoduché. Poté ještě následuje latinská stylistika v 6. semestru.

²⁰ Studijní programy, obory, plány. *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. Brno: IS MU, ©2024 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/obory/prehled?fakulta=1421;lang=cs>. Informace pro studenty ÚKS. *Ústav klasických studií, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita* [online]. Brno: Masarykova univerzita, ©2024 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://classics.phil.muni.cz/studium/pro-studenty>.

²¹ Konkrétně jde o bakalářské studium programu Latinský jazyk a kultura, který však lze studovat i samostatně jako jednooborové studium, což na FF UK takto nelze, a programu Latinský jazyk a kultura (se zaměřením na vzdělávání), který lze na OU studovat pouze dvouoborově. V případě sdruženého neboli dvouoborového studia těchto programů (jako minor i maior) je povinná četba oproti uvedenému trochu zeštíhlená, avšak ke státní bakalářské zkoušce je pro všechny studenty totožná. Ostravská univerzita je jedinou vysokoškolskou institucí v České republice, na které na jednu stranu lze v bakalářském stupni studovat klasickou latinu jako obor, ale na druhou stranu v magisterském stupni v něm pokračovat nelze (KLJK FF OU nabízí pro navazující magisterské studium pouze obor Latinský jazyk a kultura středověku) a dále na které není vyžadováno ani umožňováno absolvování žádného kurzu starořečtiny.

²² Studijní plán doporučuje tuto četbu vykonávat souběžně se 3. semestrem čtyřsemestrálního kurzu latinské gramatiky. 1. a 2. semestr jsou věnovány morfologii a základům latinské syntaxe, 3. a 4. semestr vedlejším větám, vyšší souvětí, závislosti, nepřímé řeči a (teprve na závěr) sémantické a syntaktické funkci latinských pádů ve větě jednoduché. Poté ještě následuje latinská stylistika v 6. semestru.

- 4. semestr: Cicero, *In Catilinam* I; *Laelius de amicitia* NEBO *Cato Maior de senectute* + interpretační seminář klasické latiny s obměňovaným obsahem
- a ve 3. ročníku povinná četba v latinském originále ke státní bakalářské zkoušce spolu s četbou v rámci povinných či povinně volitelných přípravných interpretačních seminářů zahrnuje: Sallustius, *Catilinae coniuratio*; Livius, *Ab Urbe condita* I + XXI; Cicero, *Tusculanae disputationes* (1 kniha podle vlastního výběru); Ovidius, *Metamorphoses* I 1–150, III 1–142 a 253–336, IV 55–166, VI 143–381, VIII 183–235 a 626–724, X 1–77, XV 871–887; *Tristia* IV 10; Vergilius, *Aeneis* I, IV, VI a *Bucolica* I, IV.²³

Na KKF FF UPOL v Olomouci sice výuka nových studentů od akademického roku 2021/2022 patrně neprobíhá,²⁴ přesto stojí tamější povinná četba v latinském originále za srovnání:²⁵

- I. studijní blok (tj. 1.–2. semestr):²⁶ Caesar, *Commentarii de bello Gallico* I, VI;

²³ Všechny s touto četbou spojené zkoušky a zápočty musejí studenti skládat na místě už bez pomoci slovníku, a tedy si mají veškerou slovní zásobu pamatovat z domácích příprav. (Nabízené studijní programy a obory pro přijímací řízení. *Ostravská univerzita, Filozofická fakulta* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://ff.osu.cz/vyber-si-studijni-obor/?specializaceid=2641>. Studium a přijímací řízení. *Ostravská univerzita, Filozofická fakulta* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, ©2024 [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://ff.osu.cz/kla/studium-a-prijimaci-řízení/>.)

²⁴ Na stránkách FF UPOL nelze vyhledat žádný obor Katedry klasické filologie (KKF), na který by bylo možné podat přihlášku, ačkoli akreditace je stále platná. Stávajícím studentům oboru Latinská filologie však musí být umožněno své studium dokončit. Z důvodu financí zaznívaly už dříve návrhy na sloučení KKF pod Katedru historie (KHI), která sídlí ve stejné budově, ale s tím, že KKF si ponechá své webové stránky oddělené. KKF na svých webových stránkách neaktualizuje rozvrh výuky ani harmonogram, a to od akademického roku 2020/2021.

(Studijní plány 2023/2024. *Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/studenti/studium/studijni-plany-a-predmety/studijni-plany-20232024/>. HRONOVÁ, M. Klasická filologie bude možná součástí katedry historie. In: *Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024, 4. prosinec 2016 8:32 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/nc/zprava/clanek/klasicka-filologie-bude-mozna-soucasti-katedry-historie/>. Základní informace. *Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/o-fakulte/zakladni-informace/>. Zápis ze zasedání orgánů FF UP. Zápis z AS FF UP (30. listopad 2016). *Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/o-fakulte/uredni-deska/zapisy-ze-zasedani-organu-ff-up/>. Rozvrh a harmonogram. *Katedra klasické filologie* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://kkf.upol.cz/studentum-kkf/rozvrh-a-harmonogram/>.)

²⁵ Konkrétně šlo o bakalářské studium programu Latinská filologie, který bylo možné jít studovat jediné jako dvouoborové studium (jako minor i maior).

- II. studijní blok (tj. 3.–6. semestr): Ovidius, *Metamorphoses* I 1–415 a 748–779, II 1–328, III, IV 55–166, VI 146–381, VIII 183–235 a 611–724, X 1–85, XV 871–879 (ve 3. semestru); Sallustius, *Catilinae coniuratio* (ve 4. semestru); Catullus, *Carmina* (vše s výjimkou 61, 63 a 64) a Cicero, *Pro Archia poeta* (5.–6. semestr);²⁷ Cicero, *In Catilinam* I a Vergilius, *Aeneis* I, II, IV, VI (státní bakalářská zkouška).²⁸

Pokud jde o **zřetelné podobnosti** v těchto povinných četbách v latinském originále napříč univerzitami v České republice, nejsou to podobnosti náhodné, ale mají patrně kořeny ve struktuře výuky latiny v předcházejících desetiletích, ba dokonce staletích. Jak ukazuje MAREK, B. (2020 a 2021), na českých gymnáziích od konce 19. století postupně klesala hodinová dotace výuky latiny, spolu s tím se nutně postupně zmenšoval až neúnosně veliký objem povinné gymnaziální četby v latinském originále. Po druhé světové válce originální texty postupně stále více ustupovaly textům zjednodušeným nebo textům či samostatným větám zcela umělým. Dokud však povinná četba originálních textů byla, kánon jejich autorů (s postupně vzrůstající obtížností čtených autorů, jak studenti postupovali v ročnících) zůstával po celou dobu velmi podobný, jelikož díla těchto autorů byla již časem prověřená. Konkrétně tedy: Nepos, Caesar, Ovidius, Cicero, Sallustius, Livius, Vergilius, Tacitus a Horatius (méně často nebo po kratší období také Curtius Rufus, Plautus, Terentius, Lucretius, Catullus, Tibullus, Propertius, Matialis, Seneca Ml., Plinius Ml., ukázky latinské odborné literatury nebo

²⁶ Studijní plán doporučoval tuto četbu vykonávat souběžně už s 2. semestrem původně čtyřsemestrálního, později dokonce šestisemestrálního kurzu latinské gramatiky. 1.–3. (původně 1.–2.) semestr byly věnovány morfologii a základům latinské syntaxe, 4.–6. (původně 3.–4.) semestr vedlejším větám, vyšší souvětí, závislosti, nepřímé řeči a (teprve na závěr) sémantické a syntaktické funkci latinských pádů ve větě jednoduché. Za předmět *Latinská morfologie* 2 již není zkouška, ale zápočet (zkouška je u předmětu *Latinská morfologie* 3) a nepodařilo se mi zjistit, zda tímto tato část povinné četby již zanikla nebo se přesunula k některému z následných předmětů. Segmenty studia jsou někdy ještě postaru nazývány jako „studijní bloky“. Předměty *Četba latinského textu* a *Interpretace latinského textu* zde byly vždy dvousemestrální.

²⁷ V rámci předmětů *Interpretace latinského textu 1* a *Interpretace latinského textu 2* jako povinná domácí četba, při výuce na hodinách semináře se společně překládají jiné texty, podle výběru a obměn vyučujícího.

²⁸ Studijní materiály – Povinná četba. *Katedra klasické filologie* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-03]. Dostupné z: <https://kkf.upol.cz/studentum-kkf/studijni-materialy/>. Programy a specializace (obory). *Studijní agenda (STAG)*, *Informační systém Univerzity Palackého* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-03]. Dostupné z: https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=AAAAAQAFMTA0OTITAQAAAAEACHN0YXRIS2V5AAAAQAULTkyMjMzNzlwMzY4NTQ3NjcwOTIAAAAA#prohlizeniSearchResult.

ukázky středověké a neolatiné literatury).²⁹ Původně se četla se celá vybraná díla těchto autorů, později také výbory složené z delších či kratších úryvků jejich děl (např. ve školních čítankách zpravovaných pro jednotlivé třídy gymnázií), častěji se začala vytvářet komentovaná vydání, docházelo i k reformám na základě diskuze zástupců z řad gymnaziálních učitelů nebo kvůli dějinným a společenským zvrátům. Nakonec tato četba textů v latinském originále vymizela zcela, neboť nyní (na základě RVP G 2007, tj. Rámcového

²⁹ Část těchto autorů ještě nebyla výše vůbec zmíněna, protože se i přes jejich stylistické kvality čtou povinně až v navazujícím magisterském studiu. Důvodem je buď jejich obtížnost (zejména Horatius a Tacitus, kteří jsou na ÚŘLS FF UK, ÚKS FF MU a někdejší KKF FF UPOL v povinné četbě vždy až ke státní závěrečné zkoušce, tzn. k samotnému závěru studia – tedy s výjimkou KLJK FF OU, kde se ve studiu klasické latiny v navazujícím magisterském studiu nepokračuje; dále se jedná o elegiky Propertius a Tibullus, zástupce didaktického eposu Lucretius a také o zástupce epistolografie Plinius Ml. a Seneca Ml.), anebo časté neklasické prvky v jejich jazyce (Tacitus, Seneca Ml. a Lucretius, rovněž také Plautus a Terentius, kteří se pouze na ÚŘLS FF UK čtou povinně v originále už ve 3. ročníku bakalářského studia latiny, ale jinde až v navazujícím magisterském studiu). Jediný Curtius Rufus z tohoto kánonu se v povinných četbách na českých univerzitách neudržel. Nepos se udržel pouze na ÚŘLS FF UK, Martialis pouze v magisterské povinné četbě na ÚKS FF MU. Za inovaci oproti zmíněnému kánonu lze považovat např. četbu Apuleia v navazujícím magisterském studiu na ÚKS FF MU nebo Petroniovy *Hostiny u Trimalchiána* na KKF FF UPOL rovněž v navazujícím magisterském studiu. (Navazující magisterské studium. *Ústav řeckých a latinských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2024 [cit. 2024-07-20]. Dostupné z: <https://urls.ff.cuni.cz/cs/studium/magisterske/>. Studijní programy, obory, plány. *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. Brno: IS MU, ©2024 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/obory/prehled?fakulta=1421;lang=cs>. Studijní materiály – Povinná četba. *Katedra klasické filologie* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-03]. Dostupné z: <https://kkf.upol.cz/studentum-kkf/studijni-materialy/>.)

MAREK (2021, s. 69) k tomuto kánonu autorů také píše: „Jistí autoři, kteří v kánonu chybějí (Petronius, Apuleius, Lucanus, Iuvenalis ad.), v něm nechybějí pro nízkou literární kvalitu, nýbrž spíše proto, že jsou to autoři značně specifictí, nepatří většinou do klasického období římské literatury a pro tradiční pojetí kvalitního a literární i morálně hodnotného antického literárního díla užívaného ve školách jsou pro málo zkušeného čtenáře obtížní a možná příliš avantgardní.“ Dodávám, že tito autoři spadají do tzv. stříbrného období římské literatury. Avantgardnost lze spatřovat zejména v díle Lucana a Petronia. Iuvenalis i Petronius jsou silně satirictí a navíc začlenili do svého díla více či méně prvků lidové latiny. Kromě zmíněných autorů v kánonu chybí také autoři, v jejichž díle se silně projevuje rétorizace římské literatury nebo až patetictnost, což činí jejich dílo také náročným (Lucanus, dále Velleius Paterculus, Valerius Maximus, Seneca St., většinou v něm chyběly také tragédie Senecy Ml. či Quintilianus, dále flaviovští epikové Valerius Flaccus, Silius Italicus a Statius, Apuleius), díla autorů, kteří jsou spíše okrajovou záležitostí (Hyginus, Manilius, Appendix Vergiliana, Phaedrus, Persius), dále Suetonius (není mi znám důvod, možná jde o jeho obtížnost, hutnost a občasné neklasické prvky v jeho jazyce) a konečně celá dochovaná literatura z období pozdní antiky.

Ohledně toho, které originální texty antických autorů byly nebo jsou považovány za nejvhodnější pro mírně pokročilé studenty latiny, zejména na gymnáziích, uvádí MAREK (2021, s. 68, 72 a 76–77), že se jedná např. o Hyginovy Báje (*Fabulae*), Phaedrovy Bajky (*Fabulae Aesopiae*) a o evangelia, dále o některé Catulovy básně a Nepotovy životopisy. Za zmínku jistě stojí také Curtius Rufus, který byl v první polovině 20. století alternativou za Nepotovy životopisy (a co do úrovně obtížnosti se skutečně dají oba srovnat), ale nevýhodou jeho díla *Historiae Alexandri Magni* je, že není děleno do kratších ucelených úseků, na rozdíl od Nepotových většinou poměrně krátkých životopisů, a tedy že je z něj vždy nutné číst nějaký výbor ukázek. Ještě mnohem přístupnějším a pro nezkušené studenty snazším se mi jeví Florus a jeho *Epitome de T. Livio bellorum omnium annorum DCC*, jedná se však o výpisky značně monotematické. Lépe si v tomto ohledu vede Eutropius a jeho *Breviarium historiae Romanae*, zabírá také delší časové období než Florus a jeho dílo je celkově delší. Nabízí se také Eutropiův současník Festus a jeho *Breviarium rerum gestarum populi Romani*, toto dílo je však natolik krátké a stručné, že se jedná prakticky jen o výčet jmen aktérů, kmenů, měst a území. Poznamenávám však, že hlubší syntaktickou analýzu těchto textů jsem nedělal a že mé hodnocení těchto textů je založeno na tom, jak se mi na první pohled jeví, byť to není optimální.

vzdělávacího programu pro gymnázia z roku 2007) je výuka latiny pouze nepovinnou součástí gymnaziálního kurikula a hodinová dotace výuky latiny je tak malá, že se studenti sotva dostanou k četbě aspoň jednodušších úryvků z originálních textů (až na několik málo gymnázií). Proto cílem výuky latiny na středoškolském stupni již nebývá četba latinské literatury v originále, jako tomu bylo dříve. Výuku latiny na gymnáziích postupně vytlačila především výuka přírodovědných předmětů a živých jazyků.³⁰ MAREK (2021, s. 65) píše: „Počty let výuky, počty hodin v týdnu i postavení latiny jako předmětu (povinná, povinně volitelná, nepovinná) tak často závisely a závisejí na tom, co si byli a jsou učitelé latiny schopni na svých školách sami vydobýt, jaký poměr k latině má ředitel, jaké je zaměření školy a jaká je její tradice.“

MAREK (2021, s. 72) k tomu dále píše: „Po roce 1989 a v současnosti se četba celistvých originálních římských latinských děl na gymnáziích v zásadě nepěstuje, četba delší ucelené pasáže z autora je dosti vzácná, k obsáhlejším čítankám originálních textů se sahá zřídkakdy a namnoze se čtou pouze nesouvislé uměle vytvořené cvičné věty, jimž se často po právu vytýká ‚nelatinskost‘, nelogičnost a absurdita. Na základě předchozích zjištění lze konstatovat, že seznam kanonických autorů se s drobnými obměnami udržel v osnovách četby po celé sledované období. V nynější době však tento kánon přežívá spíše jako četba oborových studentů latiny na katedrách věd o antickém starověku na českých univerzitách.“

Na vysokoškolském stupni studium latiny a latinské literatury nebo tzv. klasické filologie v České republice tedy povinnou četbu v latinském originále nadále zahrnuje a tato povinná četba do značné míry vychází ze staršího školního kánonu – viz výše popis povinné latinské četby na ÚŘLS FF UK, ÚKS FF MU, KLJK FF OU a někdejší KKF FF UPOL. To se ovšem netýká lékařských fakult ani právnických fakult, dokonce ani teologických fakult (kde je četba originálů převážně v rámci specializovaných seminářů, kurzorická a není pevně daná, pokud vůbec nějaká je³¹). Kromě toho je povinná četba latinských originálů organizována Jazykovým

³⁰ MAREK 2020, s. 91–116; MAREK 2021, s. 57–86.

³¹ Informace o studiu. *Cyrlometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/studujte-u-nas/informace-o-studiu/>.

Studijní programy a obory. *Evangelická teologická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: Evangelická teologická fakulta, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://web.etf.cuni.cz/ETFN-831.html>.

Studijní plány (Karolinka). *Husitská teologická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: Husitská teologická fakulta, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://htf.cuni.cz/HTF-323.html>.

centrem FF UK v rámci závěrečné jazykové zkoušky, která je určena pro některé související studijní obory na FF UK, a tato povinná četba je v rozsahu 10 normostran (složených z obměňovaných, předem stanovených úryvků) a s možností použít při zkoušce slovník.³²

Lze říci, že klasická studia v České republice na středních školách a částečně i na univerzitách téměř zanikla, a pokud se někde výjimečně udržela, prodělala za posledních asi sto let mnoho nutných změn, aby se v nějaké podobě udržela i v tzv. moderní době. Ale četné otázky a problémy související s někdejší výukou latiny jsou, jak píše VYMĚTALOVÁ (2014, s. 117), „v mnohém aktuální i dnes. Neboť otázka postavení humanitních studií v rámci středního i vysokého školství, jejich ‚upotřebitelností‘, nazíráno z pohledu ryzího utilitarismu, kulturního i kognitivního přínosu ve vztahu k moderní společnosti, je, jedno zda v devatenáctém, dvacátém či jednadvacátém století, stále živá.“

Když však pomyslíme na výuku latiny na gymnáziích 19. a první poloviny 20. století, často si pod tím představíme dril, který tehdejší výuku provázel, či známé slovní spojení „sekat latinu“. K tomu MAREK (2021, s. 78) trefně poznamenává například toto: „Jednou z bolestí výuky latiny již od 19. století je z pohledu části učitelů přílišný formalismus. Zápolení s gramatikou a všudypřítomné užívání slovníku, při nichž se ztrácí celkové povědomí o čteném textu, chtěli někteří vyučující napravit živějším a produktivním přístupem, který by zautomatizoval znalost lexika, frazeologie i gramatiky a umožnil čtení s větším přehledem. Jiní chtěli poněkud slevit z nároků a omezit přehnané požadavky na gramatické znalosti. Ty musely být skutečně naddimenzované, protože s opakovanou snahou zbavit se ryze gramatického přístupu se setkáváme i v průběhu dalších desetiletí.“ MAREK (2020, s. 98–99): „Ze všech těchto zpráv mimo jiné vyplývá, že penzum předepsané četby bylo v této době zřejmě opravdu silně nadsazené. Tento stav bohužel často šel k tomu, že učitel buď vedl četbu v hodinách dosti zběžně, nebo ji ve značném rozsahu zadával za domácí úkol. Takové přetěžování neadekvátní věku a kompetencím studentů často přispívalo k šíření averze vůči

Studijní programy a obory na fakultě. *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.tf.jcu.cz/cz/studium/studijni-programy>.

Studijní obory. *Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: Katolická teologická fakulta, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.ktf.cuni.cz/KTF-2786.html>.

³² Latina. *Jazykové centrum, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://jc.ff.cuni.cz/jazykove-centrum/vyucovane-jazyky/latina/>.

klasickým jazykům.“ VYMĚTALOVÁ (2014, s. 131–132): „K špatné pověsti klasických jazyků přispívali, byť nechtěně, nejen přísní a nároční pedagogové, ale i relativně špatné výsledky studentů na konci prvního či druhého semestru každého školního roku či při maturitní zkoušce. (...) Špatné studijní výsledky žáků v klasických jazycích však dle mínění odborné veřejnosti nespádaly toliko na vrub jejich lenosti, nedostatečné přípravě či nezájmu, byly i důsledkem špatné pedagogické a didaktické připravenosti kandidátů učitelských oborů, jejichž studium, přes proklamovaná prohlášení akademických zástupců univerzity o provázanosti střední školy (gymnasia) s alma mater, bylo zaměřeno především na vědu.“

Pokud jde o pedagogické kompetence gymnaziálních učitelů, píše VYMĚTALOVÁ (2014, s. 130): „Drobnohledem kritiky byly sledovány nejen klasické jazyky, ale i ti, kteří jim na školách vyučovali. Přestože jednou stranou byla u filologů velmi kladně hodnocena jejich pečlivost, disciplína a svědomitost, pro druhé se filolog stal postrachem a odstrašujícím příkladem.“ Podle VYMĚTALOVÉ (2014, s. 127–128) někteří politikové v roce 1907 vyjadřovali svou nespokojenost nejen s pedagogickými kompetencemi gymnaziálních učitelů, ale i s administrativní přetížeností ředitelů škol a školních inspektorů, s celkovou uniformitou ve školství, s pouhými dvěma hodinami tělocviku apod. Tyto otázky jsou více či méně aktuální i dnes, po více než 100 letech.

VYMĚTALOVÁ (2014, s. 120nn) popisuje také vznik tzv. „osmitřídních gymnasií“ (to jest dnešních víceletých gymnázií), „reálek“ a „reálných gymnázií“ v souvislosti s revolučním rokem 1848: „Klasickým gymnasiím jako základnímu typu středního školství však vyrostla takřka souběžně konkurence v podobě reálek a o několik let později i reálných gymnasií, která si mezi širokou rodičovskou i studentskou veřejností získávala stále větší oblibu. (...) Výhodou v očích veřejnosti bylo nejen jejich praktičtější zaměření, ale i absence výuky klasických jazyků.“³³ Na dívčích lyceích byla latina pouze volitelným předmětem s malou hodinovou dotací (na tehdejší poměry) a byla tam vyučována pouze pro případ, kdyby se některé dívky chtěly ucházet o studium na univerzitě – a přesto dívky dosahovaly v předmětu latiny dobrých výsledků, tedy obdobných, jakých dosahovali chlapci a dívky na gymnáziích.³⁴

³³ VYMĚTALOVÁ 2014, s. 122.

³⁴ VYMĚTALOVÁ 2014, s. 129.

Hodinová dotace výuky latiny na gymnáziích však klesala všude, spolu s tím i prostor pro všemožné pokusy studentů překládat texty z latinského originálu do češtiny, na kterých by svým učitelům latiny ukazovali, do jaké míry textu rozumí. Nedostatek hodin pro výuku latiny urychlil proces reforem metod výuky latiny. V poslední době přichází různé inspirace pro výukové metody ze západu, a to zejména v podobě Ørbergovy učebnice,³⁵ která je psána celá latinsky, postupuje od textů primitivních ke složitějším a je celá postavena na aktivizaci žáků a na **tzv. přímé neboli živé či přirozené metodě**. Tuto metodu známe už z výuky živých jazyků a díky ní se studenti učí cizí jazyk podobně jako svůj jazyk mateřský, což má pro komplexní vstřebávání nového jazyka řadu výhod, pokud je tato metoda používána správně; nevýhodou však je, že výuka touto metodou trvá dlouho a na učitele má mnohem vyšší nároky – ideální je mluvit pouze latinsky, nikoli česky. Často se tato metoda uvádí jako protipól k **tradiční gramaticko-překládové metodě** (neboli k metodě analytické či nepřímé).

MAREK (2021, s. 81): „Postupně docházelo k tomu, že bylo stále složitější dosáhnout schopnosti porozumět složitějšímu latinskému textu. Mnoho klasických filologů si stěžovalo na nedobré výsledky a na neschopnost žáků s textem smysluplně pracovat. Příčiny byly, jak často soudili sami učitelé, v různých dobách různé: špatná metoda, přehnané gramatikalizování, neschopnost nadchnout pro četbu, nepříznivé společenské podmínky, nedostatečný počet hodin, odsunutí latiny mezi nepovinné předměty atd. (...) Ukazovalo se však, že ani vysoký počet hodin vždy nezaručuje rozsáhlé znalosti a rozvinuté schopnosti. Přesto je však dle mnoha různých zpráv zjevné, že na konci 19. a v první polovině 20. století byli žáci většinou schopni se na určité úrovni vypořádat i se složitými texty a že znalosti antické kultury a její recepce, alespoň u části z nich, byly nemalé. Přetrvává ovšem otázka, zda by nebylo bývalo možno při užití jiných metod a postupů využít enormního počtu hodin ještě efektivněji.“

³⁵ Často se v prostředí českých gymnázií, na kterých se latina touto metodou alespoň zčásti vyučuje, sahá k prvnímu dílu (ke druhému dílu se v současných podmínkách výuky latiny a s její nízkou hodinovou dotací na gymnáziích realisticky dopracovat nelze): ØRBERG, Hans H., c2010. *Lingua Latina per se illustrata. Pars 1, Familia Romana*. Roma: Accademia Vivarium Novum.

Podrobnější informace k této učebnici podává následující recenze: ČEPELÁK, Jiří A. (2008). *Lingua Latina per se illustrata a přímá metoda výuky latiny*. In: POKORNÁ, Barbara (ed.). *Netradiční přístupy k výuce klasických jazyků*. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 28–32. Dostupné z: https://www.academia.edu/5699754/Lingua_Latina_per_se_illustrata_a_p%C5%99%C3%ADm%C3%A1_metoda_a_v%C3%BDuky_latiny_De_Lingua_Latina_per_se_illustrata_directaque_docendi_methodo [cit. 2023-05-23].

VYMĚTALOVÁ (2014, s. 118) udává přesné poměry předmětů ve výuce na gymnáziích takto: „Roku 1855 latina tvořila 24 % výuky, což spolu s řečtinou bylo 37,5 %, humanitní předměty byly zastoupeny 78,9 % (oproti 17,4 % u přírodovědných a 7,4 % u technických předmětů). Učební plán gymnasia z roku 1884 vyhradil klasickým jazykům 39,8 % z celkové hodinové dotace, humanitním předmětům 77 % (výuka přírodovědných předmětů zaujímala 23 %).“ VYMĚTALOVÁ (2014, s. 125–126) popisuje, že dokonce i mateřský či vyučovací jazyk měl oproti latině zhruba poloviční hodinovou dotaci, tedy podobně jako starořečtina, a nejméně hodin měly vyhrazeno moderní světové jazyky. To se prý týkalo klasických gymnázií a některých reálných gymnázií, na ostatních gymnáziích bylo latiny méně, resp. byla až v posledních ročnících a starořečtina se na začátku 20. století pozvolna začala vypouštět úplně. Kritické názory obvykle spočívaly v tom, že přírodovědným předmětům a živým jazykům by mělo být dáno více prostoru než klasickým, mrtvým jazykům (tj. latině a starořečtině), že by to bylo pro život prý užitečnější a že s latinou a starořečtinou na gymnáziu jsou to pro studenty roky ztracené. Vlivem německého novohumanismu totiž latina byla na přelomu 19. a 20. století hlavním předmětem na gymnáziu – a tím byla trnem v oku odpůrcům výuky latiny a spolu s ní také starořečtina. Příznivci klasických jazyků naopak zdůrazňovali důležitost všeobecného humanitního vzdělání pro získání všeobecného rozhledu a pro rozvoj myšlení a některých dovedností u studentů. Podle jejich názoru znalosti z přírodních věd přece většina studentů v praktickém životě také nevyužije, ale výuka na gymnáziu se musí nějakými předměty naplnit, a to tak, aby to bylo v souladu s nastaveným ideálem vzdělávání.³⁶

VYMĚTALOVÁ (2014, s. 134): „Sílicí volání po větší hodinové dotaci moderních jazyků, které bylo lze dosáhnout jedině odebráním hodin jinému předmětu, tedy řečtině a latině, pozvolné prosazování angličtiny vedle němčiny a francouzštiny, nepoměr mezi vynaloženou prací a jejím výsledkem, to vše vedlo k dlouhodobým debatám na téma, zda vůbec a v jaké podobě uchovat klasické jazyky na škole, v čem spočívá jejich význam, jaké metodologické principy k jejich výuce zvolit apod.“ VYMĚTALOVÁ (2014, s. 140): „Neustále diskutovány byly také cíle vyučování klasických jazyků, kdy v souvislosti s jejich obsahem byl zpochybňován nejen vysoký počet vyučovacích hodin, ale i náročnost domácí přípravy na ně, požadavek latinské konverzace ve vyšších ročnících, písemné překlady nejen z klasického jazyka

³⁶ VYMĚTALOVÁ 2014, s. 125–126.

do mateřského, ale i naopak, to vše ,jen' pro to, aby si student dokázal v jazyce autorů přečíst díla řecké a římské literatury. Mnozí kritici současného stavu výuky byli přesvědčeni, že o tomto cíli předmětu žáci většinou nic nevědí, poněvadž se k tomu pro samé konjunktivy a vazby a slovíčka a spoustu úplně zbytečných poznámek a kollektaneí nepřijde (...).“

MAREK (2021, s. 81–82): „Nejméně zastoupeny a naplňovány zřejmě byly cíle ,estetické'. Na odhalování a prožívání krásy spočívající v textech římských autorů příliš času v často pedantském pojetí výuky nezbylo. Když pak po válce prvorepublikový pedantismus ustoupil, snížil se zase počet hodin latiny natolik, že nebyl prostor k četbě tak dlouhých textů a úryvků, aby se jejich estetická hodnota v plné síle projevila. Přitom estetické a emoční hledisko hrálo vždy důležitou roli např. ve fázi, kdy měl vyučující žáky pro četbu zaujmout a nadchnout. (...) Dosáhnout těchto cílů se ale u většiny žáků v předválečném období podle všeho nedařilo. V období socialismu to zjevně nebylo o mnoho lepší. Po roce 1989 rozhodně byla přinejmenším snaha toto hledisko brát v potaz, a úkolem dnešní literární výchovy postavené na římské literatuře musí být úsilí i těchto cílů v hodinách latiny alespoň do určité míry dosahovat.“

MAREK (2020, s. 105): „Objevuje se snaha o interdisciplinární pojetí výuky i určité tendence k zavádění živého přístupu k výuce. To vše zřejmě souvisí s faktem, že i přes vysoký počet hodin latinského jazyka a četby nevedla užívaná gramaticko-analytická metoda k náležitým výsledkům. Vinu nelze samozřejmě svalovat jen na metodu. Za mnohdy nedostatečné výkony a znalosti studentů mohl často i špatně zvolený didaktický postup učitele, nevhodný výběr textů, výše uvedený přehnaný formalismus, neúnosný drill, mechanické fixování lexika, gramatiky a často i čteného textu a nedostatečný odstup a nadhled některých vyučujících. Klasičtí filologové proto byli z takového stavu zoufalí a snažili se hledat cesty ke zlepšení. Na chabé výsledky některých studentů totiž s oblibou poukazovali odpůrci klasických jazyků a zdůrazňovali kontrast mezi počtem let a hodin výuky latiny a výslednými nedostatečnými kompetencemi studenta, pokud se týká práce s originálními texty, tj. porozumění, dobrého zvládnutí základní gramatiky apod. Antonín Kolář navrhuje, aby se co nejdříve četly souvislé texty (...).“

Velice důležitý je také výběr textů, které studenti mají číst. MAREK (2020, s. 108) o této problematice píše: „Pro naše zkoumání je zajímavá otázka tzv. cvičných vět. Té se ve

svém příspěvku věnoval ředitel gymnázia v Příbrami Josef R. Lukeš. Jednalo se vlastně o spor mezi didaktickými přístupy nazvanými disciplinarismus a realismus. První klade důraz na mluvnické učení, druhý na obsahovou složku a realie. U cvičných vět se jedná o to, zda mají být obsahově bezvýznamné a soustřeďovat se pouze na výuku dané gramatiky, nebo zda by i při primárně gramatickém vyučování měly obsahovat co nejvíce historických či kulturních reálií. K tomu se drží i otázka užívání či neužívání autentických vět z autorů (samozřejmě je řeč o nižším gymnáziu).“ MAREK (2020, s. 112): „Dále se usilovalo o porozumění životu v antice, přičemž měli studenti dobře poznat její kulturní odkaz a odnést si z hodin poznatky o jevech podstatných pro současný život. S tím souviselo i mnoho výzev k aktualizaci a zdůrazňování recepce antiky.“

Podle VYMĚTALOVÉ (2014, s. 134–135) už roku 1907 zaznívaly argumenty pro radikální omezení výuky latiny na 4 hodiny týdně, které by byly vyhrazeny pouze pro vyšší ročníky gymnázia, a argumenty pro to, aby byl kladen větší důraz na výuku moderních jazyků. Proti nim ale v té době stálo mnoho hlasů mluvících ve prospěch důležitosti klasických jazyků. Postavení starořečtiny bylo na gymnáziích oproti latině slabší a také kvalita její výuky velmi zaostávala (navíc četbu a překlad starořeckých textů ztěžovala přítomnost různých dialektů ve starořecké literatuře), a proto byla ještě větším terčem kritiky než latina. VYMĚTALOVÁ (2014, s. 139): „Nestejná měřítko na oba jazyky mělo i samo ministerstvo kultury a vyučování, kdy např. *Instrukce* požadují konverzaci v latině, ale v řečtině ne. Byly kladeny i odlišné nároky na písemné úlohy, kdy chyby v těch latinských měl učitel jen podtrhnout s tím, že si je pak žák sám opraví, zatímco u řeckých úloh frazeologické a slohové chyby měl opravit sám učitel. Menší požadavky na tento jazyk mohly vyplývat z menšího počtu let i hodinové dotace na předmět (latina od primy do oktávy celkem 50 hodin, s řečtinou se začínalo až v tercii a její celková hodinová dotace činila 28 hodin), což mělo své neblahé důsledky. (...) Odlišně byla upravena i maturitní zkouška, která u latinského jazyka zahrnovala překlad z latiny do mateřského jazyka i naopak, oproti tomu u řečtiny jen překlad do mateřského jazyka, s možností použití slovníku a delším časovým limitem.“ VYMĚTALOVÁ (2014, s. 137–138): „Zatímco latina byla vnímána i laickou veřejností jako prazákad evropského niveau, na němž spočívá nejen středověká a novověká vzdělanost a kultura, ale i liturgie katolické církve a knižní bohatství církevních autorů, a její místo ve vztahu k soudobé vědecké terminologii jevílo se jako nezastupitelné, u řečtiny se častým

argumentem stala její neužitečnost – jak na škole, tak v pozdější praxi. Oponováno tomu bylo tvrzením, že to, že se absolventi gymnasií do učebnice řečtiny už více nepodívají, je námitka, která by se dala uplatnit proti jakémukoliv jinému předmětu.“

VYMĚTALOVÁ (2014, s. 143–144) závěrem dodává: „Mnozí na klasické jazyky útočili, mnozí se postavili na jejich obranu. Své výsadní postavení ve všeobecném vzdělání si udržely prakticky až do konce habsburské monarchie. Boj o ně, o jejich místo v systému všeobecného školství a o jejich důležitost a nezastupitelnost v rámci vzdělávacího procesu, však s rozpadem Rakouska-Uherska neskončil, naopak – nabral na síle a trvá, byť v pozměněné podobě, až dodnes. I proto argumenty pro a proti v této studii uváděné zní tak aktuálně, ač napříč třemi staletími. Neb v tomto smyslu platí – *nihil novi sub sole*. Neustálá snaha o změnu v pojetí výuky i učebních cílů latinského a řeckého jazyka směřovala neodvratně nejen ke změně formy, ale i obsahu výuky obou jazyků. Jejich postupná redukce, vedoucí až k dnešní absenci na většině gymnasií, i k výrazně omezené výuce v rámci studia humanitních oborů na univerzitě, se nepříznivě odrazila na úrovni všeobecného středního i vysokoškolského vzdělání. Studenti byli zbaveni jedné z cest, která by je učila historickému náhledu, jedné z cest, která vždy byla významným korektivem praktikistního přístupu k životu, jedné z cest, která tříbila jejich cit pro jazyk a krásu slova, jedné z cest, která je vedla k poznání jazyka jako systému i kulturního vývoje.“

Jak vidno z předchozích stran, není problematika výuky latiny, povinné četby v originále a jejich rozsahu vůbec černobílá – latina (a starořečtina) na gymnáziích vždy měla své klady a zápory. Úkolem školství vždy bylo a zřejmě i bude se aspoň částečně přizpůsobit době, v níž působí, a zvolit přiměřené cíle a metody výuky, aby správně plnilo svou společenskou roli.

1.3 Teoreticko-metodologický úvod: definice některých pojmů

1.3.1 Definice latinské vedlejší věty (pro účel statistik v této práci)

Než jsem mohl začít dělat statistiky latinských vedlejších vět (VV) excerpovaných ze stanovených textů, bylo nutné si přesně definovat, kdy nějaký úsek textu počítám jako další VV a kdy nikoli:

- Jsou to věty syntakticky závislé na větě řídící (na větě hlavní nebo ve složitějším souvětí i na jiné VV, popřípadě také na tzv. větném ekvivalentu – viz níže).
- VV mohou mít roli nějakého větného členu v rámci věty řídící (a většinou tomu tak bývá), ale také nemusejí: Netýká se **tzv. nepravých VV**, které neplní funkci větného členu, významově jde spíše o věty hlavní nebo o jakýsi druh vsuvky;³⁷ dále se to netýká VV závislých na **větných ekvivalentech**, které jsou neslovesné, tj. neobsahují v sobě predikát, podle kterého by bylo možné jednoznačně určit větněčlenskou platnost VV na nich závislých.³⁸
- Mezi VV nepočítám propozice³⁹ ve formě tzv. polovětné konstrukce, tj. latinské infinitivní vazby ani participiální vazby.⁴⁰

³⁷ Jako tzv. nepravé/nevlastní/nezačleněné vedlejší věty se označují takové věty, které jsou z formálního hlediska vedlejší, ale významově jde o věty souřadně spojené s hlavní větou, přičemž podřadící spojovací výraz ve vedlejší větě je pro ozvláštňování či rozvolnění větné struktury a tento spojovací výraz by bylo možné nahradit souřadnou spojkou. U těchto vět je patrný rozpor mezi formou a obsahem. Vyjadřují ve skutečnosti děj či stav následný po ději věty řídící, anebo jde o parentetické (neboli vložené) věty. Svůj řídící člen nijak nedeterminují (tj. neurčují jeho vlastnost ani nezužují jeho význam), ale vyjadřují samostatný děj/stav, popř. slouží k prostému navázání děje. V češtině se v nepravých vedlejších větách vztažných objevují specifická vztažná zájmena jako „což“, „kterýžto“, „načež“, „začež“, „pročež“, „přičemž“ (navazuje se na předchozí větu jako celek) a u ostatních nepravých vedlejších vět se objevují běžné podřadící spojky, zejména „aby“ v nepravých vedlejších větách účelových nebo „když v tom“ v nepravých vedlejších větách časových. V anglistické terminologii se používá termín *disjunct*, který se s uvedeným částečně překrývá.

(KARLÍK 1995, s. 555–556 a STRABERGER, Richard (2007): K jednomu typu nepravých vedlejších vět vztažných. *Naše řeč*, 90/5, s. 247–257. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7967> [cit. 2024-06-17]. MALINOVSKÝ, Milan (1990). O tzv. disjunktech. *Slovo a slovesnost*, 51/1, s. 48–54. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3331> [cit. 2024-06-17].)

³⁸ CTIBOR 2019. V korpusu textů stanoveném pro tuto práci jsem našel 4 takové případy: *Quid si...?* „A co pokud...?“ (Cic. *Lael.* 50; Ov. *Met.* I, 498); *Quid quam...?* „A co to, jak...?“ (Cic. *Lael.* 64); *Ei mihi quod...!* „Běda mi za to, že/protože...!“ (Ov. *Met.* I, 523). NOVOTNÝ (1992, s. 230) tento jev hodnotí jako řečnickou otázku a navíc se pokusil hned za *quid* doplňovat nějaký konkrétní, již explicitně vyjádřený predikát, což je krok, který je ale velmi problematický. Srov. s definicí větného ekvivalentu např. zde: HIRSCHOVÁ, Milada (2017): VĚTNÝ EKVIVALENT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/VĚTNÝ_EKVIVALENT [cit. 2024-06-15].

³⁹ Je potřeba zde rozlišovat mezi pojmy *propozice* a *vedlejší věta*. *Propozice* je širší pojem, který zahrnuje jak vedlejší věty, tak infinitivní a participiální vazby (tzv. polovětné konstrukce). Vedlejší věty a polovětné

- VV obsahují sloveso v určitém slovesném tvaru, tj. v indikativu nebo konjunktivu.⁴¹ Kromě toho obvykle VV (na rozdíl od drtivé většiny polovětných vazeb) obsahují spojovací výraz, tj. spojku, vztažné zájmeno, vztažné adverbium (zájmenného původu), tázací zájmeno, tázací adverbium (zájmenného původu) nebo tázací částici, které mohou VV uvozovat.⁴²
- V případě, že latinské souvětí obsahuje více VV souřadně spojených, je rozhodující přítomnost predikátu, protože spojovací výraz se už nemusí opakovat a stačí pro jednoznačné vyjádření pouze souřadná spojka.⁴³
- V případě tzv. nepravých vedlejších vět vztažných či vztažně připojených vět hlavních – což jsou interpretační varianty textu, mezi kterými často nelze jednoznačně rozhodnout – obvykle respektují rozhodnutí editora, který svou interpretaci v textu vyznačil pomocí interpunkce (středník = následuje HV připojená vztažným zájmenem/adverbiem k předchozímu kontextu; kdežto čárka či bez interpunkce = následuje VV vztažná).

konstrukce se liší formou, ale obsahově zřídka, většinou jde o synonymní formy vyjádření (a také doposud uvedené charakteristiky mají společné).

⁴⁰ Jejich statistiku v této práci, jak byla definována, není potřeba dělat, protože studenti tyto syntaktické vazby nejpozději v průběhu 2. semestru latiny už dobře znají.

⁴¹ Tato charakteristika už sama o sobě vylučuje infinitivní a participiální vazby. Vzácné příklady vedlejších vět s imperativem či s historickým infinitivem uvádí PINKSTER (2015, s. 513; 2021, s. 486 a s. 608) a v korpusu textů stanoveném pro tuto práci se takové případy nevyskytují.

⁴² Jediný typ VV, o kterém se uvádí, že nemusí být napojen žádným spojovacím výrazem (zde konkrétně spojkou *ut* či spojkou/záporkou *nē*), je VV snahová – tento jev se někdy nazývá jako samostatný konjunktiv přací a rozkazovací/zakazovací (podle řídicího predikátu, případná záporka je *nē*).

Rovněž mezi polovětnými konstrukcemi se nachází výjimka: ablativ absolutní uvedený spojkou (zejména *postquam*, *nisi*, *quamvis*), která činí explicitním to, jaký významový vztah k ději hlavní věty se ablativem absolutním vyjadřuje (tj. časový, příčinný, podmínkový, přípustkový nebo způsobový). Tato „odchylka“ se objevuje zejména u poklasických dějepisců jako Tacitus či Suetonius, ale také u klasických autorů jako Livius a Cicero. PINKSTER (2021, s. 392–393 a 432–433) uvádí mnoho příkladů v textech a také mnohé další spojky i vztažná adverbia, která činí explicitním významový vztah mezi ablativem absolutním a hlavní větou.

⁴³ Jsou však občas případy, zejména v poezii, v nichž predikát chybí, a souvětí dává smysl jen tehdy, když si nějaké sloveso domyslíme (buď sloveso *esse*, anebo sloveso, které bylo použito dříve, ale už bylo vynecháno, protože si ho lze domyslet implicitně, z kontextu celé výpovědi). To znamená, že kontextové elipse nepodléhají pouze spojovací výrazy, které uvozují souřadné vedlejší věty, ale i slovesa v těchto vedlejších větách. Stává se to i v próze, pokud se její autor chtěl vyjádřit hutně. V poezii se k tomu přidává asi i ten důvod, aby se autor vešel do veršového metra, vyhnul se hiátu apod. V poezii totiž dochází k souvisejícímu jevu, že místo toho, aby se použila nějaká souřadná spojka, se koordinačně opakuje obsažené sloveso nebo spojovací výraz, který uvozuje dané souřadně spojené vedlejší věty (tj. jde o asyndetické spojení vedlejších vět).

1.3.2 Klasifikace vedlejších vět podle větněčlenské platnosti

Větný člen je termín **závislostní gramatiky**, dnes využívaný zvláště ve školních mluvnicích a vycházející z toho, že části věty vytvářejí **skladební dvojice s různým syntaktickým vztahem mezi jejími členy**. Pro češtinu jako jazyk s bohatou flexí vyhovuje v takových gramatikách analýza, v níž se reflektuje, že syntaktické vztahy mezi elementy struktury, které teorie větných členů chce popsat, se zviditelňují především právě flexí, a nikoli např. slovosledem, jako je tomu např. v angličtině, která má morfologii chudší.⁴⁴

Rozlišující se tyto větné členy: přísudek, podmět, předmět, přívlastek, doplněk, příslovečné určení a přístavek (ale přístavek se při popisu větněčlenské platnosti vedlejších vět obvykle nepoužívá). **Větný člen může být holý, rozvitý a několikanásobný, dále má formu jednoslovnou, víceslovnou nebo celé vedlejší věty, která daný větný člen ve větě nadřazené zastupuje.**

Příslovečného určení, které udává okolnosti děje, je vícero druhů. Rozlišují se někdy jen čtyři jakési základní druhy příslovečného určení: **místa (které zahrnuje i příslovečné určení původu či směru), času, příčiny (v širokém smyslu) a způsobu (v širokém smyslu)**. Příslovečné určení příčiny v širokém smyslu zahrnuje příslovečné určení **vlastní příčiny, účelu, podmínky a přípustky**. Příslovečné určení způsobu v širokém smyslu zahrnuje příslovečné určení **vlastního způsobu, míry a** někdy se také určují další podtypy jako příslovečné určení **zřetele, průvodních okolností, prostředku, původce děje, původu, společenství (neboli doprovodu/sociativní/komitativní) a někdy i další**.⁴⁵ Tato specifická příslovečná určení způsobu hrají také důležitou úlohu ve výkladech latinské i starořecké předložkové, a zejména bezpředložkové pádové syntaxe.

Při určování latinských vedlejších vět v korpusu textů stanoveném pro tuto práci podle větněčlenské klasifikace vyvstala potřeba používat termíny jako „vedlejší věta

⁴⁴ KARLÍK, Petr (2017): VĚTNÝ ČLEN. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/VĚTNÝ_ČLEN [cit. 2024-06-20].

⁴⁵ GREPL–KARLÍK 1995, s. 396–522.

KARLÍK, Petr (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ_URČENÍ [cit. 2024-06-20].

zřetelová“ a „vedlejší věta průvodních okolností“. Ale protože se tato příslovečná určení ve školách běžně nevyučují a neurčují, zde je raději nadefinuji.⁴⁶

Příslovečné určení zřetele (v gramatikách latiny a starořečtiny nazývané také jako příslovečné určení **vztahu**) představuje vyjádření toho, se zřením k čemu platí nějaký děj, stav či vlastnost vyjadřované řídícím členem. Ptáme se na tento větný člen otázkami „Vzhledem k čemu?“, „S ohledem na co?“, „Z jakého hlediska“, „Se zřetelem k čemu?“, „Ve vztahu k čemu?“ apod. V české tradici se pokládá buď za druh příslovečného určení způsobu, nebo za samostatný typ příslovečného určení. Je totiž jako typ příslovečného určení dobře odlišeno, a to významově, ale především tím, že zřetelový význam je vyjadřován třemi výrazy, které mají zřetelovou sémantiku: (a) tzv. desubstantivní zřetelová adverbia, jako v „chuťově vynikající“, „sexuálně zdatný“ apod.; (b) předložková skupina [co do + nominální skupina v gen.], jako v „Co do kvality...“; (c) vedlejší věty zřetelové, které mají pevnou strukturu „Pokud jde o...“, „Pokud se týká...“, „Co se týče...“. Někdy se rozlišují ještě tyto podskupiny: **(1) určení zřetelově vymezovací** (např. „Chutí/Chuťově/Co do chuti/Pokud jde o chuť/Po stránce chuťové“, „Na omak“, „Prakticky vzato“, [vůči + dativ] apod.); **(2) určení zřetelově autorizující**, a to původce hodnocení („Podle Petra je Pavel hlupák“), nebo původce tvrzení („Pro Petra je Pavel hlupák“); **(3) určení zřetelově srovnávací** („Je stejně starý jako já“, „Je starší než já / než jsem si myslel“, „Jen nad slunce jasnější“, „Ve srovnání s...“, [(o)proti + dativ] apod.). Za speciální podtyp (3) se pokládá určení vyjádřené účinkem, tj. když se porovnává nadbytečná, dostatečná nebo nedostatečná míra děje, stavu nebo vlastnosti s očekávaným následkem („Byl příliš chytrý, než aby se dal napálit / na to, aby se dal napálit / dát se napálit / na napálení“).

Příslovečné určení průvodních okolností představuje různé okolnosti, ve kterých se během nějakého děje nebo stavu nachází osoba, zvíře nebo věc specifikovaná v pozici podmětu nebo předmětu. V české tradici se pokládá buď za druh příslovečného určení způsobu, nebo za samostatný typ příslovečného určení. Vyjadřuje se adverbii, tvořenými zejména od deverbativních adjektiv jako: „vzpřímeně“, „vleže“, „vestoje“, „zaraženě“, „mlčky“,

⁴⁶ GREPL–KARLÍK 1995, s. 462–469.

KARLÍK, Petr (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ ZŘETELE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ ZŘETELE> [cit. 2024-06-20].

„bos“. **Speciální významové typy představují: (1) Průvodní okolnosti očekávané, ale nenastalé:** Vyjadřují se vedlejší větou se spojkou „aniž“, v níž se užívá bez významového rozdílu indikativu nebo kondicionálu („Host odešel z restaurace, aniž (by) zaplatil“), nebo vedlejší větou se spojkou „aby / že (by)“ a někdy nutným odkazovacím výrazem „bez toho“ ve větě řídící („Host odešel z restaurace bez toho, aby zaplatil / že (by) zaplatil“). Je zde přítomen rys rozporu, tj. neuskutečňuje se něco, co se na základě našich zkušeností zpravidla uskutečňuje. **(2) Průvodní okolnosti zamlžené:** Vyjadřují se výrazem „s tím, že“, děj žádoucí se vyjadřuje výrazem „s tím, aby“. Výraz „s tím“ zastupuje nějaké substantivum obecného významu, které svým významem specifikuje onu okolnost, o kterou v daném případě jde, ale takové substantivum však v těchto typech vedlejších vět specifikováno není. **(3) Průvodní okolnosti irelevantní:** Vyjadřují, že děj/stav se uskuteční za všech okolností nebo neuskuteční za žádných okolností, a to tak, že se explicitně uvedou (často jde přitom o přehánění), například za pomoci vedlejších vět se spojkou „ať“ nebo „necht“.

Větněčlenská klasifikace (ať už obecně nebo jen u vedlejších vět) má tu nevýhodu, že každý větný člen lze vyjádřit mnoha způsoby a že dvě vedlejší věty, pokud nejsou zapojeny do souvětí a které jsou na první pohled stejné, mohou v souvětích plnit roli různých větných členů. Proto se formou větněčlenské klasifikace vyučují obvykle pouze ty nejtypičtější konstrukce a s důrazem na to, že forma se velmi často nerovná určité větněčlenské platnosti. Na druhou stranu na větněčlenskou klasifikaci jsme zvyklí ze základních a středních škol, a proto ji používám jako referenční ve svých statistikách.

1.3.3 Klasifikace vedlejších vět podle valenční teorie

Výklad syntaxe podle valenční teorie zahrnuje počet a povahu míst (tzv. argumentů, aktantů, participantů neboli komplementů, což jsou všechno pojmy k označení výrazů, které kompletují význam predikátu), které na sebe sloveso (popř. slovo jiného slovního druhu) váže jako pozice obligatorní, anebo potenciální (jinak řečeno fakultativní). Valenci se myslí především předmětná doplnění daná rekcí řídícího slovesa, popř. i o doplnění podmětné. Všechny, i příslovečné aktanty vstupují do tzv. valenčního rámce slovesa.⁴⁷

⁴⁷ PANEVOVÁ, Jarmila a Petr KARLÍK (2017): VALENCE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VALENCE> [cit. 2024-06-19].

Přísllovečné určení a také doplněk se ve valenční teorii označují jako „adjunkt“, který se definuje jako části věty nepatřící k jejímu jádru, resp. nevalenční (volné, neselektované) doplnění slovesa.⁴⁸

Pokud se valenční teorie aplikuje na vedlejší věty podle kombinované klasifikace, pak vedlejší věty obsahové jsou obvykle obligatorním doplněním predikátu, přísllovečné vedlejší věty obvykle fakultativním doplněním a vedlejší věty vztažné ve většině případů také fakultativním doplněním. Asi jedinou výhodou uplatňování valenční teorie na klasifikaci latinských vedlejších vět je to, že odpověď na otázku, zda je daná vedlejší věta obligatorním nebo fakultativním doplněním věty řídící, nám může také pomoci rychle rozlišit například tzv. nepřímé otázky od vedlejších vět vztažných, vedlejší věty obsahové snahové (popř. zabraňovací a obavné) od přísllovečných účelových a vedlejší věty obsahové oznamovací od přísllovečných příčinných, popř. účinkových.

1.3.4 Klasifikace latinských vedlejších vět podle spojovacích výrazů

Přehled nejdůležitějších latinských podřadících spojovacích výrazů spolu s téměř úplným výčtem jejich užití podává NOVOTNÝ (1992, s. 274–276).⁴⁹ Takový přehled je velmi užitečný pro orientaci, ale až poté, co studenti prošli výkladem podle kombinované klasifikace, která se jeví jako didakticky výhodnější. Mnoho latinských spojek má svůj původ ve vztažných zájmenech a jejich význam podléhal vývoji, který prostřednictvím přenášení významu vyústil v to, že mnohé tyto spojovací výrazy mají vícero významů a že jsou polyfunkční. Uvedený přehled tento vývoj většinou alespoň naznačuje a rozličné významy jednotlivých spojovacích výrazů uvádí na jednom místě. Další přehled, ovšem jen u několika vybraných polyfunkčních spojovacích výrazů, předkládá MIKULOVÁ (2014, s. 303–306).

⁴⁸ KARLÍK, Petr (2017): ADJUNKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ADJUNKT> [cit. 2024-06-20].

⁴⁹ Kromě toho, že je v jeho textu několikrát špatně odkaz na jiné paragrafy, tam chybí zejména zmínka o tom, že *quo* je v latině také tázací a vztažné adverbium ve významu „kam“ i „kde“ a ve srovnávacích vedlejších větách s vyjádřeným komparativem také ve významu „čím“. Také neuvádí žádná ryze vztažná či tázací zájmena a adverbia (ta, která uvádí, tedy *quod*, *ut*, *quam* a *ubi*, mají více významů) a ani žádnou z tázacích částic, které uvozují některé nepřímé otázky. I přes to všechno však jde podle mého názoru o přehled didakticky velmi užitečný.

1.3.5 Kombinovaná klasifikace vedlejších vět

Tato klasifikace kombinuje kritérium valenční, kritérium výskytu spojovacích výrazů a u příslovečných propozic také kritérium větněčlenské platnosti. Používá se ve výuce latiny a starořečtiny,⁵⁰ a to pro svou didaktickou výhodnost v tom smyslu, že tato klasifikace je rozvržena tak, že každá konstrukce spojovacích výrazů s odpovídajícím slovesným způsobem se probírá jednou, dvakrát, maximálně třikrát.⁵¹ A protože je tato klasifikace vedlejší vět v latině tolik používaná, i já pracuji dominantně s ní. Pro češtinu se ale používá čistě větněčlenská klasifikace, a proto latinské vedlejší věty ve svých statistikách určuji podle obou způsobů, aby bylo možné obě klasifikace porovnávat.

PINKSTER (2015 a 2021) používá také klasifikaci kombinovanou, ale v některých případech se v klasifikaci vedlejších vět blíží více klasifikaci větněčlenské a explicitněji užívá valenční kritéria, když používá termíny jako *complement*, *adjunct* a *disjunct*. PANHUIS (2014) celý oddíl věnovaný syntaxi strukturuje podle větněčlenské platnosti, ale dané typy latinských vedlejších vět probírá na jejich nejprototypičtějších místě, a nikoli opakovaně, jak by to větněčlenská klasifikaci náleželo. Ostatní gramatiky latiny, se kterými jsem pracoval, se drží kombinované klasifikace, jak je používána. Konkrétně pokud jde o gramatiku od NOVOTNÉHO (1992), **neužívám** některé jeho pojmy pro druh vedlejších vět, jako „určovací věty druhové“ (které ztotožňuji s vedlejšími větami vztažnými konjunktivními s významovým odstínem účinku) a „věty způsobovací“ (které ztotožňuji s vedlejšími větami obsahovými snahovými), protože tyto pojmy považuji za nadbytečné, a naopak z vedlejších vět snahových, jak je pojímá NOVOTNÝ (1992, s. 253), **vyčleňuji** ještě vedlejší věty obsahové zabraňovací jako samostatnou kategorii, protože se od snahových liší zejména používanými spojovacími výrazy.

⁵⁰ Pro starořečtinu uvedu jako příklady gramatiku MUCHNOVÉ (2005) a komparativní gramatiku BARTOŇKA (2008). Bartoněk ve své *Řecko-latinské syntaxi v evropském kontextu* však nedělá hlubší komparaci, ale spíše povrchovou, kdy uvádí jevy ve starořecké a latinské syntaxi vedle sebe s uvedením rozdílů, málokdy podobností (tedy spíše kontrastně), natož podobností subtilnějšího rázu (například takřka úplnou shodu v užití polyfunkčních spojovacích výrazů *ut* a *ὥς*, *quod* a *ὅτι*, *si* a *εἰ*, *dum* a *ἔως*, ale i mnohé další podobnosti, z nichž o některých vybraných se ještě zmíním níže); dále tu zcela chybí komparace pádové syntaxe (předložkové i bezpředložkové), neuvádí vedlejší věty srovnávací a srovnávací konstrukce ve starořečtině, chybí u něj srovnání pravidel nepřímé řeči a výklad o latinských podmínkových souvětích v závislosti uvádí jen tak mimochodem a neúplně. Tato komparativní gramatika by skýtala příležitost k přiblížení latiny řečtinářům a starořečtiny latinářům, ale domnívám se, že takovou funkci by neplnila v dostatečné míře.

⁵¹ Srov. CTIBOR 2019, s. 40.

Pokud jde o rozvržení jednotlivých konstrukcí spojovacích výrazů s odpovídajícím slovesným způsobem, v kombinované klasifikaci latinských vedlejších vět se tradičně probírají dvakrát nebo třikrát tyto:⁵²

- slovo *quod* s indikativem (příp. konjunktivem cizího mínění) u vedlejších vět obsahových oznamovacích, příslovečných příčinných a u vedlejších vět vztahných;
- spojka *ut* (se záporkou *non*, příp. spojka *quin*) s konjunktivem absolutním nebo podle souslednosti časové u vedlejších vět obsahových oznamovacích a u vět účinkových;
- spojka *ut* (se záporkou *ne*, která může i nahrazovat spojku) s konjunktivem podle souslednosti časové (zpravidla jen současným) u vedlejších vět obsahových snahových, příslovečných účelových a příslovečných přípustkových;
- spojka *cum* s příčinným/přípustkovým významovým odstínem (tzv. *cum causale* a *cum concessivum*) a s konjunktivem podle souslednosti časové u vedlejších vět příslovečných časových a příčinných/přípustkových;
- spojka *dum(modus)* s konjunktivem podle souslednosti časové u vedlejších vět příslovečných časových, podmínkových a přípustkových;
- slovo *ut* s indikativem u vedlejších vět příslovečných srovnávacích, příčinných a časových;
- vztahné zájmeno či adverbium s konjunktivem podle souslednosti časové u vedlejších vět vztahných s příslovečným významovým odstínem a k tomu vždy u odpovídajících vedlejších vět příslovečných, a dále také u nepřímých otázek.

Proto věty s *cum causale*, s *cum concessivum*, s *dum(modus)* a konjunktivem podle souslednosti časové určuji primárně jako vedlejší věty časové, resp. jako jejich poddruh, a uvádím je primárně u vedlejších vět časových, protože jde o významové odstíny původně časových spojek – podobně jako např. vedlejší věty vztahné účelové určuji a uvádím primárně jako věty vztahné s daným významovým odstínem, než abych je určoval jako účelové vyjádřené odlišnou formou. Řeč je teď samozřejmě o kombinované klasifikaci vedlejších vět, větněčlenskou klasifikaci využívám spíše jako pomocnou, doprovodnou.

⁵² Podle CTIBOR 2019, s. 40 – upraveno a doplněno.

1.3.6 Významy a syntaktické role konjunktivu ve vedlejších větách

Rozhodl jsem se, že se zde pokusím o výčet jakýchsi „druhů“ konjunktivu ve vedlejších větách. Takový typologický přehled konjunktivů by mohl být užitečný pro didaktiku latiny. Doposud jsem nikde úplný výčet nenašel.⁵³ Podařilo se mi rozlišit celkem 8 „druhů“ konjunktivu ve vedlejších větách (VV) podle významu a syntaktické role těchto konjunktivů:

1.	konjunktiv faktitivní/deklarativní/úsudkový ⁵⁴	podle souslednosti časové
2.	konjunktiv volitivní/imperativní/žádací ⁵⁵	podle souslednosti časové
3.	konjunktiv označující, že VV má nějaký významový odstín (týká se VV vztažných a VV s <i>cum</i>) ⁵⁶	podle souslednosti časové
4.	konjunktiv tzv. absolutní (ve VV účinkových s reálnou modalitou) ⁵⁷	tj. konjunktiv toho času, kterého by byl ve větě indikativ, kdyby byla věta nezávislá
5.	konjunktiv cizího mínění/nepřímý (<i>obliquus</i>) ⁵⁸	podle souslednosti časové

⁵³ Asi nejbližší k úplnosti má výklad v PINSTER 2015, s. 617–621 (popřípadě ještě v NOVOTNÝ 1992, s. 239–241, kde je ale příliš mnoho významových typů konjunktivu, které níže uvádím, označeno totožným přívlastkem „samostatný“, což je samo o sobě matoucí, byť se Novotný snažil jednotlivé typy oddělit).

⁵⁴ Používá se ve VV obsahových oznamovacích se spojkou *ut* nebo *quin*, v nepřímých otázkách a asi i ve VV vyjadřujících myšlenou/popíranou příčinu. PINKSTER (2015, s. 387) vysvětluje původ tohoto konjunktivu tak, že konjunktiv označoval jednak subjektivitu (indikativ naproti tomu vyjadřoval vyšší míru objektivitu), poté i pouhý gramatický vztah podřazenosti vůči větě hlavní (odtud má „konjunktiv“ své jméno, totiž že se jedná o slovesný „spojovací způsob“).

⁵⁵ Používá se ve VV snahových, zabraňovacích, obavných, konjunktivních VV časových se spojkami *dum*, *donec*, *quoad*, *antequam* a *priusquam* apod., VV účelových, ve VV vyjadřujících tzv. zamýšlený účinek a po některých spojovacích výrazech (*quamvis*, *licet*, *ut* nebo *dum*) i ve VV přípustkových. Tento konjunktiv úzce souvisí s konjunktivem samostatným, který v hlavní větě může vyjadřovat přání (*coniunctivus optativus* včetně tzv. přípustkového konjunktivu) nebo vůli (*coniunctivus voluntatis*: rozkazovací, zakazovací/zabraňovací a vybízející).

⁵⁶ Důvod pro tento konjunktiv ve VV s *cum* není podle PINKSTERA (2015, s. 619) s jistotou znám. To se týká VV s *cum historicum*, *cum* vyjadřující charakteristiku doby (jako VV vztažné s účinkovým odstínem), *cum causale* a *cum concessivum/adversativum*. MIKULOVÁ (2014, s. 141–142) spojuje vývoj konjunktivu v těchto větách s používáním konjunktivu ve větách vztažných, jelikož spojka *cum* má původ ve vztažném zájmenu. Ve VV vztažných je tento konjunktiv někdy chápán jako odraz použití konjunktivu v příslušné spojkové VV (PINKSTER 2021, s. 538nn), proto zde souslednost časová může být porušována – takové případy uvádí PINKSTER (2021, s. 537) a MIKULOVÁ (2014, s. 128), ale oba tyto odchylky od souslednosti časové vysvětlují jinak.

⁵⁷ K původu tohoto konjunktivu se vyjadřuje PINKSTER (2015, s. 653 a 2021, s. 310) tak, že má blízko k faktitivnímu konjunktivu při VV obsahových oznamovacích se spojkou *ut* nebo *quin* a že zde konjunktiv nemá žádnou zvláštní sémantickou platnost.

6.	konjunktiv samostatný ⁵⁹	tj. konjunktiv ireální, potenciální nebo deliberativní, jaký bývá i v nezávislé hlavní větě
7.	konjunktiv způsobený připodobněním slovesného způsobu nadřazenému predikátu (tzv. <i>attractio modi</i>) ⁶⁰	stejný jako konjunktiv samostatný, nebo i podle souslednosti časové
8.	konjunktiv cizího mínění v širším smyslu, sloužící asi pouze k označení tzv. vyšší závislosti ⁶¹	podle souslednosti časové

1.3.7 Souslednost časová

Souslednost časová (latinsky *consecutio temporum*) je mechanismus, který určuje výběr konjunktivu podle času v hlavní větě a podle časového vztahu mezi větou hlavní a vedlejší, viz tabulka:

⁵⁸ Používá se, pokud se autor distancuje od tvrzení, resp. tlumočí cizí myšlenku. Konjunktiv v této funkci se pravidelně vyskytuje v nepřímé řeči (*oratio obliqua*), ale může se vyskytnout i mimo souvislý úsek nepřímé řeči, především když má vyjádřit vyšší míru subjektivity v jednotlivých VV obsahových oznamovacích se spojkou *quod*, ve VV příčinných, VV vztažných nebo také v reálném a potenciálním souvětí, pokud je v závislosti na nějakém slovese.

⁵⁹ Vlastně ve funkci kondicionálu (neboli podmiňovacího způsobu), nejčastěji ve VV podmínkových a přípustkových, dále také ve VV vztažných, srovnávacích, účinkových, obsahových oznamovacích VV se spojkou *si* a konečně v nepřímých otázkách deliberativních. Naproti tomu indikativ vyjadřuje tzv. reálnou modalitu děje.

⁶⁰ Tento jev, že se slovesný způsob „zkopíruje“, aniž by k tomu byl nějaký sémantický důvod, se někdy vyskytuje ve VV vztažných a srovnávacích (méně často u jiných typů VV), předchází-li v nadřazené větě konjunktiv ireální, potenciální nebo např. věta účelová. Jedná se o jev, který není pravidlem, vlastně jde o syntaktickou odchylku.

⁶¹ Vzácně se stává, že použitý konjunktiv ve VV není sémanticky nebo syntakticky vysvětlitelný (za pomoci žádného z typů konjunktivu výše uvedených) a že i podle různocení není varianta textu s indikativem. Někdy bývá tento jev vysvětlován jako atrakce způsobu v širším smyslu, ale na rozdíl od „pravé“ atrakce způsobu k tomuto jevu dochází i tam, kde se žádný řídící konjunktiv, který by mohl být „zkopírován“, prostě nenachází, protože tento nevysvětlitelný konjunktiv závisí např. na infinitivní vazbě. Slouží asi pouze k označení tzv. vyšší závislosti (neboli toho, že věta závisí na větě/propozici, která je sama závislá na nějaké další větě). Proto tento jev raději označuji jako konjunktiv cizího mínění v širším smyslu, ale jsem si vědom toho, že ani tento termín není úplně přesný, protože „pravý“ konjunktiv cizího mínění označuje subjektivní pojetí děje nebo cizí stanovisko, což také není tento případ. MIKULOVÁ (2014, s. 239) používá termín „způsobová závislost“; ONIGA–SCHIFANO (2014, s. 288) a BALDI–CUZZOLIN (2011, s. 434) používají termín „*attractio modi*“ (i v případě konjunktivu závislého na infinitivu, přestože o připodobnění konjunktivu v pravém slova smyslu nejde, srov. definici *attractio modi* v PINKSTER 2015, s. 663 a 666). V korpusu textů stanoveném pro tuto práci se tento jev vyskytuje jednou: *Si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit, non est infitiandum Hannibalem tanto praestitisse ceteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antecedit fortitudine cunctas nationes* (Nep. Hann. 1).

podle času v hlavní větě↓	slovesný tvar ve vedlejší větě vyjadřující		
	předčasnost:	současnost:	následnost:
po čase hlavním (prézens, futurum I. i II. + imperativ I. i II.)	konjunktiv perfekta	konjunktiv prézentu	-ūrus sim
po čase vedlejší (imperfektum, perfektum, plusquamperfektum)	konjunktiv plusquamperfekta	konjunktiv imperfekta	-ūrus essem

Poznámky k souslednosti časové: **1)** Prézens historický a infinitiv historický mohou řídit jako čas hlavní i jako čas vedlejší – záleží na autorově aktuální volbě. **2)** Infinitivy ani participia ani jimi tvořené polovětné konstrukce souslednost časovou neřídí, výjimkou však může být infinitiv perfekta nebo participium perfekta, které mohou i nemusí⁶² souslednost časovou ovlivnit a posunout vše jakoby do minulosti, směrem k řízení vedlejší časem, třebaže v hlavní větě je sloveso v čase hlavním. **3)** Konjunktiv obvykle řídí jako čas příslušného indikativu, výjimkou může být konjunktiv perfekta ve významu zákazu jednorázové činnosti nebo v potenciálním významu a konjunktiv imperfekta v ireálném významu, které řídí většinou jako čas vedlejší (podle formy), ale někdy i jako čas hlavní (podle významu, který je modalitní nebo vidový, nikoli časový). **4)** První bílý sloupec zleva odpovídá tvarům konjunktivu v perfektním kmeni a analytickým tvarům odvozeným ze supinového kmene, druhý tvarům konjunktivu v prézentním kmeni a třetí tzv. opisnému časování činnému (futurum totiž nemá konjunktiv, takový tvar v latinském jazyce neexistuje). **5)** Běžně se ale k vyjádření následnosti používají konjunktivy pro současnost, podobně jako u infinitivních vazeb – časový vztah mezi hlavní a vedlejší větou (následnost) vyplývá buď z kontextu věty, nebo je označen nějakým adverbem. **6)** Protože v tabulce schází samostatný řádek pro časy budoucí v hlavní větě (a latinský jazyk už nemá více tvarů konjunktivu), vyjadřují se časové vztahy mezi VV a HV v budoucnosti oproti momentu promluvy pomocí konjunktivů po hlavním čase (pokud je VV v prvním stupni závislosti), nebo pomocí všech 4 konjunktivů (pokud je VV v druhém nebo vyšším stupni závislosti, a podle toho, zda nejbližší

⁶² MIKULOVÁ (2014, *passim*) tvrdí, že infinitiv perfekta a participium perfekta ovlivňují souslednost časovou vždy, ale moje pozorování z latinských textů tomuto tvrzení neodpovídají – například v korpusu textů stanoveném pro tuto práci, pro který mám zpracovaná data, se stalo pouze u 13 vedlejších vět, že infinitiv perfekta souslednost časovou ovlivnil (v ostatních případech typu „hlavní čas, infinitiv/participium perfekta v rámci infinitivní konstrukce, konjunktivní VV“, které jsou vcelku běžné, se toto nestalo).

nadřazený predikát v určitém slovesném tvaru je v čase hlavním nebo vedlejším): z toho plyne, že futurum I. řeči přímé se nahrazuje v nepřímé řeči konjunktivem přítomného nebo imperfekta (současnost s následností) a že futurum II. řeči přímé se nahrazuje v nepřímé řeči konjunktivem perfekta nebo plusquamperfekta – říká se tomu „zástupné konjunktivy“ (předčasnost před následností).

Výjimky ze souslednosti časové:

- Vztažení VV k momentu promluvy (místo toho, aby spadala do doby děje věty řídící) – konjunktiv ve VV pak může být jako po čase hlavním, přestože ve větě řídící je čas vedlejší.⁶³
- Tvary präterito-přezentních neboli defektních sloves (*odi, meminī a coepi*), které tvoří pouze tvary perfektního kmene a někdy i supinového kmene, mají význam i syntaktickou roli jako tvary přezentního kmene u ostatních sloves – to znamená, že tvary perfekta od těchto sloves mají přezentní význam a řídí jako čas hlavní.
- Rezultativní perfekta (*novi* „vím/znám“, *didici* „umím“, *consuevi* „jsem zvyklý“, *veni* „jsem zde“, *constiti* „stojím“, *perii* „je po mně“ apod.) mohou řídit jako vedlejší i hlavní čas.
- Pokud je participium perfekta pasiva, které za pomoci slovesa *esse* tvoří analytické tvary perfekta pasivního, plusquamperfekta pasivního a futura II. pasivního, použito v platnosti adjektiva, mohou nastat odchylky od souslednosti časové nebo odchylky morfologické: analytický tvar perfekta pasivního může řídit jako čas hlavní (kvůli slovesu *esse* v přezentním tvaru); formálně analytický tvar perfekta nebo plusquamperfekta může stát např. ve VV účelové, ačkoli v ní musí stát konjunktiv pro současnost či následnost, což je po hlavním čase přezens a po vedlejším čase imperfektum; může také vedle sebe stát participium perfekta a sloveso *esse*, které je už samo v plusquamperfektu.

1.3.8 Nejčastější použití, změny či zvláštnosti latinských zájmen a zájmenných adverbii spjaté se syntaxí latinských vedlejších vět

- Po spojkách *si, nisi, ne*, tázacích částicích *num, an, si, ec-* a po vztažných/tázacích příslovcích *quo* a *quanto* se většinou nepoužívá celé neurčité zájmeno či adverbium

⁶³ NOVOTNÝ 1992, s. 231, 241 a 244; MIKULOVÁ 2014, s. 48; PINKSTER 2015, s. 583 a 2021, s. 299.

zájmenného původu – například *aliquis* – ale počáteční *ali-* odpadává a zůstává jen *-quis* jako příklonka (tj. ztrácí i vlastní přízvuk).⁶⁴

- Na podmět hlavní věty ve 3. osobě sg. i pl. obvykle (ale ne vždy) odkazuje ve vedlejší větě nebo v infinitivní vazbě (ať už v nepřímé řeči nebo mimo ni), zvrtné přivlastňovací zájmeno *suus* a také osobní zájmeno zvrtné:

	sg. + pl.
gen.	<i>sui</i>
dat.	<i>sibi</i>
ak.	<i>se/sese</i>
abl.	<i>se/sese</i>

- Tázací a vztažná adverbia *qua*⁶⁵ a *quo* (původem ablativy vztažného/tázacího zájmena *qui*, *quae*, *quod* a tázacího zájmena *quis*, *quid*) mají mnoho významů a ten nejvhodnější musíme vždy určit jedině podle kontextu:
 - *qua* (scil. *via*) = kudy
 - *qua* (scil. *via/ratione*) = jak
 - *qua* (scil. *parte*) = kde NEBO kam
 - *quo* = kam
 - *quo* (scil. *loco*) = *ubi* = kde
- O dalších zvláštностech v použití latinských zájmen bude pojednáno v následující kapitole u vedlejších vět vztažných.

1.3.9 Druhy a poddruhy latinských vedlejších vět podle kombinované klasifikace⁶⁶

V této kapitole si v žádném případě nekladu nárok na úplný výčet typů latinských vedlejších vět nebo na úplný výklad, protože za tímto účelem vznikly již gramatiky latiny, které jsou dostupné (a kvalitní, byť třeba neobsahují vše a nejsou dokonalé). Tato kapitola má za cíl představit typy latinských vedlejších vět a jevů v nich co nejstručněji, ve zhuštěné

⁶⁴ NOVOTNÝ 1992, s. 50 a MIKULOVÁ 2014, s. 114.

⁶⁵ Ty stejné významy má ve starořečtině odpovídající vztažné adverbium ἤ.

⁶⁶ Vycházím zejména z gramatik MIKULOVÁ 2014, NOVOTNÝ 1992, PINKSTER 2015 a 2021.

podobě a se zvláštním zřetelem k důležitějším neprototypickým⁶⁷ vedlejší větám (které se většinou vyskytují i v korpusu textů stanoveném pro tuto práci). Také má tato kapitola ten účel, že ještě předtím, než se přistoupí ke statistikám vedlejších vět, ozřejmuje, v jakých přesně nuancích kombinovanou klasifikaci vedlejších vět používám.

A) Vedlejší věty obsahové (kompletivní): Jsou to takové vedlejší věty, které jsou vyžadovány rekcí řídicího slovesa či substantiva, tj. jsou obligatorním doplněním věty řídicí. Z hlediska větněčlenské platnosti představují tyto vedlejší věty podmět, předmět či přívlastek.⁶⁸ Někdy si tyto vedlejší věty funkčně konkurují beze změny významu s obsahovými propozicemi ve formě infinitivních či participiálních konstrukcí (akuzativ s infinitivem, nominativ s infinitivem a akuzativ s participiem po slovesech vnímání), jindy zase s nimi zcela synonymní nejsou.

A1) Vedlejší věty obsahové oznamovací

a) Se spojkou *quod*:

- Tzv. *quod explicativum* (vysvětlovací), původem vztažné zájmeno („to, co“ > „to, že“). Tyto vedlejší věty mají blízko k VV příčinným.
- Pojí se s indikativem, případně s konjunktivem cizího mínění (podle souslednosti časové).
- Řídící věta obsahuje hodnocení nebo sloveso emočního projevu (*verba affectuum*) v širokém slova smyslu.

b) Se spojkou *ut* nebo *quin*:

- Většinou se setkáme se spojkou *ut* (záporka *non*), spojka *quin* (= *ut non*) se zde vyskytuje pouze v případech, kdy po záporném predikátu ve větě řídicí následuje záporná vedlejší věta (a celkový smysl je kladný). Avšak po výrazech

⁶⁷ Kategorie (ne)prototypičnosti je definována v následující podkapitole.

⁶⁸ Vzácněji, ve srovnávací konstrukci vedlejších vět může být vedlejší věta obsahová součástí příslovečného určení zřetele (vztahu), je-li tato vedlejší věta ve srovnávací konstrukci na druhém nebo dalším místě (CTIBOR 2019, s. 37–38). Také vedlejší věta s *quod*, zejména nachází-li se na začátku souvětí, může někdy být větněčlensky příslovečným určením zřetele, a sice ve významu „co se týká toho, že“ nebo „pokud jde o to, že“ (NOVOTNÝ 1992, s. 248; PINKSTER 2021, s. 279–281). Kromě toho CTIBOR (2021^b, s. 12, 15, 17, 18, 20) uvádí příklady nepřímých otázek v platnosti doplňku, především po slovesech smyslového vnímání (takové se však v mém korpusu textů nevyskytovaly).

nepochybování je spojka *quin* vždy a zde má výjimečně význam kladný (záporka opět *non*).

- U obou spojek platí, že se zde pojí s konjunktivem podle souslednosti časové a že řídící věta obsahuje výrazy (ne)bytí, (ne)existence, (ne)stávání se, (ne)nastávání, (ne)pochybování apod. – ale vždy bez jakéhokoli hodnocení děje (na rozdíl od vedlejších vět obsahových oznamovacích se spojkou *quod*).
- Z toho vyplývá, že tento druh vedlejší věty je omezen jen na výskyt po omezené skupině predikátů: vyvinul se asi z nepřímých otázek s tázacím adverbium *ut* („jak“ > „že“).⁶⁹

c) S primárně příslovečnými spojkami (zejména *si*, *dum*, *cum*, *quia*, *quoniam*):

- I tyto vedlejší věty mohou být z hlediska větněčlenské platnosti obsahové.
- Zejména po predikátech vyjadřujících čekání, zkoušení, údiv aj. (sémantické omezení tu není tak velké jako v předchozích skupinách vedlejších vět obsahových, ale zde zmíněné spojky naznačující neaktuálnost děje obsaženého ve vedlejší větě).
- Pojí se obvykle s těmi slovesnými způsoby, které jsou typické pro odpovídající typ příslovečné vedlejší věty (se spojkou totiž tvoří spíš jakési konstrukce, které se mohou použít jako fakultativní i obligatorní doplnění věty řídící): indikativ, konjunktiv potenciální, popř. ireální, konjunktiv podle souslednosti časové pro děj očekávaný či chtěný, konjunktiv v konstrukci zvané *cum historicum*, konjunktiv cizího mínění – podle toho, jak se která spojka běžně používá.⁷⁰

A2) Vedlejší věty obsahové tázací („nepřímé otázky“) a zvolací

V řídící větě stojí výrazy ptaní, mluvení, smyslového vnímání, chápání, poznávání, zjišťování, údivu, pochybování, váhání, neznalosti apod. Protože většina vztažných zájmen a adverbii je zároveň i tázacími zájmeny/adverbii (ryze tázacích je v latinském jazyce málo:

⁶⁹ CTIBOR 2021^b, s. 14 a 21.

⁷⁰ MIKULOVÁ 2014, s. 79; CTIBOR 2019; CTIBOR 2021^a, s. 16; PINKSTER 2021, s. 100–102.

quis, quid „kdo? co?“ / *uter, utra, utrum* „který/á/é z obou?“ / *cur* a *quare* „proč?“),⁷¹ nepřímé otázky doplňovací a zvolací věty v závislosti se od vedlejších vět vztahných bez vyjádřeného antecedentu obvykle liší tím, že 1) jsou vždy podmětem, předmětem, případně přívlastkem výše uvedených výrazů/predikátů a zároveň jejich obligatorním doplněním a 2) mívají, alespoň tedy v klasické latině, konjunktiv podle souslednosti časové (pokud není níže uvedeno jinak).⁷² Záporka je zde *non*.

a) Deliberativní (doplňovací i zjišťovací): Jako jediné zachovávají samostatný konjunktiv deliberativní (konj. přítomnosti pro rozvažování v přítomnosti nebo imperfekta pro rozvažování v minulosti) – ale tento jev není příliš častý.

b) Doplnovací: Vyžadují doplnění chybějící informace, na kterou se otázka ptá. Jsou uváděny tázacími zájmeny a adverbii.⁷³ Jde o zdaleka nejčastěji se vyskytující skupinu otázek.

c) Zjišťovací: Odpovídá se na ně „ano“ nebo „ne“. Jsou uváděny tázacími částicemi *num* („zda“), *nonne* („zdaleka ne“, vzácně), *an* („zda“), *si* (původem podmínková spojka, s oslabeným významem „zda“⁷⁴) a příklonnými částicemi *-ne* a *ec-* („zda“).

d) Rozlučovací: Jsou to vlastně vícečlenné zjišťovací otázky, ze kterých se dává na výběr jedna nebo více možností. Jsou uváděny tázacími částicemi takto: *utrum* – *an*; *-ne* – *an*; *x* – *an*; *x* – *-ne*. Ve více než dvoučlenné otázce se dále opakuje částice *an*. Místo *an non* se používá také *necne* (obojí ve významu „... nebo ne“).

⁷¹ NOVOTNÝ 1992, s. 49–50 a 53–54.

⁷² V archaické latině se i v nepřímých otázkách používal indikativ. Ve vedlejších větách vztahných může za určitých situací stát i konjunktiv podle souslednosti časové. A konečně vedlejší věty vztahné občas jsou obligatorním doplněním věty řídící (ve funkci podmětu či předmětu, pokud před nimi není vyjádřen antecedent, jehož přítomnost by znamenala, že větněčlensky by byly přívlastkové a valenčně fakultativním doplněním). Spíše jde tedy o kombinaci faktorů, které nám pomáhají určit, zda jde o nepřímou otázku nebo o vedlejší větu vztahnou (MIKULOVÁ 2014, s. 116 a 121–122; PINKSTER 2021, s. 122).

⁷³ Jejich přehled zde: NOVOTNÝ 1992, s. 49–50 a 53–54. Tázací zájmeno *quid* může v určitých kontextech nabýt významu „proč?“, obdobně ve starořečtině tázací zájmena *ἅτι* a *τί* a v češtině tázací zájmeno „co“ a „cože“ (MIKULOVÁ 2014, s. 112 a MUCHNOVÁ 2005, s. 40).

⁷⁴ Srov. s vedlejšími větami obsahovými oznamovacími se spojkou *si*: i zde se pojí se slovesy vyjadřujícími čekání a zkoušení, ale zde vždy následuje konjunktiv podle souslednosti časové (NOVOTNÝ 1992, s. 268; MIKULOVÁ 2014, s. 113; CTIBOR 2019, s. 30; PINKSTER 2021, s. 115–117 a 333–336).

e) Zvolací věty v závislosti: Od nepřímých otázek doplňovacích se velmi obtížně odlišují, rozeznáme to jen z kontextu, nebo nám poradí edice tím, že je za nimi dán vykřičník. Většina badatelů tento typ vedlejších vět z nepřímých otázek nevyčleňuje, nebo dokonce ho ani nepojmenovává.⁷⁵ Často jsou v indikativu, ač závisí například na *verbu dicendi* nebo na jiném z výše uvedených predikátů.⁷⁶

f) Ustrnulé otázkové výrazy: Např. *nescio quis* („nevím, kdo“ > „někdo“), *nescio an/haud scio an* („nevím, zda“ > „snad ano“), a protože tyto výrazy jsou součástí hlavní věty, pojí se s indikativem (popř. s konjunktivem potenciálním a ireálním).

A3) Vedlejší věty obsahové žádací

a) Snahové:

- Řídící věta obsahuje predikát, který vyjadřuje nějakou snahu, tj. činnost zaměřenou na dosažení nějakého cíle v širokém slova smyslu – jde o velkou skupinu sloves a souznačných substantiv.
- K těmto predikátům patří také slovesa způsobování (*verba efficiendi*): jde o hraniční případy, které lze interpretovat jako vedlejší věty obsahové oznamovací, snahové, nebo dokonce příslovečné účinkové. Nejsou tu ostré hranice a zčásti také záleží na tom, zda je tu záporka *non* nebo *ne*, protože se vyskytují obě – záporka *ne* ale mnohem častěji, proto můžeme tyto vedlejší věty chápat jako primárně snahové (s tím, že záporka *non* se asi vztahuje pouze k jednomu větnému členu vedlejší věty).⁷⁷
- Jako další případ, který se jeví jako hraniční, možná dokonce i jako neintuitivní, jsou slovesa střežení se (*verba cavendi*), protože neřídí vedlejší

⁷⁵ Výjimkou je PINKSTER 2021, s. 155–156. Srov. pro starořečtinu MUCHNOVÁ 2005, s. 52. Ale například NOVOTNÝ (1992, s. 230) se definování zvolacích vět v závislosti vyhnul tím, že kvůli tomu definoval „otázky zvolací“ jako hlavní věty, a to asi aby je implicitně mohl zařadit i k nepřímým otázkám. PANHUIS (2014) nedefinuje věty zvolací vůbec (ani přímé, natož nepřímé).

⁷⁶ Jde asi o archaismus (PINKSTER 2021, s. 155–156) nebo o to, že tato VV nepozbyla své samostatnosti (NOVOTNÝ 1992, s. 246).

⁷⁷ CTIBOR 2021^a; PINKSTER 2021, s. 142; MIKULOVÁ 2014, s. 83 a 96; srov. pro starořečtinu MUCHNOVÁ 2005, s. 109. a BARTONĚK 2008, s. 56.

věty zabraňovací ani obavné, ale snahové (což se pozná podle spojek, které je uvozují).⁷⁸

- Uvádí je tyto spojky: *ut*; záporně *ne* nebo *ut ne*,⁷⁹ vzácně *quominus* (*ut non* pouze při záporu jednoho větného členu, nikoli celé vedlejší věty); záporné pokračování *neque*, *neve* nebo *neu*.
- Zejména po slovesech *volo*, *nolo*, *sino*, *necesse est*, *oportet*, *fac!* a *cave!* (ale i po jiných) je snahová propozice připojená i beze spojky *ut*. Někdy se tento jev hodnotí jako konjunktiv samostatný, který v hlavní větě může vyjadřovat vůli (konjunktiv rozkazovací, zakazovací/zabraňovací se zápornou *ne*, popř. vybízecí) nebo přání. Jak již bylo uvedeno v kapitole 1.3.6 „Významy a syntaktické role konjunktivu ve vedlejších větách“, tento konjunktiv vět hlavních souvisí s funkcí konjunktivu ve vedlejších větách obsahových snahových.
- Vždy ale VV snahová obsahuje sloveso v konjunktivu současném/následném (vzácně i předčasném⁸⁰) podle souslednosti časové.

b) Zabraňovací:

- V řídící větě je predikát, který vyjadřuje zabraňování, odmítání apod. v širokém smyslu.
- Tyto vedlejší věty jsou uvozovány spojkami *ne* („že/aby/aby ne“), *quominus* („aby tím méně“ > „že/aby/aby ne“) nebo *quin* (někdy po řídícím slovesu v záporu, tj. celkový smysl souvětí je kladný).
- Pojí se s konjunktivem podle souslednosti časové.

c) Obavné:

⁷⁸ MIKULOVÁ 2014, s. 93 a 106; NOVOTNÝ 1992, s. 252. Srov. s podobnou situací i ve starořečtině: MUCHNOVÁ 2005, s. 88 a 90; BARTONĚK 2008, s. 47.

⁷⁹ Jak uvádí PINKSTER (2021, s. 150), není známo, zda je původnější formou záporu *ne* nebo *ut ne*, protože synchronně se objevuje obojí už od archaické latiny, avšak *ne* častěji: buďto zde *ne* mohlo vzniknout zjednodušením z *ut ne*, nebo *ut ne* pro zdůraznění ze zápornky/spojky *ne*.

⁸⁰ MIKULOVÁ 2014, s. 90 a 94.

- V řídící větě je predikát, který vyjadřuje obávání se (nikoli však sloveso *cavere*, které řídí vedlejší větu obsahovou snahovou, viz výše).
- Jsou uvozovány spojovacími výrazy *ne* („že/aby ne“) a *ne non*, což je vzácně nahrazováno *ut* („že ne/aby“).⁸¹
- Pojí se s konjunktivem podle souslednosti časové.

B) Vedlejší věty příslovečné: Jsou fakultativním doplněním věty řídící, tj. nejsou nutně vyžadovány valencí slovesa v řídící větě, věta by byla kompletní a gramatická i bez nich, ale doplňují jisté okolnosti děje věty řídící. Synonymně se v latině používají především tzv. participia spojitá (shodná v pádu, čísle a rodě nejčastěji s podmětem nebo předmětem věty, pokud je participiem rozvíjen, a interpretovaná časově, příčinně, účelově, podmínkově, přípustkově nebo způsobově) i tzv. participia nespojitá (polovětné konstrukce tzv. ablativu absolutního, se stejnými významovými odstíny jako participium spojité, tedy vyjma účelového). Dále bývají ve funkci příslovečného určení supina a předložkové i bezpředložkové pádové vazby. Kromě toho i infinitiv může mít funkci příslovečného určení, a to zejména v poezii vlivem starořečtiny (jde o infinitiv vztahu/zřetele při adjektivech a infinitiv účelový při slovesech).⁸²

B1) Vedlejší věty časové

a) Se spojkou *cum* (archaicky *quom*):

- S indikativem: Ve významu „když“ nebo v případě budoucího děje „až“ (*cum temporale*), „když tu náhle“ nebo „když v tom“ (*cum inversum*: děj ve větě vedlejší v perfektu nebo přítomnu historickém je představen jako hlavní a také náhlý, často s pomocí příslovcí jako *repente* nebo *subito*, kdežto děj ve větě hlavní v imperfektu/plusquamperfektu jako jeho okolnost, často i s pomocí příslovcí *iam*, *nondum*, *vix*), „zatímco“ nebo „když mezitím“ (*cum interea/interim*), „kdykoli“ nebo „vždycky když“ (*cum iterativum*: vyjadřuje opakovaný děj, současný nebo předčasný vůči ději věty řídící, zde se však v latině předčasnost vyjadřuje vždy, a sice následovně: ind. perf. před ind.

⁸¹ Podobně ve starořečtině může μή οὐ být vzácně nahrazeno ὥς μή (MUCHNOVÁ 2005, s. 88).

⁸² Srov. NOVOTNÝ 1992, s. 192.

préz. / ind. plpf. před ind. impf. / ind. fut. II. před ind. fut. I.⁸³) a „tím, že“ (*cum identicum*).

- S konjunktivem: 1) *cum historicum/narrativum* (děj vedlejší věty a věty řídící spolu vnitřně souvisejí, a to buď časovou návazností, nebo dokonce kauzálně; překládáme jako „když“; v řídící větě je vždy minulý čas, popřípadě prézens historický, proto ve vedlejší větě může být podle souslednosti časové pouze konjunktiv imperfekta nebo plusquamperfekta), 2) *cum* vyjadřující charakteristiku doby (jako VV vztažné s účinkovým odstínem), 3) *cum causale* (tj. „příčinné *cum*“, kde má spojka *cum* významový odstín příčiny věty řídící, pojí se s konjunktivem podle souslednosti časové), 4) *cum concessivum/adversativum*⁸⁴ (tj. s přípustkovým nebo odporovacím významem, překládáme jako „i když“, „ačkoli“, „ale“, „zatímco“, „kdežto“; pojí se s konjunktivem podle souslednosti časové).

b) Se spojkami *ubi, ut, simul, simulac, simulatque, quotiens a quotienscumque*:

- Pojí se vždy s indikativem.
- Kromě první spojky všechny mají původ ve srovnávacích konstrukcích.
- Vyjadřuje se buď 1) dokonavý děj, po kterém okamžitě následuje děj řídící věty, tj. bezprostřední předčasnost (spojky pak mají význam „jakmile“ nebo „hned jak“, často ve spojení s příslovcem *primum, mox* nebo *statim*; v tomto smyslu existuje také spojení *cum primum*), nebo 2) opakovaný děj, předčasný před opakovaným dějem řídící věty nebo s ním současný (význam spojek „kdykoli“, „vždycky když“, v případě předčasného děje se slovesnými časy stejnými jako ve větách s *cum iterativum*), anebo 3) ve spojení s indikativem imperfekta nedokonavý děj současný s dějem věty řídící (spojky *ut* a *ubi* ve významu prostě „když“⁸⁵).

⁸³ Tento sled časů souvisí s tzv. relativním užíváním časů (NOVOTNÝ 1992, s. 179), neboli s indikativní sousledností časovou (jak tento jev nazývá MIKULOVÁ 2014, s. 37–39).

⁸⁴ Například i PINKSTER (2021, s. 269) považuje *cum concessivum* a *cum adversativum* z významového hlediska za totéž – a přinejmenším blízko k sobě přípustkový a odporovací význam mají, jelikož oboje vyjadřuje rozpor s dějem věty řídící.

⁸⁵ PINKSTER 2021, s. 262–263 a 2015, s. 610.

c) Se spojkami *postquam* a *posteaquam*:

- Ve stejném významu se občas používá výraz *postero die quam*.
- Všechny tyto výrazy mají původ ve srovnávacích konstrukcích.
- Pojí se vždy s indikativem.
- Vyjadřuje se děj dokončený v minulosti, popřípadě děj trvající v minulosti po nějakou dobu, po němž se udál jiný děj (význam spojek „poté co“).

d) Se spojkami *dum*, *donec*, *quoad*, *quamdiu*:

- Pojí-li se s indikativem, mají trojí význam, resp. vztah k ději věty řídící: 1) děj řídící věty nastává v době trvání děje vedlejší věty časové (význam spojek „zatímco“, pojí se obvykle jen s indikativem přítomnosti!), 2) děj řídící věty trvá po celou dobu děje vedlejší věty časové (význam spojek „dokud“, popř. „pokud“), 3) děj řídící věty trvá jen do doby, než začne děj vedlejší věty časové (význam spojek „dokud ne“, „než“, „až“).
- Pojí-li se s konjunktivem podle souslednosti časové, buď 1) není děj vedlejší věty představen jako objektivní, ale jako očekávaný nebo chtěný podmínkem věty řídící,⁸⁶ nebo 2) má taková vedlejší věta významový odstín podmínky či přípustky⁸⁷ a často je ve spojení se spojkou *dum* příslovce *modo* či záporka *ne* (*dum* a *dummodo* ve významu „dokud/pokud/jen když“, *nedum* jako částice práci či stupňovací s významem „natož aby/neřkuli aby/což teprve/tím méně aby“).

e) Se spojkami *antequam* a *priusquam*:

- Ve stejném významu se občas používá výraz *pridie quam*.

⁸⁶ Ale v pozdní latině a občas už v klasické se po těchto spojkách rozšířilo používání konjunktivu bez sémantického opodstatnění na všechny tyto vedlejší věty, ať už vyjadřují děj subjektivní nebo děj představený jako objektivní (např. tím, že se už udál nebo měl udát v minulosti). MIKULOVÁ 2014, s. 161; PINKSTER 2015, s. 640–641; PINKSTER 2021, s. 254 a 265; BALDI–CUZZOLIN 2009, s. 257.

⁸⁷ Tento typ vedlejších vět udává PINKSTER (2015, s. 652 a 2021, s. 306–308) zvlášť a pojmenovává ho jako *stipulative clauses*, tj. „vymezovací věty (vedlejší)“.

- Spojky mohou být rozděleny na dvě slova a tato slova mohou být oddělena dalšími slovy ve větě – např. *ante (...) quam (...)*. Všechny tyto spojky totiž mají původ ve srovnávacích konstrukcích.
- Pojí-li se s indikativem, vyjadřuje objektivní děj, před kterým objektivně (ne)předchází nebo (ne)předcházel děj řídící věty, tj. vyjadřuje následnost (spojky mají význam „dříve než“). Pokud je ve vedlejší větě indikativ přítomného nebo budoucího II., překládáme tyto časy prostě budoucím časem.
- Pojí-li se s konjunktivem podle souslednosti časové, není děj vedlejší věty představen jako objektivní, ale jako očekávaný nebo chtěný podmětem věty řídící.⁸⁸

B2) Vedlejší věty účelové

- Pojí se s konjunktivem současným, resp. následným podle souslednosti časové.
- Uvádí je tyto spojky: *ut*; záporně *ne* nebo *ut ne*⁸⁹ (*ut non* pouze při záporu jednoho větného členu, nikoli celé vedlejší věty); záporné pokračování *neque*, *neve* nebo *neu*.
- Účel bývá často vyjádřen také vedlejší větou vztahnou, která má účelový odstín a která je uvedena vztahným zájmenem (*qui*, *quae*, *quod*) nebo vztahným adverbium ve spojení s nějakým komparativem (*quo* nebo archaický ablativ *qui* „čím by/aby tím“ + komparativ adjektiva nebo adverbia). Taková vedlejší věta bývá v klasické latině vždy též konjunktivní podle souslednosti časové. Ve větě řídící často stojí sloveso *mitto* nebo adjektivum jako *dignus*, *indignus*, *aptus*, *idoneus*.
- Poměrně běžné jsou také nepravé vedlejší věty účelové, jakési vsuvky či autorské komentáře, které jako celek nejsou větným členem zapojeným do nějaké jiné věty (a jejichž konjunktiv se proto vztahuje k momentu promluvy místo ke slovesu nejbližší věty): *ut ita dicam* „abych tak řekl“, *ut redeam* „abych se vrátil“, *ut*

⁸⁸ Ale v pozdní latině a občas už v klasické se může po těchto spojkách konjunktiv bez sémantického opodstatnění vyskytovat jako vyjádření děje, který je představen jako objektivní (viz předchozí poznámka).

⁸⁹ Jak uvádí PINKSTER (2021, s. 150), není známo, zda je původnější formou záporu *ne* nebo *ut ne*, protože synchronně se objevuje obojí už od archaické latiny, avšak *ne* častěji: buďto zde *ne* mohlo vzniknout zjednodušením z *ut ne*, nebo *ut ne* pro zdůraznění ze zápornky/spojky *ne*.

omittam „abych pominul“, *ut non dicam* „abych nemluvil“ a *ne dicam* „ať neříkám/neřkuli“.⁹⁰

B3) Vedlejší věty příčinné a důvodové

- Jsou uváděny spojkami *quod*, *quia* (primárně příčinné), *quoniam* (primárně důvodová), dále spojkami s přeneseným významem: *quando* a *quandoquidem* (původně časové), *si* a *siquidem* (původně podmínkové) nebo *ut* (původně způsobové adverbium ve významu „jak“⁹¹).
- V řídící větě, ale obvykle jen před spojkou *quod*, může být výraz *eo*, *ideo*, *idcirco*, *propterea* aj. s významem „proto“.
- Ve spojení s indikativem vyjadřují skutečný důvod děje věty řídící.
- Ve spojení s konjunktivem vyjadřují: 1) subjektivitu konjunktivem cizího mínění (podle souslednosti časové), 2) myšlenou či popíranou příčinu se spojovacími výrazy *non quod*, *non quia*, *non quo* a *non quin* (s konjunktivem podle souslednosti časové, my překládáme kondicionálem⁹²).
- Příčina bývá vyjádřena také vedlejší větou vztaznou, která má příčinný odstín a která je uvedena vztazným zájmenem (*qui*, *quae*, *quod*), a dále vedlejší větou s *cum causale*. V obou případech jde o věty konjunktivní podle souslednosti časové. Příčinný význam může být zdůrazněn pomocí příslovčí *quippe*, *ut*, *utpote* („jako“, „konkrétně“ nebo „totiž“) nebo *praesertim* („zvláště“, „především“).

B4) Vedlejší věty účinkové⁹³

⁹⁰ NOVOTNÝ 1992, s. 231, 241, 244, 251; MIKULOVÁ 2014, s. 48, 166, 168–169; PINKSTER 2021, s. 299.

⁹¹ Poté tázací/zvolací adverbium, zde jako přirovnávací adverbium „jako“, které nabývá někdy až příčinného významu („jak“ > „tím, že“ > „protože“). Srov. NOVOTNÝ 1992, s. 273 a 274; MIKULOVÁ 2014, s. 183 a 229; PINKSTER 2021, s. 274, 297 a 763.

⁹² NOVOTNÝ (1992, s. 249) tvrdil, že je zde konjunktiv potenciální, ale jak ukazuje MIKULOVÁ (2014, s. 185–187 a 190) na příkladech, asi to nebude pravda a jde o konjunktiv podle souslednosti časové, byť ho do češtiny překládáme kondicionálem. PINKSTER (2015, s. 646–651 a 2021, s. 295–296) a ani jiná příručka gramatiky, ze kterých jsem čerpal, se k druhu konjunktivu v těchto typech vět nevyjadřují. Osobně se přikláním k tomu, že jde o konjunktiv podle souslednosti časové, konkrétně typ faktitivní (viz kapitola 1.3.6 „Významy a syntaktické role konjunktivu ve vedlejších větách“).

⁹³ Základem pro tento výklad je následující článek: CTIBOR, Michal (2018). K latinským vedlejším větám účinkovým. *Zprávy Jednoty klasických filologů – Auriga*, LX/2, s. 9–26. Dostupné z: https://jkf.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/127/2024/07/Auriga2019_1_1_1_2_ctibor.pdf [cit. 2023-05-01].

- Pokud jde o jejich větněčlenskou platnost, většinou představují příslovečné určení míry nebo způsobu a vzácně také zřetele, je-li vedlejší věta předmětem srovnání (případy, kdy tuto větněčlenskou platnost nemají nebo nemusejí mít, budou popsány níže u některých podtypů vět účinkových). Tyto vedlejší věty jsou specifické tím, jakým způsobem vyjadřují svou větněčlenskou platnost – vyjadřují ji totiž svým vnějším projevem a skrze dopad na okolní svět.⁹⁴
- Spojka je *ut* (překládáme „že“, „aby“ nebo „takže“), záporka *non*. Je-li řídící věta záporná a účinek také záporný, používá se místo *ut non* spojka *quin* (celkový smysl takové souvětí je kladný).
- Ve větě řídící jsou často adverbia *ita, sic, tam, adeo, admodum, tot* aj. nebo adjektiva *tantus, talis* („tak“, „tak moc“, „tolik“, „tak velký“, „takový“) – nemusí se však objevit žádný. Těmto preparativním a korelativním výrazům se někdy říká intenzifikátory.⁹⁵
- Věta účinková nestojí v souvětí nikdy jako první věta.
- Slovesný způsob ve větě účinkové je vždy konjunktiv.
- Většina vět účinkových – tj. těch s tzv. reálnou modalitou – obsahuje sloveso s tzv. konjunktivem absolutním, což znamená, že je v tom čase, ve kterém by byl ve větě indikativ, kdyby byla věta nezávislá. Pokud na tento konjunktiv v konkrétní vedlejší větě účinkové vůči větě řídící sedí souslednost časová, jedná se spíše o náhodu.
- Vyskytují se také vedlejší věty účinkové s potenciální, popř. ireálnou modalitou – v nich se objevují tzv. konjunktivy samostatné (potenciální, popř. ireálné). Od výše uvedených vedlejších vět účinkových s konjunktivem absolutním je rozeznáme jen na základě kontextu a celkové interpretace daného souvětí.
- Některé věty účinkové mají konjunktiv skutečně podle souslednosti časové (a příp. záporku *ne*, nikoli *non*) – ty vyjadřují tzv. zamýšlený účinek. Tento typ vedlejších vět má svou formou i svým významem blízko k vedlejším větám

⁹⁴ Srov. GREPL–KARLÍK 1995, s. 455 a 457–459. Proto se také někdy z příslovečného určení způsobu a míry vyčleňuje tzv. příslovečné určení účinku: KARLÍK, Petr (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ ÚČINKU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ_URČENÍ_ÚČINKU [cit. 2024-06-20].

⁹⁵ Termín přebírám z: MUCHNOVÁ 2005, s. 105.

účelovým.⁹⁶ Významová blízkost se týká toho, že je v nich přítomen rys záměru, avšak větněčlensky představují vedlejší věty se zamýšleným účinkem stále příslovečné určení způsobu nebo míry, a nikoli účelu (ale můžeme je jako účelové do češtiny přeložit).

- Poměrně časté jsou také nepravé vedlejší věty účinkové, které jsou vůči hlavní větě spíše souřadné a vyjadřují důsledkový poměr (spojku pak překládáme jako „takže“). Oproti účinkovým větám, které jsou podřazeny větě řídící, se tyto liší v tom, že jako celek nejsou větným členem zapojeným do nějaké jiné věty.⁹⁷
- Účinek bývá vyjádřen také vedlejší větou vztahnou, která vyjadřuje charakteristiku podmětu věty řídící, má účinkový odstín a je uvedena vztahným zájmenem (*qui, quae, quod*). Taková vedlejší věta má konjunktiv podle souslednosti časové, ale ne vždy. Účinkový význam může být zdůrazněn za pomoci tzv. intenzifikátorů (viz výše).⁹⁸

⁹⁶ V některých gramatikách starořečtiny výklad o zamýšleném účinku nechybí, např. MUCHNOVÁ 2005, s. 108 (ve starořečtině se ale zamýšlený účinek vyjadřuje s pomocí infinitivu). V gramatikách latiny se výklad tohoto typu vedlejších vět objevil asi až s PINKSTEREM (2021, s. 309), který tento jev pojmenovává jako *non-expansion type of result clauses*.

⁹⁷ Obdobné případy jsou běžné i ve starořečtině (MUCHNOVÁ 2005, s. 111).

⁹⁸ NOVOTNÝ (1992, s. 255–256, 274 a 277) tyto vedlejší věty pojmenovává jako „určovací věty druhové“. MIKULOVÁ (2014, např. s. 126–129) tato pojmenování všude rozděluje už tím, že používá termíny „konjunktiv vyjadřující definici“ i „účinkový významový odstín“, ale současně nebo vzápětí na s. 127, 178 (a 305) píše o jejich podobnostech. PINKSTER (2021, s. 537 a 545) také chápe tento typ vedlejších vět jako vztahné s účinkovým odstínem. Proto i já používám pouze jeden termín. Ve vedlejších větách vztahných s účinkovým odstínem totiž intenzifikátor být může i nemusí, konjunktiv zde prý podle MIKULOVÉ (2014, s. 178) může i nemusí odpovídat souslednosti časové (záleží na tom, zdali je použit absolutně) a u všech uvedených pojmů se uvádí, že se objevuje i spojka *quin* – není tedy důvod k tomu tyto termíny jakkoli rozlišovat, zvláště když jde z větněčlenského hlediska převážně o vedlejší věty přívláskové.

Dalším klasifikačním problémem je, že jak u vedlejších vět účinkových, tak u vedlejších vět vztahných s účinkovým odstínem se běžně uvádí, že se v záporné vedlejší větě po záporném predikátu řídící věty často používá spojka *quin* (tj. místo *ut non*, resp. *qui non*) – zdá se tedy, že i v tomto případě se jedná o totéž. Kde ale tento výklad o spojce *quin* primárně uvádět, aby se výklad zbytečně neopakoval? Vedlejší věty vztahné konjunktivní s jiným odstínem než účinkovým mít spojku *quin* nemohou, a k tomu PINKSTER (2015, s. 653 a 2021, s. 310) tvrdí, že vedlejší věty účinkové jsou nějak spřízněné s vedlejšími větami obsahovými oznamovacími se spojkou *ut* nebo *quin*, a i NOVOTNÝ to, zdá se, implicitně naznačuje seřazením těchto typů vedlejších vět za sebou a používáním podobných slov v jejich definici. Proto se mi zdá jako vhodnější provést výklad o spojce *quin* spíše u vedlejších vět účinkových než u vztahných s účinkovým odstínem (pokud tedy není záměrem vyučujícího tento výklad udělat raději dvakrát), a to i přesto, že spojka *quin* vznikla z tázacího a vztahného adverbia *qui* (a to zase z tázacího zájmena *quid*). Je tu ale ještě hledisko větněčlenské platnosti: v korpusu textů stanoveném pro tuto práci jsou dva relevantní výskyty vedlejších vět se spojkou *quin*, z nichž jeden představuje příslovečné určení průvodních okolností (Ov. Met. IX, 72: *nec recisum est, quin cervix valentior esset gemino herede*), a proto vedlejší větu určuji jako účinkovou, zatímco druhý výskyt jmennou část přísudku věty hlavní (Cic. Lael. 68: *nemo est, quin eo libentius utatur*), a proto vedlejší větu určuji jako vztahnou s účinkovým odstínem.

- Pokud je v řídící větě komparativ a následuje vedlejší věta účinková, pak je tato vedlejší věta zapojena do srovnávací konstrukce s *quam* (tj. *quam ut* „než aby“).⁹⁹ Taková vedlejší věta z hlediska větněčlenské platnosti představuje příslovečné určení zřetele.¹⁰⁰
- V žádné gramatice latiny není popsáno, jak se chová tzv. absolutní konjunktiv účinkových vět reálných v nepřímé řeči (zda se převádí na konjunktiv podle souslednosti časové, tj. stává se konjunktivem cizího mínění, nebo ne) a jak se do nepřímé řeči převádí účinkové věty potenciální nebo ireálné (zda podle pravidel podmínkových souvětí v závislosti, nebo ne – protože v žádné gramatice latiny není uvedeno, že účinkové věty potenciální a ireálné existují).

B5) Vedlejší věty podmínkové

- Jsou součástí tzv. podmínkových souvětí, která mají tuto strukturu: vedlejší věta podmínková (předvěti/protasis) a věta řídící, tj. většinou věta hlavní, která je platná za splnění uvedené podmínky, neboli obsahuje děj podmíněný (zavěti/apodosis) – přičemž pořadí předvěti a zavěti může být i obrácené, anebo může být předvěti jakožto vedlejší věta vložená umístěno dovnitř zavěti.
- Spojovací výrazy: nejčastěji *si*, zápor *nisi*, popř. *ni*, při záporu jednoho větného členu *si non*, dále *sin* (kladná spojka vyjadřující protiklad vůči předchozí výpovědi), *quodsi* a *quod nisi* (kladná a záporná spojka vyjadřující úzkou návaznost na předcházející kontext), *sive* nebo *seu* (při výčtu souřadných vedlejších vět podmínkových ve vylučovacím poměru, mnohem častěji však jako lexikalizované souřadné rozlučovací spojky ve významu „ať už... nebo...“¹⁰¹).

⁹⁹ MIKULOVÁ (2014, s. 177) v podstatě uvádí, že se zde používá konjunktiv podle souslednosti časové, podle mého názoru však jde o konjunktivy potenciální. Další podobný příklad uvádí také NOVOTNÝ (1992, s. 254), kde se také píše, že v hlavní větě vlastnost vyjádřená komparativem přesahuje jistý účinek. Srov. se situací ve starořečtině podle MUCHNOVÉ (2005, s. 109).

¹⁰⁰ CTIBOR 2019, s. 37–38.

¹⁰¹ Takové výrazy či věty se někdy určují jako příslovečné určení irelevantních průvodních okolností (GREPL–KARLÍK 1995, s. 468–469. Dále také: KARLÍK, Petr (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ IRELEVANTNÍCH OKOLNOSTÍ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ IRELEVANTNÍCH OKOLNOSTÍ> [cit. 2024-06-20].)

- Jsou 4 typy podmínkových souvětí podle jejich formy i významu: 1. reálné (nebo správněji „otevřené“ či „neutrální“), 2. potenciální, 3. ireálné, 4. smíšené.
- 1. Podmínkové souvětí tzv. reálné obsahuje v předvětí i závětí indikativ. Souvětí může být i iterativního rázu (tj. podobné větám s větami s *cum iterativum* a se spojkami jako *ubi, ut* apod.). Spojka *si* má zde význam „jestliže“, „pokud“.
- 2. Podmínkové souvětí potenciální má v předvětí i závětí konjunktivy samostatné (potenciální v přítomnosti): konjunktiv přítomny vyjadřující nedokonanou potencialitu a konjunktiv perfekta vyjadřující potencialitu dokonanou – tj. rozdíl je zde pouze vidový a oba konjunktivy mohou stát vedle sebe v jednom souvětí. (Konjunktiv imperfekta vyjadřující potencialitu v minulosti není moc obvyklý a splývá s konjunktivem ireálným.) Spojka *si* má zde význam „pokud by/kdyby“.
- 3. Podmínkové souvětí ireálné má v předvětí i závětí konjunktivy samostatné (ireálné v přítomnosti nebo minulosti): konjunktiv imperfekta vyjadřující irealitu v přítomnosti, popřípadě v minulosti a konjunktiv plusquamperfekta vyjadřující irealitu v minulosti – oba konjunktivy však mohou stát vedle sebe v jednom souvětí. Ireálný konjunktiv se v předvětí vzácně nahrazuje tvarem opisného časování činného (*-urus essem* „hodlal jsem...“), avšak v případě ireálných souvětí v závislosti nabývá tento opisný tvar na důležitosti (jako jakýsi mezistupeň pro velmi specifické tvary v závislém ireálném závětí). Spojka *si* má zde význam „kdyby“.
- 4. Podmínkové souvětí smíšené může obsahovat různé kombinace výše uvedených typů, nejčastější je však kombinace ireálného nebo potenciálního předvětí a tzv. reálného závětí (zejména v případech, kdy se zdůrazňuje, že děj v závětí by se jistě stal, a kdy je v závětí adverbium *paene* nebo *prope* „málem“, gerundivum anebo modální sloveso typu *posse, debere, oportere* apod.).
- Podmínková souvětí v závislosti (např. na slovesu mluvení, pak spadají do nepřímé řeči) mají svá vlastní pravidla, která jsou poměrně komplikovaná.¹⁰² Ve zkratce řečeno ze závětí se stává obvykle předmětné doplnění řídicího predikátu (vazba akuzativu s infinitivem, popřípadě vedlejší věta obsahová) nebo bývá

¹⁰² Podle mého názoru nejlepší, nejnázornější a zároveň nejpodrobnější výklad, jaký jsem našel, k tomu předložila MIKULOVÁ (2014, s. 265–289).

v rámci souvětí i jinou konjunktivní vedlejší větou (například vztažnou, účinkovou..., avšak vždy musí mít alespoň konjunktiv cizího mínění, popř. konjunktiv ireálný) a předvětí se dostává do tzv. druhé (nebo v rozsáhlejších souvětích i do vyšší) závislosti a je vždy konjunktivní. Reálné podmínkové souvětí se převádí zcela podle pravidel o souslednosti časové, potenciální podmínkové souvětí také (z formálního hlediska se chová stejně jako reálné podmínkové souvětí situované do budoucnosti, anebo obsahuje-li modální sloveso, např. *posse*, *velle*, jako reálné podmínkové souvětí situované do přítomnosti). Nejsložitější je to s ireálnými podmínkovými souvětími v závislosti, která sice v předvětí vždy zachovávají ireálný konjunktiv, ale jejich závětí mají různé formy podle toho, zda se jedná o irealitu v přítomnosti nebo v minulosti, zda sloveso má nebo nemá supinový kmen k vyjádření opisného časování činného (týká se zejména sloves modálních a neosobních) nebo zda je potřeba v závětí vyjádřit pasivum, navíc s některými výjimkami. V korpusu textů stanoveném pro tuto práci se však případy ireálných souvětí v závislosti téměř nevyskytovaly¹⁰³ a zvláštní případy stručně vysvětluje komentář v rámci tabulky v příloze této práce, proto si zde vystačíme s informací, že nejběžnějšími formami ireálného závětí v závislosti je vedlejší věta s konjunktivem ireálným (popř. s konjunktivem opisného časování činného) a velmi specifický infinitivní tvar zakončený na *-urum fuisse* (který vznikl z opisného časování činného, viz výše). Úhrnem lze říci, že ze slovesného tvaru v předvětí závislého podmínkového souvětí vlastně nepoznáme, o jaký typ podmínkového souvětí se jedná (například konjunktiv plusquamperfekta může buď znamenat irealitu, anebo mohl vzniknout vlivem souslednosti časové v souvětí reálném či potenciálním), a proto abychom rozhodli, o jaký typ závislého podmínkového souvětí se v daném případě jedná, se musíme podívat na závětí, které má na základě mnoha faktorů rozličné formy (je buď infinitivní, nebo konjunktivní podle souslednosti časové, nebo s konjunktivem ireálným, nebo obsahuje specifické tvary opisného časování činného) a také nám může napovědět kontext.

¹⁰³ 3x podmínkové (v Nep *Hann.* 1, Cic. *Lael.* 11 a 88), 1x přípustkové (Cic. *Lael.* 39) a 1x podmínkově srovnávací (Cic. *Lael.* 59).

- Podmínka bývá vyjádřena také vedlejší větou vztahnou, která má podmínkový odstín a která je uvedena vztahným zájmenem (*qui, quae, quod*); jde o věty konjunktivní podle souslednosti časové nebo s konjunktivem samostatným.
- I spojka *dum* s konjunktivem podle souslednosti časové může mít platnost podmínky.
- Vyskytují se také nepravé vedlejší věty podmínkové, jakési vsuvky či autorské komentáře, které jako celek nejsou větným členem zapojeným do nějaké jiné věty, například: *si quaeritis* „pokud se ptáte“, *si placet* „pokud se vám líbí“, *nisi fallor* „pokud se nepletu“, *si vera fatemur* „pokud říkám pravdu“ (od nepravých vedlejších vět účelových se často liší pouze formálně, ne komunikačním záměrem).¹⁰⁴

B6) Vedlejší věty přípustkové

- Pojí se už v klasické latině s rozličnými spojovacími výrazy a způsoby.
- Po spojce *quamquam* je v klasické latině věta vedlejší vždy indikativní.
- V hlavní větě má *quamquam* odlišný význam jakožto částice, překládáme ji jako „ovšem“, „vlastně“ (tzv. *quamquam correctivum*).
- Po spojkách *etsi, etiamsi, tametsi, tamenetsi* („i když“, „třebaže“, „přestože“) a také po jednoduché spojkce *si* (která může nabývat přípustkového významu) následují způsoby podmínkových souvětí, tj. indikativ pro reálnou modalitu, konjunktiv přítomného nebo perfekta pro potencialitu a konjunktiv imperfekta nebo plusquamperfekta pro irealitu (byť některé z těchto spojek se v klasické latině pojí téměř výhradně s indikativem).
- Spojovací výrazy *quamvis* „jakkoli“ (původně „jak chceš“), *licet* „ať si“ (původně „je dovoleno“) a *ut* „ať“ se pojí s konjunktivem podle souslednosti časové.¹⁰⁵

¹⁰⁴ PINKSTER (2021, s. 323–324 a 343–346) píše o *illocutionary disjunct* a *attitudinal disjunct*. Srov. MUCHNOVÁ 2005, s. 129–131, kde uvádí, že jsou dva podtypy: ilokuční, tj. mluvnického aktu neboli metakomunikační (kterým se mluvčí ujišťuje o vhodnosti či relevanci svojí promluvy pro adresáta) a propoziční/epistémický (kterým mluvčí zdůrazňuje, že pravdivost nadřazené věty pokládá za jistou).

¹⁰⁵ Konstrukce s těmito spojovacími výrazy totiž má původ ve vedlejších větách snahových bez spojovacího výrazu a s konjunktivem podle souslednosti časové (po čase hlavním). *Licet* a *quamvis* jsou totiž původně slovesa, která se mohou pojit s vedlejší větou snahovou a která zde ztratila původní význam a lexikalizovala se jako spojovací výraz; *quamvis* v tomto významu se někdy dokonce ještě časuje (také má ale význam adverbia „jakkoli“ při stupňovatelných adjektivech a adverbích). Slovo *ut* jde zde nejspíše jako přací a zvolací částice. Nejčastěji se proto tyto spojky pojí s konjunktivem přítomného nebo perfekta, ale vzácněji také s konjunktivem

- Rovněž původně časová spojka *dum* s tzv. volitivním konjunktivem podle souslednosti časové může mít přípustkový (anebo podmínkový) význam.
- Přípustkový význam mají také vedlejší věty s původně časovou spojkou *cum* (tzv. *cum concessivum*, pojí se s konjunktivem podle souslednosti časové).
- Přípustka bývá vyjádřena také vedlejší větou vztaznou, která má přípustkový odstín a která je uvedena vztazným zájmenem (*qui, quae, quod*), pojí se vždy s konjunktivem podle souslednosti časové.
- Ve větě řídící velmi často stojí pro zdůraznění částice *tamen* („přece“, „přesto“), vzácněji *at* („ale“), *attamen* („ale přesto“), *verum* („avšak“), *certe* („jistě“), *saltem* („aspoň“, „přínejmenším“), *nihilominus* („nicméně“).
- Obdobně jako je tomu u vět podmínkových, občas se vyskytují i nepravé vedlejší věty přípustkové, tj. jakési vsuvky či autorské komentáře, které jako celek nejsou

imperfekta a plusquamperfekta (po plnovýznamovém slovese v čase vedlejším), jak uvádí se svém výkladu MIKULOVÁ (2014, s. 212–213) a BALDI–CUZZOLIN (2011, s. 179–180). Jiní ale hodnotí situaci tak, že se tyto spojky pojí s konjunktivem samostatným přípustkovým, tj. jen s konjunktivem přezentu nebo perfekta (NOVOTNÝ 1992, s. 270–271; PINKSTER 2015, s. 662–663 a 2021, s. 366–368, přitom mezi tamějšími příklady má i *quamvis* s konjunktivem imperfekta a i jinde PINKSTER (2021, s. 373–374) píše o tom, že je možný konjunktiv jakéhokoli času).

Zamyslíme-li se více nad původem konstrukce těchto spojovacích výrazů ve významu přípustkových spojek s konjunktivem, zjistíme, že jsou tu hlubší sémantické souvislosti (které jsou spjaty se sémantikou konjunktivu popsanou v kapitole 1.3.6). Konjunktiv v těchto přípustkových větách může být podle souslednosti časové vlivem osamostatnění konstrukce vedlejších vět snahových bez spojky, stejně jako konjunktiv ve vedlejších větách snahových má zase původ v samostatném konjunktivu volitivním a přací, a samostatný konjunktiv přípustkový přiřazuje i NOVOTNÝ (1992, s. 187–188) pod konjunktiv přací. Nezdá se mi jako tolik pravděpodobné, že by vedlejší věty přípustkové s takto sémanticky zatíženými spojkami (které navíc podle výše uvedených badatelů ještě nebyly v klasické latině jako spojky plně lexikalizované) přibíraly ještě samostatný konjunktiv přípustkový, resp. že by se k větě hlavní/řídící připojovala podřadící spojka (od původu sloveso nebo částice pojící se s vedlejší větou snahovou) a k tomu ještě konjunktiv samostatný – jakkoli lákává je myšlenka, že by ve vedlejších větách přípustkových byl přítomen samostatný konjunktiv přípustkový. Naproti tomu po spojkách, které jsou modifikací podmínkové spojky *si*, je indikativ vyjadřující reálnou modalitu děje nebo samostatný konjunktiv vyjadřující modalitu děje potenciální/ireálnou – ale tyto spojky mají zcela odlišnou povahu, souvisí totiž s podmínkovou spojkou *si*, na rozdíl od spojovacích výrazů typu *quamvis, licet* a *ut*. Navíc osamostatnění konstrukce slovesa/spojky s bezspojkovou vedlejší větou snahovou v něco jiného má paralely i jinde: ustrnulé otázkové výrazy typu *nescio quis* („nevím kdo“ > „někdo“) se už nepojí s konjunktivem podle souslednosti časové, ale s indikativem; původně časová spojka *dum* se v podmínkovém či přípustkovém významu už nepojí s indikativem, ale s konjunktivem volitivním podle souslednosti časové; konstrukce „*cave/fac* + konjunktiv volitivní“ se sama o sobě stává vyjádřením zákazu/příkazu se zachováním konjunktivu a s imperativy *cave* a *fac* jako pouhými částicemi (MIKULOVÁ 2014, s. 91) a podobně další imperativy jako *age* a *agite* ustrnulý také v částice (NOVOTNÝ 1992, s. 190); nejen samostatný konjunktiv, tj. potenciální, ireálný a přací/přípustkový, ale i imperativ, k němuž má velmi blízko konjunktiv volitivní, může stát na místě předvětí podmínkového souvětí (NOVOTNÝ 1992, s. 190 a 268).

Takové vedlejší věty se někdy určují jako příslovečné určení irelevantních průvodních okolností, formálně vyjádřené jako věta přípustková (GREPL–KARLÍK 1995, s. 468–469).

větným členem zapojeným do nějaké jiné věty, například: *quamquam haud scio an „ačkoli vlastně nevím, zda...“, etsi difficile est dicere „i když je těžké říci“*.¹⁰⁶

B7) Vedlejší věty srovnávací a srovnávací konstrukce

- Z větněčlenského hlediska se jedná o vedlejší věty způsobové, měrové, zřetelové, přísudkové a přívlastkové.
- Do srovnávací konstrukce se mohou dostat celé vedlejší věty jakéhokoli typu a v takovém případě je druhý (nebo další) člen srovnání, ať už je vyjádřen jakoukoli formou, součástí tzv. příslovečného určení zřetele.¹⁰⁷
- Nejčastěji se srovnávací věty a srovnávací konstrukce dělí primárně podle toho, zda se porovnává kvantita (příslovečným určením způsobu) nebo kvalita (příslovečným určením míry) a zda se porovnává podle jejich shody nebo jejich rozdílu. Pro co nejjednodušší výklad volím zde dělení na srovnání podle shody či rozdílu (a to souhrnně u kvality i kvantity).
- Srovnání podle shody se vyznačuje používáním tzv. souvztažných neboli korelativních zájmenných adjektiv a adverbíí zájmenného původu,¹⁰⁸ konkrétně dvojice ukazovacího a vztažného (často takto ve dvojici, ale ne nutně, ukazovací zájmeno může chybět), dále některých složených spojovacích výrazů (jako např. *velut, prout, quomodo, quemadmodum, quasi* apod.), vztažným adverbem *ceu* („jak“ v poezii) a konečně také používáním původem slučovacích spojek *atque* a *ac* (ve významu srovnání „jako“ po adjektivech a adverbíích typu *aequus, aequae, par, pariter, similis, similiter, perinde, proinde*).
- Zvláštním případem je dvojice adverbíí *cum – tum*, která vznikla z podřadného souvětí časového („tehdy, když...“), ale ve srovnávací konstrukci má význam „jak – tak“.¹⁰⁹

¹⁰⁶ PINKSTER 2021, s. 362–365.

¹⁰⁷ CTIBOR 2019, s. 37–38.

¹⁰⁸ Jejich přehled zde: NOVOTNÝ 1992, s. 51–54. Zájmena ryze vztažná a dále vztažná adverbia týkající se místa se však obvykle používají ve spojení s takovými vedlejšími větami, které klasifikujeme jako vztažné (větněčlensky představují nejčastěji přívlastek nebo v tomto případě příslovečné určení místa).

¹⁰⁹ Tento způsob srovnávání se obvykle hodnotí jako slučovací poměr mezi souřadnými větami (GREPL–KARLÍK 1995, s. 515).

- Dvojice adverbíí *sic – ut* („tak – jako“)¹¹⁰ může ve srovnávací konstrukci někdy znamenat jakýsi kontrast a pak se překládá jako „sice – ale“.
- Dalším zvláštním případem je srovnání podle shody s komparativem, popř. superlativem, který je v obou členech srovnání či větách, které jsou předmětem srovnání, jako např. ve větě „čím více, tím lépe“. V latině se používají souvztažná zájmena *eo/tanto – quo/quanto*. Tímto způsobem se vyjadřuje jakási přímá, popř. nepřímá úměra.¹¹¹
- Takové vedlejší věty se pojí obvykle s indikativem, souvětí může mít také rys iterativity, jako např. v souvětí *Ut sementem feceris, ita metes* „Jak zaseješ, tak (potom) sklidiš/budeš sklízet“ (futurum II. – futurum I.).
- Složené spojovací výrazy *quasi* (< *quam si*), *velut si, ut si* (nebo jednoduché *velut*), *tamquamsi* (nebo jednoduché *tamquam*), *ac si, ceu si* – vše ve významu „jako by/jako kdyby“ – se ale pojí s kojunktivem ireálným nebo potenciálním, jindy zase s kojunktivem podle souslednosti časové.¹¹²
- Srovnání podle rozdílu se často vyznačuje komparativem adjektiva nebo adverbia, adjektivem *alius* nebo adverbem *aliter* v řídící větě a podřadící spojkou *quam*, popř. původem slučovacími spojkami *atque* a *ac*, ve významu „než“.
- Často se vyskytují nepravé vedlejší věty srovnávací, jakési vsuvky či autorské komentáře, které jako celek nejsou větným členem zapojeným do nějaké jiné věty, například: *ut aiunt* „jak říkají“, *ut supra dixi* „jak jsem řekl výše“, *ut opinor/ut arbitror* „jak se domnívám“, *quem ad modum putaretur* „jak se soudí“, *ut dicitur* „jak se říká“, *ut scitis* „jak víte“, *ut memini* „jak si pamatuji“, *ut audivi* „jak jsem slyšel“, *ut adsolet* „jak má ve zvyku“, *ut videtur* „jak se zdá“ (od nepravých

¹¹⁰ V účinkových větách má ale význam „tak, že...“.

¹¹¹ MIKULOVÁ 2014, s. 222.

¹¹² Těmto vedlejší větám se někdy říká „podmínkově srovnávací“. Obdobou jsou třeba vedlejší věty účinkové se složeným spojovacím výrazem *quam ut* „než aby“, což jsou vlastně vedlejší věty „účinkově srovnávací“. Ke slovesným způsobům v podmínkově srovnávacích větách viz MIKULOVÁ 2014, s. 230 a PINKSTER 2021, s. 348–350 (ten uvádí pouze kojunktiv ireálný a potenciální, rovněž NOVOTNÝ 1992, s. 273–274).

vedlejších vět účelových se liší jak formálně tím, že zde nikdy není konjunktiv, tak komunikačním záměrem).¹¹³

C) Vedlejší věty vztažné

- Jsou charakteristické tím, že jsou uvozovány vztažnými zájmeny nebo vztažnými adverbii.
- Z hlediska větněčlenské platnosti jde převážně o vedlejší věty přívlastkové. Méně často jde o vedlejší věty předmětné a podmětné,¹¹⁴ které jsou charakteristické tím, že nemají antecedent,¹¹⁵ dále o vedlejší věty přísudkové, časové (se vztažným zájmenem *quo*, které po antecedentech jako *tempus*, *dies* či *annus* překládáme jako „ve kterém“, „v němž“, „kdy“) a místní (se vztažnými adverbii *ubi*, *unde*, *qua* a *quo*). Pokud má vedlejší věta vztažná nějaký specifický významový odstín (účinkový, účelový, příčinný, přípustkový, podmínkový), pak tato věta větněčlenskou platností kolísá mezi přívlastkem (popř. předmětem) a daným příslovečným určením.
- Věty vztažné však v některých případech (které budou popsány níže) nemusí představovat žádný větný člen jiné věty, jsou-li jen jakousi vsuvkou nebo nepravou větou vedlejší.
- Lze tedy říci, že z hlediska větněčlenské platnosti jde o velmi pestrou skupinu vedlejších vět, ale přesto platí, že platnost přívlastku je u těchto vět zdaleka nejčastější.¹¹⁶
- Většinou se pojí s indikativem.
- Konjunktiv může ve vedlejších větách vztažných být hned ze 4 důvodů.¹¹⁷

¹¹³ PINKSTER (2021, s. 274 a 277) uvádí, že tyto věty doplňují do souvětí (resp. pro tvrzení v něm obsažené) jakýsi důkaz, nebo zapojují tvrzení do kontextu toho, co už bylo řečeno dříve. Zde uvedené příklady vět jsou převzaty z korpusu textů stanoveného pro tuto práci; poněkud vzácnější příklady nepravých vedlejších vět srovnávacích vyjadřujících rozdíl uvádí např. MIKULOVÁ (2014, s. 225).

¹¹⁴ Tzv. autonomní vztažné věty. V případech, kdy jde o vedlejší věty podmětné, předmětné a ještě přísudkové, jsou tyto věty obligatorním doplněním věty řídící; v ostatních případech jde o fakultativní doplnění věty řídící.

¹¹⁵ Tj. řídící substantivum, substantivizované adjektivum a ukazovací, neurčité nebo osobní zájmeno, přičemž ukazovací zájmeno obzvláště v latině nemusí být vyjádřeno. Antecedent, jak je patrné z tohoto termínu, obvykle *předchází* vztažné vedlejší větě, ale jsou i výjimky.

¹¹⁶ To potvrzují i moje data získaná z korpusu textů stanoveného pro tuto práci.

1. konjunktiv samostatný, který zde značí většinou potenciální nebo ireálnou modalitu děje;
 2. konjunktiv cizího mínění, a to v užším i v širším slova smyslu;
 3. připodobnění slovesného způsobu věty nadřazené (tzv. *attractio modi*);
 4. významový odstín účinku,¹¹⁸ účelu, příčiny, přípustky nebo podmínky.¹¹⁹
- Z uvedeného vyplývá, že je-li ve vedlejší větě vztažné konjunktiv, je někdy obtížné s jistotou určit a rozhodnout, proč tam je.¹²⁰
 - U vedlejších vět vztažných dochází někdy ke zvláštním jevům týkajícím se vztažných zájmen nebo jejich antecedentů:
 - atrakce (tj. pádové připodobnění) vztažného zájmena antecedentu nebo naopak – normálně se antecedent a vztažné zájmeno shodují v rodě a čísle, ale nemusí se shodovat v pádě, pokud sloveso věty hlavní a sloveso věty vedlejší vyžadují každé jiný pád (a pokud nedošlo k uvedenému připodobnění);
 - prolepse neboli anticipace, tj. předjímání podmětu věty vedlejší tak, že je vyjádřen už jako předmět věty řídící;
 - vedlejší věta vztažná předcházející svůj vlastní antecedent anebo ho obsahující;¹²¹

¹¹⁷ Srov. s kapitolou 1.3.6 „Významy a syntaktické role konjunktivu ve vedlejších větách“.

¹¹⁸ NOVOTNÝ (1992, s. 255–256, 274 a 277) tyto vedlejší věty pojmenovává jako „určovací věty druhové“.

¹¹⁹ Všechny tyto významové odstíny vztažných vedlejších vět byly již stručně a průběžně popsány u daných vedlejších vět příslovečných jako další varianty, které jinou formou vyjadřují též význam. Gramatiky latiny obvykle popisují 3 až 5 významových odstínů, jen NOVOTNÝ (1992, s. 277) jich uvádí celkem 6, ale z toho 2 – podmínkový a jakýsi přirovnávací, o kterém nepíše jinak asi nikdo – zcela bez příkladů (tam i v paragrafech, na které se tam odkazuje) a my si můžeme pouze domýšlet, co tím chtěl autor říci, tj. zda přirovnávacím významovým odstínem myslel to, že ve vedlejších větách srovnávacích jsou běžná vztažná zájmena, nebo to, co se označuje jako *attractio modi* (jev běžný ve vedlejších větách vztažných i srovnávacích), anebo to, o čem píše MIKULOVÁ (2014) na s. 232 a co lze označit jako příčinný či přípustkový významový odstín nebo jako konjunktiv ireálný.

¹²⁰ V některých případech lze dokonce říci, že uvedené funkce konjunktivu jsou totéž. Například vedlejší věty vztažné s významovým odstínem účinku, účelu a podmínky lze snadno určovat také jako vedlejší věty vztažné potenciální, popř. ireálné. A pokud se snažíme určit funkci konjunktivu v dané vedlejší větě vztažné, používáme-li vylučovací metodu, atrakce způsobu je na posledním místě, protože jde vlastně o syntaktickou odchylku.

¹²¹ MIKULOVÁ 2014, s. 133–134.

- opakování antecedentu i ve vedlejší větě (což má za následek, že vztažné zájmeno musíme překládat například jako „což“, „kterýžto“ / „a to“, „a ten“ apod. – jde o jakési vsuvky)
- a i věty hlavní mohou být uváděny vztažným zájmenem na místo ukazovacího, čímž jsou těsněji napojené na předcházející kontext (v tomto případě jde o tzv. nepravé vedlejší věty, ve kterých musíme vztažné zájmeno přeložit obdobně jako v případě předchozím).

Dodatek: Nepřímá řeč a změny v ní

Za nepřímou řeč považuji primárně až delší úsek textu (o délce alespoň jednoho souvětí v závislosti na nějakém slovesu), nikoli jednotlivou vedlejší větu s konjunktivem cizího mínění, jednotlivou nepřímou otázkou apod. Všechny tyto jevy se ale řídí stejnými pravidly a změnami, které uvádím níže.

Při převodu přímé řeči do řeči nepřímé dochází k těmto změnám:

- Věta nebo celé souvětí přejde do závislosti na nějakém slovesu mluvení či myšlení apod. (ale také toto sloveso nemusí být vůbec vyjádřeno a musíme si ho leckdy domyslet).
- Hlavní věty oznamovací, vztažně připojené věty hlavní a řečnické otázky (a někdy také věty zvolací) se mění na infinitivní vazbu nebo na vedlejší větu obsahovou oznamovací (podle toho, co vyžaduje predikát).
- Hlavní věty tázací (tj. přímé otázky) a zvolací se mění na tzv. nepřímé otázky, resp. na zvolací věty v závislosti.
- Hlavní věty rozkazovací a přací se mění na vedlejší věty snahové.
- Vedlejší věty s indikativem se mění na konjunktivní podle souslednosti časové, tj. vlastně na konjunktiv cizího mínění (s výjimkou vsuvek, autorských komentářů, pevně daných skutečností a někdy i opisných pojmenování vedlejší větou vztažnou).
- Vedlejší věty s konjunktivem podle souslednosti časové se nadále řídí sousledností časovou.

- Samostatný konjunktiv ireálný se obvykle zachovává takový, jaký by byl v řeči přímé.
- V rámci podmínkových (a přípustkových či srovnávacích) souvětí v závislosti se reálná modalita a potencialita mění na konjunktiv podle souslednosti časové, jen ireálný konjunktiv se uchovává (a závětí ireálného souvětí má v závislosti často specifické tvary vzniklé z opisného časování činného).
- Zájmena a adverbia spojená s mluvčím, adresátem nebo s okamžikem a místem promluvy se mění na taková, která odpovídají tomu, že je řeč pronášena z cizího stanoviska.¹²²

1.3.10 Neprototypičnost vedlejších vět

Jazyky však mají obvykle bohatší škálu výrazových prostředků, než jakou nám popisují gramatiky. Jazyk není vymezen pevně danými kategoriemi, „škatulkami“ a gramatických pravidly, ale je spíše fluidní povahy, tj. je proměnlivý, vyvíjí se v čase, nejsou v něm ostré hranice, vznikají v něm odchylky, „zvláštnosti“ a mezní případy. Z tohoto hlediska, jaká je skutečná povaha jazyka, může být i kategorie prototypičnosti či neprototypičnosti¹²³ chápána jako problematická, nikoli však z hlediska toho, co nám popisují gramatiky a co už nepopisují.

Proto parametr o (ne)prototypičnosti vedlejších vět uvádím v tabulce v Appendixu a ve svých statistikách jako pomocnou – slouží pouze ke zvýraznění typů vedlejších vět, které

¹²² Přehled těchto změn vykládá přehledně MIKULOVÁ 2014, s. 300–301.

¹²³ Jde o pojem z korpusové lingvistiky. Srov.: Korpusové pojetí prototypičnosti. Wiki, Český národní korpus [online]. [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:prototypicnost>. Pojem *prototyp* se v korpusové lingvistice běžně aplikuje na syntax, sémantiku a lexikologii. KARLSSON–ŠOLTYS (1985, *Prototypy jako modely lingvistické struktury*) popisují vznik a původ prototypové teorie a příklady její aplikace v lingvistice. Samotný pojem *prototyp* definují takto: „Prototypová teorie naproti tomu považuje exemplář za více či méně typického reprezentanta dané kategorie. Vlastnosti nebo hodnoty vlastností mohou být nesterilně důležité při určování příslušnosti ke kategorii, tzn. že vytvářejí hierarchii a že mají charakter spíše graduální než diskretní. Exemplář tak nabývá charakteristické vlastnosti více — či méně spíše než buď — nebo. Ne všechny exempláře musejí mít všechny vlastnosti. Exempláře jsou dosti volné a variabilní konglomeráty vlastností a jsou ve vzájemných vztazích na základě podobnosti rysů. Existuje i taková možnost, že exempláře nemají žádnou společnou vlastnost. PT je pak určen na základě „nejtypičtějšího“ exempláře. Čím více a čím více vysoce hodnocených vlastností exemplář má, tím je typičtější.“ Této definici *prototypu* odpovídají také jednotlivé druhy a poddruhy vedlejších vět v kombinované klasifikaci (která — jak už víme — se používá v didaktice latiny a starořečtiny).

se vymykají pravidlům, typickým případům a vzorům uvedeným v gramatikách, nebo které nebývají v gramatikách vůbec definovány. Každá gramatika latiny je nějakým způsobem specifická a liší se od sebe navzájem také v podrobnosti výkladu o gramatických jevech v latinských textech, ale není žádná taková gramatika, ve které by bylo popsáno úplně vše.¹²⁴

Jako výchozí referenční gramatiku k určení (ne)prototypičnosti každé jednotlivé vedlejší věty jsem si zvolil gramatiku Novotného,¹²⁵ protože se z ní dodnes ve značné míře vychází a protože i na jejím základě vznikly na ÚŘLS FF UK některé nepublikované výukové materiály. Jinak řečeno: co není popsáno v Novotného gramatice nebo co i ona uvádí jako zvláštnost, to označuji za neprototypické.

Tuto práci je tedy možné také chápat jako jakousi případovou studii, v rámci které jsem na základě stanovených latinských textů zpětně zjistil, o kterých jevech latinské syntaxe se v gramatikách latiny nepíše.¹²⁶

¹²⁴ Zjistil jsem, že dokonce ani v nové Pinksterově dvousvazkové latinské syntaxi (PINKSTER 2015 a 2021) o celkem 2868 stranách (!) nejsou popsány všechny jevy a zvláštnosti v latinské syntaxi, na které jsem v textech narazil.

¹²⁵ NOVOTNÝ, František, Otakar JIRÁNI a Bohumil RYBA (1992). *Základní latinská mluvnice*. Vydání druhé (v H&H první). Jinočany: H&H, 297 s.

¹²⁶ Například i ve výše zmíněné nové Pinksterově dvousvazkové latinské syntaxi (PINKSTER 2015 a 2021), ač je velmi podrobná, jsem nikde nenašel popsány některé syntaktické jevy, anebo pokud ano, byly popsány jinak, nedostatečně, což je téměř totéž, jako by nebyly popsány vůbec. Jde o tyto: chybí infinitiv zřetele a vzácná vazba dativu s infinitivem (resp. oba jevy jsou tu pojmány jako *prolative infinitive*: PINKSTER 2021, s. 22–24, 204nn, 448, 464–465); nejsou tu popsány změny a zvláštnosti u latinských zájmen ve vedlejších větách (tedy s výjimkou atrakce vztažného zájmena k antecedentu); chybí některé výjimky ze souslednosti časové (participium tvořící analytický slovesný tvar pouze v adjektivní platnosti; préterito-prézentní slovesa řídící podle významu, ne podle formy; vztažení k momentu promluvy je zmíněno porůznu, ale ne u výkladu o souslednosti časové); chybí vedlejší věty obsahové oznamovací se spojkou *dum* (a také tu není nikde informace o tom, s jakými slovesnými způsoby a s jakými druhy konjunktivu se pojí obsahové VV uvedené takovými spojkami, typickými spíše ve VV příslovečných); téměř chybí výklad ustrnulých výrazů vzniklých z nepřímých otázek; není tu popsáno specifické použití spojky *neve/neu* u Ovidia (nikoli v rozlučovacím smyslu, ale ve smyslu započetí nové myšlenky ve smyslu *Et ne...*); chybí zde poměrně vzácné příčinné vedlejší věty s *ut* (již v klasické latině); nejsou tu popsány účinkové vedlejší věty potenciální a ireálné, dále ani nepravé účinkové vedlejší věty (které k předchozí větě vyjadřují důsledky poměr); konjunktiv v reálných účinkových vedlejších větách považuje Pinkster za řízený sousledností časovou s mnoha výjimkami, nikoli za absolutní konjunktiv; neuvádí spojovací výrazy jako *quod nisi* a *quodsi etiam*; pod vedlejšími větami zřetelovými uvádí přespříliš omezenou skupinu příkladů (*Respect clauses* v PINKSTER 2021, s. 279–281); zaměňuje nepřímé otázky a VV srovnávací za VV vztažné (jsou-li uvedeny tázacími adverbii *cur*, *quare*, *quamobrem*, *quapropter*, anebo tázacími a způsobovými adverbii *quam*, *ut*, *quomodo*, *quemadmodum*, *quanto*, *quot*, *quotiens* apod. a je-li součástí souvětí odpovídající ukazovací adverbium či substantivum, které Pinkster považuje za prostředek koordinace nebo dokonce jako antecedenty); jev zvaný jako prolepse, tj. předjímání podmětu VV jako předmět HV, neuvádí přehledně přímo u VV vztažných nebo obsahových, ale úplně jinde; vůbec neuvádí významový odstín podmínky u VV vztažných; chybí výklad o zástupných konjunktivech (pro předčasnost před následností, příp. současnost s následností); téměř zcela zde

Příklady neprototypických vedlejších vět jsou uvedeny v následujících kapitolách.

chybí výklad podmínkových souvětí v závislosti na nadřazené větě (Ize tu najít jen několik příkladů a bez komplexního výkladu).

2. Zkoumané texty – prezentace statistických výsledků, analýza doprovodných komentářů a didaktické zhodnocení

2.1 Augustus, *Res gestae Divi Augusti*¹²⁷

2.1.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět

Předně je třeba říci, že tento text, který studenti čtou často jako svůj první souvislý latinský text, rozhodně není banální, jak by se mohlo jevit. A to hned z několika důvodů. Snad v každém jeho odstavci se vyskytnou určité jazykové zvláštnosti (fonetické a pravopisné), z nichž část se vyskytuje i jinde v římské literatuře a část je specifikem nápisů; na tyto zvláštnosti je správně upozorněno v úvodu těsně před začátkem textu (CTIBOR 2016^a, s. 17) a dále také v komentáři pod textem. Také slovosled je na mnoha místech textu (minimálně pro českého rodilého mluvčího) neintuitivní, zejména když se Augustus snažil vměstnat co nejvíce informací do jednoho souvětí. S tím souvisí fakt, že místy je struktura souvětí komplikovaná.

Domnívám se, že text *Res gestae* je pro studenty 1. ročníku poměrně dost náročný, ale na druhou stranu má tu výhodu, že by pro ně mohl být velmi zajímavý z obsahového hlediska. Zabývá se totiž jednou důležitou etapou římských dějin, totiž vládou prvního císaře Augusta, některými okolnostmi, které provázely počátek jeho vlády, poctami a úřady, které dostal, jeho rozsáhlou stavební činností, výdaji ve prospěch římské říše a jejích občanů, jím uspořádanými náboženskými slavnostmi a hrami, vnitřní stabilizací říše a vnější politikou.¹²⁸ Také ale můžeme v textu *Res Gestae* sledovat Augustovu vlastní sebe prezentaci, dokonce lze říci až propagandu, a není nezajímavý také způsob dochování tohoto textu v nápisné podobě, způsob jeho rekonstrukce i původ konjunktur.

Samotná statistika vedlejších vět v textu dopadla takto:

¹²⁷ Činy božského Augusta. Dle znění textu v: AUGUSTUS a Michal CTIBOR (2016^a). *Res gestae Divi Augusti – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

¹²⁸ S tímto textem také obsahově úzce souvisí Tacitovy *Annales*, které jsou pak součástí magisterské povinné četby a kde byla tematizována vnitřní a vnější politika římské říše od sklonku Augustovy vlády do konce vlády císaře Nerona (byť nejsou dochovány v úplnosti a byť Tacitus obsahově navazoval především na Tita Livia).

Druh VV	P očet	Poddruh VV	Počet	Spojovací výrazy	Slovesné způsoby	Počet VV neprototypických
Obsahové oznamovací	0					
		Se spojkou <i>quod</i>	0			0
		Se spojkou <i>ut</i> nebo <i>quin</i>	0			0
		S primárně přísllovečnými spojkami	0			0
Obsahové tázací a zvolací	0					
		Deliberativní	0			0
		Doplňovací	0			0
		Zjišťovací	0			0
		Rozlučovací	0			0
		Zvolací v závislosti	0			0
Obsahové žádací	6					
		Snahové	5	<i>ut, ne</i>	konjunktiv	0
		Zabraňovací	1	<i>ne</i>	konjunktiv	0
		Obavné	0			0
Přísllovečné časové	13					
		Se spojkou <i>cum</i> (arch. <i>quom</i>)	9	<i>cum</i>	konjunktiv, indikativ	0
		- <i>cum temporale</i>	(2)		indikativ	(0)

		- <i>cum inversum</i>	(1)		indikativ	(0)
		- <i>cum interea</i>	(0)			(0)
		- <i>cum iterativum</i>	(0)			(0)
		- <i>cum historicum</i>	(4)		konjunktiv	(0)
		- <i>cum causale</i>	(0)			(0)
		- <i>cum concessivum/ adversativum</i>	(2)		konjunktiv	(0)
		Se spojkami <i>ubi, ut, simul, simulac, simulatque, quotiens a quotienscumque</i>	2	<i>ubi, quotienscumque</i>	indikativ	1
		Se spojkami <i>postquam a posteaquam</i>	0			0
		Se spojkami <i>dum, donec, quoad, quamdiu</i>	1	<i>quoad</i>	konjunktiv	0
		- děj objektivní	(0)			(0)
		- děj očekávaný	(1)		konjunktiv	(0)
		- významový odstín podmínky či přípustky	(0)			(0)
		Se spojkami <i>antequam a priusquam</i>	1	<i>priusquam</i>	konjunktiv	1
		- děj objektivní	(1)		konjunktiv	(1)
		- děj očekávaný	(0)			(0)
		Nepravé	0			0
Přísllovečné	0		0			0

účelové						
		Z toho nepravé	(0)			(0)
Přísllovečné příčinné a důvodové	0		0			0
Přísllovečné účinkové	3					
		Tzv. reálné	2	<i>ut</i>	konjunktiv	1
		Potenciální a ireálné	0			0
		Tzv. zamýšlený účinek	1	<i>ut</i>	konjunktiv	1
		Z toho nepravé	(1)	<i>ut</i>	konjunktiv	(1)
Přísllovečné podmínkov é	2					
		Tzv. reálné	0			0
		Potenciální	0			0
		Ireálné	0			0
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	1	<i>si</i>	konjunktiv	0
		Ireálné v závislosti	0			0
		Nepravé	1	<i>si</i>	indikativ	1
Přísllovečné přípustkov é	0					
		Se spojkou	0			0

		<i>quamquam</i>				
		Tzv. reálné	0			0
		Potenciální	0			0
		Ireálné	0			0
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle souslednosti časové	0			0
Přísluvečné srovnávací	1					
		Podle shody s indikativem	1	<i>adque</i>		1
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	0			0
		Potenciální nebo ireálné	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle rozdílu	0			0
		Nepravé	0			0
Vztažné	74					
		Indikativní	63	<i>qui, quantus</i>		3
		S konjunktivem	1	<i>qui</i>		0

		cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>				
		Potenciální nebo ireálné	0			0
		Významový odstín účinku	2	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín účelu	2	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín příčiny	0			0
		Významový odstín přípustky	0			0
		Významový odstín podmínky	0			0
		Nepravé	6	<i>qui</i>	indikativ	3
SOUČET	99		99			12

Zdaleka nejčastějším typem vedlejších vět, které se v textu vyskytují, jsou věty vztažné, v počtu 74 (tj. 75 % z celkového počtu), které jsou z většiny indikativní a 5 z nich je konjunktivních (konkrétně 2 účinkovým a 2 s účelovým odstínem a 1 kvůli nepřímé řeči). Vět časových se tu vyskytuje 13, z toho 6 konjunktivních se spojkou *cum* (a tedy s nějakým významovým odstínem), 2 konjunktivní se spojkou *priusquam* nebo *quoad* (děj očekávaný subjektem řídící propozice nebo i děj objektivní) a 5 indikativních (se spojkami *cum*, *ubi* a *quotienscumque*). Další druhy vedlejších vět jsou v textu zastoupeny velmi málo. Nejčastějším spojovacím výrazem je tu vztažné zájmeno *qui* (73krát). Následováno je spojkami *cum* (9krát) a *ut* (7krát). Ostatní spojovací výrazy se tu objevují jednou či dvakrát.

2.1.2 Neprototypické vedlejší věty

Z celkem 99 vedlejších vět v textu je jich 12 neprototypických:

- *prius quam nascerer* (Aug. RG 13) – časová s konjunktivem i pro děj objektivní;
- *quotienscumque appellatus sum* (Aug. RG 21) – časová iterativní s indikativem a spojkou, kterou NOVOTNÝ (1992) neuvádí;
- *ut intra paucos dies liberarem* (Aug. RG 5) – účinková reálná, ale s nevhodným tvarem konjunktivu pro děj jednorázový, asi by měl být spíše kontrahovaný tvar konjunktivu perfekta *liberarim* (COOLEY 2009, s. 62–63);
- *ut inirent* (Aug. RG 14) – zamýšlený účinek či nepravá VV účinková;
- *si quae fuerunt* (Aug. RG 3) – podmínková nepravá;
- *aeque... adque antea decreverant* (Aug. RG 21) – srovnávací se spojkou *atque* v původní podobě před assimilací znělosti konsonantů (*dkv > tkv*);
- *quo scripseram* (Aug. RG 7) – vztažná s epistolárním indikativem plusquamperfekta, který bychom zde nečekali;
- 3× *quo lustru censa sunt* (Aug. RG 8) – vztažné nepravé s opakováním antecedentu jak ve větě hlavní, tak i ve větě vedlejší;
- *quos fecerunt consules* (Aug. RG 22) – vztažná s perfektem iterativním;
- *qui militaverint* (Aug. RG 25) – vztažná s účinkovým odstínem a s odchylkou od souslednosti časové.

2.1.3 Hodnocení doprovodného komentáře z didaktického hlediska

Pokud jde o **chybějící komentář ke konkrétním vedlejším větám**, nevnímám to jako závadné u drtivé většiny vedlejších vět vztažných, když jsou s indikativem, protože jsou intuitivně srozumitelné i začátečníkovi v latinském jazyce (stačí mu znát morfologii vztažných zájmen), navíc si nejsou formálně podobné s jinými typy vedlejších vět, aby se s nimi mohly plést. Obdobným případem jsou indikativní časové vedlejší věty. Takže i když ve studijním materiálu k nim komentář většinou není, nevnímám tento komentář jako nedostatečný, a to ani pro potřeby studentů 1. ročníku.

Ale k ostatním vedlejším větám v textu si myslím, že by komentář chybět určitě neměl, když ještě všechny jejich typy student 1. ročníku nezná. Bohužel ale komentář k nim často chybí. Obecně student 1. ročníku ještě nezná všechny podtypy obsahových vedlejších vět, ne vždy správně pozná nepřímou otázku, obsahové věty oznamovací se spojkou *ut* se mu

pletou se snahovými nebo s účinkovými a snahové zase s účelovými, obsahové věty oznamovací se spojkou *quod* zase s příčinnými nebo se vztažnými apod. a jsou i další spojky, které mají více významů dle jejich použití ve větě.

Cílem by přitom mělo být, aby studenti textu rozuměli správně, a proto je dobré studentům 1. ročníku jejich první souvislý originální text didakticky dobře zprostředkovat. Zastávám dokonce takový názor, že by měla být vedlejší věta komentována i v případě, že se naprosto stejný typ vedlejší věty již v textu objevoval a již okomentován byl, protože student si bude text nejspíše překládat po částech, ale každopádně může snadno zapomenout na to, co vůbec bylo v odstavcích předchozích nebo kde přesně má hledat starší komentář k příslušnému typu vedlejší věty. I v případě, že by všechny tyto vedlejší věty byly komentovány ve studijním materiálu a že by tím byla četba/překlad textu pro studenty snazší, rychlejší a text by byl jimi pochopen přesněji, by byla následná zkouška pro ně náročná nadále, protože by si pak měli vedlejší věty ke zkoušce pamatovat nebo je v textu umět bezpečně od sebe navzájem rozeznat, a to převážně jen na základě tohoto komentáře a svojí vlastní přípravy. To by bylo ale mnohem lepší než stávající stav, kdy mnoho vedlejších vět komentováno vůbec není, takže student častěji tápe už při samotné přípravě ke zkoušce.¹²⁹

2.1.4 Znění úvodu ke komentáři a textu

Ted' budu postupovat tak, jak se odvíjí samotný studijní materiál, který studenti dostávají k dispozici, a začnu od úvodu k *Res gestae*. Našel jsem v textu nějaké překlepy (těch je jen málo) a nějaké jednotlivosti, ke kterým bych se chtěl tady vyjádřit – překlepy jsou samozřejmě jen detaily a dělám je sám, aniž bych si jich všiml, a proto je má podchytit někdo další, aby výsledný text působil lépe. Vezmu to postupně:

Na začátku s. 3 je čárka navíc: „Kvůli adopci a česným titulům, se (...)“ Na začátku s. 5 je písmeno navíc: „Caesara bývá považován (...)“ Na začátku s. 6 jsou také jen drobnosti:

¹²⁹ Na druhou stranu ale zase netvrdím, že by se takto mělo postupovat i v následujících povinných četbách. Při nich se student může obejít bez komentáře k danému textu, nebo si v případě potřeby nějaký může vyhledat v knihovně ÚŘLS. Ale v 1. ročníku se student učí základy, aby na nich poté mohl co nejlépe stavět – a toho, aby tyto základy byly co nejpevnější, může být dosaženo mj. i tímto českým komentářem ve studijním materiálu k *Res gestae*.

„kam se utekl <skrýt> dosavadní správce (...) Decimus Brutus“ a „na stárně vítěžů (...).“ Asi jediná věcná chyba v tomto materiálu pro studenty je na s. 9: „(...) porazil Antonia a Kleopatru u Actia (u řeckého východního pobřeží).“ Samozřejmě jde o mys vybíhající ze západního pobřeží Řecka do Ionského moře.

Na konci s. 13 je didaktické doporučení, které mi z didaktického hlediska připadá **problematické**: „(...) V ideálním případě by studenti měli začít s četbou už po prvním semestru a to také zohledňuje můj komentář: snažím se vysvětlovat všechny výskyty gramatických jevů, jejichž znalost nepředpokládám u těch, kdo absolvovali první semestr, tzn. vedlejší věty s konjunktivem, ale např. i gerundium a gerundivum (...).“ Číst v originále *Res gestae* bych studentům, kteří absolvovali pouze první semestr (pokud nemají znalosti o latinské gramatice nad rámec výuky), spíše nedoporučoval. Alespoň ne s tímto komentářem, který je pro tak ranou četbu příliš strohý – museli by si vzít k ruce jiný, mnohem podrobnější komentář, nejspíše cizojazyčný,¹³⁰ ale tím by z velké části postrádalo smysl vůbec vytvářet český komentář přímo v tomto studijním materiálu. Komentář totiž nezohledňuje například to, že student po 1. semestru ještě nezná příliš důkladně a celistvě **pádovou syntax** (tj. veškeré sémantické funkce samostatných, bezpředložkových pádů) – výčet všech míst, kde bezpředložkové užití pádu není okomentováno, by byl dlouhý (a uvádět ho tu proto ani nebudu); občas tu sice bezpředložkový pád okomentován je, ale opravdu jen občas, rozhodně ne systematicky. Na druhou stranu v textu *Res gestae* jde o tak běžný jev, že pokud by komentář měl toto vše obsáhnout, už by byl tak dlouhý, že by na každé straně bylo jen pár řádek textu a zbytek poznámky pod čarou. Pokud jde o **výskyt gerundií a gerundiv**, ten tu už není tak častý, ale přesto je lepší ho studentům okomentovat (i pokud bychom jako čtenáře předpokládali studenta po 2. semestru latiny, a nikoli už po 1. semestru, navíc někdy se porozumění použitému gerundiu nebo gerundivu pojí i s aplikováním znalostí z pádové syntaxe, protože se v tomto textu nacházejí gerundia a gerundiva v určitých bezpředložkových pádech). Ale ani gerundia a gerundiva nejsou ve studijním materiálu komentována systematicky všechna: v odst. 4 *decrevit senatus supplicandum esse dis immortalibus*, v odst. 7 *Triumvirum rei publicae constituendae fui a quindecimvirum sacris faciundis*, v odst. 8 *ipse multarum rerum exempla imitanda posteris tradidi*, v odst. 27 *regi*

¹³⁰ Například anglický komentář Alison Cooley z roku 2009, který je jakožto podrobnější uveden také na s. 14 ve studijním materiálu a který je dostupný v Knihovně ÚŘLS. Zase ale jde o komentář spíše historický než jazykový.

Ariobarzani regis Medorum Artabazi filio regendam tradidi a také *qui erat ex regio genere Armeniorum oriundus* (kde ale *oriundus* už není gerundivum, ale je lexikalizované jako prosté aktivní slovesné adjektivum, čili participium, což by bylo vhodné ve slovníčku explicitně zdůraznit). Ostatní gerundia a gerundiva obsažená v textu okomentována jsou (ale ne vždy také funkce pádu, ve kterém se právě vyskytuje). A nakonec jde o **vedlejší věty** (nejen konjunktivní, ale i indikativní), které komentovány systematicky také nejsou. Souhrnně a více do hloubky se probírají teprve ve 3. semestru, nemluvě o pravidlech pro vedlejší věty v tzv. vyšší závislosti, což je probíráno až ve 4. semestru (dokonce i jevy spojené s tzv. druhou závislostí se v textu *Res gestae* občas vyskytují). Konkrétně k vedlejší větám v tomto textu jsem se již věnoval výše a informace o tom, které vedlejší věty z textu nejsou nijak okomentovány, se nacházejí v Appendixu.

Podle mého názoru je tedy nutné, buď aby se věta, kterou jsem citoval na začátku předcházejícího dlouhého odstavce, přeformulovala tak, aby odpovídala stavu komentáře (a následným očekáváním, která budou na studenty při zkoušce po 2. semestru kladena), anebo aby byl zásadně rozšířen komentář, aby bylo jedno s druhým v souladu.

2.1.5 Znění vlastního komentáře a originálního textu

Na chvíli přejdu v tomto studijním materiálu zpět k detailům. Na konci s. 19 v pozn. č. 13 chybí mezera: „(...) označovaná jako *senatusconsultum ultimum*.“ Přímo v latinském textu na s. 22 v odst. 5 se nachází tvar *periclo*, což bude varianta pro *periculo*, ale v komentáři, ve slovníčku ani v úvodní kapitole o znění textu o tom není ani zmínka – na rozdíl od případů *ludos saeculares* na s. 31 v odst. 22, *spectaclum* na s. 32 v odst. 23 nebo *in perpetuum* na s. 24 v odst. 10, které komentovány jsou (alespoň drobným náznakem prostřednictvím komentáře pod textem anebo prostřednictvím slovníčku). Na s. 22 v pozn. č. 35 je také záměna *eram* za *agebam*. Na konci s. 25 v pozn. č. 63 je pravopisná chyba: „kterou poskytli občanské nepokoje.“ Na s. 26 v pozn. č. 67 chybí slovo: „Svatyně byla do Augustovy <doby> zavřena pouze dvakrát (...).“ Na s. 34 v pozn. č. 113 a 114 by byl lepší přesný fonetický přepis „Artaxés“ než „Artaxes“ a „Arménie“ než „Armenie“. Na s. 35 v odst. 29 je opět textová varianta s chybějícím písmenem „u“, o čemž není nikde zmínka: *Parthos trium exercitum Romanorum spolia et signa reddere mihi (...) coegi*.

Průběžně se v textu vyskytují také některé jevy, které tu ani jednou nejsou okomentovány. Jde o význam násobných číslovek s koncovkou *-ie(n)s*, které často znamenají číslici stotísíckrát větší (v Novotného gramatice,¹³¹ která se často využívá jako zdrojová pro výukové materiály na ÚŘLS, se o tomto jevu také nepíše). Také se v textu občas vyskytují hlavní věty uvozené vztažným zájmenem (namísto ukazovacího), které hlavní větu připojuje k předchozímu kontextu: v odst. 10 *Quod sacerdotium (...)*, v odst. 15 *Quae mea congiaria (...)*, v odst. 22 *Quibus muneribus (...)*, v odst. 23 *Quibus in classibus (...)* a *In quo (...) naves*, v odst. 27 *Quo interfecto (...)*, v odst. 30 *Citra quod (...)* a v odst. 34 *Quo pro merito meo (...)*.

¹³¹ NOVOTNÝ, František, Otakar JIRÁNI a Bohumil RYBA (1992). *Základní latinská mluvnice*. Vydání druhé (v H&H první). Jinočany: H&H, 297 s.

2.2 Cornelius Nepos, *Hannibal*¹³²

2.2.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět

Toto bývá teprve druhý souvislý latinský text, který studenti čtou, a je pro ně podstatně náročnější než *Res gestae*. Na jednu stranu se tu téměř nevyskytují morfologické zvláštnosti – až na občasné redukované slovesné tvary od perfektního kmene (jak je upozorněno v úvodu těsně před začátkem textu) a na jeden (v poznámkách pod čarou neokomentovaný) výskyt koncovky *-īs* v akuzativu plurálu 3. deklinace (Nep. *Hann.* 12: *omnisque exitus occupatos ostendisset*) – a také slovosled je zde intuitivnější než v *Res gestae*, protože zohledňuje aktuální členění větné, a podle mého stylisticky vytríbenější, díky čemuž je text čtivý. Na druhu stranu je v tomto textu oproti *Res gestae* vyšší koncentrace vedlejších vět (v tomto o trochu kratším textu jich je o 68 % více), které jsou typově pestřejší a které se často kumulují do souvětí, jejichž struktura se stává občas komplikovanou. Dále se v textu objevují čtyři nepřímé řeči (jedna v odst. 7, dvě v odst. 10 a jedna v odst. 12), konjunktiv cizího mínění i mimo tyto nepřímé řeči, celkem 7 podmínkových souvětí v tzv. vyšší závislosti atd. Nejobtížnější z celého textu životopisu jsou ale úvodní dva odstavce, kde je koncentrace vedlejších vět nejvyšší.

Podle mého názoru je text Hannibalova životopisu pro studenty 1. ročníku opravdu velice náročný, ale také velmi zajímavý. Nepos stručně a čtivě pojednává o Hannibalově životě ve vztahu k nenáviděnému Římu a jeho spojencům. Hannibala, největšího nepřítele Říma, který potenciálně mohl zvítězit zcela a Řím porazit, Nepos hodnotí veskrze pozitivně. Po mistrně pojatém úvodu podává stručný výklad o Hannibalově vzestupu k moci, o Hannibalově tažení do Itálie a přechodu Alp, následovaný rychlým přehledem bitev, které v Itálii svedl. Dále stručně líčí Hannibalův ústup z Itálie kvůli obraně samotného Karthága a následný ústup po prohře v bitvě u Zamy, jeho následnou státnickou činnost, útěk z rodné země, války v Řecku vedené seleukovským králem Antiochem III. Velikým, mezi jehož rádce patřil i Hannibal, a Hannibalův krátký pobyt na Krétě. Nejpodrobnější částí tohoto životopisu jsou pasáže o jeho pobytu u bithýnského krále Prúsia II., zejména o námořní bitvě mezi nimi a pergamským králem Eumenem II. a o Hannibalově sebevraždě. Nepos se nevěnuje ani tak Hannibalově vzestupu, a už vůbec ne vrcholu Hannibalovy vlády a pozemním bitvám druhé

¹³² Dle znění textu v: NEPOS, Cornelius a Michal CTIBOR (2016^b). *Corneli Nepotis Hannibal – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

punské války (což zřejmě byly pro Římany notoricky známé události, proto je shrnul tak krátce), jako právě Hannibalově pádu a událostem, které už tolik proslavené nejsou. Na druhou stranu Nepos tu zcela vynechává události v Hispánii, boje vedené Hannibalovým bratrem Hasdrubalem i politické pozadí, které v Karthágu vedlo k tomu, že Hannibal neměl ve svém válečném úsilí takovou podporu, jakou by potřeboval.

Samotná statistika vedlejších vět v textu dopadla takto:

Druh VV	Počet	Poddruh VV	Počet	Spojovací výrazy	Slovesné způsoby	Počet VV neprototypických
Obsahové oznamovací	6					
		Se spojkou <i>quod</i>	1		konjunktiv	0
		Se spojkou <i>ut</i> nebo <i>quin</i>	5	<i>ut, quin</i>	konjunktiv	0
		S primárně příslovečnými spojkami	0			0
Obsahové tázací a zvolací	12					
		Deliberativní	2	<i>quo, quis</i>	konjunktiv	0
		Doplňovací	7	<i>qui, quis, quare</i>	konjunktiv	0
		Zjišťovací	3	<i>-ne, num, si</i>	konjunktiv	1
		Rozlučovací	0			0
		Zvolací v závislosti	0			0
Obsahové žadací	19					
		Snahové	16	<i>ut, ne</i> i beze spojky	konjunktiv	0

		Zabraňovací	1	<i>ne</i>	konjunktiv	0
		Obavné	2	<i>ne</i>	konjunktiv	0
Přísllovečné časové	43					
		Se spojkou <i>cum</i> (arch. <i>quom</i>)	27	<i>cum</i>	konjunktiv	0
		- <i>cum temporale</i>	(0)			(0)
		- <i>cum inversum</i>	(0)			(0)
		- <i>cum interea</i>	(0)			(0)
		- <i>cum iterativum</i>	(0)			(0)
		- <i>cum historicum</i>	(18)		konjunktiv	(0)
		- <i>cum causale</i>	(4)		konjunktiv	(0)
		- <i>cum concessivum/ adversativum</i>	(5)		konjunktiv	(0)
		Se spojkami <i>ubi, ut, simul, simulac, simulatque, quotiens a quotienscumque</i>	5	<i>ubi, ut, quotienscumque</i>	indikativ	1
		Se spojkami <i>postquam a posteaquam</i>	4	<i>postquam, posteaquam</i>	indikativ	0
		Se spojkami <i>dum, donec, quoad, quamdiu</i>	4	<i>dum, quamdiu</i>	indikativ	0
		- děj objektivní	(4)		indikativ	(0)
		- děj očekávaný	(0)			(0)
		- významový odstín	(0)			(0)

		podmínky či přípustky				
		Se spojkami <i>antequam</i> a <i>priusquam</i>	2	<i>priusquam</i>	konjunktiv	0
		- děj objektivní	(0)			(0)
		- děj očekávaný	(2)		konjunktiv	(0)
		Nepravé	1	<i>cum</i>	indikativ	1
Přísllovečné účelové	6		6	<i>ut, ne</i>	konjunktiv	0
		Z toho nepravé	(1)	<i>ut</i>	konjunktiv	(0)
Přísllovečné příčinné a důvodové	2		2	<i>quod</i>	konjunktiv, indikativ	0
Přísllovečné účinkové	6					
		Tzv. reálné	5	<i>ut</i>	konjunktiv	0
		Potenciální a ireálné	0			0
		Tzv. zamýšlený účinek	1	<i>ut</i>	konjunktiv	1
		Z toho nepravé	(0)			(0)
Přísllovečné podmínkov é	15					
		Tzv. reálné	3	<i>si</i>	indikativ	0
		Potenciální	1	<i>si</i>	kojunktiv	0
		Ireálné	3	<i>si, nisi</i>	konjunktiv	0
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné	6	<i>si, nisi</i>	konjunktiv	0

		v budoucnosti ve vyšší závislosti				
		Ireálné v závislosti	1	<i>quod nisi</i>	konjunktiv	1
		Nepravé	1	<i>si</i>	indikativ	1
Přísllovečné přípustkov é	3					
		Se spojkou <i>quamquam</i>	0			0
		Tzv. reálné	3	<i>etsi</i>	indikativ	0
		Potenciální	0			0
		Ireálné	0			0
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle souslednosti časové	0			0
Přísllovečné srovnávací	6					
		Podle shody s indikativem	2	<i>ac, quam</i>	indikativ	0
		S konjunktivem cizího mínění	1	<i>quanto</i>	konjunktiv	1

		nebo <i>attractio modi</i>				
		Potenciální nebo ireálné	1	<i>tamquam</i>	konjunktiv	0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle rozdílu	2	<i>quam</i>	indikativ	2
		Nepravé	0			0
Vztažné	48					
		Indikativní	26	<i>qui, quicumque, unde</i>		2
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	4	<i>qui, ubi</i>		1
		Potenciální nebo ireálné	0			0
		Významový odstín účinku	2	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín účelu	11	<i>qui, quo</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín příčiny	2	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín přípustky	0			0
		Významový odstín podmínky	0			0
		Nepravé	3	<i>qui</i>	indikativ, konjunktiv	0
SOUČET	166		166			12

Nejčastějším typem vedlejších vět, které se v textu vyskytují, jsou opět věty vztažné (i když ne s takovým nárůstem jako v *Res gestae*), a to v počtu 48, tj. 29 % z celkového počtu. Z nich je 20 konjunktivních, konkrétně 15 s účelovým, účinkovým nebo příčinným odstínem, 4 kvůli nepřímé řeči a 1 nepravá ireálná, která je zároveň závětním podmínkového souvětí. Zbylých 28 vztažných vět je s indikativem. Vět časových se tu vyskytuje 43, tj. 26 % z celkového počtu – což odpovídá narativnímu charakteru textu. Z toho je 27 konjunktivních se spojkou *cum* (a tedy s nějakým významovým odstínem), 2 konjunktivní se spojkou *priusquam* (děj očekávaný subjektem řídící propozice) a 14 indikativních (se spojkami *cum*, *dum*, *posteaquam*, *postquam*, *quamdiu*, *quotiescumque*, *ubi* a *ut*). Dále je tu 6 obsahových oznamovacích vět, 12 nepřímých otázek, 16 snahových, 2 obavné a 1 zabraňovací. Také 6 vět účelových, 6 vět účinkových a pouze 2 věty příčinné. Podmínkových vět je v textu 15, z nichž 6 je v rámci reálného podmínkového souvětí v závislosti a 1 v rámci ireálného podmínkového souvětí v závislosti; 3 věty přípustkové (vždy se spojkou *etsi* a reálnou modalitou) a nakonec také 6 srovnávacích. Nejčastějším spojovacím výrazem je tu vztažné zájmeno *qui* (48krát), následováno je spojkami *cum* (28krát), *ut* (25krát), *si* (13krát), *ne* (8krát) a *ubi* (4krát). Ostatní spojovací výrazy se tu objevují jen jednou až třikrát.

2.2.2 Neprototypické vedlejší věty

Z celkem 166 vedlejších vět v textu je jich 12 neprototypických:

- *si forte inducere posset* (Nep. Hann. 8) – nepřímá otázka uvozená spojkou *si* a bez otázkového řídícího slovesa;
- *quotiescumque congressus est* (Nep. Hann. 1) – časová uvozená spojkou *quotiescumque*, kterou NOVOTNÝ (1992) neuvádí;
- *cum quidem bellum parabis* (Nep. Hann. 2) – časová VV nepravá;
- *ut exitus haberet* (Nep. Hann. 12) – tzv. zamýšlený účinek;
- *quod nisi debilitatus esset* (Nep. Hann. 1) – podmínková ireálná ve vyšší závislosti se spojovacím výrazem *quod nisi*;
- *si quid amice de Romanis cogitabis* (Nep. Hann. 2) – podmínková nepravá v rámci smíšeného podmínkového souvětí;

- *quanto antecedit* (Nep. Hann. 1) – srovnávací s konjunktivem cizího mínění v širším smyslu, tj. čistě jen kvůli tomu, že se tato VV nachází v tzv. druhé závislosti;
- *quam regem armavit a et (quam) exercuit* (Nep. Hann. 10) – 2 věty srovnávací podle rozdílu tam, kde bychom čekali spíše VV obsahovou v rámci srovnávací konstrukce s *quam*, tj. složený spojovací výraz jako např. *quam quod*;
- *qua diximus* (Nep. Hann. 2), *quo loco rogarent* (Nep. Hann. 7) a *quo cornu rem gessit* (Nep. Hann. 8) – 3 věty vztažné indikativní i konjunktivní s připodobněním vztažného zájmena k antecedentu nebo s přesunem antecedentu do vedlejší věty.

2.2.3 Hodnocení doprovodného komentáře z didaktického hlediska

Pokud jde o **chybějící komentář ke konkrétním vedlejším větám**, nevnímám to jako závadné u drtivé většiny vedlejších vět vztažných, když jsou s indikativem, protože jsou intuitivně srozumitelné i začátečníkovi v latinském jazyce (stačí mu znát morfologii vztažných zájmen), navíc si nejsou formálně podobné s jinými typy vedlejších vět, aby se s nimi mohly plést. Obdobným případem jsou indikativní časové vedlejší věty. Takže i když ve studijním materiálu k nim komentář většinou není, nevnímám tento komentář jako nedostatečný, a to ani pro potřeby studentů 1. ročníku.

Ale k ostatním vedlejším větám v textu si myslím, že by komentář chybět určitě neměl, když ještě všechny jejich typy student 1. ročníku nezná. Bohužel ale komentář k nim často chybí. Obecně student 1. ročníku ještě nezná všechny podtypy obsahových vedlejších vět, ne vždy správně pozná nepřímou otázku, obsahové věty oznamovací se spojkou *ut* se mu pletou se snahovými nebo s účinkovými a snahové zase s účelovými, obsahové věty oznamovací se spojkou *quod* zase s příčinnými nebo se vztažnými apod. a jsou i další spojky, které mají více významů dle jejich použití ve větě.

Cílem by přitom mělo být, aby studenti textu rozuměli správně, a proto je dobré studentům 1. ročníku jejich první souvislý originální text didakticky dobře zprostředkovat. Zastávám dokonce takový názor, že by měla být vedlejší věta komentována i v případě, že se naprosto stejný typ vedlejší věty již v textu objevoval a již okomentován byl, protože student

si bude text nejspíše překládat po částech, ale každopádně může snadno zapomenout na to, co vůbec bylo v odstavcích předchozích nebo kde přesně má hledat starší komentář k příslušnému typu vedlejší věty. I v případě, že by všechny tyto vedlejší věty byly komentovány ve studijním materiálu a že by tím byla četba/překlad textu pro studenty snazší, rychlejší a text by byl jimi pochopen přesněji, by byla následná zkouška pro ně náročná nadále, protože by si pak měli vedlejší věty ke zkoušce pamatovat nebo je v textu umět bezpečně od sebe navzájem rozeznat, a to převážně jen na základě tohoto komentáře a svojí vlastní přípravy. To by bylo ale mnohem lepší než stávající stav, kdy mnoho vedlejších vět komentováno vůbec není, takže student častěji tápe už při samotné přípravě ke zkoušce.¹³³

Informace o tom, které vedlejší věty z textu nejsou nijak okomentovány, se nacházejí v Appendixu.

2.2.4 Znění úvodu, vlastního komentáře a originálního textu

Ted' budu postupovat tak, jak se odvíjí samotný studijní materiál, který studenti dostávají k dispozici, a začnu od úvodu k *Hannibalovi*. Našel jsem v textu nějaké překlepy (těch je jen málo) a nějaké jednotlivosti, ke kterým bych se chtěl tady vyjádřit. Překlepy jsou samozřejmě jen detaily a dělám je sám, aniž bych si jich všiml, a proto je má podchytit někdo další, aby výsledný text působil lépe. Vezmu to postupně:

Na s. 5 je „(...) a krále Prusiu“ místo „(...) a krále Prúsiu“ (ve zbytku studijního materiálu je psán také jako Prúsiás). Na s. 10 v pozn. č. 22 je pravopisná chyba: „(...) co už víme z Hannibalovi přímé řeči (...)“. Na s. 14 v pozn. č. 42 je zmatečný návrh překladu: „kteří by žádali = aby žádali... a zároveň prosili“ místo „kteří by vzdávali díky a obdarovali = aby vzdávali díky a aby obdarovali... a zároveň prosili“ (a v latinské citaci chybí pro úplnost také sloveso *donarent*). Také si myslím, že by tu byl vhodný komentář k tomu, že Nepos zde použil římské termíny *praetor*, o kousek níže *bini reges* a později v témže odstavci ještě *senatus* pro

¹³³ Na druhou stranu ale zase netvrdím, že by se takto mělo postupovat i v následujících povinných četbách. Při nich se student může obejít bez komentáře k danému textu, nebo si v případě potřeby nějaký může vyhledat v knihovně ÚŘLS. Ale v 1. ročníku se student učí základy, aby na nich poté mohl co nejlépe stavět – a toho, aby tyto základy byly co nejpevnější, může být dosaženo mj. i tímto českým komentářem ve studijním materiálu k Nepotově *Hannibalovi*.

cizí (zde karthaginské) poměry. Na s. 17 v pozn. č. 65 by měla být spíše zaužívaná podoba jména „Antiochos“ než jeho latinizovaná podoba „Antiochus“. Asi jediná věcná chyba v tomto materiálu pro studenty je na s. 18 v pozn. č. 72: „(...) pontský král.“ Prúsiás II. Kynégos byl král bíthýnský, byť podle Nepotova textu měl Hannibal dorazit k Prúsiovi do Pontu (Bíthýnie vlastně ležela hned vedle Pontu, směrem na západ, při severním pobřeží Malé Asie). Na s. 19 v pozn. č. 82 jsou vynechána dvě písmena v „jde o VV určovací druhou“. V samotném latinském textu v odst. 12 na s. 20 se vyskytuje tvar *Prusia* místo *Prusias* (do věty se hodí pouze v nominativu). Na s. 21 v pozn. č. 93 je pravopisná chyba: „(...) tj. hosté byly pod náboženskou ochranou.“

Průběžně se v textu vyskytují také některé jevy, které tu ani jednou nejsou okomentovány. Zejména jde o hlavní i vedlejší věty uvozené vztažným zájmenem (namísto ukazovacího), které větu připojuje k předchozímu kontextu: v odst. 2 *Ad quem cum legati venissent (...)* a *Quae divina res dum conficiebatur (...)*, v odst. 3 *Cuius post obitum (...)*, v odst. 4 *Qua valetudine cum etiam tum premeretur (...)*, v odst. 5 *Quo repentino obiecto visu (...)*, v odst. 6 *Quos non solum effugit (...)*, v odst. 8 *Quem etsi multa stulte conari videbat (...)* a *Quo cum multitudine adversariorum sui superarentur (...)*, v odst. 10 *Apud quem eodem animo fuit erga Italiam (...)*, *Quem cum videret (...)*, *Quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi (...)*, *quem si removisset (...)* a *Quem si aut cepissent (...)*, v odst. 11 *Quarum acie constituta (...)*, *Qui ubi ad naves adversariorum pervenit (...)*, *Cuius etsi causam mirabatur (...)*, *Quorum vim rex cum sustinere non posset (...)*, *quam consecutus non esset* (pokud tuto větu chápeme jako větu hlavní, a ne jako větu vedlejší vztažnou, která by fungovala zároveň jako závěti podmínkového souvětí – obojí je možné, ale editor použil před touto větou středník, a tak budu jeho rozhodnutí respektovat a chápat tuto větu jako větu hlavní) a konečně *Quae iacta initio risum pugnantibus concitarunt (...)*, v odst. 12 *Quae dum in Asia geruntur (...)*, *Qui imperavit ei (...)* a *Quam ne alieno arbitrio dimitteret (...)*. Dále jde o jevy, které uvádím v Appendixu v tabulce k jednotlivým vedlejším větám ve sloupci *Poznámky*, například tyto: konjunktiv cizího mínění i mimo nepřímou řeč, odpadávání první slabiky ze zájmena *aliquis* po spojkách *si*, *nisi*, *ne*, tázacích částicích *num*, *an*, *si*, *ec-* a po vztažných a tázacích příslovcích *quo* a *quanto*, atrakce zájmena k antecedentu, přesun antecedentu do vedlejší věty, ne vždy komentované jevy jako domyslitelnost slova *viā* po zájmenech, prézens historický, koncovka *-īs* ve 3. deklinaci jako akuzativ plurálu a další.

2.2.5 Znění slovníčku

Ve slovníčku na s. 25 chybí označení, kde začínají slovíčka pro odstavec 3 a končí slovíčka k předchozímu odstavci. Možná bych zde pro studenty druhého semestru latiny také doplnil význam latinského slovesa *repro*. Na konci s. 27 i na s. 35 chybí písmeno ve slově „shromádit.“ Na s. 28 a také do slovníčku řazeného abecedně bych doplnil, že *ut – sic* znamená „jak – tak“, protože student druhého semestru latiny nemá zrovna mnoho příležitostí se setkat s latinskými srovnávacími konstrukcemi. Na s. 31 jsou dva překlepy v „týkat es (čeho)“ a „*circumdō*“ (a totéž na s. 34 a 38 ve slovníčku řazeném abecedně). Dále je na s. 31 prohozeno pořadí dvou slovíček oproti jejich pořadí v textu (*opplētus* a *concitāre*) a spletena konjugace ve slovesné stupnici slovesa *reperiō* (stejným způsobem i v abecedně řazeném slovníčku na s. 39).

2.3 Petronius, *Satyricon* 111–112¹³⁴

2.3.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět

Tento text bývá čten studenty 2. ročníku souběžně s kurzem *Latina III*, ve kterém se poprvé důkladně probírají latinské vedlejší věty. Oproti předchozím textům je tento kratší a i vedlejších vět tu je relativně málo, protože mnohdy je příslovečné určení vyjádřeno spíše předložkovou vazbou či bezpředložkovým pádem než přímo vedlejší větou.

Samotná statistika vedlejších vět v textu dopadla takto:

Druh VV	P očet	Poddruh VV	Počet	Spojovací výrazy	Slovesné způsoby	Počet VV neprototypických
Obsahové oznamovací	3					
		Se spojkou <i>quod</i>	0			0
		Se spojkou <i>ut</i> nebo <i>quin</i>	0			0
		S primárně příslovečnými spojkami	3	<i>si</i>	indikativ	3
Obsahové tázací a zvolací	4					
		Deliberativní	0			0
		Doplňovací	4	<i>quis, qua ratione</i>	konjunktiv	0
		Zjišťovací	0			0
		Rozlučovací	0			0
		Zvolací v	0			0

¹³⁴ Jen jeden z dochovaných zlomků tohoto Petroniova díla, vložený příběh zvaný *De matrona quadam Ephesi* (*O jisté paní v Efesu*). Dle znění textu v: PETRONIUS ARBITER a Bořivoj MAREK (2016^a). *Petronius: Ex Satyricon libris de matrona quadam Ephesi... (111-112) – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

		závislosti				
Obsahové žádací	8					
		Snahové	7	<i>ut, ne</i>	konjunktiv	0
		Zabraňovací	1	<i>ne</i>	konjunktiv	0
		Obavné	0			0
Přísluvečné časové	14					
		Se spojkou <i>cum</i> (arch. <i>quom</i>)	5	<i>cum</i>	konjunktiv, indikativ	0
		- <i>cum temporale</i>	(1)		indikativ	(0)
		- <i>cum inversum</i>	(0)			(0)
		- <i>cum interea</i>	(1)		indikativ	(0)
		- <i>cum iterativum</i>	(0)			(0)
		- <i>cum historicum</i>	(3)		konjunktiv	(0)
		- <i>cum causale</i>	(0)			(0)
		- <i>cum concessivum/ adversativum</i>	(0)			(0)
		Se spojkami <i>ubi, ut, simul, simulac, simulatque, quotiens a quotienscumque</i>	5	<i>ut, quotienscumque</i>	indikativ	1
		Se spojkami <i>postquam a posteaquam</i>	0			0
		Se spojkami <i>dum, donec, quoad, quamdiu</i>	3	<i>dum, donec, quamdiu</i>	indikativ	1
		- děj objektivní	(3)		indikativ	(1)

		- děj očekávaný	(0)			(0)
		- významový odstín podmínky či přípustky	(0)			(0)
		Se spojkami <i>antequam</i> a <i>priusquam</i>	1	<i>antequam</i>	konjunktiv	0
		- děj objektivní	(0)			(0)
		- děj očekávaný	(1)		konjunktiv	(0)
		Nepravé	0			0
Přísllovečné účelové	0		0			0
		Z toho nepravé	(0)			(0)
Přísllovečné příčinné a důvodové	0		0			0
Přísllovečné účinkové	2					
		Tzv. reálné	1	<i>ut</i>	konjunktiv	0
		Potenciální a ireálné	0			0
		Tzv. zamýšlený účinek	1	<i>ut</i>	konjunktiv	1
		Z toho nepravé	(1)	<i>ut</i>	konjunktiv	(1)
Přísllovečné podmínkov é	0					
		Tzv. reálné	0			0
		Potenciální	0			0
		Ireálné	0			0
		Reálné ve vyšší	0			0

		závislosti				
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	0			0
		Ireálné v závislosti	0			0
		Nepravé	0			0
Přísllovečné přípustkové	0					
		Se spojkou <i>quamquam</i>	0			0
		Tzv. reálné	0			0
		Potenciální	0			0
		Ireálné	0			0
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle souslednosti časové	0			0
Přísllovečné srovnávací	1					
		Podle shody s indikativem	1	<i>idem–qui</i>		1
		S konjunktivem cizího mínění	0			0

		nebo <i>attractio modi</i>				
		Potenciální nebo ireálné	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle rozdílu	0			0
		Nepravé	0			0
Vztažné	9					
		Indikativní	8	<i>qui, quisquis</i>		0
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	1	<i>quisquis</i>		1
		Potenciální nebo ireálné	0			0
		Významový odstín účinku	0			0
		Významový odstín účelu	0			0
		Významový odstín příčiny	0			0
		Významový odstín přípustky	0			0
		Významový odstín podmínky	0			0
		Nepravé	0			0
SOUČET	41		41			8

Nejčastějšími typy vedlejších vět, které se v textu vyskytují, jsou vedlejší věty časové (14krát), vztažné (9krát), snahové (7krát) a nepřímé otázky doplňovací (4krát). Nejčastějším

spojovacím výrazem je tu spojka *ut* (9krát), následovaná vztažným zájmenem *qui* (8krát) a spojkou *cum* (5krát). Ostatní spojovací výrazy se tu objevují jen jednou až třikrát.

2.3.2 Neprototypické vedlejší věty

Z celkem 41 vedlejších vět v textu je jich 8 neprototypických:

- *si fueris soluta, si te sepelieris a si spiritum effuderis* (odst. 10) – 3× obsahová oznamovací uvozená příslovečnou spojkou *si* po predikátu *prodesse* a kataforickém ukazovacím zájmenu (*proderit tibi hoc, si...* „prospěje ti to, pokud...“);
- *quotienscumque defecerat* (odst. 4) – časová uvozená spojkou *quotienscumque*, kterou NOVOTNÝ (1992) neuvádí;
- *quamdiu licuerit* (odst. 11) – časová s indikativem fut. II. v méně obvyklém významu (prostě dokonavého vidu, anebo ještě spíše budoucího stavu v idiomatičtém vyjádření);
- *ut putaret exspirasse* (odst. 15) – tzv. zamýšlený účinek nebo VV nepravá;
- *quibus blanditiis impetraverat* (odst. 13) – srovnávací uvozená korelativními zájmeny *idem–qui* (větněčlensky VV zřetelová), s přesunem antecedentu *blanditiis* do vedlejší věty (jak tomu bývá u VV vztažných);
- *quisquis venisset* (odst. 15) – vztažná konjunktivní s tzv. *attractio modi*.

2.3.3 Hodnocení doprovodného komentáře z didaktického hlediska

U tohoto textu mohou být nároky na úplnost komentáře k jednotlivým vedlejším větám nižší, protože 1) tento text bývá čten studenty 2. ročníku souběžně s kurzem *Latina III*, ve kterém se poprvé důkladně probírají latinské vedlejší věty, navíc v době, kdy už mívají absolvovanou zkoušku z kurzu *Latina II*, 2) objem textu a i počet vedlejších vět v něm je nižší a četba textu probíhá pod přímým pedagogickým dohledem a s učitelovou pomocí během zimního semestru přímo na seminářích kurzu *Praktická cvičení z latiny I*.

A i přesto se komentář věnuje téměř všem vedlejším větám, které se v textu vyskytly – kromě vztažných, a to i pokud je v nich konjunktiv (což se v tomto textu stalo jen jednou

v odst. 15; indikativní věty vztažné jsou snadno srozumitelné i začátečníkům v latinském jazyce), a kromě dvou vět snahových bez uvozující spojky v nepřímé řeči (v odst. 18). V jednom případě jsou ale v komentáři klasifikovány mylně, konkrétně tři souřadné vedlejší věty se spojkou *si* v odst. 10 (nejde o VV podmínkové, ale o VV obsahové uvozené primárně příslovečnou spojkou). Účinková věta v odst. 15 by mohla být klasifikována blíže (jde nejspíš o tzv. zamýšlený účinek).

Bližší informace o tom, které vedlejší věty z textu okomentovány nejsou anebo zda jsou okomentovány správně, se nacházejí v Appendixu.

2.3.4 Znění úvodu, vlastního komentáře a slovníčku

Teď budu postupovat tak, jak se odvíjí samotný studijní materiál, který studenti dostávají k dispozici, a začnu od úvodu. Našel jsem v textu nějaké překlepy (těch je jen málo) a nějaké jednotlivosti, ke kterým bych se chtěl tady vyjádřit. Překlepy jsou samozřejmě jen detaily a dělám je sám, aniž bych si jich všiml, a proto je má podchytit někdo další, aby výsledný text působil lépe. Vezmu to postupně:¹³⁵

Na s. 6 chybí jedno písmeno v „Jiní badatelé (...) nechápu“ a je tu napsáno „Priapův“ místo „Priápův“. Na s. 18 (později 19) v pozn. č. 38 (později 41) je „ennalagé“ místo „enallagé“ (termín pro tuto stylistickou figuru je totiž z řeckého slovesa *ἀλλάττω* „měním“). Ve slovníčku na s. 26 a rovněž na s. 32 je „připít“ místo „přibít“. Slovníkové heslo *ancilla, ae, f.* na s. 28 bych v rámci slovíčku přemístil už k odstavci 4, kde se vyskytlo v rámci textu poprvé.

¹³⁵ Čerpám z nejnovější verze, kterou mám pouze v tištěné podobě z roku 2017, a také z elektronické podoby, které jsem se zpětně dopátral a kterou jsem přiložil ke své diplomové práci, protože jde o dosud nepublikovaná skripta (je to verze asi o něco starší, než kterou jsem měl k dispozici já).

2.4 Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*¹³⁶

2.4.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět

Tento text bývá čten studenty 2. ročníku souběžně s kurzem *Latina III*, ve kterém se poprvé důkladně probírají latinské vedlejší věty. Oproti prvním dvěma textům je tento kratší a i vedlejších vět tu je relativně málo, protože mnohdy je příslovečné určení vyjádřeno spíše participiální vazbou, předložkovou vazbou či bezpředložkovým pádem než přímo vedlejší větou. Styl Valeria Maxima je proto poněkud těžkopádný, neboť svá *exempla* formuloval do dlouhých period a do souvětí plných těchto participiálních a předložkových vazeb (asi ve snaze o úsporné vyjádření a o hutnost stylu). Z těchto důvodů je text Valeria Maxima pro četbu náročnější.

Samotná statistika vedlejších vět v textu dopadla takto:

Druh VV	P očet	Poddruh VV	Počet	Spojovací výrazy	Slovesné způsoby	Počet VV neprototypických
Obsahové oznamovací	0					
		Se spojkou <i>quod</i>	0			0
		Se spojkou <i>ut</i> nebo <i>quin</i>	0			0
		S primárně příslovečnými spojkami	0			0
Obsahové tázací a zvolací	0					
		Deliberativní	0			0

¹³⁶ *Pamětihodné činy a výroky* – z tohoto díla ale pouze školní výbor, nazvaný „Rodiče a děti, cudnost a důležitost odpočinku“ (pasáže 4.4.init., 8.8.init., 8.8.1, 8.8.2, 8.8.ext.1, 8.8.ext.2, 5.8.1, 6.1.init., 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3, 6.1.4, 6.1.5, 6.1.6). Dle znění textu v: VALERIUS MAXIMUS a Bořivoj MAREK (2016^b). *Valerius Maximus: Factorum et dictorum memorabilium libri IX (výbor) – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

		Doplňovací	0			0
		Zjišťovací	0			0
		Rozlučovací	0			0
		Zvolací v závislosti	0			0
Obsahové žádací	1					
		Snahové	1	<i>ut</i>	konjunktiv	0
		Zabraňovací	0			0
		Obavné	0			0
Přísllovečné časové	8					
		Se spojkou <i>cum</i> (arch. <i>quom</i>)	6	<i>cum</i>	konjunktiv, indikativ	1
		- <i>cum temporale</i>	(1)		indikativ	(0)
		- <i>cum inversum</i>	(0)			(0)
		- <i>cum interea</i>	(0)			(0)
		- <i>cum iterativum</i>	(0)			(0)
		- <i>cum historicum</i>	(4)		konjunktiv	(0)
		- <i>cum causale</i>	(0)			(0)
		- <i>cum concessivum/ adversativum</i>	(1)		konjunktiv	(1)
		Se spojkami <i>ubi</i> , <i>ut</i> , <i>simul</i> , <i>simulac</i> , <i>simulatque</i> , <i>quotiens a quotienscumque</i>	0			0
		Se spojkami <i>postquam</i> a <i>posteaquam</i>	1	<i>postquam</i>	indikativ	0

		Se spojkami <i>dum, donec, quoad, quamdiu</i>	1	<i>dum</i>	konjunktiv	0
		- děj objektivní	(0)			(0)
		- děj očekávaný	(1)		konjunktiv	(0)
		- významový odstín podmínky či přípustky	(0)			(0)
		Se spojkami <i>antequam a priusquam</i>	0			0
		- děj objektivní	(0)			(0)
		- děj očekávaný	(0)			(0)
		Nepravé	0			0
Přísllovečné účelové	6		6	<i>ut, ne</i>	konjunktiv	0
		Z toho nepravé	(0)			(0)
Přísllovečné příčinné a důvodové	5		5	<i>quia</i>	indikativ	0
Přísllovečné účinkové	0					
		Tzv. reálné	0			0
		Potenciální a ireálné	0			0
		Tzv. zamýšlený účinek	0			0
		Z toho nepravé	(0)			(0)
Přísllovečné podmínkové	1					

		Tzv. reálné	0			0
		Potenciální	0			0
		Ireálné	1	<i>nisi</i>	konjunktiv	0
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	0			0
		Ireálné v závislosti	0			0
		Nepravé	0			0
Přísluvečné přípustkové	0					
		Se spojkou <i>quamquam</i>	0			0
		Tzv. reálné	0			0
		Potenciální	0			0
		Ireálné	0			0
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle souslednosti časové	0			0
Přísluvečné srovnávací	2					

		Podle shody s indikativem	2	<i>ut</i>		0
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	0			0
		Potenciální nebo ireálné	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle rozdílu	0			0
		Nepravé	0			0
Vztažné	14					
		Indikativní	14	<i>qui</i>		0
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	0			0
		Potenciální nebo ireálné	0			0
		Významový odstín účinku	0			0
		Významový odstín účelu	0			0
		Významový odstín příčiny	0			0
		Významový odstín přípustky	0			0
		Významový odstín podmínky	0			0
		Nepravé	0			0

SOUČET	37		37			1
---------------	-----------	--	-----------	--	--	----------

Nejčastějšími typy vedlejších vět, které se v textu vyskytují, jsou vedlejší věty vztahné (14krát), časové (8krát), účelové (6krát) a příčinné (5krát). Nejčastějším spojovacím výrazem je tu vztahné zájmeno *qui* (14krát), následované spojkami *cum* (6krát), *quia* (5krát), *ut* (5krát) a *ne* (4krát). Ostatní spojovací výrazy se tu objevují pouze jednou.

2.4.2 Neprototypické vedlejší věty

Z celkem 37 vedlejších vět v textu je jen 1 neprototypická:

- *cum praesertim videri posset* (Val. Max. 6.1.4) – časová, resp. přípustková s *cum concessivum* a také s adverbiem *praesertim* („především“, „zvláště“), které je obvyklé ale spíše pro věty s *cum causale*.

2.4.3 Hodnocení doprovodného komentáře z didaktického hlediska

U tohoto textu mohou být nároky na úplnost komentáře k jednotlivým vedlejším větám nižší, protože 1) tento text bývá čten studenty 2. ročníku souběžně s kurzem *Latina III*, ve kterém se poprvé důkladně probírají latinské vedlejší věty, navíc v době, kdy už mívají absolvovanou zkoušku z kurzu *Latina II*, 2) objem textu a i počet vedlejších vět v něm je nižší a četba textu probíhá pod přímým pedagogickým dohledem a s učitelskou pomocí během zimního semestru přímo na seminářích kurzu *Praktická cvičení z latiny I*.

A i přesto se komentář věnuje téměř všem vedlejším větám, které se v textu vyskytly – tedy kromě vztahných (zde vždy inkativní), příčinných (zde vždy se spojkou *quia* a s indikativem) a jedné časové (se spojkou *postquam*). S ohledem na srozumitelnost těchto neokomentovaných a v komentáři neklasifikovaných vedlejších vět i začátečníkům v latinském jazyce nepovažuji za nijak závadné, že se jim komentář více nevěnuje.

Bližší informace o jednotlivých vedlejších větách se nacházejí v Appendixu.

2.4.4 Znění vlastního komentáře a slovníčku

Ted' budu postupovat tak, jak se odvíjí samotný studijní materiál, který studenti dostávají k dispozici, a začnu od úvodu. Našel jsem v textu nějaké překlepy (těch je jen málo) a nějaké jednotlivosti, ke kterým bych se chtěl tady vyjádřit. Překlepy jsou samozřejmě jen detaily a dělám je sám, aniž bych si jich všiml, a proto je má podchytit někdo další, aby výsledný text působil lépe. Vezmu to postupně:

Na s. 12 v pozn. č. 12 je překlep ve slově „vzchází“ (místo „vychází“ by ale bylo vhodnější asi slovo „vyplývá“). Na s. 14 v pozn. č. 40 je překlep v slově „kaménky“. Na s. 15 by mohlo být dobré okomentovat specifický význam slovesa *agere* v závěru odst. 8.8.2 nebo toto slovo přidat do slovníčku (toto sloveso může totiž podle kontextu mít celou řadu významů). Na s. 18–19 v pozn. č. 78 a 79 není komentář k vedlejší větě *quae fieri ipsa voluisti* (Val. Max. 6.1.init.) podle mého názoru úplně dobře srozumitelný, nebo prostě neodpovídá latinskému textu: žádné *illa* v textu výše nebylo, a je-li myšleno „jako antecedent“, bylo by možná lepší zájmeno *ea*; infinitiv *feri* podle mě zde není v platnosti účelové (finální), ale prostě předmětové u slovesa *volō*. Na s. 22 v pozn. č. 112 chybí jedno slovo v „(...) a <na> němž je závislá VV relativní“. Na s. 23 v pozn. č. 118 se podle mého názoru moc nehodí doplňovat infinitiv *fuisse* na místě, kde tak bylo učiněno, ale spíše infinitiv *esse* k participiu *coactum* (tato část je totiž jádrem celé myšlenky, zatímco část *tam severum postea patrem* slouží podle vyznění celého souvětí pouze jako přístavek). Dále v pozn. č. 120 je slovo *quam* použito dvakrát, poprvé jako tázací adverbium a podruhé jako součást infinitivní vazby (jejíž součástí být ani nemůže, protože zde nejde o vztažné zájmeno). Ve slovníčku na s. 26 a 28 a rovněž na s. 33 a 36 je překlep ve slovníkových tvarech „testis, is, c.“ a „custos, odis, c.“.

2.5 Cicero, *Laelius de amicitia*¹³⁷

2.5.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět

Tento text je vedlejších vět přímo plný. Náročnost textu velmi kolísá: někdy je text poměrně snadný, někdy je už poměrně obtížný, zejména tehdy, když se objeví komplikované souvětí nebo podmínkové (a přípustkové či srovnávací) souvětí ve vyšší závislosti. Také se v tomto textu vyskytují nepřímé řeči, které jsou někdy delší (Cic. *Lael.* 13, 33–35, 37, 45, 46, 53, 59–60, 62, 63 a 88), a často také *attractio modi* – na jejich přítomnost upozorňuje vždy také tabulka v Appendixu. V tomto textu se studenti poprvé ve větší míře setkávají s potenciální modalitou, která může „prorůstat“ i celým komplikovanějším souvětím. Rovněž se studenti v tomto textu nejspíše poprvé setkávají s tzv. *quamquam correctivum* v hlavní větě, která se může zdát jako věta vedlejší, jenže není, je to hlavní věta s částicí *quamquam* ve významu „ovšem“.¹³⁸ Tato částice se objevuje v Cic. *Lael.* 25, 33, 54, 86 a 97.

V některých případech nemohu souhlasit s interpunkcí, jak ji umístil editor textu, a na tyto případy rovněž upozorňuji v Appendixu (Cic. *Lael.* 24, 25, 39, 48, 52, 78, 88, 90 a 96).

Co se týká morfologických zvláštností, mnoho jich v tomto textu není, ale jako nejnápadnější se mi jeví spojka *quom* (archaická podoba spojky *cum*) a také archaický akuzativ plurálu 3. deklinace na *-īs* (*neglegentis* v Cic. *Lael.* 62 a *animantis* v Cic. *Lael.* 81).

Pokud jde o obsah textu, okrajově nabízí nástin dějin starořecké filosofie, naráží na dějiny římské literatury nebo se vrací nazpět v římských dějinách – ostatně jak to Cicero ve svých filosofických spisech často dělá. Cicero zde nepřímo zmiňuje také Sókrata, když ho označuje jako *sapientissimus iudicatus Apollinis oraculo* (v Cic. *Lael.* 7, 10 a 13). *Apologie Sókratova* je povinnou četbou v originále na kurzu *Úvod do starořecké četby* (anebo ke zkoušce z kurzu *Starořečtina IV*, resp. jeho neborové paralelce), čímž na sebe obě povinné četby jakoby navazují.

Samotná statistika vedlejších vět v textu dopadla takto:

¹³⁷ *Laelius o přátelství*. Dle znění textu v: CICERO, Marcus Tullius; SIMBECK, Karl a PLASBERG, Otto (1917). *M. Tulli Ciceronis Scripta quae manserunt omnia. Fasc. 47, Cato Maior ; Laelius*. Lipsiae: in aedibus B.G. Teubneri.

¹³⁸ MIKULOVÁ 2014, s. 216.

Druh VV	Počet	Poddruh VV	Počet	Spojovací výrazy	Slovesné způsoby	Počet VV neprototypických
Obsahové oznamovací	43					
		Se spojkou <i>quod</i>	13		indikativ, konjunktiv	0
		Se spojkou <i>ut</i> nebo <i>quin</i>	22	<i>ut</i>	konjunktiv	1
		S primárně příslovečnými spojkami	8	<i>si, dum</i>	konjunktiv, indikativ	8
Obsahové tázací a zvolací	61					
		Deliberativní	1	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Doplňovací	50	<i>qui, quis, uter, qualis, quantus, quot, quantum, quatenus, quam, quem ad modum, qua ratione, quo pacto, cur</i>	konjunktiv	2
		Zjišťovací	4	<i>an, num</i>	konjunktiv	0
		Rozlučovací	3	<i>utrum – an</i>	konjunktiv	0
		Zvolací v závislosti	3	<i>quam</i>	indikativ nebo bez vyjádřeného slovesa	3
Obsahové	72					

žádací						
		Snahové	67	<i>ut, ne, ut ne, neve</i> i beze spojky	konjunktiv	6
		Zabraňovací	0			0
		Obavné	5	<i>ne</i>	konjunktiv	0
Přísllovečné časové	72					
		Se spojkou <i>cum</i> (arch. <i>quom</i>)	66	<i>cum, quom</i>	konjunktiv, indikativ	7
		- <i>cum temporale</i>	(29)		indikativ, konjunktiv	(3)
		- <i>cum inversum</i>	(0)			(0)
		- <i>cum interea</i>	(0)			(0)
		- <i>cum iterativum</i>	(5)		indikativ	(0)
		- <i>cum historicum</i>	(13)		konjunktiv	(3)
		- <i>cum causale</i>	(15)		konjunktiv	(1)
		- <i>cum concessivum/ adversativum</i>	(4)		konjunktiv	(0)
		Se spojkami <i>ubi, ut, simul, simulac, simulatque, quotiens a quotienscumque</i>	0			0
		Se spojkami <i>postquam a posteaquam</i>	0			0
		Se spojkami <i>dum, donec, quoad, quamdiu</i>	3	<i>quoad, dum</i>	konjunktiv, indikativ	0

		- děj objektivní	(1)	<i>dum</i>	indikativ	(0)
		- děj očekávaný	(2)	<i>quoad</i>	konjunktiv	(0)
		- významový odstín podmínky či přípustky	(0)			(0)
		Se spojkami <i>antequam</i> a <i>priusquam</i>	3	<i>antequam, pridie quam</i>	indikativ	1
		- děj objektivní	(3)		indikativ	(1)
		- děj očekávaný	(0)			(0)
		Nepravé	0			0
Přísllovečné účelové	33		33	<i>ut, ne, ut ne</i>	konjunktiv	3
		Z toho nepravé	(10)	<i>ut, ne</i>	konjunktiv	(0)
Přísllovečné příčinné a důvodové	30		30	<i>quod, quia, quoniam, ut, si</i>	indikativ, konjunktiv	7
Přísllovečné účinkové	41					
		Tzv. reálné	24	<i>ut</i>	konjunktiv	3
		Potenciální a ireálné	10	<i>ut, quam ut</i>	konjunktiv	9
		Tzv. zamýšlený účinek	7	<i>ut</i>	konjunktiv	7
		Z toho nepravé	(8)	<i>ut</i>	konjunktiv	(8)
Přísllovečné podmínkové	77					
		Tzv. reálné	41	<i>si, sín, quodsi, nisi, quod nisi</i>	indikativ	2

		Potenciální	12	<i>si, nisi, quodsi</i>	kojunktiv	0
		Ireálné	10	<i>si</i>	konjunktiv	0
		Reálné ve vyšší závislosti	2	<i>si</i>	konjunktiv	0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	8	<i>si, sin</i>	konjunktiv	0
		Ireálné v závislosti	2	<i>si, nisi</i>	konjunktiv	2
		Nepravé	2	<i>si</i>	indikativ	2
Přísllovečné přípustkové	23					
		Se spojkou <i>quamquam</i>	5		indikativ	1
		Tzv. reálné	2	<i>etiamsi, si</i>	indikativ	0
		Potenciální	4	<i>etiamsi, quodsi etiam</i>	konjunktiv	1
		Ireálné	2	<i>etiamsi, etsi</i>	konjunktiv	1
		Reálné ve vyšší závislosti	2	<i>sin, quodsi</i>	konjunktiv	0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	1	<i>etiamsi</i>	konjunktiv	0
		Ireálné ve vyšší závislosti	1	<i>si</i>	konjunktiv	0
		Podle souslednosti časové	6	<i>quamvis, ut</i>	konjunktiv	0

Přísluvečné srovnávací	64					
		Podle shody s indikativem	25	<i>ut, quam, cum, quom, quocumque modo, qualis, quantus, quantum</i>	indikativ	1
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	4	<i>ut, quem ad modum, quantus</i>	konjunktiv	3
		Potenciální nebo ireálné	5	<i>quasi, ut, quantum</i>	konjunktiv	1
		Ireálné ve vyšší závislosti	1	<i>ut si</i>	konjunktiv	1
		Podle rozdílu	2	<i>quam</i>	indikativ, konjunktiv	1
		Nepravé	27	<i>ut, quem ad modum</i>	indikativ, konjunktiv	0
Vztažné	318					
		Indikativní	198	<i>qui, qualis, quisquis, quicumque</i>		8
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	18	<i>qui, quisquis</i>		7
		Potenciální nebo ireálné	33	<i>qui, quisquis, quoquo</i>	konjunktiv	8
		Významový odstín účinku	24	<i>qui, quin</i>	konjunktiv	2
		Významový	11	<i>qui, quo</i>	konjunktiv	1

		odstín účelu				
		Významový odstín příčiny	7	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín přípustky	6	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín podmínky	2	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Nepravé	19	<i>qui</i>	indikativ, konjunktiv	0
SOUČET	834		834			99

Jak je ze statistik vidět, vedlejších vět je v tomto textu opravdu mnoho. Nejčastějším typem vedlejších vět, které se v textu vyskytují, jsou opět věty vztažné, a to v počtu 318, tj. 38 % z celkového počtu.

2.5.2 Neprototypické vedlejší věty

Z celkem 834 vedlejších vět v textu je jich 99 neprototypických. Nebudu zde vyjmenovávat všechny jednotlivě, ale sepišu zde ty nejčastější jevy, které v tomto textu dělají z vedlejších vět neprototypické, a pokážu jen na výjimečně neprototypické vedlejší věty (bližší informace o jednotlivých vedlejších větách se nacházejí vždy v Appendixu):

- větné ekvivalenty, na nichž často závisí ještě vedlejší věta (Cic. *Lael.* 25, 30, 50 a 64);
- vztažení k momentu promluvy (Cic. *Lael.* 11);
- participium perfekta pasiva, které tvoří analytické slovesné tvary a je pro souslednost časovou pouze v adjektivní platnosti (Cic. *Lael.* 90 a 101);
- vedlejší věty obsahové oznamovací uvozené primárně příslovečnými spojkami *si* a *dum* (Cic. *Lael.* 29, 37, 44, 48, 54, 60 a 64);
- 3 zvolací věty v závislosti (Cic. *Lael.* 37, 64 a 96);

- *quom* jako archaická podoba spojky *cum* (v platnosti časové a srovnávací s korelativním adverbium *tum*);
- vedlejší věta časová uvozená výrazem *pridie quam* (Cic. *Lael.* 12);
- účelové a snahové vedlejší věty se spojovacím výrazem *ut ne* pro zdůrazněný zápor;
- popíraný účel (Cic. *Lael.* 80);
- vedlejší věty příčinné uvozené spojkou *si* (Cic. *Lael.* 71, popř. i 89) nebo *ut* (Cic. *Lael.* 7, 31 a 91);
- vedlejší věty účinkové potenciální, dále takové, které vyjadřují tzv. zamýšlený účinek, a nepravé vedlejší věty účinkové;
- nepravé vedlejší věty podmínkové (Cic. *Lael.* 36 a 59);
- smíšené podmínkové souvětí v závislosti (Cic. *Lael.* 11);
- specifické spojkové konglomeráty *etiamne si*, *quodsi etiam* a *quod nisi* (Cic. *Lael.* 37, 73 a 80);
- vedlejší věty vztažné s přípustkovým odstínem, ale bez konjunktivu, pouze s částicí *tamen* ve větě řídící (Cic. *Lael.* 22 a 95);
- tzv. *attractio modi*;
- atrakce vztažného zájmena k antecedentu (Cic. *Lael.* 59);
- vedlejší věty vztažné, které předcházejí svůj antecedent.

2.6 Ovidius, *Metamorphoses*¹³⁹

2.6.1 Úvodní charakteristika textu a statistika vedlejších vět

Tento text obsahuje vedlejších vět také mnoho, byť ne tolik jako text předchozí. Text je někdy už poměrně náročný, neboť jde o poezii, a zde jsou navíc poměrně časté stylistické figury a tropy. Také se v tomto textu občas objevuje konjunktivní věta vedlejší ve vyšší závislosti (na tyto případy je upozorněno vždy v Appendixu), avšak nepřímé řeči zde nejsou – místo nich Ovidius raději používá řeči přímé, aby dodal vyprávěným příběhům jakousi plasticitu a napínavost. Studenti se zde poprvé setkávají se speciálním významem srovnávací konstrukce *sic – ut* („sice – ale“), což je zde častý jev. Také se zde jednou vyskytuje infinitiv zřetele (*indigna laedi* v Ov. *Met.* I 508).

V některých případech nemohu souhlasit s interpunkcí, jak ji umístil editor textu, a na tyto případy rovněž upozorňuji v Appendixu (Ov. *Met.* I 194, III 494, IV 158, XII 41 a 42, XV 768).

Pokud jde o morfologické zvláštnosti, mnoho jich v tomto textu není, ale jako nejnápadnější se mi jeví časté starořecké skloňování vlastních jmen a pojmenování ze starořečtiny přejatých (viz NOVOTNÝ 1992, s. 39 a k tomu ještě řecké kmenové vokativy 3. deklinace, které ani u něj zmíněny nejsou), redukované slovesné tvary perfektního kmene a také archaický akuzativ plurálu 3. deklinace na *-īs* (*inaequalis* v Ov. *Met.* I 117).

Samotná statistika vedlejších vět v textu dopadla takto:

Druh VV	Počet	Poddruh VV	Počet	Spojovací výrazy	Slovesné způsoby	Počet VV neprototypických
Obsahové oznamovací	10					

¹³⁹ *Proměny* – Ovidiova rozsáhlá sbírka na sebe navazujících mytologických příběhů, zde jen jejich výbor podle povinné četby na ÚŘLS FF UK (I 1–415 a 452–567, tj. prolog, příběh o počátku světa, o čtveru věků, o záhubě Gigantů, o Lykáónovi, o potopě světa, o Deukaliónovi s Pyrrhou a o Apollónovi s Dafné; III 339–510 o Narcissovi a Échó; IV 55–166 o Pýramovi a Thisbé; VIII 183–235 o Daidalovi a Íkarovi; IX 1–97 o Hérakleovi a Achelóovi; XII 39–63 o Fámě; XIV 101–153 o Sibylle; XV 745–879 o Caesarově apotheóze spolu s epilogem). Dle znění textu v: OVIDIUS NASO, Publius a William S. ANDERSON (1993). *Metamorphoses*. Korr. Nachdr. der 5. Aufl. Stuttgartiae: Teubner.

		Se spojkou <i>quod</i>	5		indikativ	1
		Se spojkou <i>ut</i> nebo <i>quin</i>	3	<i>ut</i>	konjunktiv	0
		S primárně přísllovečnými spojkami	2	<i>dum</i>	konjunktiv	2
Obsahové tázací a zvolací	29					
		Deliberativní	0			0
		Doplňovací	21	<i>qui, quis, quantus, ubi, quantum</i>	konjunktiv	3
		Zjišťovací	4	<i>an, -ne</i>	konjunktiv	0
		Rozlučovací	4	<i>x – an</i>	konjunktiv	0
		Zvolací v závislosti	0			0
Obsahové žádací	23					
		Snahové	20	<i>ut, ne</i> i beze spojky	konjunktiv	1
		Zabraňovací	1	<i>quin</i>	konjunktiv	0
		Obavné	2	<i>ne</i>	konjunktiv	0
Přísllovečné časové	97					
		Se spojkou <i>cum</i> (arch. <i>quom</i>)	35	<i>cum, quom</i>	konjunktiv, indikativ	0
		- <i>cum temporale</i>	(17)		indikativ, konjunktiv	(0)
		- <i>cum inversum</i>	(5)		indikativ	(0)
		- <i>cum interea</i>	(0)			(0)
		- <i>cum iterativum</i>	(4)		indikativ	(0)
		- <i>cum historicum</i>	(3)		konjunktiv	(0)

		- <i>cum causale</i>	(3)		konjunktiv	(0)
		- <i>cum concessivum/ adversativum</i>	(3)		konjunktiv	(0)
		Se spojkami <i>ubi, ut, simul, simulac, simulatque, quotiens a quotienscumque</i>	34	<i>ut, ubi, simul, quotiens</i>	indikativ	5
		Se spojkami <i>postquam a posteaquam</i>	11	<i>postquam</i>	indikativ	0
		Se spojkami <i>dum, donec, quoad, quamdiu</i>	16	<i>dum, dummodo</i>	konjunktiv, indikativ	0
		- děj objektivní	(14)	<i>dum</i>	indikativ	(0)
		- děj očekávaný	(1)	<i>dum</i>	konjunktiv	(0)
		- významový odstín podmínky či přípustky	(1)	<i>dummodo</i>	konjunktiv	(0)
		Se spojkami <i>antequam a priusquam</i>	1	<i>antequam</i>	konjunktiv	0
		- děj objektivní	(0)			(0)
		- děj očekávaný	(1)		konjunktiv	(0)
		Nepravé	0			0
Přísluvečné účelové	15		15	<i>ut, ne, neve, neu</i>	konjunktiv	6
		Z toho nepravé	(3)	<i>ut, neu</i>	konjunktiv	(1)

Přísluvečné příčinné a důvodové	7		7	<i>quod, quia, quoniam, si</i>	indikativ	2
Přísluvečné účinkové	4					
		Tzv. reálné	3	<i>ut, quin</i>	konjunktiv	0
		Potenciální a ireálné	1	<i>ut</i>	konjunktiv	1
		Tzv. zamýšlený účinek	0			0
		Z toho nepravé	(0)			(0)
Přísluvečné podmínkov é	24					
		Tzv. reálné	13	<i>si</i>	indikativ	0
		Potenciální	4	<i>si, nisi</i>	kojunktiv	1
		Ireálné	4	<i>si</i>	konjunktiv	1
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	0			0
		Ireálné v závislosti	0			0
		Nepravé	3	<i>si</i>	indikativ, konjunktiv	3
Přísluvečné přípustkové	10					
		Se spojkou <i>quamquam</i>	4		indikativ	0

		Tzv. reálné	0			0
		Potenciální	0			0
		Ireálné	0			0
		Reálné ve vyšší závislosti	0			0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle souslednosti časové	6	<i>licet, quamvis, ut</i>	konjunktiv	2
Přísllovečné srovnávací	20					
		Podle shody s indikativem	13	<i>ut, quam, quot, quo, quanto</i>	indikativ	0
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	1	<i>quot</i>	konjunktiv	0
		Potenciální nebo ireálné	0			0
		Ireálné ve vyšší závislosti	0			0
		Podle rozdílu	3	<i>quam</i>	indikativ	0
		Nepravé	3	<i>ut, quantum</i>	indikativ	0
Vztažné	14 3					
		Indikativní	121	<i>qui, qualis,</i>		26

				<i>quisquis, quisque, quicumque, ubi, unde</i>		
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	0			0
		Potenciální nebo ireálné	5	<i>qui, ubi</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín účinku	4	<i>qui</i>	konjunktiv	1
		Významový odstín účelu	5	<i>qui, quo</i>	konjunktiv	1
		Významový odstín příčiny	1	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín přípustky	0			0
		Významový odstín podmínky	0			0
		Nepravé	7	<i>qui</i>	indikativ, konjunktiv	1
SOUČET	38 2		382			57

Jak je ze statistik vidět, vedlejších vět je v tomto textu hodně. Nejčastějším typem vedlejších vět, které se v textu vyskytují, jsou opět věty vztažné, a to v počtu 143, tj. 37 % z celkového počtu, poté věty časové v počtu 97 (25 % z celkového počtu). Za zmínku stojí, že u Ovidia můžeme vidět častější využívání časových spojek *ut, ubi, simul a quotiens* a také přípustkových spojovacích výrazů *licet, quamvis a ut*.

2.6.2 Neprototypické vedlejší věty

Z celkem 382 vedlejších vět v textu je jich 57 neprototypických. Nebudu zde vyjmenovávat všechny jednotlivě, ale sepišu zde ty nejčastější jevy, které v tomto textu dělají z vedlejších vět neprototypické, a pokážu jen na výjimečně neprototypické vedlejší věty (bližší informace o jednotlivých vedlejších větách se nacházejí vždy v Appendixu):

- větné ekvivalenty, na nichž závisí ještě vedlejší věta (Ov. Met. I 498 a 523);
- koordinace dvou souřadných větných členů nebo vedlejších vět za pomoci opakování některého z výrazů ve větě místo toho, aby se použila nějaká souřadná spojka, tj. jde o asyndetické spojení vedlejších vět (Ov. Met. I 197, 257, 458 a 480; IV 117 a 156; XIV 125–126);
- participium perfekta pasiva, které tvoří analytické slovesné tvary a je pro souslednost časovou pouze v adjektivní platnosti;
- vedlejší věty obsahové oznamovací uvozené primárně příslovečnou spojkou *dum* a s konjunktivem pro děj očekávaný (Ov. Met. IX 94–96);
- nepřímá otázka doplňovací *quid optes* závisející na slovese *eligere* (Ov. Met. XIV 135) – editor zde dle různocnění nejspíše zvolil tu méně vhodnou variantu textu, a sice *quid* místo *quod* (konjunktiv by pak šel vysvětlit jako potenciální s funkcí zjemnění výpovědi);
- *ut* jako časová spojka při indikativu imperfekta ve významu prostě „když“ (Ov. Met. XV 764);
- účelové vedlejší věty s rozlučovacím spojovacím výrazem *neve* nebo *neu* („nebo aby ne“, zde ve významu slučovacím „a aby ne“) i na začátku souvětí a tam, kde jiná vedlejší věta se spojkou *ne* nepředcházela;
- vedlejší věty příčinné uvozené spojkou *ut* (Ov. Met. I 531–532 a 564);
- vedlejší věta účinková potenciální (Ov. Met. VIII 191);
- nepravé vedlejší věty podmínkové (Ov. Met. III 436, IX 55 a XV 773);
- vedlejší věty vztažné, které předcházejí svůj antecedent;
- *sic amet ipse licet, sic non potiatur amato* (Ov. Met. III 405) – velmi specifické podřadné souvětí s korelací *sic – sic*, se zápornou *non* neprototypicky u konjunktivu práciho či prohibitivního ve větě hlavní a s vedlejší větou přípustkovou uvozenou výrazem *licet*.

2.7 Závěrečná statistika

V následující tabulce se nachází statistika vedlejších vět z celého korpusu textů stanoveného pro tuto diplomovou práci. Jsou v ní také veškeré spojovací výrazy, které se v tomto korpusu vyskytly, seřazené sestupně podle jejich četnosti v korpusu podle daných typů vedlejších vět.

Druh VV	Počet	Poddruh VV	Počet	Spojovací výrazy	Slovesné způsoby	Počet VV neprototypických
Obsahové oznamovací	62					
		Se spojkou <i>quod</i>	19		indikativ, konjunktiv	1
		Se spojkou <i>ut</i> nebo <i>quin</i>	30	<i>ut, quin</i>	konjunktiv	1
		S primárně příslovečnými spojkami	13	<i>si, dum</i>	konjunktiv, indikativ	13
Obsahové tázací a zvolací	106					
		Deliberativní	3	<i>qui, quis, quo</i>	konjunktiv	0
		Doplňovací	82	<i>qui, quis, quantus, quam, qualis, quantum, quot, quatenus, quem ad modum, quare, ratione, quo pacto, cur, quare, ubi, uter</i>	konjunktiv	5
		Zjišťovací	11	<i>an, num, -ne, si</i>	konjunktiv	1

		Rozlučovací	7	<i>utrum/x – an</i>	konjunktiv	0
		Zvolací v závislosti	3	<i>quam</i>	indikativ nebo bez vyjádřenéh o slovesa	3
Obsahové žádací	129					
		Snahové	116	<i>ut, beze spojky, ne, ut ne, neve</i>	konjunktiv	7
		Zabraňovací	4	<i>ne, quin</i>	konjunktiv	0
		Obavné	9	<i>ne</i>	konjunktiv	0
Přísllovečné časové	247					
		Se spojkou <i>cum</i> (arch. <i>quom</i>)	148	<i>cum, quom</i>	konjunktiv, indikativ	8
		- <i>cum temporale</i>	(50)		indikativ, konjunktiv	(3)
		- <i>cum inversum</i>	(6)		indikativ	(0)
		- <i>cum interea</i>	(1)		indikativ	(0)
		- <i>cum iterativum</i>	(9)		indikativ	(0)
		- <i>cum historicum</i>	(45)		konjunktiv	(3)
		- <i>cum causale</i>	(22)		konjunktiv	(1)
		- <i>cum concessivum/ adversativum</i>	(15)		konjunktiv	(1)
		Se spojkami <i>ubi, ut, simul, simulac, simulatque, quotiens a quotienscumque</i>	46	<i>ut, ubi, quotienscumque, quotiens, simul</i>	indikativ	8

		Se spojkami <i>postquam</i> a <i>posteaquam</i>	16	<i>postquam,</i> <i>posteaquam</i>	indikativ	0
		Se spojkami <i>dum, donec,</i> <i>quoad, quamdiu</i>	28	<i>dum, quoad,</i> <i>quamdiu, donec,</i> <i>dummodo</i>	indikativ, konjunktiv	1
		- děj objektivní	(22)	<i>dum</i>	indikativ	(1)
		- děj očekávaný	(5)	<i>quoad, dum</i>	konjunktiv	(0)
		- významový odstín podmínky či přípustky	(1)	<i>dummodo</i>	konjunktiv	(0)
		Se spojkami <i>antequam</i> a <i>priusquam</i>	8	<i>antequam,</i> <i>priusquam, pridie</i> <i>quam</i>	konjunktiv, indikativ	2
		- děj objektivní	(4)	<i>antequam,</i> <i>priusquam, pridie</i> <i>quam</i>	indikativ, konjunktiv	(2)
		- děj očekávaný	(4)	<i>priusquam,</i> <i>antequam</i>	konjunktiv	(0)
		Nepravé	1	<i>cum</i>	indikativ	1
Přísllovečné účelové	60		60	<i>ut, ne, ut ne, neve,</i> <i>neu</i>	konjunktiv	9
		Z toho nepravé	(14)	<i>ut, ne, neu</i>	konjunktiv	(1)
Přísllovečné příčinné a důvodové	44		44	<i>quia, quod,</i> <i>quoniam, ut, si</i>	indikativ, konjunktiv	9
Přísllovečné účinkové	56					
		Tzv. reálné	35	<i>ut, quin</i>	konjunktiv	4
		Potenciální a	11	<i>ut, quam ut</i>	konjunktiv	10

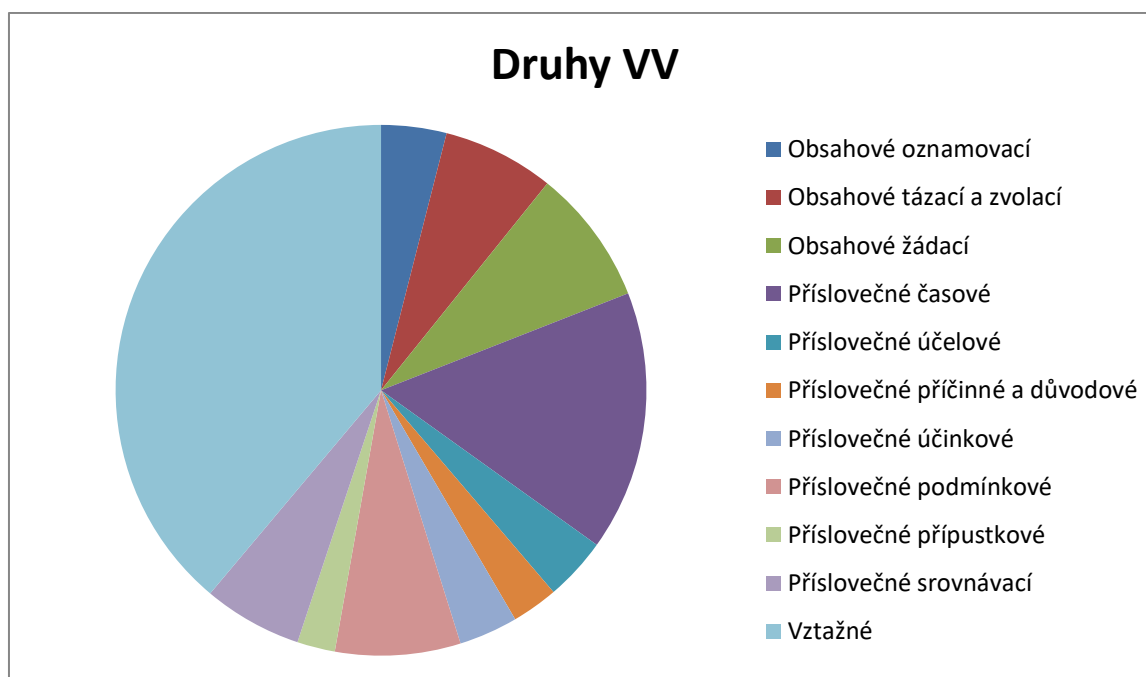
		ireálné				
		Tzv. zamýšlený účinek	10	<i>ut</i>	konjunktiv	10
		Z toho nepravé	(10)	<i>ut</i>	konjunktiv	(10)
Přísluvečné podmínkové	119					
		Tzv. reálné	57	<i>si, quodsi, sin, nisi, quod nisi</i>	indikativ	2
		Potenciální	17	<i>si, nisi, quodsi</i>	kojunktiv	1
		Ireálné	18	<i>si, nisi</i>	konjunktiv	1
		Reálné ve vyšší závislosti	2	<i>si</i>	konjunktiv	0
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	15	<i>si, nisi, sin</i>	konjunktiv	0
		Ireálné v závislosti	3	<i>si, nisi, quod nisi</i>	konjunktiv	3
		Nepravé	7	<i>si</i>	indikativ, konjunktiv	7
Přísluvečné přípustkové	36					
		Se spojkou <i>quamquam</i>	9		indikativ	1
		Tzv. reálné	5	<i>etsi, etiamsi, si</i>	indikativ	0
		Potenciální	4	<i>etiamsi, quodsi etiam</i>	konjunktiv	1
		Ireálné	2	<i>etiamsi, etsi</i>	konjunktiv	1
		Reálné ve vyšší	2	<i>sin, quodsi</i>	konjunktiv	0

		závislosti				
		Reálné v budoucnosti ve vyšší závislosti	1	<i>etiamsi</i>	konjunktiv	0
		Ireálné ve vyšší závislosti	1	<i>si</i>	konjunktiv	0
		Podle souslednosti časové	12	<i>quamvis, licet, ut</i>	konjunktiv	2
Přísluvečné srovnávací	94					
		Podle shody s indikativem	44	<i>ut, quam, quantus, quantum, quanto, quo, quocumque modo, qualis, qui, quot, cum, quom, ac, adque</i>	indikativ	3
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	6	<i>ut, quem ad modum, quantus, quanto, quot</i>	konjunktiv	4
		Potenciální nebo ireálné	6	<i>quantum, quasi, tamquam, ut</i>	konjunktiv	1
		Ireálné ve vyšší závislosti	1	<i>ut si</i>	konjunktiv	1
		Podle rozdílu	7	<i>quam</i>	indikativ, konjunktiv	3
		Nepravé	30	<i>ut, quem ad modum, quantum</i>	indikativ, konjunktiv	0
Vztažné	606					

		Indikativní	430	<i>qui, qualis, quicumque, quisquis, unde, ubi, quantus, quisque</i>		38
		S konjunktivem cizího mínění nebo <i>attractio modi</i>	24	<i>qui, quisquis, ubi</i>		9
		Potenciální nebo ireálné	38	<i>qui, quisquis, quoquo</i>	konjunktiv	8
		Významový odstín účinku	32	<i>qui, quin</i>	konjunktiv	4
		Významový odstín účelu	29	<i>qui, quo</i>	konjunktiv	2
		Významový odstín příčiny	10	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín přípustky	6	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Významový odstín podmínky	2	<i>qui</i>	konjunktiv	0
		Nepravé	35	<i>qui</i>	indikativ, konjunktiv	4
SOUČET	1559		1559			189

Zdaleka nejpočetnějším a zároveň nejméně probíraným druhem vedlejších vět jsou věty vztahné, přitom mohou obsahovat konjunktiv mnoha typů a vyskytují se při nich některé neprototypické jevy, jako například atrakce slovesného způsobu.

Níže pro názornost ještě dodávám výšečový graf o procentuálním rozdělení jednotlivých druhů vedlejších vět (poddruhy nejsou zahrnuty):

Podle této tabulky se ve stanoveném korpusu textů **nevyskytují** následující jevy nebo druhy vedlejších vět:

- u nepřímých otázek zjišťovacích tážací částice *nonne* a *ec-* (vyskytly se však v některých otázkách přímých u Cicerona a Ovidia);
- u nepřímých otázek rozlučovacích některé možné kombinace tážacích částic;
- u vedlejších vět zabraňovacích spojka *quominus*;
- u vedlejších vět obavných spojovací výraz *ne non*;
- vedlejší věty s tzv. *cum identicum*;
- vedlejší věty se spojkou *cum* vyjadřující charakteristiku doby a s konjunktivem podle souslednosti časové;
- vedlejší věty příčinné nebo časové uvozené spojovacím výrazem *quando* či *quandoquidem*.

Z toho, jak krátký je tento výčet jevů, které se v daných textech nevyskytují, je zřejmé, že drtivou většinu jevů je vhodné při výuce gramatiky opravdu probírat nebo alespoň zmínit. Výčet jevů, které se neprobírají a které označuji jako neprototypické, je mnohem delší – o těchto jevech již bylo pojednáno v předchozích kapitolách.

3. Závěr

Při psaní této diplomové práce i během přípravných fází pro tuto práci jsem zjistil mnohé skutečnosti:

Obsah povinných čteb v originále ve studiu klasické latiny na českých univerzitách bývá velmi konzervativní (má kořeny už v dobách Rakouska-Uherska) a do určité míry inovativní je obsah povinné bakalářské četby právě na ÚŘLS FF UK. Na ostatních českých univerzitách je obsah povinných čteb velmi podobný (autoři bývají stejní a mění se jen výběr pasáží a jejich rozsah), inovace jsou tam prováděny spíše až v magisterské latinské povinné četbě. Uvedené se ovšem týká pouze filozofických fakult – a nikoli lékařských, právnických nebo teologických fakult.

Stručně jsem představil různé způsoby klasifikace vedlejších vět a vyhodnotil jsem jejich klady a zápory. Ve výuce latiny (a starořečtiny) by mělo více zaznívat, že se pro popis systému jejich vedlejších vět používá tzv. kombinovaná klasifikace vedlejších vět, která je od větňčlenské klasifikace odlišná. Přehled rozličných významů jednotlivých spojovacích výrazů a do jisté míry i valenční teorie mají také relevanci pro pedagogické využití. Kromě toho jsem představil svůj typologický přehled konjunktivů ve vedlejších větách – podařilo se mi rozlišit celkem 8 „druhů“ konjunktivu podle jejich významu a syntaktické role (viz kapitola 1.3.6).

Především jsem měl zjistit, zda jsou výklad gramatiky a jazykový komentář k textům v povinné četbě adekvátní tomu, s čím se studenti setkávají v originálních textech. Odpověď zní, že z většiny ano: jevů, které se ve stanoveném korpusu textů nevyskytovaly vůbec, bylo velmi málo, za to jsem našel mnoho jevů tzv. neprototypických, k nimž jakýkoli výklad často chybí. Například: zdaleka nejvíce zastoupeným a zároveň nejméně probíraným učivem jsou vedlejší věty vztahné, ačkoli jsou velmi rozmanité a vyskytují se v nich některé neprototypické jevy.

4. Bibliografie

A) Gramatiky latiny:

BALDI, Philip a CUZZOLIN, Pierluigi (2009). *New perspectives on historical Latin syntax. Volume 2, Constituent syntax: adverbial phrases, adverbs, mood, tense*. Berlin: Mouton de Gruyter.

BALDI, Philip a CUZZOLIN, Pierluigi (2011). *New perspectives on historical Latin syntax. Volume 4, Complex sentences, grammaticalization, typology*. Berlin: Mouton de Gruyter.

MIKULOVÁ, Jana (2014). *Syntax latinských vedlejších vět*. Brno: Masarykova univerzita.

Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/492>.

NOVOTNÝ, František, Otakar JIRÁNI a Bohumil RYBA (1992). *Základní latinská mluvnice*. Vydání druhé (v H&H první). Jinočany: H&H, 297 s.

ONIGA, Renato a SCHIFANO, Norma (2014). *Latin: a linguistic introduction*. Oxford: Oxford University Press.

PANHUIS, Dirk a PULTROVÁ, Lucie (2014). *Gramatika latiny*. Praha: Academia.

PINKSTER, Harm (2015). *The Oxford Latin Syntax. Volume I, The Simple Clause*. Oxford: Oxford University Press. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199283613.001.0001>.

PINKSTER, Harm (2021). *The Oxford Latin Syntax. Volume II: The Complex Sentence and Discourse*. Oxford: Oxford University Press. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780199230563.001.0001>.

B) Jiné gramatiky, které též pracují s kombinovanou klasifikací vedlejších vět:

BARTONĚK, Antonín (2008). *Řecko-latinská syntax v evropském kontextu*. Brno: Masarykova univerzita.

MUCHNOVÁ, Dagmar (2005). *Syntax klasické řečtiny. 1. Vedlejší věty*. Praha: Karolinum.

C) Odborné články:

CTIBOR, Michal (2018). K latinským vedlejším větám účinkovým. *Zprávy Jednoty klasických filologů – Auriga*, LX/2, s. 9–26. Dostupné z: https://jkf.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/127/2024/07/Auriga2018_2_2.pdf [cit. 2023-02-06].

CTIBOR, Michal (2019). Poznámky k latinským větám vedlejším I: Napětí mezi sémantikou spojek a větnečlenskou platností vět vedlejších. *Zprávy Jednoty klasických filologů – Auriga*, LXI/2, s. 29–42. Dostupné z: https://jkf.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/127/2024/07/Auriga2019_1_1_1_2_ctibor.pdf [cit. 2023-05-01].

CTIBOR, Michal (2021^a). Poznámky k latinským větám vedlejším II: Jak klasifikovat vedlejší věty se spojkou *ut* po slovese *facio*? *Zprávy Jednoty klasických filologů – Auriga*, LXIII/1, s. 9–20. Dostupné z: https://jkf.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/127/2024/07/Auriga2021_1.pdf [cit. 2023-02-04].

CTIBOR, Michal (2021^b). Latinské nepřímé otázky uvozené slovem *ut*. *Zprávy Jednoty klasických filologů – Auriga*, LXIII/2, s. 9–24. Dostupné z: https://jkf.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/127/2024/07/Auriga2021_2.pdf [cit. 2023-02-16].

ČEPELÁK, Jiří A. (2008). *Lingua Latina per se illustrata* a přímá metoda výuky latiny. In: POKORNÁ, Barbara (ed.). *Netradiční přístupy k výuce klasických jazyků*. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 28–32. Dostupné z: https://www.academia.edu/5699754/Lingua_Latina_per_se_illustrata_a_p%C5%99%C3%ADm%C3%A1_metoda_v%C3%BDuky_latiny_De_Lingua_Latina_per_se_illustrata_directaque_ducendi_methodo [cit. 2023-05-23].

GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK (1995). VĚTNÉ ČLENY. In: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, s. 396–522.

HIRSCHOVÁ, Milada (2017): VĚTNÝ EKVIVALENT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/VĚTNÝ_EKVIVALENT [cit. 2024-06-15].

KARLÍK, Petr (1995). SPOJOVÁNÍ VĚT. In: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, s. 554–568.

KARLÍK, Petr (2017): ADJUNKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ADJUNKT> [cit. 2024-06-20].

KARLÍK, Petr (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ](https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ_URČENÍ) [cit. 2024-06-20].

KARLÍK, Petr (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ IRELEVANTNÍCH OKOLNOSTÍ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ IRELEVANTNÍCH OKOLNOSTÍ](https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ_URČENÍ_IRELEVANTNÍCH_OKOLNOSTÍ) [cit. 2024-06-20].

KARLÍK, Petr (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ ÚČINKU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ ÚČINKU](https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ_URČENÍ_ÚČINKU) [cit. 2024-06-20].

KARLÍK, Petr (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ ZŘETELE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ ZŘETELE](https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ_URČENÍ_ZŘETELE) [cit. 2024-06-20].

KARLÍK, Petr (2017): VĚTNÝ ČLEN. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/VĚTNÝ ČLEN](https://www.czechency.org/slovník/VĚTNÝ_ČLEN) [cit. 2024-06-20].

KARLSSON, Fred a Otakar ŠOLTYS (1985). Prototypy jako modely lingvistické struktury. *Slovo a slovesnost*, 46/4, s. 257–268. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3054> [cit. 2024-06-17].

MALINOVSKÝ, Milan (1990). O tzv. disjunktech. *Slovo a slovesnost*, 51/1, s. 48–54. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3331> [cit. 2024-06-17].

MAREK, Bořivoj (2020). Latinská četba na gymnáziích od konce 19. století do roku 1948. *Zprávy jednoty klasických filologů – Auriga*, LXII/1, s. 91–116. Dostupné z:

https://jkf.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/127/2024/07/Auriga2020_1.pdf [cit. 2023-04-13].

MAREK, Bořivoj (2021). Latinská četba na gymnáziích od roku 1948 do současnosti. *Zprávy Jednoty klasických filologů – Auriga*, LXIII/2, s. 57–86. Dostupné z: https://jkf.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/127/2024/07/Auriga2021_2.pdf [cit. 2023-04-02].

PANEVOVÁ, Jarmila a Petr KARLÍK (2017): VALENCE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VALENCE> [cit. 2024-06-19].

STRABERGER, Richard (2007): K jednomu typu nepravých vedlejších vět vztažných. *Naše řeč*, 90/5, s. 247–257. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7967> [cit. 2024-06-17].

VERKERK, Philippe, OUVARD, Yves, FANTOLI, Margherita a Dominique LONGRÉE (2019). L.A.S.L.A. and Collatinus: a convergence in lexis. *Studi e saggi linguistici*. Dostupné z: <https://hal.science/hal-02399878v1> [cit. 2023-03-02].

VYMĚTALOVÁ, Karla (2014). Více nebo méně latiny? Peripetie odborných diskusí na stránkách dobového tisku o způsobu a obsahu výuky latiny na středních školách rakouské monarchie na přelomu 19. a 20. století. *Historica Olomucensia*, 47, s. 117–145. Dostupné z: <https://historica.upol.cz/pdfs/hol/2014/02/06.pdf> [cit. 2024-06-02].

D) Webové zdroje:

Bakalářské studium. *Ústav řeckých a latinských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2023 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://urls.ff.cuni.cz/cs/studium/bakalarske/>.

HRONOVÁ, M. Klasická filologie bude možná součástí katedry historie. In: *Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024, 4. prosinec 2016 8:32 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/nc/zprava/clanek/klasicka-filologie-bude-mozna-soucasti-katedry-historie/>.

Informace o studiu. *Cyrlometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/studujte-u-nas/informace-o-studiu/>.

Informace pro studenty ÚKS. *Ústav klasických studií, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita* [online]. Brno: Masarykova univerzita, ©2024 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://classics.phil.muni.cz/studium/pro-studenty>.

Informační systém UK. Předměty. *Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: Univerzita Karlova, ©2023 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=search&nazev=latina&kod=&match=substring&srch_nazev=0&srch_nazev=0&srch_nazev=1&srch_pam_a=0&srch_pam_s=0&fak=11210&ustav=21-URLS&sekce=&trida=&klas=&p4euplus=&pvirtmob=&pvjazyk=&sem=&pocet=20&ujmeno=&utyp=3&b=Hledej.

Korpusové pojetí prototypičnosti. *Wiki, Český národní korpus* [online]. [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:prototypicnost>.

Latina. *Jazykové centrum, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://jc.ff.cuni.cz/jazykove-centrum/vyucovane-jazyky/latina/>.

Nabízené studijní programy a obory pro přijímací řízení. *Ostravská univerzita, Filozofická fakulta* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://ff.osu.cz/vyber-si-studijni-obor/?specializaceid=2641>.

Navazující magisterské studium. *Ústav řeckých a latinských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2024 [cit. 2024-07-20]. Dostupné z: <https://urls.ff.cuni.cz/cs/studium/magisterske/>.

Programy a specializace (obory). *Studijní agenda (STAG), Informační systém Univerzity Palackého* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-03]. Dostupné z: https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=AAAAAQAF

[MTA00TITAQAAAAEACHN0YXRIS2V5AAAAAQAULTkyMjMzNzlwMzY4NTQ3NjcwOTIAAAAA#prohlizeniSearchResult](https://mta00titaqaaaaeachn0yxris2v5aaaaaqaaultkyMjMzNzlwMzY4NTQ3NjcwOTIAAAAA#prohlizeniSearchResult).

Rozvrh a harmonogram. *Katedra klasické filologie* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://kkf.upol.cz/studentum-kkf/rozvrh-a-harmonogram/>.

Studijní materiály – Povinná četba. *Katedra klasické filologie* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-03]. Dostupné z: <https://kkf.upol.cz/studentum-kkf/studijni-materialy/>.

Studijní obory. *Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: Katolická teologická fakulta, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.ktf.cuni.cz/KTF-2786.html>.

Studijní plány. *Filozofická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: FF UK, ©2023 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/studium/studijni-obory-plany/studijni-plany/>.

Studijní plány 2023/2024. *Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/studenti/studium/studijni-plany-a-predmety/studijni-plany-20232024/>.

Studijní plány (Karolinka). *Husitská teologická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: Husitská teologická fakulta, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://htf.cuni.cz/HTF-323.html>.

Studijní programy, obory, plány. *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. Brno: IS MU, ©2024 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/obory/prehled?fakulta=1421;lang=cs>.

Studijní programy a obory. *Evangelická teologická fakulta, Univerzita Karlova* [online]. Praha: Evangelická teologická fakulta, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://web.etf.cuni.cz/ETFN-831.html>.

Studijní programy a obory na fakultě. *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, ©2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.tf.jcu.cz/cz/studium/studijni-programy>.

Studium a přijímací řízení. *Ostravská univerzita, Filozofická fakulta* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, ©2024 [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://ff.osu.cz/kla/studium-a-prijimaci-rizeni/>.

Únorová přednáška. *Jednota klasických filologů* [online]. Praha: JKF [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://jkf.ff.cuni.cz/cs/prednasky/229-unorecek>.

Základní informace. *Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/o-fakulte/zakladni-informace/>.

Zápisy ze zasedání orgánů FF UP. Zápis z AS FF UP (30. listopad 2016). *Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2024 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/o-fakulte/uredni-deska/zapisy-ze-zasedani-organu-ff-up/>.

E) Edice latinských textů nebo jejich komentovaná vydání:

AUGUSTUS a Alison E. COOLEY (2009). *Res gestae Divi Augusti: text, translation, and commentary*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

AUGUSTUS a Michal CTIBOR (2016^a). *Res gestae Divi Augusti – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

CICERO, Marcus Tullius; SIMBECK, Karl a PLASBERG, Otto (1917). *M. Tulli Ciceronis Scripta quae manserunt omnia. Fasc. 47, Cato Maior ; Laelius*. Lipsiae: in aedibus B.G. Teubneri.

NEPOS, Cornelius a Michal CTIBOR (2016^b). *Corneli Nepotis Hannibal – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

NEPOS, Cornelius a Bret MULLIGAN (2015). *Cornelius Nepos, Life of Hannibal: Latin text, notes, maps, illustrations and vocabulary*. Cambridge: Open Book Publishers. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.11647/OBP.0068> [online].

OVIDIUS NASO, Publius a William S. ANDERSON (1993). *Metamorphoses*. Korr. Nachdr. der 5. Aufl. Stutgardiae: Teubner.

OVIDIUS NASO, Publius a A. J. VALPY (1821). *Opera omnia. Vol. II. Cum notis et interpretatione in usum Delphini*. London. Dostupné z: <https://archive.org/details/delphinclassics108valp/mode/2up> [online].

PETRONIUS ARBITER a Bořivoj MAREK (2016^a). *Petronius: Ex Satyricon libris de matrona quadam Ephesi... (111-112) – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

VALERIUS MAXIMUS a Bořivoj MAREK (2016^b). *Valerius Maximus: Factorum et dictorum memorabilium libri IX (výbor) – Úvod, text, komentář a slovníček*. (nepublikovaná skripta).

VALERIUS MAXIMUS a D. R. SHACKLETON BAILEY (2000^a). *Memorable doings and sayings. Volume I*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

VALERIUS MAXIMUS a D. R. SHACKLETON BAILEY (2000^b). *Memorable doings and sayings. Volume II*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

5. Appendix – tabulka se všemi vedlejšími větami v korpusu textů

5.1 Seznam použitých zkratek

abl. abs. = ablativ absolutní

Acl/Ncl = infinitní vazba akuzativu/nominativu s infinitivem

adv. = adverbium

ak. = akuzativ

akt. = aktivum

ČJ = český jazyk

dekl. = deklinace

fut. = futurum

fut. II. = futurum „druhé“ (tvořené od perfektního kmene)

imperat. = imperativ

impf. = imperfektum

ind. = indikativ

inf. = infinitiv

konj. = konjunktiv

m. = masculinum

ozn. = oznamovací

part. = participium

pas. = passivum

perf. = perfektum

pl. = plurál

plpf. = plusquamperfektum

préz. = prézens

préz. hist. = prézens historický

scil. = *scilicet* = lze vyrozumět; totiž

SČ = souslednost časová

sg. = singulár

VH (HV) = věta hlavní (hlavní věta)

VV = vedlejší věta

zájm. = zájmeno

5.2 Zkratky názvů děl

Aug. *RG* = Augustus, *Res gestae Divi Augusti*

Cic. *Lael.* = Cicero, *Laelius de amicitia*

Nep. *Hann.* = Cornelius Nepos, *Hannibal*

Ov. *Met.* = Ovidius, *Metamorphoses*

Petr. *Sat.* = Petronius, *Satyricon* 111–112

Val. Max. = Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Aug. RG	0	quibus subiecit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	0	quas fecit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	0	quae sunt positae	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	1	per quem vindicavi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	1	ne quid detrimenti caperet	snahová		iussit providere	ne	konjunktiv	ano	předmětná	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech, konj. impf. řízen slovesem <i>iussit</i>
Aug. RG	1	cum cecidisset	časová	cum historicum	creavit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Aug. RG	2	qui interfecerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Aug. RG	3	quibus potuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	3	si quae fuerunt	podmínková	nepravá		si	indikativ	ne	není větný člen	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech – není komentováno. Ilokuční vsuvka.
Aug. RG	4	cum autem decrevisset	časová	cum historicum/ concessivum/ adversativum	supersedi	cum	konjunktiv	ano	časová/přípustková	
Aug. RG	4	quae nuncupaveram	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	4	per quos supplicatum est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	4	cum scribebam	časová		fueram	cum	indikativ	ano	časová	Epistolární impf. – pisatel píše o přítomnosti jako o minulosti z hlediska toho, kdo text bude číst (NOVOTNÝ 1992, s. 179).
Aug. RG	5	quam ita administravi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	5	ut intra paucos dies liberarem	účinková	reálná	administravi	ut	konjunktiv	ne	měrová	Podle SČ! Jednorázový děj (jak je naznačeno časovým údajem <i>intra paucos dies</i>) je tu vyjádřen nezvykle impf., mělo by tu být perf. – nemůže tedy jít o absolutní čas. Podle COOLEY (2009, s. 62–63) existuje jiná varianta textu nápisu s kontrahovaným tvarem konj. perf. <i>liberarim</i> , který by se sem právě hodil. COOLEY však na stejném místě v řecké verzi nápisu uvádí tvar <i>ἐλευθερώσαι</i> , tj. inf. aoristu, který často vyjadřuje účinek virtuální, možný nebo (zde) zamýšlený – a ten se v latině tvoří s konj. podle SČ –, ale za určitých okolností také účinek reálný.
Aug. RG	6	ut crearer	snahová		recepi consentientib us	ut	konjunktiv	ano	předmětná	VV rozvíjí abl. abs., který zde má významový odstín přípustky. V komentáři je VV určena pouze jako obsahová (v opozici k VV příslovečným a vztažným), druh VV může být určen konkrétněji.
Aug. RG	6	quae voluit	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Aug. RG	6	cuius potestatis conlegam depoposci et accepi	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	V češtině není možné takto těsné spojení vztažnou větou, musíme větu napojit volněji, tj. souřadně se zájmenem ukazovacím
Aug. RG	7	quo scripseram	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková/časová	Ale jak je v komentáři, nečekali bychom tu plpf., navíc uvedený časový údaj (40 let) platil právě v té době, kdy Augustus nechal nápis sepsat
Aug. RG	8	quo lustru censa sunt capita	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ne	není větný člen	Opakování antecedentu ve větě vedlejší – není komentováno
Aug. RG	8	quo lustru censa sunt capita	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ne	není větný člen	Opakování antecedentu ve větě vedlejší – není komentováno

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Aug. RG	8	quo lustro censa sunt	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ne	není větný člen	Opakování antecedentu ve větě vedlejší – není komentováno
Aug. RG	10	ut sacrosanctus essem	snahová		sanctum est	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Aug. RG	10	et (ut) mihi esset	snahová		sanctum est	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Aug. RG	10	quoad viverem	časová	děj očekávaný	essem	quoad	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno. Konj. podle SČ pro děj očekávaný subjektem řídící věty.
Aug. RG	10	ne fierem	zabraňovací		recusavi	ne	konjunktiv	ano	předmětná	Ještě by to mohla být VV účelová, což záleží na interpretaci celého souvětí, spíše to ale vypadá na zabraňovací, jak je VV klasifikována také v komentáři.
Aug. RG	10	quod habuerat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	10	qui occupaverat	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	Syntakticky součást abl. abs.
Aug. RG	10	quanta narratur	vztažná			quantus	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	11	in qua iussit	vztažná			qui	indikativ	ano	místní	
Aug. RG	11	quo redieram	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková/časová	
Aug. RG	12	qui honos nemini est decretus	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Aug. RG	12	cum Romam redi	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Aug. RG	12	in qua iussit	vztažná			qui	indikativ	ano	místní	
Aug. RG	13	quem voluerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	13	cum esset parta pax	časová	cum historicum	voluerunt	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Podle SČ, kterou infinitiv neřídí, a komentář nepojmenovává druh VV.
Aug. RG	13	cum prodatur memoriae	časová	cum concessivum	censuit	cum	konjunktiv	ano	přípustková	Struktura souvětí poměrně složitá a hůře průhledná – byl by tu vhodný komeňar typu „Seřadte: ...“
Aug. RG	13	prius quam nascerer	časová		prodatur memoriae clausum fuisse	priusquam	konjunktiv	ne	časová	Chybí komentář, že konj. podle SČ je řízen nikoli inf., ale <i>prodatur</i> (asi prez. hist.), ani že je tu konj., jako kdyby byl děj očekávaný, i když už je objektivně daný (v minulosti). K této zvláštnosti konj. v tomto typu časových VV srov. MIKULOVÁ 2014, s. 161 (uvádí, že jde o rys zejména pozdní latiny, že se konj. postupně rozšířil na všechny VV s touto spojkou); srov. PINKSTER 2015, s. 640–641; PINKSTER 2021, s. 254 a 265; BALDI–CUZZOLIN 2009, s. 257.
Aug. RG	14	quos eripuit fortuna	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	14	ut inirent	účinková	zamýšlený účinek/nepravá	designavit	ut	konjunktiv	ne	VV účelová/HV důsledková	V komentáři je VV klasifikována jako obsahová (konkrétněji myšlena asi snahová) navzdory překladu v závorce i navzdory tomu, že své předmětné doplnění v akuzativu už sloveso má (<i>agent ī s c ōnsul ē s</i>). Pokud by řídící sloveso bylo rozvíto jak akuzativem, tak VV obsahovou, muselo by jít o tzv. prolepsi, při níž je podmět VV předjímán jako předmět v HV. Podle COOLEY (2009, s. 73) je v řecké verzi nápisu věta účelová s konj. aoristu: ἵνα εἰσεέλθωσιν.

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Aug. RG	14	quo deducti sunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková/časová	
Aug. RG	14	ut ex eo die interessent	snahová		decrevit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Aug. RG	15	quae accipiebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	16	quos adsignavi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	16	quam numeravi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	16	quod solvi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	16	qui deduxerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	16	quos deduxi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	16	quam in rem impendi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	17	ut detulerim	účinková	reálná	iuvi	ut	konjunktiv	ano	způsobová	
Aug. RG	17	qui praerant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	17	quod constitutum est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	17	ex quo darentur	vztažná	s účelovým odstínem	constitutum est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Aug. RG	17	qui emeruisse	vztažná		darentur	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	V komentáři je uvedeno, že je tu konj. plpf. za fut. II. (předčasnost před následností, účelový konj. impf. jako následný); může jít i o případ attractio modi
Aug. RG	18	quo fuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková/časová	
Aug. RG	18	cum deficerent	časová	cum historicum	edidi	cum	konjunktiv	ano	časová	
Aug. RG	19	quam passus sum	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	19	qui fecerat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	20	quae appellatur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	20	quae fuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	20	si vivus non perfecissem	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	iussi perfici	si	konjunktiv	ano	podmínková	Konj. plpf. podle SČ místo fut. II. ve druhé závislosti, inf. prez. musíme chápat jako následný (podle smyslu)
Aug. RG	20	quod refici debebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	21	quod esset	vztažná	s účelovým odstínem	feci	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Aug. RG	21	quae mihi constiterunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	21	quotienscumque appellatus sum	časová	iterativní	non accepi	quotienscumque	indikativ	ne	časová	Není komentováno. Srov. MIKULOVÁ 2014, s. 157.
Aug. RG	21	(aeque), adque antea decreverant	srovnávací			adque	indikativ	ne	zřetelová	Původní podoba spojky <i>atque</i> před assimilací znělosti konsonantů (<i>dkv > tkv</i>)
Aug. RG	22	quos fecerunt consules	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Okomentoval bych tu, že perf. tu nelze překládat dokonavě, jde o iterativní perfektum (na děj je asi nahlíženo jako na dokončený celek)
Aug. RG	22	quibus confecta sunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	23	in quo loco nemus est	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	Není komentováno
Aug. RG	24	quae possederat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	24	cum quo gesseram	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	24	quas sustuli	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	24	qui habuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	25	qui fugerant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	25	quo vici	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Aug. RG	25	qui militaverint	vztažná	s účinkovým odstínem	fuerunt	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Chybí komentář. Není podle SČ, asi vztaženo k momentu promluvy, proto konj. perf. (NOVOTNÝ 1992, s. 231, 241 a 244; MIKULOVÁ 2014, s. 48; PINKSTER 2015, s. 583 a 2021, s. 299), nebo s konj. absolutním (MIKULOVÁ 2014, s. 126–128, 178).
Aug. RG	25	qui facti sunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	25	quo scripta sunt haec	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková/časová	
Aug. RG	26	quibus fuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	26	quae non parerent	vztažná	s účinkovým odstínem	fuerunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	V komentáři ale klasifikováno podle NOVOTNÉHO (1992) jako „VV určovací druhová“
Aug. RG	26	qua includit	vztažná			qui	indikativ	ano	místní	Qu ā , scil. parte („kde“) – není komentováno
Aug. RG	26	quae proxima est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	26	quo quisquam Romanus adit	vztažná			qui	indikativ	ano	místní	
Aug. RG	26	quae appellatur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	26	cui proxima est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	27	cum possem facere provinciam	časová	cum concessivum	malui	cum	konjunktiv	ano	přípustková	Není komentováno
Aug. RG	27	qui privignus erat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	27	qui erat oriundus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	27	quae vergunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	28	quae celeberrimae et frequentissimae fuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	29	quod est in templo	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	30	quas exercitus nunquam adit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	30	qui tum erat privignus et legatus meus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	31	qui sunt citra flumen Tanaim et ultra	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	32	quibus nullum commercium extiterat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	34	ubi bella civilia exstinxeram	časová			ubi	indikativ	ano	časová	Není komentováno
Aug. RG	34	quem testatum est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Není komentováno – rozvíjeno substantivum <i>clupeus</i> pro češtinu nepřírozeným způsobem
Aug. RG	34	qui mihi conlegae fuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Aug. RG	35	cum scripsi haec	časová	cum inversum	agebam	cum	indikativ	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	1	si verum est	podmínková	reálná	non est infitiandum	si	indikativ	ano	podmínková	Není komentováno – možná ani není třeba tuto VV komentovat
Nep. Hann.	1	quod nemo dubitat	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	Není komentováno. Tato VV je tu jen jako vsuvka, proto také po ní není spojka <i>quin</i> .
Nep. Hann.	1	ut superarit	obsahová ozn.		verum est	ut	konjunktiv	ano	podmětná	Není komentováno. Kontrahovaný tvar konj. perf. (příp. ind. fut. II., ale tím tady není) a plní funkci předčasnosti podle souslednosti časové.

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	1	quanto antecedit	srovnávací		non est infitiandum tanto praestitisse	quanto	konjunktiv	ne	měrová	Není komentováno. Podle SČ, řízena výrazem <i>non est infitiandum</i> . Konj. tu nevyjadřuje modalitu, celé souvětí má modalitu reálnou. A proč je tu tedy konjunktiv? Čistě jen kvůli tomu, že se tato VV nachází v tzv. druhé závislosti (s tzv. konj. cizího mínění – v širším smyslu; konj. cizího mínění v užším slova smyslu, že by se autor od prezentované myšlenky nějak distancoval, se sem nehodí, a to už v kontextu celého souvětí, kde se uvádí předpoklad pravdivosti, o které nikdo nepochybuje, protože se nemá pochybovat ani o obsahu infinitivní konstrukce, na níž závisí srovnávací VV vyjadřující přímou úměru). MIKULOVÁ (2014, s. 239) používá termín „způsobová závislost“; ONIGA–SCHIFANO (2014, s. 288) a BALDI–CUZZOLIN (2011, s. 434) používají termín „ <i>attractio modi</i> “ (i v případě konj. závislém na infinitivu, přestože o přpodobnění konj. v pravém slova smyslu nejde, srov. definici <i>attractio modi</i> v PINKSTER 2015, s. 663 a 666).
Nep. Hann.	1	quotienscumque congressus est	časová	iterativní	discessit	quotienscumque	indikativ	ne	časová	Není komentováno. Srov. MIKULOVÁ 2014, s. 157.
Nep. Hann.	1	quod nisi debilitatus esset	podmínková	ireálná ve vyšší závislosti	videtur potuisse	quod nisi	konjunktiv	ne	podmínková	Podmínkové souvětí v závislosti na slovese <i>putandi</i> (inf. perf. modálního slovesa, které nemá supinový kmen, místo běžnějšího <i>-urum fuisse</i>). A ani slovo <i>quod</i> tu není komentováno: <i>quod nisi</i> znamená (analogicky ke spojce <i>quodsi</i>) „to kdyby ne,“ „ale kdyby ne“ (MULLIGAN 2015, s. 71).
Nep. Hann.	1	ut deposuerit	účinková	reálná	conservavit	ut	konjunktiv	ano	měrová	
Nep. Hann.	1	qui quidem numquam destiterit	vztažná	s příčinným odstínem	deposuerit	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/příčinná nepravá – není větný člen	<i>Quidem</i> = vysvětlovací částice
Nep. Hann.	1	cum pulsus esset	časová	cum concessivum	destiterit	cum	konjunktiv	ano	přípustková	
Nep. Hann.	1	et (cum) indigeret	časová	cum concessivum	destiterit	cum	konjunktiv	ano	přípustková	
Nep. Hann.	2	ut omittam Philippum	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Není komentováno. Jde o metakomunikační (ilokuční) vsuvku vyjádřenou formálně vedlejší větou účelovou + vztaženo k momentu promluvy (výjimka ze SČ) – NOVOTNÝ 1992, s. 231, 241, 244; MIKULOVÁ 2014, s. 48; PINKSTER 2021, s. 299.
Nep. Hann.	2	quem hostem reddidit Romanis	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	2	ut conatus sit inferre arma Italiae	účinková	reálná	incendit	ut	konjunktiv	ano	měrová	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	2	cum legati Romani venissent	časová	cum historicum	adiit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Nep. Hann.	2	qui explorarent	vztažná	s účelovým odstínem	venissent	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Nep. Hann.	2	(qui) darentque operam	vztažná	s účelovým odstínem	venissent	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Nep. Hann.	2	ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent	snahová		darentque operam	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Nep. Hann.	2	tamquam alia sentiret	srovnávací	ireálná	adducerent	tamquam	konjunktiv	ano	přívlastková	Komentář se nevěnuje klasifikaci této věty. Běžněji bývá ve spojení s ireálným konj. složená spojka <i>quasi</i> , popř. <i>tamquamsi</i> (NOVOTNÝ 1992, s. 273–274).
Nep. Hann.	2	neque (cum) id frustra fecissent	časová	cum historicum	adiit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Nep. Hann.	2	idque (cum) Hannibal comperisset	časová	cum historicum	adiit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Nep. Hann.	2	seque (cum) segregari vidisset	časová	cum historicum	adiit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Nep. Hann.	2	eique cum multa commemorasset	časová	cum historicum	adiunxit	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno (ale možná není hned znovu potřeba)
Nep. Hann.	2	dum conficiebatur	časová			dum	indikativ	ano	časová	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	2	vellemne secum proficisci	nepřímá otázka	zjišťovací	quaesivit	x-ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Nep. Hann.	2	id cum libenter accepissem	časová	cum historicum	inquit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Nep. Hann.	2	atque (cum) petere coepissem	časová	cum historicum	inquit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Nep. Hann.	2	ne dubitaret ducere	snahová		coepissem	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Nep. Hann.	2	si mihi fidem dederis	podmínková	reálná	faciam	si	indikativ	ano	podmínková	
Nep. Hann.	2	quam postulo	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	2	apud quam sacrificare instituerat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	2	ut nemini debeat	účinková	reálná	conservavi	ut	konjunktiv	ano	měrová	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	2	quin sim futurus	obsahová ozn.		debeat dubium esse	quin	konjunktiv	ano	přívlastková	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	2	si quid amice de Romanis cogitabis	podmínková	nepravá	non imprudenter feceris	si	indikativ	ne	není větný člen	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech – není komentováno. V rámci smíšeného podmínkového souvětí: v předvětí ind. fut., v závětí potencialita (feceris jako konj. perf.; fut. II. se sem do HV ani do následující VV tolik nehodí). VV také může být předmětným doplněním celaris, ale do této paralelní struktury (antithetické paralely) se spíše hodí nepravá podmínka.
Nep. Hann.	2	si me celaris	podmínková	potenciální	non imprudenter feceris	si	konjunktiv	ano	podmínková	Není komentováno. V HV figura litotes. Tato VV může být podmínková v rámci potenciálního podmínkového souvětí, anebo předmětným doplněním HV, tj. VV obsahová po hodnotícím predikátu, ale s netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102).
Nep. Hann.	2	cum quidem bellum parabis	časová	nepravá	frustraberis	cum	indikativ	ne	není větný člen	Není komentováno. Tyto dva shluky podmínkových/časových (popř. předmětných) vět (tj. dvakrát po dvou VV závislých na HV) mohou vést ke zmatení, která že věta na čem závisí – obsah této přímé řeči je hned srozumitelný, ale formálně to celé rozklíčovat je složitější. Nejjednodušší a snad také nejsprávnější vysvětlení je to, že obě VV vždy rozvíjejí pouze příslušnou HV v 1. stupni závislosti nebo jako ilokuční vsuvka (žádná VV není v 2. stupni závislosti).
Nep. Hann.	2	si non me principem posueris	podmínková	reálná	frustraberis	si	indikativ	ano	podmínková	Tedy obě souvětí mají tuto paralelní strukturu: na začátku stojí obecnější podmínka nebo časová okolnost, která je ilokuční vsuvkou a která se týká otázky Antiochova vztahu s Římany; pak hlavní věta obsahující hodnocení a na ní v 1. stupni závislá podmínková/předmětná věta o vztahu Antiocha k Hannibalovi. Této interpretaci nasvědčuje jednak kontext (eadem mente sim futurus → Quare...) a jednak formální použití časů (v prvním souvětí HV s potenciálním konj. perf. – podle mě spíše než fut. II., o kterém píše MULLIGAN 2015, s. 79 –, VV také s konj. perf. spíše než s fut. II. a VV s fut. I., v druhém souvětí HV s fut. I., VV s fut. II. a VV časová s fut. I.). Jediná větší nesouměrnost v této paralelní struktuře se projevuje tak, že poprvé je tu potenciální podmínkové souvětí, podruhé reálné (ale obě situovaná do budoucnosti): mluvčí přímé řeči asi považuje to druhé za pravděpodobnější.

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	2	qua diximus	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Není komentováno. Atrakce vtažného zájmena k antecedentu (<i>qu ā</i> místo <i>quam diximus</i> – MULLIGAN 2015, s. 80).
Nep. Hann.	3	quacumque iter fecit	vztažná			quicumque	indikativ	ano	místní	<i>Qu ā cumque</i> , scil. <i>vi ā</i> („kudykoli“) – není komentováno
Nep. Hann.	3	posteaquam ad Alpes venit	časová			posteaquam	indikativ	ano	časová	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	3	quae Italiam ab Gallia seiungunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	3	quas nemo cum exercitu transierat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	3	quo facto appellatur	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	Překlad: „podle čehož“, „podle kteréhožto činu“
Nep. Hann.	3	ut ea elephantus ire posset	snahová		effecit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	3	qua antea vix poterat repere	vztažná			qui	indikativ	ano	místní	
Nep. Hann.	4	ut postea numquam usus sit	účinková	reálná	afficitur	ut	konjunktiv	ano	měrová	Není komentováno. V HV prez. hist.
Nep. Hann.	4	cum premeretur	časová	cum concessivum	occidit	cum	konjunktiv	ano	přípustková	Není komentováno
Nep. Hann.	4	lecticaque (cum) ferretur	časová	cum concessivum	occidit	cum	konjunktiv	ano	přípustková	Není komentováno
Nep. Hann.	4	qui fuerat consul	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	5	cum ibi castra habuisset	časová	cum historicum	obiecit	cum	konjunktiv	ano	časová	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	5	et (cum) Capuam reverteretur	časová	cum historicum	obiecit	cum	konjunktiv	ano	časová	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	5	ut nemo sit ausus	účinková	reálná	iniecit	ut	konjunktiv	ano	měrová	
Nep. Hann.	5	ex quo intellegi possit	vztažná	s účinkovým odstínem	erit	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	5	quantus ille fuerit	nepřímá otázka	doplňovací	possit intellegi	qui	konjunktiv	ano	podmětná	
Nep. Hann.	5	quamdiu in Italia fuit	časová			quamdiu	indikativ	ano	časová	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	6	quem fugarat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	6	quo valentior postea congregederetur	vztažná	s účelovým odstínem	cupivit	quo	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Nep. Hann.	6	quod abest ab Zama	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	6	qui simul excesserant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	7	cum esset occupatus	časová	cum historicum	composuerunt	cum	konjunktiv	ano	časová/přípustková	Dvě možné interpretace: časová/příčinná, anebo přípustková. Není komentováno.
Nep. Hann.	7	qui gratias agerent	vztažná	s účelovým odstínem	venerunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	V komentáři mírně zmatečný návrh překladu

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	7	quod pacem fecissent	obsahová ozn.		gratias agerent	quod	konjunktiv	ano	předmětná/příčinná	Je možná i interpretace, že jde o příčinnou VV. Konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč)
Nep. Hann.	7	ob eamquem rem (qui) eos donarent	vztažná	s účelovým odstínem	venerunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	V komentáři mírně zmatečný návrh překladu
Nep. Hann.	7	simulque (qui) peterent	vztažná	s účelovým odstínem	venerunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Nep. Hann.	7	ut obsides essent	snahová		peterent	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Nep. Hann.	7	captivique (ut) redderentur	snahová		peterent	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Nep. Hann.	7	quo loco rogarent	vztažná		responsum est futuros	qui	konjunktiv	ne	místní	Antecedent je až ve VV (nebo je tu <i>quo loco</i> jako idiom); konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Nep. Hann.	7	quod Hannibalem inimicissimum haberent	příčinná		responsum est	quod	konjunktiv	ano	příčinná	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Nep. Hann.	7	cuius opera bellum susceptum foret	vztažná		haberent	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Nep. Hann.	7	huc ut rediit	časová			ut	indikativ	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	7	postquam praetor fuerat	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	7	ac fuerat in bello	srovnávací			ac	indikativ	ano	zřetelová	
Nep. Hann.	7	non solum ut esset pecunia	snahová		effecit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	7	quae penderetur	vztažná	s účelovým odstínem	esset	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	7	sed (ut) etiam superesset	snahová		effecit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	7	quae in aerario reponeretur	vztažná	s účelovým odstínem	superesset	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	7	priusquam senatus daretur	časová	děj očekávaný	ascendit ratus	priusquam	konjunktiv	ano	časová	Chybí komentář, že konj. podle SČ je řízen nikoli inf. nebo part., ale určitým slovesným tvarem, ani že je tu konj. pro děj očekávaný.
Nep. Hann.	7	quae eum comprehenderent	vztažná	s účelovým odstínem	miserunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	Není komentováno
Nep. Hann.	7	si possent consequi	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	comprehen dent	si	konjunktiv	ano	podmínková	Není komentováno. Uplatněna současnost s následností (není to irealita v přítomnosti ve druhé závislosti!).
Nep. Hann.	8	postquam domo profugerat	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	8	si forte inducere posset	nepřímá otázka	zjišťovací	accessit	si	konjunktiv	ne	předmětná	Není komentováno. <i>Sí</i> = „zda“, ale bez otázkového řídícího slovesa (asi elipsa nějakého „aby zjistil“). Srov. NOVOTNÝ 1992, s. 268; PINKSTER 2021, s. 115–117 a 333–336.
Nep. Hann.	8	cui iam persuaserat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	8	ut in Italiam proficisceretur	snahová		persuaserat	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	8	id ubi Poeni resciverunt	časová			ubi	indikativ	ano	časová	Není komentováno

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	8	cum solvissent naves	časová	cum historicum	pervenit	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	8	ac (cum) vela ventis dedissent	časová	cum historicum	pervenit	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	8	si consiliis parere voluisset	podmínková	ireálná		si	konjunktiv	ano	podmínková	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	8	(tam), quam instituerat	srovnávací		voluisset	quam	indikativ	ano	zřetelová	Není komentováno
Nep. Hann.	8	etsi videbat	přípustková	reálná		etsi	indikativ	ano	přípustková	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	8	quas ex Syria iussus erat ducere	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	8	cum sui superarentur	časová	cum concessivum	fuit	cum	konjunktiv	ano	přípustková	Není komentováno
Nep. Hann.	8	quo cornu rem gessit	vztažná			qui	indikativ	ne	místní	Antecedent je až ve VV
Nep. Hann.	9	ne dederetur	obavná		venit verens	ne	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	9	quod sine dubio accidisset	vztažná	nepravá	dederetur	qui	konjunktiv	ano	není větný člen	Není komentováno. VV vztažná zároveň jako závěť podmínkového souvětí.
Nep. Hann.	9	si fecisset sui potestatem	podmínková	ireálná		si	konjunktiv	ano	podmínková	Není komentováno
Nep. Hann.	9	ut ibi consideraret	účelová		venit	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Nep. Hann.	9	quo se conferret	nepřímá otázka	deliberativní doplňovací	consideraret	quo	konjunktiv	ano	předmětná	
Nep. Hann.	9	nisi quid providisset	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	vidit fore	nisi	konjunktiv	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech – není komentováno
Nep. Hann.	9	de qua sciebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	9	quas secum portabat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	9	ne tolleret	účelová		custodiunt	ne	konjunktiv	ano	účelová	Není komentováno. Préz. hist.
Nep. Hann.	9	secumque (ne) duceret	účelová		custodiunt	ne	konjunktiv	ano	účelová	Není komentováno. Préz. hist.
Nep. Hann.	10	quam regem armavit	srovnávací	podle rozdílu	egit	quam	indikativ	ne	zřetelová	Čekali bychom složený spojovací výraz, třeba <i>quam quod</i> , tj. VV obsahovou v rámci srovnávací konstrukce. Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV.
Nep. Hann.	10	et (quam) exercuit	srovnávací	podle rozdílu	egit	quam	indikativ	ne	zřetelová	Viz předchozí řádek: měla by být spíše VV obsahovou v rámci srovnávací konstrukce.
Nep. Hann.	10	cum videret	časová	cum causale	conciliabat	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Není komentováno
Nep. Hann.	10	si removisset	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	arbitratur fore	si	konjunktiv	ano	podmínková	Jde vlastně o nepřímou řeč. Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV.
Nep. Hann.	10	cum par non esset armis	časová	cum causale	pugnandum	cum	konjunktiv	ano	příčinná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	10	cum effecisset multitudinem	časová	cum historicum	convocat	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno. Préz. hist. tu řídí jako čas vedlejší.
Nep. Hann.	10	quo facturus erat proelium	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková/časová	
Nep. Hann.	10	omnes ut in unam navem concurrant	snahová		praecipit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno. Préz. hist. tu řídí jako čas hlavní.
Nep. Hann.	10	(ut) a ceteris satis habeant	snahová		praecipit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno. Préz. hist. tu řídí jako čas hlavní.
Nep. Hann.	10	in qua nave veheretur	nepřímá otázka	doplňovací	scirent	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Nep. Hann.	10	ut scirent	snahová		(dixit) se facturum	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Sloveso uvozující nepřímou řeč si musíme domyslet. V komentáři je VV klasifikována jen podle nejvyššího stupně dělení, a sice jako obsahová (v opozici k příslovečným a vztažným), druh VV může být uveden konkrétněji.
Nep. Hann.	10	si aut cepissent	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	pollicetur fore	si	konjunktiv	ano	podmínková	Není komentováno. Préz. hist. tu řídí jako čas vedlejší.
Nep. Hann.	10	aut (si) interfecissent	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	pollicetur fore	si	konjunktiv	ano	podmínková	Není komentováno. Préz. hist. tu řídí jako čas vedlejší.
Nep. Hann.	11	priusquam signum daretur	časová	děj očekávaný	mittit	priusquam	konjunktiv	ano	časová	Préz. hist. tu řídí jako čas vedlejší. Konj. pro děj očekávaný subjektem řídící propozice.
Nep. Hann.	11	ut palam faceret suis	účelová		mittit	ut	konjunktiv	ano	účelová	Není komentováno
Nep. Hann.	11	quo loco Eumenes esset	nepřímá otázka	doplňovací	palam faceret	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	11	ubi ad naves pervenit	časová			ubi	indikativ	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	11	epistulamque ostendens (ubi) professus est	časová			ubi	indikativ	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	11	quod nemo dubitabat	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	Není komentováno
Nep. Hann.	11	quin aliquid esset scriptum	obsahová ozn.		dubitabat	quin	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	11	unde erat egressus	vztažná			unde	indikativ	ano	místní	
Nep. Hann.	11	nisi quae ad irridendum pertineret	vztažná	s účinkovým odstínem	repperit	qui	konjunktiv	ano	předmětná	V komentáři klasifikováno podle NOVOTNÉHO (1992) jako „VV určovací druhová“
Nep. Hann.	11	etsi causam mirabatur	přípustková	reálná		etsi	indikativ	ano	přípustková	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	11	neque (etsi) reperiēbat	přípustková	reálná		etsi	indikativ	ano	přípustková	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	11	cum sustinere non posset	časová	cum causale	petit	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Není komentováno. Préz. hist. tu řídí jako čas vedlejší.
Nep. Hann.	11	nisi se recepisset	podmínková	ireálná		nisi	konjunktiv	ano	podmínková	Není komentováno

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	11	quae erant collocata	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	11	cum premerent acrius	časová	cum historicum	coepta sunt	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	11	de quibus supra mentionem fecimus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	11	quare id fieret	nepřímá otázka	doplňovací	poterat intellegi	quare	konjunktiv	ano	podmětná	
Nep. Hann.	11	postquam naves conspexerunt	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	11	cum non viderent	časová	cum causale	verterunt	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Není komentováno
Nep. Hann.	11	quid potissimum vitarent	nepřímá otázka	deliberativní doplňovací	non viderent	quis	konjunktiv	ano	předmětná	Komentováno sice je, ale není pojmenován druh VV
Nep. Hann.	12	dum geruntur	časová			dum	indikativ	ano	časová	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	12	ut legati cenarent	obsahová ozn.		accidit	ut	konjunktiv	ano	podmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	atque (ut) ibi unus diceret	obsahová ozn.		accidit	ut	konjunktiv	ano	podmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	qui existimarent	vztažná	s příčinným odstínem	miserunt	qui	konjunktiv	ano	příčinná	
Nep. Hann.	12	qui ab rege peterent	vztažná	s účelovým odstínem	miserunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Nep. Hann.	12	ne haberet	snahová		peterent	ne	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	sibique dederet	snahová	beze spojky	peterent		konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno. Vynechána spojka <i>ut</i> , i když v předcházející souřadné vedlejší větě je záporka/záporná spojka <i>ne</i> (MULLIGAN 2015, s. 118).
Nep. Hann.	12	ne id postularent	zabraňovací		recusavit	ne	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	quod adversus ius hospitii esset	vztažná		postularent	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno, že tu jde o konj. cizího mínění (v nepřímé řeči)
Nep. Hann.	12	ipsi comprehenderent	snahová	beze spojky	(dixit)		konjunktiv	ano	předmětná	Sloveso uvozující nepřímou řeč si musíme domyslet
Nep. Hann.	12	si possent	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	comprehe rent	si	konjunktiv	ano	podmínková	Přesný návrh překladu sice máme v komentáři, ale nemyslím si, že by z toho student na konci 1. ročníku aspoň částečně pochopil, proč je překlad právě takový a co v tomto podmínkovém souvětí dělají zrovna konj. impf. (oba dva). Vysvětlení bych raději klidně dodal, i když jde o pokročilou látku: jeden tvoří větu snahovou zastupující v nepřímé řeči HV rozkazovací nebo přací, druhý současnost s následností.
Nep. Hann.	12	ubi esset	vztažná		(dixit) inventuros locum	ubi	konjunktiv	ano	přívlastková	Není komentováno. Současnost s následností v nepřímé řeči.

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Nep. Hann.	12	quod datum erat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	12	ut exitus haberet	účinková	zamýšlený účinek	aedificarat	ut	konjunktiv	ne	způsobová	Účinková VV podle SČ (tzv. zamýšlený účinek) nebo příp. reálná s konj. absolutním. Není komentováno.
Nep. Hann.	12	ne usu veniret	obavná		scilicet verens	ne	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	quod accidit	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Nep. Hann.	12	cum legati venissent	časová	cum historicum	dixit	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	12	ac (cum) domum circumdedissent	časová	cum historicum	dixit	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	12	ut omnes fores circumiret	snahová		imperavit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	ac (ut) propere nuntiaret	snahová		imperavit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	num undique obsideretur	nepřímá otázka	zjišťovací	nuntiaret	num	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	puer cum renuntiasset	časová	cum historicum	sensit	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	12	quid esset	nepřímá otázka	doplňovací	renuntiasset	quis	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	12	(cum) ostendisset	časová	cum historicum	sensit	cum	konjunktiv	ano	časová	Není komentováno
Nep. Hann.	12	ne alieno arbitrio dimitteret	účelová		sumpsit	ne	konjunktiv	ano	účelová	Není komentováno
Nep. Hann.	12	quod habere consuerat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	13	quibus consulibus interierit	nepřímá otázka	doplňovací	non convenit	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Není komentováno
Nep. Hann.	13	qui cum eo fuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	13	simulque (qui) vixerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Nep. Hann.	13	quamdiu fortuna passa est	časová			quamdiu	indikativ	ano	časová	Není komentováno (možná ani není potřeba)
Nep. Hann.	13	quo facilius possit iudicari	vztažná	s účelovým odstínem	est	quo	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Nep. Hann.	13	qui viri praeferendi sint	nepřímá otázka	doplňovací	possit iudicari	qui	konjunktiv	ano	podmětná	Není komentováno
Petr. Sat.	1	ut ad spectaculum sui evocaret	účinková	reálná	erat	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Petr. Sat.	2	cum virum extulisset	časová	cum historicum	prosecuta est	cum	konjunktiv	ano	časová	
Petr. Sat.	4	quotienscumque defecerat	časová	iterativní	renovabat	quotienscumque	indikativ	ne	časová	Srov. MIKULOVÁ 2014, s. 157
Petr. Sat.	5	cum interim imperator iussit	časová	cum interea	confitebantur	cum	indikativ	ano	časová	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Petr. Sat.	5	in qua deflebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Petr. Sat.	6	cum miles notasset sibi	časová	cum historicum	concupiit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Petr. Sat.	6	et (cum) gemitum audisset	časová	cum historicum	concupiit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Petr. Sat.	6	qui cruces asservabat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Petr. Sat.	6	ne quis corpus detraheret	zabraňovací		asservabat	ne	konjunktiv	ano	předmětná	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Petr. Sat.	6	quis aut quid (id) faceret	nepřímá otázka	doplňovací	concupiit scire	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Petr. Sat.	8	ut conspexit	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Petr. Sat.	8	et (ut) lacrimas consideravit	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Petr. Sat.	8	quod erat	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Petr. Sat.	8	ne perseveraret	snahová		coepit hortari	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Petr. Sat.	8	ac (ne) diduceret	snahová		coepit hortari	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Petr. Sat.	8	quibus revocantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Petr. Sat.	10	donec ancilla porrexit	časová			donec	indikativ	ano	časová	
Petr. Sat.	10	si fueris soluta	obsahová ozn.		proderit hoc	si	indikativ	ne	podmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102). Komentář ji mylně určuje jako VV podmínkovou.
Petr. Sat.	10	si te sepelieris	obsahová ozn.		proderit hoc	si	indikativ	ne	podmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102). Komentář ji mylně určuje jako VV podmínkovou.
Petr. Sat.	10	si spiritum effuderis	obsahová ozn.		proderit hoc	si	indikativ	ne	podmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102). Komentář ji mylně určuje jako VV podmínkovou.
Petr. Sat.	10	antequam fata poscant	časová	děj očekávaný	effuderis	antequam	konjunktiv	ano	časová	Děj nechtěný subjektem řídící propozice
Petr. Sat.	11	quamdiu licuerit	časová			quamdiu	indikativ	ne	časová	Tvar <i>licuerit</i> je tu nejspíše jako fut. II. vyjadřující budoucí stav nebo jako idiomatické vyjádření ve spojení s neosobním modálním slovesem (tedy ne „budoucí děj s perfektivním aspektem“ neboli v dokonavém vidu, jak uvádí příložený komentář, srov. PINKSTER 2015, s. 466). Konj. perf. vyjadřující dokonavou potencialitu se sem hodí méně. A pokud bychom konj. perf. nechápali jako konj. samostatný, ale jako konj. podle SČ v časové VV pro děj očekávaný či chtěný, vůbec by se nehodil do takého významu konj. perf., který je předčasný. Proto musí jít o fut. II.

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Petr. Sat.	11	ut vivas	snahová		debet admonere	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Petr. Sat.	12	cum cogitur	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Petr. Sat.	12	quae prior victa est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Petr. Sat.	13	quid soleat temptare	nepřímá otázka	doplňovací	scitis	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Petr. Sat.	13	quibus blanditiis impetraverat	srovnávací			qui	indikativ	ne	žřetelová	Předmět HV vyjádřen už ve VV, v HV je za antecedent pro VV vztažnou jen <i>iisdem</i> . Uvozeno korelativními zájmeny <i>idem—qui</i> .
Petr. Sat.	13	ut matrona vellet vivere	snahová		impetraverat	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Petr. Sat.	15	qua nuptias fecerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Není komentována pádová funkce u zájmena <i>quā</i> (asi bezpředložkový ablativ času)
Petr. Sat.	15	ut putaret exspirasse	účinková	zamýšlený účinek/nepravá	iacerunt praeclusis foribus	ut	konjunktiv	ne	VV účelová/HV důsledková	Může být chápáno i jako věta účelová (chybějící intenzifikátor, bylo by podle pravidel SČ...)
Petr. Sat.	15	quisquis venisset	vztažná		putaret	quisquis	konjunktiv	ne	podmětná	Asi attractio modi – není okomentováno
Petr. Sat.	16	quicquid poterat	vztažná			quisquis	indikativ	ano	předmětná	
Petr. Sat.	17	ut viderunt	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Petr. Sat.	18	dum desidet	časová			dum	indikativ	ano	časová	S prez., i když jde o minulý děj (jak je v komentáři)
Petr. Sat.	18	ut vidit crucem	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Petr. Sat.	18	quid accidisset	nepřímá otázka	doplňovací	exponit	quis	konjunktiv	ano	předmětná	Préz. hist. tu řídí jako čas vedlejší
Petr. Sat.	18	commodaret locum	snahová	beze spojky	exponit		konjunktiv	ano	předmětná	Není okomentováno – tato VV ještě patří do nepřímé řeči. Prés. hist. tu řídí jako čas vedlejší.
Petr. Sat.	18	et faceret fatale conditorium	snahová	beze spojky	exponit		konjunktiv	ano	předmětná	Není okomentováno – tato VV ještě patří do nepřímé řeči. Prés. hist. tu řídí jako čas vedlejší.
Petr. Sat.	19	ut duo funera spectem	snahová		ne sinant	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Petr. Sat.	20	quae vacabat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Petr. Sat.	20	qua ratione isset in crucem	nepřímá otázka	doplňovací	miratus est	qua ratione	konjunktiv	ano	předmětná	
Val. Max.	4.4.init.	cum matrona ostenderet	časová	cum historicum	traxit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Val. Max.	4.4.init.	dum redirent liberi	časová	děj očekávaný	traxit	dum	konjunktiv	ano	časová	Konj. podle SČ pro děj očekávaný subjektem řídící věty
Val. Max.	4.4.init.	qui nihil concupiscit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	4.4.init.	quam qui cuncta possidet	vztažná			qui	indikativ	ano	žřetelová	V rámci srovnávací konstrukce s <i>quam</i>
Val. Max.	4.4.init.	quia conlabi solet	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Val. Max.	8.8.init.	quod contrarium videtur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	8.8.init.	quo evanescit virtus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Val. Max.	8.8.init.	quo recreatur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	8.8.init.	ne vitam exigant	účelová		vitandum (est)	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Val. Max.	8.8.init.	ut fiant vegetiores	účelová		adpetendum est	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Val. Max.	8.8.1.	ut iter exequabantur	srovnávací		adquiesceban t	ut	indikativ	ano	žřetelová	
Val. Max.	8.8.1.	qui gener Laelii fuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	8.8.2.	quia transferre solebat	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Val. Max.	8.8.2.	cum iura et caeremonias ordinasset	časová	cum historicum	dicitur	cum	konjunktiv	ano	časová	Plpř. po prés. hist., který může řídit jako vedlejší čas, resp. po Ncl s inf. perf. akt., který SČ může ovlivnit – není okomentováno.
Val. Max.	8.8.2.	ut enim Scaevolam (agebat)	srovnávací			ut	indikativ	ano	žřetelová	Po přeložení souvětí do češtiny jde o dvě souřadné HV v poměru slučovacím (ve významu „jak..., tak“), anebo o HV s VV žřetelovou („tak/takovým způsobem, jako...“). To je i za pomoci kontextu těžké rozhodnout.
Val. Max.	8.8.2.	quem natura non sinit esse	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	8.8.ext.1	cui nulla obscura fuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	8.8.ext.1	cum ab Alcibiade risus est	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Val. Max.	8.8.ext.2	ut relaxaret	účelová		sensit	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Val. Max.	5.8.1.	quia condidit	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Val. Max.	5.8.1.	ut consulem ageret	účelová		exuit	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Val. Max.	6.1.init.	quae fieri voluisti	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Poznámky k této VV podle mě nejsou dobře srozumitelné: žádné <i>illa</i> tady v textu nebylo, a je-li myšleno „jako antecedent“, bylo by možná lepší zájmeno <i>ea</i> . A inf. <i>fieri</i> podle mě není inf. účelový (finální), ale prostě předmětový u slovesa <i>volo</i> .
Val. Max.	6.1.1.	cuius animus sortitus est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	6.1.1.	cum iniuriam suam deplorasset	časová	cum historicum	interemit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Val. Max.	6.1.1.	quod tectum adtulerat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	6.1.2.	ne contaminetur	účelová		pepercit	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Val. Max.	6.1.2.	cum sturpum expeteret	časová	cum historicum	occidit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Val. Max.	6.1.3.	qui non contentus (fuit)	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	6.1.3.	postquam conperit	časová			postquam	indikativ	ano	časová	
Val. Max.	6.1.3.	ne nuptias celebraret	účelová		duxit	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Val. Max.	6.1.4.	quia cognoverat	příčinná		animadvertit	quia	indikativ	ano	příčinná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
										Běžnější ve spojení s adv. <i>praesertim</i> („především“, „zvláště“) je VV s cum causale. Kvůli celkovému vyznění souvětí a v kontextu celého odstavce se sem však daleko více hodí přípustkový význam VV. Také SHACKLETON BAILEY (2000b, s. 5) interpretuje tuto VV přípustkově. Komentář, že se tato VV vztahuje k HV jako zdůvodnění, čím se zmíněný trest mohl zdát jako příliš přísný, mě zde nepřesvědčil, protože mezitím je v tomto souvětí už jedna příčinná VV, a to jako zdůvodnění pro trest samotný – tato dvě zdůvodnění pro dvě různé věci by si navzájem kolidovala, když obě VV závisejí na téže HV. PINKSTER (2021, s. 269) uvádí příklad z Cic. <i>Off.</i> II, 56 jako VV s cum concessivum (je tu také adv. <i>praesertim</i> , v HV <i>tamen</i> a celkový smysl souvětí vylučuje cum causale).
Val. Max.	6.1.4.	cum praesertim videri posset	časová	cum concessivum	animadvertit	cum	konjunktiv	ne	přípustková	
Val. Max.	6.1.4.	ut perferret	snahová		praecipit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Val. Max.	6.1.5.	quos splendidissime gesserat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Val. Max.	6.1.6.	nisi cernerem	podmínková	ireálná		nisi	konjunktiv	ano	podmínková	
Val. Max.	6.1.6.	quia se coinquinaverat	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Val. Max.	6.1.6.	in qua animadvertimus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. <i>Lael.</i>	1	ut a senis latere numquam discederem	účinková	zamýšlený účinek	ita eram deductus	ut	konjunktiv	ne	způsobová	
Cic. <i>Lael.</i>	1	quoad possem	časová	děj očekávaný	discederem	quoad	konjunktiv	ano	časová	Konj. podle SČ pro děj očekávaný subjektem řídící věty
Cic. <i>Lael.</i>	1	et (quoad) liceret	časová	děj očekávaný	discederem	quoad	konjunktiv	ano	časová	
Cic. <i>Lael.</i>	1	quem audeo dicere	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. <i>Lael.</i>	2	ut solebat	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	
Cic. <i>Lael.</i>	2	cum et ego essem	časová	cum historicum	memini	cum	konjunktiv	ano	časová	Defektivní sloveso <i>memini</i> zde jako vedlejší čas
Cic. <i>Lael.</i>	2	qui multis erat in ore	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. <i>Lael.</i>	2	quod utebare	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	
Cic. <i>Lael.</i>	2	cum is tribunus dissideret	časová	cum historicum	utebare	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. <i>Lael.</i>	2	qui tum erat consul	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. <i>Lael.</i>	2	quocum vixerat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. <i>Lael.</i>	2	quanta esset admiratio vel querella	nepřímá otázka	doplňovací	meministi	quantus	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. <i>Lael.</i>	3	cum in mentionem incidisset	časová	cum historicum	exposuit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. <i>Lael.</i>	3	quas hoc libro exposui	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. <i>Lael.</i>	3	ne saepius interponeretur	účelová		induxi	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. <i>Lael.</i>	3	atque ut haberi sermo videretur	účelová		induxi	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. <i>Lael.</i>	4	Cum saepe mecum ageres	časová	cum historicum	visa est	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. <i>Lael.</i>	4	ut de amicitia scriberem	snahová		ageres	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. <i>Lael.</i>	4	ut prodessem multis	účelová		feci	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. <i>Lael.</i>	4	ut in Catone Maiore induxi	srovnávací		sic visa est	ut	indikativ	ano	způsobová	Ut koleruje se <i>sic</i> , které je níže

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	4	qui est scriptus de senectute	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	4	quia nulla persona videbatur aptior	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	4	quae de illa aetate loqueretur	vztažná	s účelovým odstínem	videbatur	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Cic. Lael.	4	qui senex fuisset	vztažná	s účinkovým odstínem	videbatur	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	4	et (qui) floruisset	vztažná	s účinkovým odstínem	videbatur	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	4	cum accepissemus a patribus	časová	cum causale	visa est	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	4	quae disserteret	vztažná	s účelovým odstínem	visa est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Cic. Lael.	4	quae disputata meminisset	vztažná		disserteret	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. ve 2. závislosti, předčasnost před následností
Cic. Lael.	4	ut existimem	účinková	reálná	sic adficio	ut	konjunktiv	ano	měrová	
Cic. Lael.	5	quo erat nemo senior, nemo prudentialior	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Vztažné zájm. qui s ablativem srovnávacím
Cic. Lael.	5	(quo erat) nemo prudentialior	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Asyndeton
Cic. Lael.	5	tu avertas a me animum	snahová	beze spojky	velim		konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	5	putes	snahová	beze spojky	velim		konjunktiv	ano	předmětná	Asyndeton
Cic. Lael.	5	cuius tota disputatio est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	5	quam legens te cognoscas	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	6	quia putabatur	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	6	quia usum habebat	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	7	qualem accepimus	vztažná			qualis	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	7	qui septem appellantur	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Antecedent eos je až za VV, nevztahuje se k následující VV
Cic. Lael.	7	qui ista subtilius quaerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	7	ut ducas	příčinná		existimant esse	ut	konjunktiv	ne	příčinná/zřetelová	Původně způsobové adverbium ve významu „jak“, poté tázací/zvolací adverbium, zde jako přirovnávací adverbium „jako“, které nabývá někdy až příčinného významu („jak“ > „tím, že“ > „protože“). Srov. NOVOTNÝ 1992, s. 273 a 274; MIKULOVÁ 2014, s. 183 a 229; PINKSTER 2021, s. 297. S konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč).
Cic. Lael.	7	humanosque casus virtute inferiores (ut) putas	příčinná		existimant esse	ut	konjunktiv	ne	příčinná/zřetelová	Viz předchozí řádek
Cic. Lael.	7	quonam pacto mortem feras	nepřímá otázka	doplňovací	quaerunt	quo pacto	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	7	quod tu non adfuisti	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	7	cum venissemus	časová	cum historicum	non adfuisti	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. Lael.	7	ut adsolet	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	7	qui solitus esses obire	vztažná	s přípustkovým odstínem	non adfuisti	qui	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	8	ut est a Fannio dictum	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	8	quod animum adverti	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	8	quem acceperis morte	vztažná		respondeo	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč)

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	8	quod autem non adfuisses	příčinná		respondeo fuisse	quod	konjunktiv	ano	příčinná	Inf. perf. tu ovlivnil SČ. Konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč).
Cic. Lael.	8	quod semper usurpavi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	8	cum valerem	časová	cum causale	debui	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	8	ut ulla intermissio fiat officii	obsahová ozn.		nec arbitror posse contingere	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	9	quod mihi dicis	obsahová ozn.		facis amice	quod	indikativ	ano	předmětná	
Cic. Lael.	9	quantum nec agnosco	srovnávací			quantum	indikativ	ano	měrová	
Cic. Lael.	9	nec (quantum) postulo	srovnávací			quantum	indikativ	ano	měrová	
Cic. Lael.	9	ut mihi videris	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	9	quod magis credo	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	9	si quisquam (fuit)	podmínková	reálná	fuit	si	indikativ	ano	podmínková	Bez vyjádřeného slovesa ve VV (kontextová elipsa)
Cic. Lael.	9	ut alia omittam	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Jde o metakomunikační vsuvku vyjádřenou formálně vedlejší větou účelovou + vztaženo k momentu promluvy (výjimka ze SČ).
Cic. Lael.	10	anteponas	snahová	beze spojky	cave		konjunktiv	ano	předmětná	Dohromady tvoří zákaz, od původu konj. prohibitivní
Cic. Lael.	10	quem Apollo iudicavit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	10	ut ais	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	10	ut loquar	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Metakomunikační vsuvka vyjádřená formálně vedlejší větou účelovou.
Cic. Lael.	10	si negem	podmínková	potenciální	mentiar	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	10	quam id recte faciam	nepřímá otázka	doplňovací	viderint	quam	konjunktiv	ano	předmětná	Nepřímá otázka s <i>quam</i> („jak“). Závisí na <i>viderint</i> (konj. potenciální).
Cic. Lael.	10	qualis nemo umquam erit	vztažná			qualis	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	10	ut arbitror	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	10	(et qualis) nemo fuit	vztažná			qualis	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	10	ut confirmare possum	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	10	quod eo errore careo	obsahová ozn.		consolor solacio	quod	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	10	quo plerique angi solent	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	10	si quid accidit	podmínková	reálná	accidit	si	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	11	nisi immortalitatem vellet	podmínková	ireálná ve vyšší závislosti	fas esset	nisi	konjunktiv	ne	podmínková	Tato VV v tzv. druhé závislosti předchází zbytku souvětí, na němž závisí, a proto je toto souvětí z formálního hlediska těžko průhledné. Závěťím je <i>fas esset</i> (potencialita v minulosti) v rámci VV vztažné, která zase závisí na HV (otázce) s reálnou modalitou.
Cic. Lael.	11	quod ille minime putabat	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	Pouze vsuvka (<i>quod</i> = „na což“), a substantivum <i>immortalitatem</i> nemůže být antecedentem, protože je to femininum.
Cic. Lael.	11	quod homini fas esset	vztažná	potenciální	adeptus est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Nebo ireálná, ale irealita se v tomto kontextu zrovna moc nehodí.
Cic. Lael.	11	qui habuerant	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Cic. Lael.	11	qui consulatum petivit	vztažná							
Cic. Lael.	11	numquam	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	11	qui delevit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	11	quam civitati carus fuerit	nepřímá otázka	doplňovací	indicatum est	quam	konjunktiv	ne	podmětná	Konj. perf. asi kvůli vztažení k momentu promluvy (výjimka ze SČ).
Cic. Lael.	11	quamvis non sit gravis	přípustková	podle SČ	tamen aufert	quamvis	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	11	ut memini	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	11	ante quam est mortuus	časová			antequam	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	11	in qua etiam erat Scipio	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	12	ut nihil posset accedere	účinková	reálná	fuit	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	12	quid homines suspicentur	nepřímá otázka	doplňovací	videtis	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	12	quos in vita viderit	vztažná		licet dicere fuisse	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč)
Cic. Lael.	12	quom domum reductus est	časová			quom	indikativ	ne	časová	S archaickou podobou spojky <i>cum</i>
Cic. Lael.	12	pridie quam excessit e vita	časová			pridie quam	indikativ	ne	časová	Tuto VV řadím mezi časové, byť od původu je to VV srovnávací (ostatně stejně jako VV se spojkami <i>priusquam</i> a <i>antequam</i>)
Cic. Lael.	12	ut videatur	účinková	potenciální/nepravá	reductus est	ut	konjunktiv	ne	není větný člen	
Cic. Lael.	13	qui disserere coeperunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	13	qui tribuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	13	quod non fecissent	vztažná	nepravá	tribuerunt	qui	konjunktiv	ano	není větný člen	Zároveň závětim podmínkového souvětí
Cic. Lael.	13	si arbitrarentur	podmínková	ireálná	fecissent	si	konjunktiv	ano	podmínková	Kombinují se tu ireálné konj. plpf. i impf.
Cic. Lael.	13	qui fuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	13	(qui) magnamque Graeciam erudierunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	13	quae nunc deleta est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	13	(quae) tum florebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	13	qui Apollinis oraculo sapientissimus est iudicatus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	13	(et) qui non (dixit?)	vztažná			qui		ano	přívlastková	Podle edice byl text na tomto místě porušený, možná proto je VV bez vyjádřeného slovesa. Následuje nepřímá řeč (tvary konj. jako po vedlejším čase podle SČ, proto odhaduji tvar slovesa <i>dixit</i>).
Cic. Lael.	13	cum ex corpore excessissent	časová		valet, qui (dixit) patere	cum	konjunktiv	ano	časová	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči, předčasnost před následností
Cic. Lael.	14	qui triduum disseruit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	14	quasi praesagiret	srovnávací	ireálná	disseruit	quasi	konjunktiv	ano	způsobová	Podle složené spojky lze určit jako VV podmínkově srovnávací. Platila by tu také SČ.
Cic. Lael.	14	cum adesset	časová	cum historicum	disseruit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. Lael.	14	tuque (cum) venisses	časová	cum historicum	disseruit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. Lael.	14	quae dicebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	14	id si ita est	podmínková	reálná	censemus	si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	14	ut animus facillime evolet	obsahová ozn.		est	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	14	ne invidi sit	obavná		vereor	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	14	sin illa veriora (sunt)	podmínková	reálná		sin	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	14	ut idem interitus sit	obsahová ozn.		veriora sunt	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	14	nec ullus sensus maneat	obsahová ozn.		veriora sunt	ut	konjunktiv	ano	podmětná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	14	quasi natus non esset	srovnávací	ireálná	fit	quasi	konjunktiv	ano	žřetelová	Podle složené spojky lze určit jako VV podmínkově srovnávací. Ani nemůže být podle SČ.
Cic. Lael.	14	quem tamen gaudemus	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	14	dum erit	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	15	quam ob rem actum optime est	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	15	ut supra dixi	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	15	quem fuerat aequius	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	15	ut prius introieram	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	15	ut videar	účinková	reálná	fruor	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	15	quia cum Scipione vixerim	příčinná		videar vixisse	quia	konjunktiv	ano	příčinná	Konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč)
Cic. Lael.	15	quocum mihi fuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	15	quocum fuit communis	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	15	in quo est omnis vis amicitiae	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	15	quam Fannius commemoravit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	15	quam (id) quod spero	obsahová ozn.		non delectat	quod	indikativ	ano	žřetelová	V rámci srovnávací konstrukce (dvojice adverbíí tam–quam je od sebe poměrně dost vzdálená)
Cic. Lael.	15	quod nominantur paria amicorum	obsahová ozn.		mihi est cordi id	quod	indikativ	ano	předmětná	
Cic. Lael.	16	quoniam mentionem fecisti	příčinná			quoniam	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	16	et (quoniam) sumus otiosi	příčinná			quoniam	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	16	si de amicitia disputaris	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	16	quem ad modum soles	srovnávací	nepravá		quem ad modum	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	16	quom ex te quaeruntur	časová			quom	indikativ	ne	časová	S archaickou podobou spojky cum
Cic. Lael.	16	quid sentias	nepřímá otázka	doplňovací	disputaris	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	16	qualem existumes	nepřímá otázka	doplňovací	disputaris	qualis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	16	quae praecepta des	nepřímá otázka	doplňovací	disputaris	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	16	cum tecum agere conarer	časová	cum concessivum	antevortit	cum	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	17	si mihi ipse confiderem	podmínková	ireálná	gravarer	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	17	ut dixit Fannius	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	17	ut iis ponatur	obsahová ozn.		est ista consuetudo	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	17	de quo disputent	nepřímá otázka	deliberativní doplňovací	ponatur	qui	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	17	quae disputari possunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	17	ab eis petatis	snahová	beze spojky	censeo		konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	17	qui ista profitentur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	17	ut amicitiam anteponatis	snahová		possum	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	18	qui haec subtilius disserunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	18	quam nemo est consecutus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	18	quae sunt in usu vitaeque	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	18	quae finguntur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	18	aut (quae) optantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	18	quos maiores iudicabant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	18	ut viri boni fuerint	obsahová ozn.		concedant	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Děj VV namířen do minulosti, proto nemůže jít o VV snahovou, i když jí po tomto predikátu obvykle bývá
Cic. Lael.	18	ut aiunt	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	19	qui ita se gerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	19	(qui) ita vivunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	19	ut probetur	účinková	reálná	se gerunt, vivunt	ut	konjunktiv	ano	způsobová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	19	nec (ut) sit in eis	účinková	reálná	se gerunt, vivunt	ut	konjunktiv	ano	způsobová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	19	sintque (ut) magna constantia	účinková	reálná	se gerunt, vivunt	ut	konjunktiv	ano	způsobová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	19	ut ii fuerunt	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	
Cic. Lael.	19	modo quos nominavi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	19	ut habiti sunt	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	19	quia sequantur	příčinná		putemus	quia	konjunktiv	ano	příčinná	Konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč)
Cic. Lael.	19	quantum homines possunt	srovnávací			quantum	indikativ	ano	měrová	
Cic. Lael.	19	ut inter omnes esset societas quaedam	účinková	zamýšlený účinek	videor perspicere natos esse	ut	konjunktiv	ne	způsobová	Inf. perf. tu ovlivnil SČ
Cic. Lael.	19	ut quisque proxume accederet	srovnávací		esset	ut	konjunktiv	ne	žřetelová	Attractio modi
Cic. Lael.	19	quod benivolentia tolli potest	obsahová ozn.		hoc praestat	quod	indikativ	ano	předmětná	
Cic. Lael.	20	quanta vis amicitiae sit	nepřímá otázka	doplňovací	intellegi potest	quantus	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	20	quod contracta res est	obsahová ozn.		quanta sit	quod	indikativ	ano	předmětná	
Cic. Lael.	20	et (quod) adducta in angustum	obsahová ozn.		quanta sit	quod	indikativ	ano	předmětná	
Cic. Lael.	20	quam conciliavit ipsa natura	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	20	ut omnis caritas iungeretur	účinková	reálná	contracta est	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	20	an sit a dis immortalibus datum	nepřímá otázka	zjišťovací	haut scio	an	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	20	qui summum bonum ponunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	21	qui habentur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	21	qui nusquam reperiuntur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	22	quantas vix quoque dicere	srovnávací			quantus	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	22	ut ait Ennius	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	22	quae non conquiescit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	22	quicum omnia audeas loqui	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	22	nisi haberes	podmínková	potenciální	esset	nisi	konjunktiv	ano	podmínková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	22	qui illis ipse gauderet	vztažná	potenciální	haberes	qui	konjunktiv	ne	předmětná	Attractio modi
Cic. Lael.	22	qui gravior etiam ferret	vztažná	potenciální	esset	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	22	quae expetuntur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	22	ut utare	snahová		oportunae sunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	22	ut colare	snahová		oportunae sunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	22	ut laudare	snahová		oportunae sunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	22	ut gaudeas	snahová		oportunae sunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	22	ut dolore careas	snahová		oportunae sunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	22	et (ut) muneribus fungare	snahová		oportunae sunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	22	quoquo te verteris	vztažná	potenciální	praesto est	quoquo	konjunktiv	ano	místní	
Cic. Lael.	22	ut aiunt	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	22	quae tamen ipsa delectat	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Připustkový odstín vztažné VV označen jen částicí <i>tamen</i> (ne konj. podle SČ)
Cic. Lael.	22	et (quae) prodest	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Připustkový odstín vztažné VV označen jen částicí <i>tamen</i> (ne konj. podle SČ)
Cic. Lael.	22	qualis fuit eorum	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	22	qui pauci nominantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	23	Quomque amicitia continet	srovnávací			quom	indikativ	ne	žřetelová	S archaickou podobou spojky <i>cum</i> . Po přeložení souvětí do češtiny jde o dvě souřadné HV v poměru slučovacím (ve významu „jak..., tak“), anebo o HV s VV žřetelovou („tak/takovým způsobem/v tom ohledu, jako...“). To je i za pomoci kontextu těžké rozhodnout.
Cic. Lael.	23	quod pralucet in posterum	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	23	nec (quod) patitur	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	23	qui intuetur	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	23	quod difficilior dictu est	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	23	quodsi exemeris	podmínková	reálná		quodsi	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	23	id si minus intellegitur	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	23	quanta vis amicitiae sit	nepřímá otázka	doplňovací	intellegitur	quantus	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	23	quae non possit everti	vztažná	s účinkovým odstínem	est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	23	quantum boni sit in amicitia	nepřímá otázka	doplňovací	potest iudicari	quantum	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	24	quae constaret	nepřímá otázka	doplňovací	ferunt vaticinatum	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Inf. perf. tu ovlivnil SČ
Cic. Lael.	24	quaeque moverentur	nepřímá otázka	doplňovací	ferunt vaticinatum	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Inf. perf. tu ovlivnil SČ
Cic. Lael.	24	si quando exstitit	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	24	qui id non efferat	vztažná	s účinkovým odstínem	est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	24	cum diceret	časová	cum historicum	(fuerunt) diceret	cum	konjunktiv	ne	časová	Vykřičník dal editor do textu moc brzy, protože následující VV toto zvolání rozvíjejí a jde o jedno souvětí. Ve zvolací HV není vyjádřeno sloveso esse .
Cic. Lael.	24	uter Orestes esset	nepřímá otázka	doplňovací	ignorante diceret esse	uter	konjunktiv	ano	předmětná	Rozvíjí abl. abs.
Cic. Lael.	24	ut pro illo necaretur	účelová			ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	24	(et cum) autem Orestes perseveraret	časová	cum historicum	(fuerunt)	cum	konjunktiv	ne	časová	Toto je VV souřadná s VV o 3 řádky výše, jinak by nebylo možné vysvětlit, proč by v ní jako v HV byl conj. impf. Jako HV totiž slouží zvolání (bez vyjádřeného slovesa esse), které se v textu nachází o kousek výše, editor ho však mylně oddělil vykřičníkem, i když je to součást celého souvětí. Podřadná spojka se opakovat už nemusí a navíc kromě <i>autem</i> , které stojí až na druhém místě věty, tu není žádná souřadná spojka (tzv. asyndeton).
Cic. Lael.	24	ut erat	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	
Cic. Lael.	24	cum homines iudicaret	časová	cum causale	indicabat	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	24	quod facere ipsi non possent	vztažná	potenciální	iudicaret	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	24	de amicitia quid sentirem	nepřímá otázka	doplňovací	videor potuisse dicere	quis	konjunktiv	ano	předmětná	Inf. perf. tu ovlivnil SČ
Cic. Lael.	24	si quae praeterea sunt	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	24	ab iis si videbitur	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	24	qui ista disputant	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Cic. Lael.	25	si nuper in hortis adfuisses	podmínková	ireálná	diceres	si	konjunktiv	ano	podmínková	Kombinují se tu ireálné conj. plpf. i impf.
Cic. Lael.	25	cum est disputatum	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	25	qui gloriam ceperit	vztažná	s účinkovým odstínem	nonne facile (est defendere) ei	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	V HV nevyjádřeno sloveso. Před souvětím se nachází Quid? („A co...?“), které tvoří tzv. větný ekvivalent. VV však na něm nezávisí (tázací zájm. quid a tázací částice nonne se nehodí k sobě do jediné věty). Větný ekvivalent končí už slovem amicitiam a otazník by měl být správně za ním, nikoli hned za quid .
Cic. Lael.	26	qua me ratione cogatis	nepřímá otázka	doplňovací	refert	qua ratione	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	26	utrum desiderata sit amicitia	nepřímá otázka	rozlučovací	solet videri considerandu m	utrum	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	26	ut id acciperet ab alio	účelová		desiderata sit	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	26	vicissimque (ut) redderet	účelová		desiderata sit	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	26	quod quisque minus posset	vztažná		acciperet	qui	konjunktiv	ne	předmětná	Attractio modi
Cic. Lael.	26	an esset hoc quidem proprium	nepřímá otázka	rozlučovací	solet videri considerandu m	an	konjunktiv	ano	předmětná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	26	sed (an esset) alia causa antiquior et pulchrior et magis profecta	nepřímá otázka	rozlučovací	solet videri considerandu m	an	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	26	ex quo amicitia nominata est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	25	qui simulatione coluntur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	26	et (qui) observantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	26	quidquid est	vztažná			quisquis	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	27	quantum illa res utilitatis esset habitura	nepřímá otázka	doplňovací	videtur orta (esse)	quantum	konjunktiv	ano	předmětná	Inf. perf. tu ovlivnil SČ
Cic. Lael.	27	quale sit	nepřímá otázka	doplňovací	animadverti potest	qualis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	27	quae ex se natos ita amant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	27	et (quae) ab eis ita amantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	27	ut facile earum sensus appareat	účinková	reálná	amant	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	27	quae est inter natos et parentes	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	27	quae dirimi non potest	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	27	cum similis sensus extitit	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	27	si aliquem nacti sumus	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	27	cuius cum moribus et natura congruamus	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	27	quod in eo perspicere videamur	příčinná		congruamus	quod	konjunktiv	ne	příčinná	Attractio modi
Cic. Lael.	28	quod magis adiciat	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	28	quippe cum eos diligamus	časová	cum causale	nihil est	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	28	quos numquam vidimus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	28	qui memoriam non usurpet	vztažná	s účinkovým odstínem	est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	28	quos numquam viderit	vztažná	s přípustkovým odstínem	usurpet	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	28	qui Tarquinium Superbum non oderit	vztažná	s účinkovým odstínem	est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	28	qui non oderit	vztažná	s účinkovým odstínem	est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	29	quodsi tanta vis probitatis est	podmínková	reálná		quodsi	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	29	ut eam diligamus	účinková	reálná	est	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	29	quos numquam vidimus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	29	quod maius est	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	29	si animi moveantur	obsahová ozn.	potenciální	mirum est	si	konjunktiv	ne	předmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102).
Cic. Lael.	29	quibuscum coniuncti esse possunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	29	cum videantur	časová	cum causale	moveantur	cum	konjunktiv	ano	příčinná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	29	quamquam confirmatur amor	přípustková			quamquam	indikativ	ano	přípustková	
Cic. Lael.	29	si qui putant	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	29	ut sit	účelová		putant proficisci	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	29	per quem adsequatur	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	29	quod quisque desideret	vztažná		adsequatur	qui	konjunktiv	ne	předmětná	Attractio modi
Cic. Lael.	29	ut ita dicam	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Metakomunikační vsuvka vyjádřená formálně vedlejší větou účelovou.
Cic. Lael.	29	quam volunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	29	quod si ita esset	podmínková	potenciální		si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	29	ut quisque arbitraretur	srovnávací	potenciální		ut	konjunktiv	ne	způsobová	Rozvíjí závěti podmínkového souvětí – attractio modi
Cic. Lael.	30	ut quisque sibi confidit	srovnávací			ut	indikativ	ano	měrová	
Cic. Lael.	30	et ut quisque munitus est	srovnávací			ut	indikativ	ano	měrová	
Cic. Lael.	30	ut nullo egeat	účinková	reálná	munitus est	ut	konjunktiv	ano	měrová	
Cic. Lael.	30	suaque (ut) omnia iudicet	účinková	reálná	munitus est	ut	konjunktiv	ano	měrová	
Cic. Lael.	30	quam de meis moribus habebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	30	quamquam consecutae sunt	přípustková			quamquam	indikativ	ano	přípustková	
Cic. Lael.	31	ut enim benefici liberalesque sumus	příčinná		(sic) putamus	ut	indikativ	ne	příčinná/zřetelová	Původně způsobové adverbium ve významu „jak“, poté tázací/zvolací adverbium, zde jako přirovnávací adverbium „jako“, které nabývá někdy až příčinného významu („jak“ > „tím, že“ > „protože“). Srov. NOVOTNÝ 1992, s. 273 a 274; MIKULOVÁ 2014, s. 183 a 229; PINKSTER 2021, s. 297.
Cic. Lael.	31	non ut exigamus	účelová		benefici liberalesqu sumus	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	31	sed quod omnis fructus inest	příčinná		putamus	quod	indikativ	ano	příčinná	Non spe o odmítaném důvodu (vyjádřeno ablativem příčiny)
Cic. Lael.	32	qui omnia referunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	32	qui abiecerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	32	qui adpetiverunt	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	32	ut fruuntur	účelová		admovent	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	32	quem diligere coeperunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	32	sintque (ut) pares	účelová		admovent	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	32	atque (ut) sit honesta certatio	účelová		admovent	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	32	si utilitas amicitias conglutinaret	podmínková	ireálná	dissolveret	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	32	quia natura mutari non potest	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	32	nisi quid ad haec vultis	podmínková	reálná		nisi	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	32	qui minor est natu	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	33	quae de amicitia disserebantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	33	ut non idem expediret	obsahová ozn.		(disserebantur) r) incidere	ut	konjunktiv	ano	podmětná	Jsmo už v nepřímé řeči

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	33	vel ut de re publica non idem sentiretur	obsahová ozn.		(disserebantu r) incidere	ut	konjunktiv	ano	podmětná	Jsme už v nepřímé řeči
Cic. Lael.	33	quod amores una cum praetexta toga poneretur	obsahová ozn.		capiebat exemplum	quod	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	34	sin ad adulescentiam perduxissent	přípustková	reálná ve vyšší závislosti	(capiebat exemplum) dirimi	sin	konjunktiv	ano	přípustková	V závěti je částice <i>tamen</i> , která označuje až přípustkový vztah (spíše než podmínkový, i když spojka je primárně podmínková). Pro tyto přípustkové VV platí úplně stejná pravidla jako pro podmínková souvětí v závislosti.
Cic. Lael.	34	quod idem adipisci uterque non posset	vztažná		(capiebat exemplum)	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	34	quodsi qui longius in amicitia provecti essent	přípustková	reálná ve vyšší závislosti	(capiebat exemplum) labefactari	quodsi	konjunktiv	ano	přípustková	V závěti je částice <i>tamen</i> , která označuje až přípustkový vztah (spíše než podmínkový, i když spojka je primárně podmínková). Pro tyto přípustkové VV platí úplně stejná pravidla jako pro podmínková souvětí v závislosti. (<i>Aliquis</i> po jistých spojovacích výrazech.
Cic. Lael.	34	si in honoris contentionem incidissent	podmínková	reálná ve vyšší závislosti	(capiebat exemplum) labefactari	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	35	cum aliquid postularetur	časová	cum causale	(capiebat exemplum) nasci	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Nebo zase jen konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	35	quod rectum non esset	vztažná		postularetur	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění i v opisném pojmenování
Cic. Lael.	35	ut essent ad iniuriam	snahová		postularetur	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	35	qui recusarent	vztažná		arguerentur	qui	konjunktiv	ne	podmětná	HV se vztažným připojením je tu s konj. cizího mínění (<i>quod qui recusarent... arguerentur</i>) místo jako Acl. A jako opisné pojmenování ve VV by tu byla rovněž s konj. cizího mínění.
Cic. Lael.	35	quamvis honeste id facerent	přípustková	podle SČ	arguerentur	quamvis	konjunktiv	ano	přípustková	Konj. impf. je tu také kvůli konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	35	quibus obsequi nollent	vztažná		arguerentur	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění i v opisném pojmenování
Cic. Lael.	35	qui auderent postulare	vztažná		(capiebat exemplum) profiteri	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	35	ut diceret	účinková	reálná	(capiebat exemplum) inpendere	ut	konjunktiv	ano	měrová	Nachází se ve vyšší závislosti a v nepřímé řeči
Cic. Lael.	36	si placet	podmínková	nepravá	videamus	si	indikativ	ne	není větný člen	Ilokuční vsuvka (PINKSTER 2021, s. 323–324 a 345–346).
Cic. Lael.	36	quatenus amor progredi debeat	nepřímá otázka	doplňovací	videamus	quatenus	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	36	si Coriolanus habuit amicos	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	37	quom ad me deprecatum venisset	časová	cum historicum	adferebat	quom	konjunktiv	ne	časová	S archaickou podobou spojky <i>cum</i>
Cic. Lael.	37	quod aderam in consilio	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	37	ut sibi ignoscerem	účelová		adferebat	ut	konjunktiv	ano	účelová	Případně VV snahová (větněčlensky přívlastková, ale taková už je VV na následujícím řádku). Účel vyjadřuje také supinum <i>deprecatum</i> v dřívější části tohoto dlouhého souvětí.
Cic. Lael.	37	quod tanti Tib. Gracchum fecisset	obsahová ozn.		adferebat causam	quod	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči; genitiv ceny
Cic. Lael.	37	ut putaret	účinková	reálná	tanti fecisset	ut	konjunktiv	ano	měrová	Nachází se ve vyšší závislosti a v nepřímé řeči
Cic. Lael.	37	quidquid ille vellet	vztažná		putaret faciendum	quisquis	konjunktiv	ano	předmětná	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	37	Etiamne si vellet?	přípustková	ireálná		etiamsi	konjunktiv	ne	přípustková	Kontextová elipsa závětí přípustkového souvětí (<i>putares tibi faciendum</i>). Složená spojka etiamsi rozdělena tázací příklonkou <i>-ne</i> , která se připojuje vždy k prvnímu slovu otázky.
Cic. Lael.	37	sed si voluisset	podmínková	ireálná		si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	37	quam nefaria vox (fuerit?)	nepřímá otázka	zvolací	videtis	quam		ne	předmětná	Vlastně je to zvolací věta v závislosti (PINKSTER 2021, s. 155–156), navíc bez vyjádřeného slovesa (srov. PINKSTER 2021, s. 234–235).
Cic. Lael.	37	quam dixit	srovnávací	podle rozdílu	fecit	quam	indikativ	ano	žtetelová	
Cic. Lael.	37	si amici causa peccaveris	obsahová ozn.	potenciální	nulla est excusatio	si	konjunktiv	ne	podmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102).
Cic. Lael.	37	cum virtutis opinio fuerit	časová	cum causale	difficile est	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	37	si a virtute defeceris	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	difficile est amicitiam manere	si	konjunktiv	ano	podmínková	Děj inf. prez. v Acl je tu následný
Cic. Lael.	38	quodsi rectum statuerimus	podmínková	potenciální	nihil habeat	quodsi	konjunktiv	ano	podmínková	Kombinují se tu potenciální konj. prez. i perf.
Cic. Lael.	38	quidquid velint	vztažná	potenciální		quisquis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	38	quidquid velimus	vztažná	potenciální		quisquis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	38	perfecta sapientia si simus	podmínková	potenciální	nihil habeat	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	38	qui ante oculos sunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	38	quos videmus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	38	aut de quibus memoria accepimus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	38	quos novit vita communis	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	38	qui ad sapientiam proxume accedunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	39	quod contra esset	vztažná	ireálná		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	39	si contendisset	přípustková	ireálná ve vyšší závislosti	adinet dicere impetraturu m non fuisse	si	konjunktiv	ano	přípustková	I jednoduchá spojka <i>si</i> může mít přípustkový význam. Pro přípustkové VV platí úplně stejná pravidla jako pro podmínková souvětí v závislosti.
Cic. Lael.	39	cum illi sanctissimi viri fuerint	časová	cum causale	adinet dicere	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	39	aeque (cum) autem nefas sit	časová	cum causale	adinet dicere	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Otazník je v edici moc brzy, měl by následovat až po této větě na místo tečky, protože tato i předchozí VV jsou součástí souvětí.

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	40	ut neque rogemus res turpes	snahová		sanciat	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	40	nec (ut) faciamus rogati	snahová		sanciat	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	40	si quis fateatur	podmínková	potenciální	turpis est et minime accipienda (est)	si	konjunktiv	ano	podmínková	Ve smíšeném podmínkovém souvětí: v předvětí potencialita + v závětí realita (byť včetně hodnocení). NEBO obsahová (podmětná) VV se <i>si</i> , pokud <i>excusatio</i> chápeme jako jmennou část přísudku („Je hanebnou omluvou... jak..., tak to, pokud...“). (<i>Alii</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech.
Cic. Lael.	40	ut nos oporteat	účinková	reálná	locati sumus	ut	konjunktiv	ano	měrová	
Cic. Lael.	41	quid effecerint	nepřímá otázka	doplňovací	non quo dicere	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	41	quocumque modo potuimus	srovnávací			quocumque modo	indikativ	ano	způsobová	
Cic. Lael.	41	quid expectem	nepřímá otázka	doplňovací	non lubet augurari	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	41	quae ad perniciem labitur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	41	cum semel coepit	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	41	quanta sit facta labe	nepřímá otázka	doplňovací	videtis	quantus	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	42	quem ad modum haec fiant	nepřímá otázka	doplňovací	discent	quem ad modum	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	42	quam quem ad modum his resistatur	nepřímá otázka	doplňovací	discent	quem ad modum	konjunktiv	ano	zřetelová	V rámci srovnávací konstrukce
Cic. Lael.	42	si in eius modi amicitias inciderint	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	existiment	si	konjunktiv	ano	podmínková	Závětim podmínkového souvětí je VV snahová (v následujícím řádku)
Cic. Lael.	42	ut ne existiment	snahová		praecipiendo m est	ut ne	konjunktiv	ne	předmětná	Ut ne pro zdůraznění záporné VV
Cic. Lael.	42	ut non discedant	účinková	potenciální	existiment se alligatos (esse) ita	ut	konjunktiv	ne	měrová	Navíc se nachází v tzv. vyšší závislosti
Cic. Lael.	42	qui secuti erunt alterum	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	42	qui ipsi fuerint duces	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	42	cum Graeciam liberavisset	časová	cum historicum	non tulit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. Lael.	42	propterque invidiam (cum) in exilium expulsus esset	časová	cum historicum	non tulit	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. Lael.	42	quam ferre debuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	42	quod fecerat Coriolanus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	43	ut ne quis putet	účelová		vindicanda est	ut ne	konjunktiv	ne	účelová	Ut ne pro zdůraznění záporné VV, (<i>ali</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	43	ut res ire coepit	srovnávací			ut	indikativ	ano	zřetelová	
Cic. Lael.	43	an aliquando futurum sit	nepřímá otázka	zjišťovací	haud scio	an	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	43	qualis res publica futura (sit)	nepřímá otázka	doplňovací	mihi est curae	qualis	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	43	quam qualis hodie sit	nepřímá otázka	doplňovací	mihi est curae	qualis	konjunktiv	ano	zřetelová	V rámci srovnávací konstrukce
Cic. Lael.	44	ut honesta petamus	snahová		sanciat	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	44	(ut) honesta faciamus	snahová		sanciat	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	44	ne expectemus quidem	snahová		sanciat	ne	konjunktiv	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	44	dum rogemur	obsahová ozn.	děj očekávaný	expectemus	dum	konjunktiv	ne	předmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102): „abychom totiž nečekali na to, až budeme požádáni“ (s konj. podle SČ pro děj očekávaný). Také lze tuto VV chápat jako časovou (dum „dokud ne“ s konj. podle SČ pro děj očekávaný), jenže pak v nadřazené větě chybí nějaký předmět (který v ostatních VV snahových souřadných s VV řídící vyjádřen je).
Cic. Lael.	44	studium semper (ut) adsit	snahová		sanciat	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	Také lze chápat jako HV s konj. rozkazovacím
Cic. Lael.	44	cunctatio (ut) absit	snahová		sanciat	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	Také lze chápat jako HV s konj. rozkazovacím
Cic. Lael.	44	(ut) audeamus	snahová		sanciat	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	Také lze chápat jako HV s konj. vybízacím
Cic. Lael.	44	si res postulabit	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	V závěti je konj. rozkazovací
Cic. Lael.	45	quos audio sapientes habito (esse) in Graecia	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	45	quod illi non persequantur	vztažná	potenciální	nihil est	qui	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	45	ne necesse sit	účelová		opinor placuisse fugiendas esse	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	45	quas vel adducas	vztažná	s účelovým odstínem	opinor placuisse commodissimum esse	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Cic. Lael.	45	cum velis	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	45	vel (quas) remittas	vztažná	s účelovým odstínem	opinor placuisse commodissimum esse	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Cic. Lael.	45	qua frui non possit animus	vztažná	potenciální	opinor placuisse caput esse	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	45	si parturiant	podmínková	potenciální	non possit	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	46	quem locum perstrinxit	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	46	ut quisque haberet	srovnávací		aiunt dicere adpetere	ut	konjunktiv	ano	měrová	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči. Srovnání se zde pojí se superlativem (přímá úměra).
Cic. Lael.	46	ut mulierculae quaerant	obsahová ozn.		aiunt dicere fieri	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	46	qui putentur beati	vztažná		quaerant	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	47	qui amicitiam tollunt	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	47	qua nihil melius habemus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Vztažné zájm. je v ablativu srovnávacím
Cic. Lael.	47	ne sollicitus sis	účelová		neque est consentaneum non suscipere	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	47	quodsi curam fugimus	podmínková	reálná		quodsi	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	47	quae necesse est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	47	aspernetur	snahová	beze spojky	necesse est		konjunktiv	ano	podmětná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	47	atque oderit	snahová	beze spojky	necesse est		konjunktiv	ano	podmětná	Konj. perf. defektního praeterito-praesentního slovesa má význam přítomní i pro SČ.
Cic. Lael.	48	si cadit animi dolor	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	48	qui profecto cadit	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	48	nisi arbitramur	podmínková	reálná		nisi	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	48	cur amicitiam tollamus	nepřímá otázka	doplňovací	quae causa est	cur	konjunktiv	ne	přívlastková	Nečekali bychom tu tázací <i>cur</i> , které uvozuje nepřímou otázku (zde v závislosti na otázce přímé), ale spíše spojku <i>quod</i> uvozující VV obsahovou ozn. Za touto VV už by měl v edici být první otazník (místo čárky). Následuje řečnická otázka, která je představována jako možná odpověď na tuto první otázku.
Cic. Lael.	48	ne aliquas molestias suscipiamus	snahová		(causa est)	ne	konjunktiv	ne	přívlastková	(<i>Ali)quis</i> po jistých spojovacích výrazech – pravidlo zde neplatí. Tato VV vlastně tvoří řečnickou otázku s implicitní elipsou řídícího výrazu <i>causa est</i> (domyslitelného z předchozí věty).
Cic. Lael.	48	qui volunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	48	ut quasi diffundatur	účinková	reálná	est	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	48	et (ut) contrahatur	účinková	reálná	est	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	48	qui capiendus est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	48	ut tollat	účinková	potenciální	non valet	ut	konjunktiv	ne	měrová	
Cic. Lael.	48	quam ut repudientur	účinková	potenciální	non valet non plus (= minus)	quam ut	konjunktiv	ano	žřetelová	Tzv. účinkově srovnávací VV (srov. NOVOTNÝ 1992, s. 254; MIKULOVÁ 2014, s. 177). Tvar <i>non plus</i> je místo <i>minus</i> (litotes) a ten lze vykládat jako tzv. absolutní komparativ.
Cic. Lael.	48	quia adferunt	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	48	cum autem contrahat	časová	cum causale	necesse est	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	48	ut supra dixi	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	48	si signification virtutis eluceat	obsahová ozn.	potenciální	contrahat	si	konjunktiv	ne	podmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102). Attractio modi.
Cic. Lael.	48	ad quam similis animus se adplicet	vztažná		eluceat	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	48	et (ad quam se) adiungat	vztažná		eluceat	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	48	id cum contigit	časová	cum iterativum	necesse est	cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	48	amor exoriat	snahová	beze spojky	necesse est		konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	49	qui possit	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	49	ut ita dicam	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Metakomunikační vsuvka vyjádřená formálně vedlejší větou účelovou.
Cic. Lael.	50	si illum etiam addimus	podmínková	reálná	quid (...)?	si	indikativ	ne		VV součástí tzv. větného ekvivalentu, který neobsahuje řídící sloveso („A co pokud...?“), a závisí na něm, proto ani nelze rozhodnout o větněčlenské platnosti této VV.
Cic. Lael.	50	quod recte addi potest	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	50	quod ad se tam alliciat	vztažná	potenciální	potest esse	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	50	et (quod ad se tam) attrahat	vztažná	potenciální	potest esse	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	50	(tam), quam ad amicitiam similitudo (allicit et attrahit)	srovnávací			quam	indikativ	ano	žřetelová	Kontextová elipsa
Cic. Lael.	50	ut boni diligant	obsahová ozn.		concedetur verum esse	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	50	adsciscantque (ut) sibi	obsahová ozn.		concedetur verum esse	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	50	ut opinor	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	50	qui est amicitiae fons a natura constitutus	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	Qui nemůže rozvíjet žádné jméno z nadřazené věty, je ve shodě s <i>fons constitutus</i> . Tedy překlad: „(...)“ což je pramenem přátelství založeným na přirozenosti.“ VV je do souvětí vložena volně, nerozvíjí žádný konkrétní větný člen (navazuje na obsah celého souvětí).
Cic. Lael.	50	quae tueri eisque consulere soleat	vztažná	s příčinným odstínem	non est	qui	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	50	si abhorreret	podmínková	ireálná	faceret	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	51	qui fingunt amicitias	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	51	quod ab amico est profectum	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	51	si cum studio est profectum	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	51	ut amicitiae propter indigentiam colantur	obsahová ozn.		tantum abest	ut	konjunktiv	ano	předmětná	MIKULOVÁ 2014, s. 176–176
Cic. Lael.	51	ut ii liberalissimi sint et beneficentissimi	účinková	reálná	tantum abest	ut	konjunktiv	ano	měrová	MIKULOVÁ 2014, s. 176–177
Cic. Lael.	51	qui minime alterius indigeant	vztažná	s účinkovým odstínem	liberalissimi sint	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Bez intenzifikátoru (např. <i>tam</i>) v nadřazené větě; podle NOVOTNÉHO (1992) by šlo o tzv. VV určovací druhou. Podle různověstí existuje v rukopisech textová varianta s ind. prez.
Cic. Lael.	51	in qua plurimum est praesidii	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	51	an opus sit	nepřímá otázka	zjišťovací	haut sciam	an	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	51	si numquam Scipio eguisset	podmínková	ireálná	viguissent	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	52	si quando de amicitia disputabunt	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	52	quam nec usu nec ratione habent cognitam	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Opisné stavové perfektum se slovesem <i>habeo</i> (místo <i>cognoverunt</i>)
Cic. Lael.	52	qui velit	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	V edici by před touto VV neměl být vykřičník, protože tato VV (vztažná) musí záviset na předchozí větě, která je bez ní neúplná.
Cic. Lael.	52	ut neque diligat quemquam	přípustková	podle SČ	velit	ut	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	52	nec (ut) ipse ab ullo diligatur	přípustková	podle SČ	velit	ut	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	52	in qua nulla potest esse	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	53	quem metuat	vztažná	s přípustkovým odstínem	diligat	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Případně attractio modi

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	53	a quo putet se metui	vztažná	s přípustkovým odstínem	diligat	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Takové spojení VV vztažné a Acl se musí přeložit volněji
Cic. Lael.	53	quodsi forte ceciderunt	podmínková	reálná	intellegitur	quodsi	indikativ	ano	podmínková	Iterativní
Cic. Lael.	53	ut fit plerumque	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	53	quam fuerint inopes amicorum	nepřímá otázka	doplňovací	intellegitur	quam	konjunktiv	ano	předmětná	Nepřímá otázka s <i>quam</i> („jak“)
Cic. Lael.	53	quos fidos amicos habuisset	nepřímá otázka	doplňovací	ferunt dixisse intellexisse	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Inf. perf. tu ovlivnil SČ
Cic. Lael.	53	(et) quos infidos (habuisset)	nepřímá otázka	doplňovací	ferunt dixisse intellexisse	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Inf. perf. tu ovlivnil SČ
Cic. Lael.	53	cum iam neutris gratiam referre posset	časová		ferunt dixisse tum intellexisse	cum	konjunktiv	ano	časová	inf. perf. tu ovlivnil SČ; konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	54	si quemquam amicum habere potuit	obsahová ozn.		miror	si	indikativ	ne	předmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102).
Cic. Lael.	54	quem dixi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	54	ut huius mores non potuerat	srovnávací			ut	indikativ	ano	žřetelová	
Cic. Lael.	54	quos complexa est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	54	qui antea commodis fuerint moribus	vztažná	s podmínkovým odstínem	licet videre inmutari	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Nebo konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč)
Cic. Lael.	55	cum copiis, facultatibus, opibus possint	časová	cum concessivum	stultius (est)	cum	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	55	quae parantur pecunia	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	S ablativem ceny
Cic. Lael.	55	ut ita dicam	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Metakomunikační vsuvka vyjádřená formálně vedlejší větou účelovou.
Cic. Lael.	55	cetera cum parant	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	55	cui parent	nepřímá otázka	doplňovací	nesciunt	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	55	nec cuius causa laborent	nepřímá otázka	doplňovací	nesciunt	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	55	qui vicit viribus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	55	ut tamen vita non possit esse iucunda	účinková	potenciální/nepravá	permanet	ut	konjunktiv	ne	není větný člen	Zároveň je závětim přípustkového souvětí
Cic. Lael.	55	etiamsi illa maneant	přípustková	potenciální		etiamsi	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	55	quae sunt quasi dona	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	56	qui sint in amicitia fines	nepřímá otázka	doplňovací	constituendi sunt	qui	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	56	quarum nullam probo	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	56	ut eodem modo erga amicum adfecti simus	snahová		video sententias ferri	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	56	quo (modo) erga nosmet ipsos (adfecti sumus)	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Kontextová elipsa
Cic. Lael.	56	ut nostra benivolentia pariter aequaliterque respondeat	snahová		video sententias ferri	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	56	ut tanti fiat ab amicis	snahová		video sententias ferri	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	56	quanti quisque se ipse facit	srovnávací			quantus	indikativ	ano	měrová	S genitivem ceny
Cic. Lael.	57	ut sic in amicum sit animatus	snahová		video sententias ferri	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	57	quem ad modum in se quisque sit	srovnávací		sit animatus	quem ad modum	konjunktiv	ne	způsobová	Attractio modi
Cic. Lael.	57	quae nostra causa numquam faceremus	vztažná	ireálná		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	57	quae fiunt	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	57	in quibus viri boni multa detrahunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	57	detrahique (in quibus) patiuntur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	57	ut iis amici potius quam ipsi fruantur	účelová		patiuntur	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	58	quae definit amicitiam paribus officiis	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	58	ut par sit ratio acceptorum et datorum	účelová		est vocare	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	58	ne plus reddat	obavná		videtur nec observare	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	58	quam acceperit	srovnávací	podle rozdílu	reddat	quam	konjunktiv	ne	zřetelová	Attractio modi. V různocnění se nachází také textová varianta s ind. plpf.
Cic. Lael.	58	ne quid excidat	obavná		neque verendum est	ne	konjunktiv	ano	předmětná	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	58	aut ne quid defluat	obavná		neque verendum est	ne	konjunktiv	ano	předmětná	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	58	aut ne plus aequo quid in amicitiam congeratur	obavná		neque verendum est	ne	konjunktiv	ano	předmětná	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	59	ut tanti fiat ab amicis	snahová		determumus est	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	59	quanti quisque se ipse faciat	srovnávací		fiat	quantus	konjunktiv	ne	měrová	Attractio modi; genitiv ceny
Cic. Lael.	59	qualis ille in se est	srovnávací			qualis	indikativ	ano	zřetelová	
Cic. Lael.	59	ut animum excitet	snahová		est amici efficere	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	59	inducatque (ut)	snahová		est amici efficere	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	59	si prius dixero	podmínková	nepravá	constituendu s est	si	indikativ	ne	není větný člen	Si ve významu „až“ s. ind. fut. II. – asi jen ilokuční vsuvka (spíše než iterativní podmínková VV)
Cic. Lael.	59	quid maxume reprehendere Scipio solitus sit	nepřímá otázka	doplňovací	dixero	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	59	qui dixisset	vztažná		negabat potuisse	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	59	ut si aliquando esset osurus	srovnávací	ireálná ve vyšší závislosti	dixisset oportere ita amare	ut si	konjunktiv	ne	způsobová	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech – pravidlo zde neplatí. VV se podle složené spojky určuje jako podmínkově srovnávací (NOVOTNÝ 1992, s. 273–274), a navíc je ve vyšší závislosti, takže pro ni platí stejná pravidla jako pro podmínková souvětí v závislosti. Méně běžný tvar od defektního slovesa <i>odi, odisse</i> ; opisné časování činné nahrazuje ireálný konj. plpf.
Cic. Lael.	59	ut crederet	snahová		negabat nec posse se adduci	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	59	quem ad modum putaretur	srovnávací	nepravá s příčinným odstínem	crederet dictum esse crederet dictum esse	quem ad modum	konjunktiv	ano	není větný člen	Konj. cizího mínění i v autorském komentáři? Anebo i toto je součástí citátu v nepřímé řeči?
Cic. Lael.	59	qui sapiens habitus esset	vztažná			qui	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	59	cui putabit se posse	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Attrakce vztažného zájmena (<i>ei, quem > ei, cui</i>)
Cic. Lael.	59	ut quam saepissime peccet	snahová		necesse erit cupere	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	59	quo det sibi plures ansas	vztažná	s účelovým odstínem	peccet	quo	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Cic. Lael.	60	cuiuscumque est	vztažná			quicumque	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	60	ut adhiberemus in amicitiiis comparandis diligentiam	snahová		praecipiendu m fuit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	60	ut ne quando amare inciperemus eum	účelová		adhiberemus	ut ne	konjunktiv	ne	účelová	Ut ne pro zdůraznění záporné VV, (ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	60	quem aliquando odisse possemus	vztažná	potenciální	inciperemus	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	60	si minus felices in diligendo fuissemus	obsahová ozn.		putabat ferendum (esse) id	si	konjunktiv	ne	předmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102). S konj. cizího mínění v nepřímé řeči. Případně VV podmínková reálná v 2. závislosti.
Cic. Lael.	61	ut cum emendati mores amicorum sint	snahová		arbitror utendum (esse)	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	V rámci srovnávací konstrukce (<i>cum–tum</i> , „jak–tak“, tj. slučovací poměr)
Cic. Lael.	61	(ut) tum sit inter eos communitas	snahová		arbitror utendum (esse)	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	V rámci srovnávací konstrukce (<i>cum–tum</i> , „jak–tak“, tj. slučovací poměr)
Cic. Lael.	61	ut declinandum de via sit	účinková	zamýšlený účinek/nepravá	sit	ut	konjunktiv	ne	VV účelová/HV důsledková	
Cic. Lael.	61	etiamsi qua fortuna acciderit	přípustková	potenciální		etiamsi	konjunktiv	ano	přípustková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech; ještě by slovesný tvar mohl být fut. II., ale pro něj tu není žádný důvod
Cic. Lael.	61	ut minus iustae voluntates adiuvandae sint	obsahová ozn.		fortuna acciderit	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	Potenciální konj. perf. v předchozí větě tedy řídí na ní závislou VV jako čas hlavní (podle významu), anebo i tato VV je potenciální (s konj. préz.)
Cic. Lael.	61	in quibus agatur aut caput aut fama eorum	vztažná	potenciální	adiuvandae sint	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Nebo příčinný odstín

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	61	modo ne summa turpido sequatur	účelová		declinandum sit	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	61	quatenus amicitiae dari venia possit	nepřímá otázka	doplňovací	est (finis?)	quatenus	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	61	quam sequitur caritas	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	62	cuius omnis sermo erat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	62	quod diligentiores essent	obsahová ozn.		querebatur	quod	konjunktiv	ano	předmětná	Konj. cizího mínění (na začátku nepřímé řeči)
Cic. Lael.	62	quot quisque haberet capras et oves	nepřímá otázka	doplňovací	querebatur posse dicere	quot	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	62	amicos quot haberet	nepřímá otázka	doplňovací	querebatur posse dicere	quot	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	62	quibus eos iudicarent	vztažná	s účelovým odstínem	querebatur nec habere	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	Také konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	62	qui ad amicitias essent idonei	vztažná	ireálná	iudicarent	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Nebo jen konj. cizího mínění v nepřímé řeči – není možné jednoznačně rozhodnout
Cic. Lael.	63	quo utamur	vztažná	s účelovým odstínem	est	quo	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Cic. Lael.	63	quam sint leves	nepřímá otázka	doplňovací	perspiciuntur	quam	konjunktiv	ano	předmětná	Nepřímá otázka s <i>quam</i> („jak“)
Cic. Lael.	63	quos movere non potuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	63	sin vero erunt reperti	podmínková	reálná		sin	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	63	qui sordidum existiment	vztažná	s účelovým odstínem	erunt reperti	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	VV může být také potenciální
Cic. Lael.	63	qui non anteponant	vztažná	s účelovým odstínem	inveniemus	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	VV může být také potenciální
Cic. Lael.	63	ut non multo malint	účinková	potenciální/nepravá	anteponant	ut	konjunktiv	ne	není větný člen	
Cic. Lael.	63	cum proposita sint	časová		malint	cum	konjunktiv	ne	časová	Attractio modi (podle různocnění se v rukopisech nachází také textová varianta s ind. perf. <i>proposita sunt</i>); blíží se podmínkové potenciální VV
Cic. Lael.	63	etiamsi consecuti sint	přípustková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	arbitrantur obscuratum iri	etiamsi	konjunktiv	ano	přípustková	VV přípustková se chová také podle pravidel o podmínkových souvětích v závislosti
Cic. Lael.	63	quia sit neglecta amicitia	příčinná		arbitrantur	quia	konjunktiv	ano	příčinná	Konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Cic. Lael.	64	qui versantur	vztažná	s podmínkovým odstínem	reperiuntur	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	64	qui honorem amici anteponat suo	vztažná	potenciální	invenias	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	64	haec ut omittam	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	<i>Quid?</i> ... je větný ekvivalent („A co to...“), na němž závisí až následující zvolací věta. Avšak tato VV je jakožto vsuvka vztažena k momentu promluvy.

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	64	quam graves, quam difficiles plerisque videntur societates calamitatum	nepřímá otázka	zvolací	quid (...)?	quam	indikativ	ne		Ve skutečnosti zvolací věta v závislosti. Opakování zvolací částice <i>quam</i> místo souřadné spojky <i>et</i> . Závisí na větném ekvivalentu, který neobsahuje řídící sloveso („A co to, jak...?“), takže nelze rozhodnout o větněčlenské platnosti této VV. Také je tato VV v indikativu – jde asi o archaismus (srov. Cic. Lael. 96; PINKSTER 2021, s. 155–156) nebo o to, že tato VV nepozbyla své samostatnosti (NOVOTNÝ 1992, s. 246).
Cic. Lael.	64	qui descendant	vztažná	s účinkovým odstínem	non est facile inventu	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	64	quamquam Ennius recte (dicit)	přípustková		tamen convincunt	quamquam		ne	přípustková	Bez vyjádřeného slovesa ve VV
Cic. Lael.	64	aut si in bonis rebus contemnunt	obsahová ozn.		convincunt	si	indikativ	ne	podmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102).
Cic. Lael.	64	aut (si) in malis deserunt	obsahová ozn.		convincunt	si	indikativ	ne	podmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102).
Cic. Lael.	64	qui utraque in re praestiterit	vztažná	s účinkovým odstínem	iudicare debemus	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	65	quam in amicitia quaerimus	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>fides</i>)
Cic. Lael.	65	quod infidum est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	65	qui rebus isdem moveatur	vztažná	s účinkovým odstínem	est	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Příp. potenciální
Cic. Lael.	65	quae omnia pertinent ad fidelitatem	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	65	qui non isdem rebus movetur	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	65	naturaque consentit	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	65	ut ne criminibus inferendis aut delectetur	snahová		addendum est	ut ne	konjunktiv	ne	podmětná	<i>Ut ne</i> pro zdůraznění záporné VV
Cic. Lael.	65	aut (ut ne) credat oblati	snahová		addendum est	ut ne	konjunktiv	ne	podmětná	<i>Ut ne</i> pro zdůraznění záporné VV
Cic. Lael.	65	quae pertinent omnia ad eam constantiam	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	65	quam iam dudum tracto	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>constantiam</i>)
Cic. Lael.	65	quod initio dixi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	65	quem licet dicere	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	65	ne quid fictum sit	snahová		est viri boni tenere	ne	konjunktiv	ano	předmětná	(<i>Ali)quis</i> po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	65	neve simulatum (sit)	snahová		est viri boni tenere	neve	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	66	accedat huc suavis	snahová	beze spojky	oportet		konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	67	num quando amici novi veteribus sint anteponeendi	nepřímá otázka	zjišťovací	ex[s]istit quaestio	num	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	67	ut antepone solemus	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	
Cic. Lael.	67	quae vetustatem ferunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	67	quod dicitur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	67	ut amicitiae munus expletum sit	účelová		verum est edendos esse	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	68	novitates si spem adferunt	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	68	ut fructus appareat	snahová		spem adferunt	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	68	cuius modo feci mentionem	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Qu in (etiam) na začátku věty znamená „dokonce“, což nám napovídají také varianty textu uvedené v různověstění
Cic. Lael.	68	si nulla res impediatur	podmínková	potenciální		si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	68	quin eo libentius utatur quin (etiam) ipso equo	vztažná	s účinkovým odstínem	nemo est	quin	konjunktiv	ano	přísudková	Obě quin jsou tu v jiném významu, srov. poznámku výše
Cic. Lael.	68	quo consuevit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	68	quod est animal	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	68	quae sunt inanima	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	68	quom locis ipsis delectemur	časová	cum causale	valet	quom	konjunktiv	ne	příčinná	S archaickou podobou spojky cum
Cic. Lael.	68	in quibus diutius commorati sumus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	69	qualis erat Scipionis	vztažná			qualis	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	69	ut ita dicam	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Metakomunikační vsuvka vyjádřená formálně vedlejší větou účelovou.
Cic. Lael.	69	quod is anteibat aetate	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	70	ut inperiant ea suis	snahová		imitandum est	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	70	communicentque (ut) cum proximis	snahová		imitandum est	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	70	si quam praestantiam consecuti sint	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	imitandum est ut inperiant	si	konjunktiv	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech; podle různověstění existuje textová varianta s ind. perf. (consecuti sunt)
Cic. Lael.	70	ut augeant eorum opes	snahová		imitandum est	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	70	eisque (ut) honori sint et dignitati	snahová		imitandum est	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	70	si parentibus nati sint humilibus	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	imitandum est ut augeant	si	konjunktiv	ano	podmínková	Předčasnost před následností (zástupný konj. za fut. II.); podle různověstění existuje textová varianta s ind. perf. (nati sunt)
Cic. Lael.	70	si propinquos habeant	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	imitandum est ut augeant	si	konjunktiv	ano	podmínková	Současnost s následností; asyndeton
Cic. Lael.	70	qui aliquamdiu in famulatu fuerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	70	cum cogniti sunt	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	70	et (cum) inventi (sunt)	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	70	quos duxerunt patres esse	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	70	cum in proximum quemque confertur	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	71	qui sunt superiores	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	71	ut ii debent se exaequare cum inferioribus	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	71	si putant se habere	příčinná		exprobrant eo magis	si	indikativ	ne	příčinná	Podmínková VV s významovým odstínem, který se lépe hodí do kontextu věty (MIKULOVÁ 2014, s. 204; NOVOTNÝ 1992, s. 249 a 265; PINKSTER 2021, s. 336–339).
Cic. Lael.	71	quod queant dicere factum (esse)	vztažná		putant se habere	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč)
Cic. Lael.	71	in quem conlata sunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	71	qui contulit	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	72	ut ii summittere se debent	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	
Cic. Lael.	72	qui superiores sunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	72	qui molestas amicitias faciunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	72	cum ipsi putant	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	72	qui etiam arbitrantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	73	quantum ipse possis	srovnávací	potenciální		quantum	konjunktiv	ano	měrová	
Cic. Lael.	73	quantum ille sustinere (possit)	srovnávací	potenciální		quantum	konjunktiv	ano	měrová	
Cic. Lael.	73	quem diligas	vztažná	potenciální	(possit)	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	73	atque (quem) adiuves	vztažná	potenciální	(possit)	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	73	quamvis excellas	přípustková	podle SČ	possis	quamvis	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	73	ut Scipio potuit consulem efficere	srovnávací			ut	indikativ	ano	zřetelová	
Cic. Lael.	73	(sed ut) fratrem eius non potuit	srovnávací			ut	indikativ	ano	zřetelová	
Cic. Lael.	73	quodsi etiam possis deferre ad alterum	přípustková	potenciální		quodsi etiam	konjunktiv	ne	přípustková	Zvláštní konglomerát spojek (<i>quodsi</i> + <i>etiamsi</i>)
Cic. Lael.	73	quid ille possit sustinere	nepřímá otázka	doplňovací	videndum est	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	74	si qui studiosi fuerunt	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(<i>Ali</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	74	quos tum eodem studio praeditos dilexerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	74	quorum dissimilitudo dissociat amicitias	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	74	quod tanta est inter eos distantia	obsahová ozn.		non possunt nisi (ob causam)	quod	indikativ	ano	předmětná	Následuje po příslovci <i>nisi</i> (zde ve významu „kromě/leda“)
Cic. Lael.	74	quanta maxima potest esse	srovnávací			quantus	indikativ	ano	zřetelová	
Cic. Lael.	75	ne intemperata benivolentia impediatur utilitates amicorum	snahová		praecipi potest	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	75	quod persaepe fit	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	75	ut ad fabulas redeam	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Metakomunikační vsuvka vyjádřená formálně vedlejší větou účelovou.
Cic. Lael.	75	si Lycomedem audire voluisset	podmínková	ireálná	nec potuisset	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	75	apud quem erat educatus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	75	ut discedendum sit ab amicis	účinková	reálná/nepravá	incidunt	ut	konjunktiv	ne	není větný člen	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	75	qui impedire vult	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	75	quod desiderium non facile ferat	příčinná		vult	quod	konjunktiv	ano	příčinná	Konj. cizího mínění (mimo nepřímou řeč)
Cic. Lael.	76	quid postules ab amico	nepřímá otázka	doplňovací	considerandu m est	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	76	quid patiare impetrari	nepřímá otázka	doplňovací	considerandu m est	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	76	quorum tamen ad amicos infamia redundet	vztažná	potenciální	erumpunt	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Antecedentem je asi <i>vitia amicorum</i> , byť je docela vzdálené. Částice <i>tamen</i> se vztahuje k <i>ad amicos</i> , ne k celé větě.
Cic. Lael.	76	ut Catonem dicere audivi	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	76	nisi quaedam admodum intolerabilis iniuria exarserit	podmínková	potenciální	sunt dissuendae magis	nisi	konjunktiv	ano	podmínková	Ve smíšeném podmínkovém souvětí: v předvětí potenciální konj. perf. (spíše než fut. II., podle kontextu) + v závětí realita
Cic. Lael.	76	ut neque rectum (sit)	účinková	potenciální	exarserit	ut	konjunktiv	ne	měrová	
Cic. Lael.	76	neque (ut) honestum sit	účinková	potenciální	exarserit	ut	konjunktiv	ne	měrová	
Cic. Lael.	76	nec (ut) fieri possit	účinková	potenciální	exarserit	ut	konjunktiv	ne	měrová	
Cic. Lael.	76	ut non statim alienatio disiunctioque faciunda sit	obsahová ozn.	potenciální	fieri possit	ut	konjunktiv	ne	podmětná	Vše závisí na VV podmínkové potenciální
Cic. Lael.	77	sin autem commutatio facta erit	podmínková	reálná	cavendum erit	sin	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	77	ut fieri solet	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	77	aut (sin) dissentio intercesserit	podmínková	reálná	cavendum erit	sin	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	77	ut paulo ante dixi	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	77	ne videantur	snahová		cavendum erit	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	77	quocum familiariter vixeris	vztažná	s přípustkovým odstínem	est turpius	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	77	ut scitis	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	77	quae erat in re publica	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	78	ne qua amicorum discidia fiant	snahová		danda est	ne	konjunktiv	ano	předmětná	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	78	sin tale aliquid evenerit	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	videantur	sin	konjunktiv	ano	podmínková	Předčasnost před následností (zástupný konj. za fut. II.), také lze chápat jako potencialitu (s totožným konj. perf. i v 1. závislosti); závětí tvoří následující VV snahová (zahrnující význam následnosti)
Cic. Lael.	78	ut videantur	snahová		danda est	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	78	ne convertant se amicitiae in graves inimicitias	snahová		cavendum (est)	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	78	ex quibus iurgia gignuntur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Tady není potřeba středník, aby to pak byla samostatná HV (místo jakési nepravé VV)
Cic. Lael.	78	si tolerabiles erunt	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	78	ut is in culpa sit	snahová		tribuendus (est)	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	78	qui faciat (iniuriam)	vztažná		in culpa sit	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	78	qui patiatu in iuriam	vztažná		in culpa sit	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Attractio modi
Cic. Lael.	78	ut ne nimis cito diligere incipiant	snahová		est provisio	ut ne	konjunktiv	ne	přívlastková	Ut ne pro zdůraznění záporné VV

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	78	neve non dignos (incipiant diligere)	snahová		est provisio	neve	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	79	quibus in ipsis inest causa	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	79	cur diligentur	nepřímá otázka	doplňovací	inest causa	cur	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	79	quod sit perfectum	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	79	nisi quod fructuosum sit	vztažná	potenciální	norunt	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Nisi ve významu „kromě“, norunt = noverunt
Cic. Lael.	79	ex quibus sperant esse capturos	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	80	haec vis amicitiae et qualis (sit)	nepřímá otázka	doplňovací	nec exemplo sunt	qualis	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	80	(haec vis amicitiae) et quanta sit	nepřímá otázka	doplňovací	nec exemplo sunt	quantus	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	80	non ut aliquam mercedem exigat caritatis suae	účelová		diligit	ut	konjunktiv	ne	účelová	Popíraný účel (nebo příčina v širším slova smyslu), následuje příčinná VV, viz MIKULOVÁ 2014, s. 190.
Cic. Lael.	80	sed quod sibi quisque carus est	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	80	quod nisi idem in amicitiam transferetur	podmínková	reálná	reperietur	quod nisi	indikativ	ne	podmínková	Srov. Nep. Hann. 1
Cic. Lael.	80	qui est tamquam alter idem	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	81	quodsi hoc apparet in bestiis	podmínková	reálná	fit	quodsi	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	81	ut se ipsae diligant	obsahová ozn.		apparet hoc	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	81	ut requirant	obsahová ozn.		apparet hoc	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	81	atque (ut) adpetant	obsahová ozn.		apparet hoc	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	81	ad quas se adplicant	vztažná	s účelovým odstínem	adpetant	qui	konjunktiv	ne	předmětná/účelová	VV předchází svůj antecedent (animant īs = archaický akuzativ plurálu 3. deklinace)
Cic. Lael.	81	idque (quodsi) faciunt	podmínková	reálná	fit	quodsi	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	81	cuius animum ita misceat	vztažná	s účelovým odstínem	anquirat	qui	konjunktiv	ano	předmětná/účelová	
Cic. Lael.	81	ut efficiat paene unum ex duobus	účinková	zamýšlený účinek	misceat	ut	konjunktiv	ne	způsobová	
Cic. Lael.	82	ne dicam inpudenter	účelová	nepravá		ne	konjunktiv	ano	není větný člen	Metakomunikační vsuvka vyjádřená formálně vedlejší větou účelovou.
Cic. Lael.	82	quales ipsi esse non possunt	srovnávací			qualis	indikativ	ano	zřetelová	
Cic. Lael.	82	quaeque ipsi non tribuunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	82	quam iam dudum tractamus	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (stabilitas)
Cic. Lael.	82	cum homines iis cupiditatibus imperabunt	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	82	quibus ceteri serviunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	82	deinde (cum) gaudebunt	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	82	omniaque (cum) suscipiet	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	82	neque (cum) postulabit	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	82	neque (cum) solum colent	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	82	ac (cum) diligent	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	82	sed etiam (cum) verebuntur	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	82	qui ex ea tollit verecundiam	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	83	qui existumant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	83	ut coniuncta perveniret	účelová		data est	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	83	quoniam solitaria virtus non posset pervenire ad ea	příčinná		perveniret	quoniam	konjunktiv	ne	příčinná	Attractio modi
Cic. Lael.	83	quae summa sunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	83	si quos inter societas aut est	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	83	(si quos inter societas) aut fuit	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	83	(si quos inter societas) aut futura est	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	84	in qua omnia insunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	84	quae putant homines expetenda	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	84	ut et beata vita sit	účinková	reálná/nepravá	est	ut	konjunktiv	ne	není větný člen	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	84	cum haec adsint	časová	cum causale	sit	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	84	et (ut) sine his esse non possit	účinková	reálná/nepravá	est	ut	konjunktiv	ne	není větný člen	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	84	quod cum optimum maxumumque sit	časová	cum causale	danda est	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Quod tu překvapivě neslouží jako příčinná spojka, ale jako vztažné zájmeno (na místě ukazovacího), které uvozuje VV a tím celé souvětí a připojuje je k předchozímu kontextu.
Cic. Lael.	84	si id volumus adipisci	podmínková	reálná	danda est	si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	84	sine qua consequi possumus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	84	qui arbitrantur	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	84	cum eos gravis casus cogit	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	85	cum iudicaris	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	85	non cum dilexeris	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	85	quod vetamur vetere proverbio	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	86	de cuius utilitate omnes consentiunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	86	quos delectat tenuis victus cultusque	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	86	quorum cupiditate quidam inflammantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	86	quam multi ita contemnunt	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	86	ut existiment	účinková	reálná	contemnunt	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	86	quae videntur admirabilia	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	86	qui pro nihilo putent	vztažná	s účinkovým odstínem	sunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	86	qui se contulerunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	86	qui delectantur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	86	qui suum negotium gerunt otiosi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	86	qui se totos tradiderunt voluptatibus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	86	si modo velint liberaliter vivere	podmínková	reálná ve vyšší závislosti	sentiunt esse	si	konjunktiv	ano	podmínková	Konj. podle SČ, nikoli samostatný
Cic. Lael.	87	quin etiam si quis asperitate ea est	přípustková	reálná	tamen non possit	si	indikativ	ano	přípustková	Ve smíšeném podmínkovém souvětí: v předvěti realita + v závěti je konj. potenciální. <i>Quin etiam</i> patří k sobě a znamená to „dokonce“. I nesložená spojka <i>si</i> může mít přípustkový význam. Také (<i>ali</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech – to je podle pravidel.
Cic. Lael.	87	ut congressus hominum fugiat	účinková	reálná	est	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	87	atque (ut eos) oderit	účinková	reálná	est	ut	konjunktiv	ano	měrová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Cic. Lael.	87	qualem accepimus fuisse	vztažná			qualis	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	87	ut non anquirat aliquem	snahová		non possit pati	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	87	apud quem evomat virus	vztažná	s účelovým odstínem	anquirat	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Cic. Lael.	87	si quid tale posset contingere	podmínková	ireálná	iudicaretur posset	si	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	87	ut aliquis deus nos tolleret	obsahová ozn.		posset contingere	ut	konjunktiv	ano	podmětná	Závisí celé na ireálném souvětí
Cic. Lael.	87	et (ut) in solitudine collocaret	obsahová ozn.		posset contingere	ut	konjunktiv	ano	podmětná	Závisí celé na ireálném souvětí
Cic. Lael.	87	atque ibi (ut) hominis aspiciendi potestate eriperet	obsahová ozn.		posset contingere	ut	konjunktiv	ano	podmětná	Závisí celé na ireálném souvětí
Cic. Lael.	87	quas natura desiderat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	87	qui eam vitam ferre posset	vztažná	s účinkovým odstínem	tam esset ferreus	qui	konjunktiv	ano	měrová	Protože i HV je ireálná, tak i účinek je ireálný – s konj. vyjadřujícím irealitu v přítomnosti (byť tento typ VV vztažné má mít konj. podle SČ, což je současně také splněno).
Cic. Lael.	87	cuique non auferret fructum solitudo	vztažná	s účinkovým odstínem	tam esset ferreus	qui	konjunktiv	ano	měrová	Viz pozn. k předchozí VV
Cic. Lael.	88	quod solitum dici commemorare audivi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	88	ut opinor	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	88	si quis in caelum ascendisset	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	audivi commemorar e solitum dici fore	si	konjunktiv	ano	podmínková	(<i>Ali</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech
Cic. Lael.	88	naturamque mundi et pulchritudinem siderum (si quis) perspexisset	podmínková	reálná v budoucnosti ve vyšší závislosti	audivi commemorar e solitum dici fore	si	konjunktiv	ano	podmínková	(<i>Ali</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	88	quae (= admiratio) iucundissima fuisset	vztažná	ireálná	audivi commemorar e solitum dici fore	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	V edici se před touto VV nachází středník, jako by to mohla být HV s tzv. vztažným připojením (kdyby bylo celé podmínkové souvětí nezávislé), ale nemůže, protože ta by se také převedla do Acl, aby byla souřadná s fore (ať už jako sed iucundissimam fore, nebo jako ireálné sed iucundissimam futuram fuisse). V každém případě tato věta tvoří závětí pro následující podmínkovou VV. Zde nemá podobu Acl a závětí v podobě obsahové VV s konj. se používá jen za určitých podmínek, které tady splněny nejsou (nejde o VV snahovou nebo o nepřímou otázku, ani to není sloveso v pasivu, ani neosobní sloveso bez supinového kmene). Jelikož to tedy je vztažná VV, a není podle SČ (s konj. cizího mínění v nepřímé řeči, není zde potřeba vyjádřit předčasnost, ale současnost s následností), tedy použitý konjunktiv musí značit ireálnou modalitu, a proto i následující VV podmínková musí být ireálná.
Cic. Lael.	88	si aliquem habuisset	podmínková	ireálná ve vyšší závislosti	audivi commemorar e solitum dici fore iucundissima fuisset	si	konjunktiv	ne	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech – pravidlo zde neplatí. Konj. plpf. v této podmínkové VV nám sám o sobě jednoznačně neurčí, o jaký její podtyp se jedná (zda o reálnou/potenciální, kde konj. plpf. vzniká kvůli SČ, nebo zda o ireálnou, kde zůstává vždy sám sebou k vyjádření modality), proto se musíme podívat na závětí (tj. na VV vztažnou o řádek výše), které je v tomto ohledu rozhodující.
Cic. Lael.	88	cui narraret	vztažná	s účelovým odstínem	habuisset	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	Nebo s účinkovým odstínem. Protože rozvíjí ireálné podmínkové souvětí, je i tato VV navíc významově ireálná a s konj. vyjadřujícím irealitu v minulosti (byť tento typ VV vztažné má mít konj. podle SČ, což je současně také splněno).
Cic. Lael.	88	cum tot signis natura declaret	časová	cum concessivum	tamen obsurdescimu s nec audimus	cum	konjunktiv	ano	připustková	
Cic. Lael.	88	quid velit	nepřímá otázka	doplňovací	declaret	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	88	(quid) anquirat	nepřímá otázka	doplňovací	declaret	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	88	(quid) desideret	nepřímá otázka	doplňovací	declaret	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	88	quae ab ea monemur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	88	quas sapientis est evitare	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	88	ut utilitas et fides retineatur	účelová		sublevanda est	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Cic. Lael.	88	cum benivole fiunt	časová			cum	indikativ	ano	časová	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	89	quod in Andria familiaris meus dicit	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	89	siquidem ex ea nascitur odium	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	Spojka <i>si</i> a vysvětlovací částice <i>quidem</i> jsou tu editorem spojeny v jedno. Tento spojovací výraz (<i>si quidem</i> nebo <i>siquidem</i>) lze interpretovat také příčinně.
Cic. Lael.	89	quod est venenum amicitiae	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	V tomto kontextu to může být i příčinná VV
Cic. Lael.	89	quod peccatis indulgens praecipitum amicum ferri sinit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	V tomto kontextu to může být i příčinná VV
Cic. Lael.	89	qui veritatem aspernatur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	89	et (qui) in fraudem inpellitur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	89	ut monitio acerbitate (careat)	snahová		habenda est	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	<i>Diligenta</i> v edici má být asi <i>diligentia</i> , příp. <i>diligenda</i>
Cic. Lael.	89	deinde ut obiurgatio contumelia careat	snahová		habenda est	ut	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	89	quoniam Terentiano verbo lubenter utimur	příčinná			quoniam	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	89	in obsequio comitas adsit	snahová	beze spojky	habenda est		konjunktiv	ano	přívlastková	Případně HV s konj. rozkazovacím
Cic. Lael.	89	adsentatio procul amoveatur	snahová	beze spojky	habenda est		konjunktiv	ano	přívlastková	Případně HV s konj. rozkazovacím
Cic. Lael.	89	quae non digna est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	90	cuius aures clausae veritati sunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	90	ut ab amico verum audire nequeat	účinková	reálná	clausae sunt	ut	konjunktiv	ano	měrová	
Cic. Lael.	90	qui dulces videantur	vztažná	s účinkovým odstínem	scitum est	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Jde o citát z nedochovaného díla Catona St., chybí v něm řídící sloveso v určitém slovesném tvaru, takže lze jen předpokládat, že VV asi byla v Catonově textu podle pravidel SČ – tedy pokud jde o přesný citát. Spíš se mi ale zdá, že o doslovný Ciceronův citát nejde, že je to citace v podobě nepřímé řeči, a tedy že v edici by neměly být dávány uvozovky, jako by šlo o řeč přímou. V tomto případě je řídícím slovesem to sloveso, které uvozuje nepřímou řeč, a sice <i>scitum est</i> (ind. perf. pas.). Aby konj. prez. ve VV nebyl proti pravidlům o SČ a také aby řídící sloveso nevyjadřovalo minulost (což by také nedávalo smysl), musíme part. <i>scitum</i> chápat tak, že je v platnosti pouhého adjektiva.
Cic. Lael.	90	quod ii eam molestiam non capiunt	obsahová ozn.		absurdum (est)	quod	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	90	qui monentur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	90	quam debent capere	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	90	(sed quod) eam capiunt	obsahová ozn.		absurdum (est)	quod	indikativ	ano	podmětná	Asyndeton

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	90	qua debent vacare	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	91	ut et monere et moneri proprium est verae amicitiae	příčinná		habendum est	ut	indikativ	ne	příčinná/zřetelová	Původně způsobové adverbium ve významu „jak“, poté tázací/zvolací adverbium, zde jako přirovnávací adverbium „jako“, které nabývá někdy až příčinného významu („jak“ > „tím, že“ > „protože“). Srov. NOVOTNÝ 1992, s. 273 a 274; MIKULOVÁ 2014, s. 183 a 229; PINKSTER 2021, s. 297. Následující věta s <i>quamvis</i> a ind. je HV (zde je <i>quamvis</i> ve významu „jakkoli/sebevíc“).
Cic. Lael.	92	cum simulatio vitiosa est	srovnávací			cum	indikativ	ano	zřetelová	Po přeložení souvětí do češtiny jde o dvě souřadné HV v poměru slučovacím (ve významu „jak..., tak“), anebo o HV s VV zřetelovou („tak/takovým způsobem/v tom ohledu, jako...“). To je i za pomoci kontextu těžké rozhodnout.
Cic. Lael.	92	sine qua nomen amicitiae valere non potest	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	92	cum amicitiae vis sit in eo	časová	cum causale	poterit	cum	konjunktiv	ano	příčinná	<i>Qui</i> v HV je tázací adv. s významem „jak?“.
Cic. Lael.	92	ut unus animus fiat ex pluribus si ne in uno quidem unus animus erit	obsahová ozn.		sit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	92	qui convertitur	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	93	ut ait idem Terentius	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	93	multi similes cum sint superiores	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	94	cum ad vanitatem accessit auctoritas	časová	cum concessivum	est molesta	cum	konjunktiv	ano	přípustková	
Cic. Lael.	94	quae ex imperitissimis constat	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	95	quid intersit inter popularem et inter constantem	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	V HV je naznačen přípustkový vztah samotnou částicí <i>tamen</i> , ve VV vztažné s přípustkovým odstínem by tedy měl být i konj. podle SČ.
Cic. Lael.	95	cum ferret legem de tribunis plebis reficiendis	nepřímá otázka	doplňovací	solet iudicare	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	96	ut facile diceres	časová	cum historicum	influebat	cum	konjunktiv	ano	časová	
Cic. Lael.	96	ut ad me redeam	účinková	potenciální	fuit	ut	konjunktiv	ne	měrová	Vykřičník je v edici podle mě moc brzy, tato věta na zvolací HV ještě závisí.
Cic. Lael.	96	quam popularis lex de sacerdotiis videbatur!	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Metakomunikační vsuvka vyjádřená formálně vedlejší větou účelovou.
Cic. Lael.	96	quinquennio ante quam consul sum factus	nepřímá otázka	zvolací	meministis	quam	indikativ	ne	předmětná	Tato zvolací věta v závislosti je v indikativu, měla by být v konjunktivu. Jde zřejmě o archaismus (srov. Cic. Lael. 64; PINKSTER 2021, s. 155–156) nebo o to, že tato VV nepozbyla své samostatnosti (NOVOTNÝ 1992, s. 246).
Cic. Lael.	96	quodsi in scena verum valet	časová			antequam	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	97	in qua loci plurimum est	podmínková	reálná	oportet	quodsi	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	97		vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	97	si modo id patefactum (est)	podmínková	reálná	valet	si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	97	et (si modo) inlustratum est	podmínková	reálná	valet	si	indikativ	ano	podmínková	
Cic. Lael.	97	quae veritate perpenditur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	97	nisi apertum pectus videas	podmínková	potenciální	nihil habeas	nisi	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	97	ut dicitur	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	97	tuumque (nisi) ostendas	podmínková	potenciální	nihil habeas	nisi	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	97	cum id ignores	časová	cum causale	habeas	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Rozvíjí potenciální souvětí
Cic. Lael.	97	quam vere fiat	nepřímá otázka	doplňovací	ignores	quam	konjunktiv	ano	předmětná	Nepřímá otázka s <i>quam</i> („jak“)
Cic. Lael.	97	quamvis pernicioza sit	přípustková	podle SČ	potest	quamvis	konjunktiv	ano	přípustková	A v HV je tzv. <i>quamquam correctivum</i> s významem „ovšem“.
Cic. Lael.	97	qui eam recipit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	97	atque (qui) ea delectatur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	97	ut is adsentatoribus patefaciat aures suas	obsahová ozn.		fit	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Cic. Lael.	97	qui ipse sibi adsentetur	vztažná	s účinkovým odstínem	patefaciat	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	97	et (qui) se ipse delectet	vztažná	s účinkovým odstínem	patefaciat	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	98	quam amabilis sit	nepřímá otázka	doplňovací	intellegitur	quam	konjunktiv	ano	předmětná	Nepřímá otázka s <i>quam</i> („jak“)
Cic. Lael.	98	cum adhibetur fictus sermo	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	98	cum alter verum audire non vult (cum) alter ad mentiendum paratus est	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	98	nisi essent milites gloriosi	podmínková	potenciální	videretur	nisi	konjunktiv	ano	podmínková	
Cic. Lael.	98	quod is vult esse magnum	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	98	cuius ad voluntates dicitur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	99	quamquam blanda vanitas apud eos valet	přípustková			quamquam	indikativ	ano	přípustková	
Cic. Lael.	99	qui ipsi illam adlectant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	99	et (qui illam) invitant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	99	ut animadvertant	snahová		admonendi sunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	99	ne callida adsentatione capiantur	snahová		animadvertant	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	99	qui admodum est excors	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Cic. Lael.	99	ne se insinuet	snahová		cavendum est	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	99	quippe qui etiam adversando adsentetur	vztažná	s příčinným odstínem	adgnoscutur	qui	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	99	et (qui) blandiatur	vztažná	s příčinným odstínem	adgnoscutur	qui	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	99	atque (qui) det manus	vztažná	s příčinným odstínem	adgnoscutur	qui	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	99	vincique (qui) se patiat	vztažná	s příčinným odstínem	adgnoscutur	qui	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	99	ut is videatur	účinková	zamýšlený účinek/nepravá	patiat	ut	konjunktiv	ne	VV účelová/HV důsledková	
Cic. Lael.	99	qui inlusus sit	vztažná	s přípustkovým odstínem	videatur	qui	konjunktiv	ano	přípustková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	99	ut ne accidat	snahová		cavendum est	ut ne	konjunktiv	ne	předmětná	Ut ne pro zdůraznění záporné VV
Cic. Lael.	100	quae videtur in hominem cadere posse	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	100	cum se extulit	časová	cum iterativum	admovet	cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	100	et (cum) ostendit suum lumen	časová	cum iterativum	admovet	cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	100	et (cum) idem aspexit	časová	cum iterativum	admovet	cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	100	adgnovitque (cum) in alio	časová	cum iterativum	admovet	cum	indikativ	ano	časová	
Cic. Lael.	100	quod in altero est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	100	quem ames	vztažná	potenciální	nihil est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	100	etiamsi tu minus secutus sis	připustková	potenciální		etiamsi	konjunktiv	ano	připustková	
Cic. Lael.	101	quoniam ita ratio comparata est vitae naturaeque	příčinná			quoniam	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	101	ut alia ex alia aetas oriatur	účinková	zamýšlený účinek	comparata est	ut	konjunktiv	ne	způsobová	Part. comparata v řídící větě má tady asi jen adjektivní platnost – jinak by tato VV odporovala SČ
Cic. Lael.	101	ut possis ad calcem pervenire	snahová		optandum est	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Cic. Lael.	101	quibuscum emissus sis	vztažná	s příčinným odstínem	possis	qui	konjunktiv	ano	příčinná	
Cic. Lael.	101	ut dicitur	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	102	quoniam res humanae fragiles caducaeque sunt	příčinná			quoniam	indikativ	ano	příčinná	
Cic. Lael.	102	quos diligamus	vztažná	s účinkovým odstínem	anquirendi sunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	102	et a quibus diligamur	vztažná	s účinkovým odstínem	anquirendi sunt	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	102	quamquam est subito ereptus	připustková			quamquam	indikativ	ano	připustková	
Cic. Lael.	102	quae extincta non est	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	102	qui semper habui	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	102	qui putet	vztažná	s účinkovým odstínem	suscipect	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	103	quas mihi tribuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	103	quod possim comparare	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	103	quod quidem senserim	vztažná	potenciální nepravá		qui	konjunktiv	ano	není větný člen	
Cic. Lael.	103	quod nollem	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Scil. audire
Cic. Lael.	104	si occidisset	podmínková	ireálná	possem	si	konjunktiv	ano	podmínková	Kombinují se tu ireálné konj. plpf. i impf.
Cic. Lael.	104	et si illis orbatus essem	připustková	ireálná	adfert	etsi	konjunktiv	ano	připustková	Podle různověstí existují rukopisy, v nichž je v závěti konj. impf. (adferret /afferret) – pak by se tu kombinovaly ireálné konj. plpf. a impf. Varianta s indikativem dává také dobrý smysl – říká, že děj vyjádřený závětím by jistě nastal (smíšené podmínkové souvětí).
Cic. Lael.	104	etiamsi magna sunt	připustková	reálná	debent	etiamsi	indikativ	ano	připustková	V různověstí je také tvar konj. prez. sint, ale to by zde nedávalo dobrý smysl.
Cic. Lael.	104	quae dicerem	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Případně konj. deliberativní
Cic. Lael.	104	ut ita virtutem locetis	snahová		hortor	ut	konjunktiv	ano	předmětná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Cic. Lael.	104	sine qua amicitia esse non potest	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Cic. Lael.	104	ut nihil praestabilius putetis	účinková	zamýšlený účinek	locetis	ut	konjunktiv	ne	způsobová	Příp. účinková potenciální
Ov. Met.	I, 5	quod tegit omnia	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>caelum</i>)
Ov. Met.	I, 7	quem dixere Chaos	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 15	utque erat illic tellus	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	Srovnávací konstrukce <i>ut... sic</i> je tu v posunutém významu „sice... ale“.
Ov. Met.	I, 18–20	quia corpore in uno pugnabant ubi congeriem sic dispositam secuit	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Ov. Met.	I, 32–33	sectamque (ubi) in membra redegit	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 33	quisquis ille deorum fuit	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 32	quisquis ille deorum fuit	vztažná			quisquis	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	I, 34–35	ne non aequalis foret	účelová		glomeravit	ne	konjunktiv	ne	účelová	Spojovací výraz <i>ne non</i> (dvojitý zápor = <i>ut</i>) je obvyklý v obsahových větách obavných, nepatří do VV účelových. <i>Non</i> se totiž vztahuje pouze ke slovu <i>aequalis</i> , a sice místo toho, aby tu bylo <i>inaequalis</i> (vznikl by pak hiát). Každopádně celkový význam je kladný, jde o figuru zvanou litotes.
Ov. Met.	I, 45–46	utque duae zonae secant	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	
Ov. Met.	I, 52–53	quanto est levior	srovnávací			quanto	indikativ	ano	měrová	
Ov. Met.	I, 59	cum quisque regant	časová	cum concessivum	obsistitur	cum	konjunktiv	ano	přípustková	
Ov. Met.	I, 60	quin lanient mundum	zabraňovací		obsistitur	quin	konjunktiv	ano	předmětná	Příslovce <i>vix</i> v HV má sémanticky blízko k záporu
Ov. Met.	I, 63	quae tepescunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 69–70	cum vix dissaepserat omnia	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 70	quae diu pressa fuerant	vztažná		coeperunt	qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>sidera</i>). Participium <i>pressa</i> ve VV má už jen adjektivní platnost, protože vedle něj stojí sloveso <i>esse</i> , které je již samo v plpf.
Ov. Met.	I, 72	neu ulla regio foret orba	účelová		tenent, cesserunt, cepit	neu	konjunktiv	ne	účelová	<i>Neu</i> (= <i>neve</i>) ve smyslu <i>et ne</i> (začíná nová myšlenka a rozlučovací spojka se sem nehodí, jelikož jiná spojka <i>ne</i> se v tomto souvětí nevyskytuje). Řídící sloveso <i>tenent</i> je asi prez. hist.
Ov. Met.	I, 77	quod dominari posset	vztažná	s účinkovým odstínem	deerat	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	V různověstí je také tvar konj. perf. <i>possit</i> , který by bylo možné vysvětlit jako potencialitu v přítomnosti, ale taková interpretace se vedle řídícího slovesa v impf. nehodí.
Ov. Met.	I, 84	cum cetera animalia spectent	časová	cum concessivum	iussitque	cum	konjunktiv	ano	přípustková	
Ov. Met.	I, 87	quae fuerat rudis	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 89–90	quae fidem rectumque colebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	<i>Rectum</i> je zpodstatnělé adjektivum; <i>vindice nullo a sponte sua</i> jsou ablativy absolutní

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	I, 94	ut viseret peregrinum orbem	účelová		descenderat	ut	konjunktiv	ano	účelová	Plpf. v HV je použito absolutně o minulém stavu, a rovněž u následujícího slovesa <i>no(ve)rant</i>
Ov. Met.	I, 106	quae deciderant patula arbore	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 113–114	postquam sub love mundus erat	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Zbytek verše 113 je abl. abs. s vloženou předložkovou vazbou (<i>in</i> + akuzativ) s řeckým skloňováním: <i>Tartara</i> je řecký ak. pl. neutra od různorodého substantiva 2. dekl. <i>Tartarus</i> , řecky <i>Τάρταρος</i> (tvar pl. doložen už u Hésioda).
Ov. Met.	I, 133	quaeque diu steterant	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Zde <i>quaeque</i> nejspíš není od zájmena <i>quisque</i> , ale znamená <i>et quae</i> . VV předchází svůj antecedent (<i>carinae</i>).
Ov. Met.	I, 139	quasque reconiderat	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Zde <i>quasque</i> nejspíš není od zájmena <i>quisque</i> , ale znamená <i>et quas</i> . VV předchází svůj antecedent (<i>opes</i>).
Ov. Met.	I, 139	Stygiisque umbris (quas) admoverat	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Viz předchozí řádek
Ov. Met.	I, 142	quod pugnāt utroque	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 151	neve foret securior	účelová		ferunt adfectasse struxisseque	neve	konjunktiv	ne	účelová	<i>Neve</i> ve smyslu <i>et ne</i> (začíná nová myšlenka a rozlučovací spojka se sem nehodí, jelikož jiná spojka <i>ne</i> se v tomto souvětí nevyskytuje). Inf. perf. tu ovlivňuje SČ.
Ov. Met.	I, 156	cum corpora dira iacerent obruta	časová	cum causale	ferunt inmaduisse animasseque	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Inf. perf. tu ovlivňuje SČ.
Ov. Met.	I, 159	ne nulla monumenta maneret	účelová		ferunt vertisse	ne	konjunktiv	ano	účelová	Dvojitý zápor <i>ne nulla</i> = <i>ut ulla / aliqua</i> . Inf. perf. tu ovlivňuje SČ.
Ov. Met.	I, 163	Quae pater Saturnius ut vidit	časová			ut	indikativ	ano	časová	<i>Quae</i> = <i>Haec</i> , tj. vztažné napojení tohoto souvětí na předcházející kontext
Ov. Met.	I, 175–176	quem haud timeam dixisse	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 175	si audacia detur	podmínková	potenciální		si	konjunktiv	ano	podmínková	
Ov. Met.	I, 177	ergo ubi superi sedere	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 180	cum qua movit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 183–184	qua quisque anguipedum parabat inicere centum brachia	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 185	quamquam hostis erat ferus	připustková			quamquam	indikativ	ano	připustková	
Ov. Met.	I, 187	qua Nereus circumsonat	vztažná			qui	indikativ	ano	místní	<i>Quā</i> , scil. <i>parte</i> („kde“)
Ov. Met.	I, 191	ne pars sincera trahatur	účelová		recidendum est	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Ov. Met.	I, 194	quoniam nondum dignamur	příčinná			quoniam	indikativ	ano	příčinná	
Ov. Met.	I, 194–195	quos sinamus habitare terras	vztažná	nepravá	sunt mihi	qui	konjunktiv	ne	není větný člen	Editor dal před ní čárku, ale půjde nejspíš o vztažně připojenou HV (popř. nepravou VV) s konj. vybízecím
Ov. Met.	I, 195	quas (iis) dedimus certe	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>terras</i>)

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
										Konjunktiv v této VV je podle SČ, ale jde i o tzv. druhou závislost (předčasnost před následností)? Jinými slovy, závisí tato VV i na inf. fut., nebo ne? Rozdíl je v tom, jestli se děj VV vztahuje ještě k minulosti, nebo až do budoucnosti vůči momentu promluvy. V předchozím textu bylo zmíněno (a ještě bude), že se Lykáón už provinil, zejm. hostinou, kterou bohům předložil, a že ho za to čeká trest. Pokud tedy jde o tzv. druhou závislost, pak ona předčasnost před následností zasahuje dobu už i před momentem promluvy, tedy děj VV se vztahuje k minulosti i vůči <i>creditis</i> . Je však možné jednodušší vysvětlení, že tato VV na Acl nezávisí, tj. že je s ním prostě souřadné a že závisí pouze na slovesu <i>creditis</i> . Podle různocnění existuje i varianta textu s ind. plpf.
Ov. Met.	I, 197–198	cum mihi struxerit Lycaon	časová	cum concessivum	creditis (tutos fore?)	cum	konjunktiv	ano	přípustková	
Ov. Met.	I, 197	qui fulmen habeoque	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Může vyvstat otázka, zda se vztahují obě slovesa k oběma VV (představovaným zatím vždy jednou spojkou a jedním předmětem), nebo zda spíše první sloveso k první VV a druhé sloveso k druhé VV. Ale nejspíše druhé <i>qui</i> je místo spojky <i>et</i> (tzv. koordinace opakováním), aby na předcházející slabice vznikla poziční délka.
Ov. Met.	I, 197	(qui (= et) vos) regoque	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Viz předchozí řádek
Ov. Met.	I, 200–201	cum manus impia saevit extinguere	časová			cum	indikativ	ano	časová	S prez. hist. (ve VV) nebo staženým tvarem ind. perf. (od <i>saeviit</i>)
Ov. Met.	I, 205	quam fuit illa lovi	srovnávací	podle rozdílu		quam	indikativ	ano	žřetelová	Vedle komparativu <i>minus</i> , tj. <i>quam</i> ve významu „než“
Ov. Met.	I, 205–206	postquam murmura compressit	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	I, 207	ut substitit clamor	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 210	quod admissum (sit)	nepřímá otázka	doplňovací	docebo	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 210	quae sit vindicta	nepřímá otázka	doplňovací	docebo	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 214	quantum noxae sit	nepřímá otázka	doplňovací	mora est enumerare	quantum	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 214	ubique repertum (sit)	nepřímá otázka	doplňovací	mora est enumerare	ubi	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 219	cum sera crepuscula traherent noctem	časová	cum historicum	ingredior	cum	konjunktiv	ano	časová	<i>Ingredior</i> = prez. hist. (i podle ind. plpf. <i>transieram</i> výše)
Ov. Met.	I, 222	deus hic (sit)	nepřímá otázka	rozlučovací	experiar		konjunktiv	ano	předmětná	První člen často nebývá napojen žádnou částicí (může být <i>utrum</i> nebo příklonka <i>-ne</i>)
Ov. Met.	I, 223	an mortalis sit	nepřímá otázka	rozlučovací	experiar	an	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 230	simul inposuit mensis	časová			simul	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	I, 241	qua terra patet	vztažná			qui	indikativ	ano	místní	<i>Quā</i> , scil. <i>parte</i> („kde“)
Ov. Met.	I, 243	quas meruere pati	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>poenas</i>)
Ov. Met.	I, 247–248	quae futura sit forma	nepřímá otázka	doplňovací	rogant	qui	konjunktiv	ano	předmětná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	I, 248–249	quis laturus sit tura in aras	nepřímá otázka	doplňovací	rogant	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 249	ferisne paret tradere	nepřímá otázka	zjišťovací	rogant	x-ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 254–255	ne forte sacer aether conciperet flammas	obavná		timuit	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 255	longusque (ne) ardesceret axis	obavná		timuit	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 257–258	quo mare, quo tellus correptaue regia caeli ardeat	vztažná	s účinkovým odstínem	reminiscitur esse adfore	qui	konjunktiv	ne	přívlastková	Opakování vztažného zájmena <i>quo</i> místo použití souřadné spojky <i>et</i> (aby nevznikl hiát). Konjunktiv je tu současně jako konj. cizího mínění v nepřímé řeči.
Ov. Met.	I, 258	et (quo) moles mundi laboret	vztažná	s účinkovým odstínem	reminiscitur esse adfore	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Současně tu konj. funguje jako konj. cizího mínění v nepřímé řeči
Ov. Met.	I, 263	quaecumque fugant flamina	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 268	utque manu pressit	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 276	postquam intravere	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	I, 288	siqua domus mansit	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(<i>Ali)quis</i> po jistých spojovacích výrazech
Ov. Met.	I, 288–289	potuitque (siqua) indeiecta (domus) resistere	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	(<i>Ali)quis</i> po jistých spojovacích výrazech
Ov. Met.	I, 294	ubi nuper ararat	vztažná			ubi	indikativ	ano	místní	Stažený tvar ind. plpf. (bez -ve-), podle různověstí existují v rukopisech také varianty s ind. impf. nebo s ind. perf.
Ov. Met.	I, 297	si fors tulit	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Ov. Met.	I, 299	qua modo graciles capellae carpsere gramen	vztažná			qui	indikativ	ne	místní	<i>Quā</i> , scil. <i>parte</i> („kde“). Podle různověstí existuje v rukopisech také varianta <i>quo</i> (scil. <i>loco</i> , „kde“); VV předchází svůj antecedent (<i>ibi</i>)
Ov. Met.	I, 307	ubi sistere possit	vztažná	potenciální		ubi	konjunktiv	ano	přívlastková	Podle různověstí existuje v rukopisech také varianta s konj. impf. <i>posset</i>
Ov. Met.	I, 314	dum terra fuit	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 318–319	ubi Deucalion adhaesit	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 321	quae tunc oracula tenebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 324–326	Iuppiter ut videt	časová			ut	indikativ	ano	časová	Préz. hist.
Ov. Met.	I, 336	quae in latum crescit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 337–338	quae voce replet litora	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 337	ubi concepit aera	časová			ubi	indikativ	ano	časová	<i>Aera</i> = ak. sg. m. 3. dekl. podle řečtiny
Ov. Met.	I, 339–340	ut ora rorantia contigit	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 340	et (ut) inflata cecinit	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 342	quibus undis est audita	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	Dativ původce děje při pasivu
Ov. Met.	I, 348	quem postquam vidit inanem	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	I, 352–353	quam mihi iunxit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 354	quascumque vident occasus et ortus	vztažná			quicumque	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 358	si sine me fuisses erepta	podmínková	ireálná	foret	si	konjunktiv	ne	podmínková	Tvar <i>fuisses</i> je už sám o sobě konj. plpf., takže part. <i>erepta</i> tu má už jen adjektivní platnost. Kombinují se tu ireálné konj. plpf. i impf.
Ov. Met.	I, 361	si te quoque pontus haberet	podmínková	ireálná	sequerer et haberet	si	konjunktiv	ano	podmínková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	I, 371–372	ubi inroravere liquores	časová			ubi	indikativ	ano	časová	Figura zvaná enallagé (<i>liquores inroravere vestibus et capiti</i> namísto <i>vestes et caput inroravere liquoribus</i>)
Ov. Met.	I, 373–374	quorum fastigia pallebant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 374	stabantque (quorum) arae	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 375	ut tetigere gradus templi	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 377–378	si numina victa remollescunt	podmínková	reálná	dic	si	indikativ	ano	podmínková	
Ov. Met.	I, 378	si ira deorum flectitur	podmínková	reálná	dic	si	indikativ	ano	podmínková	
Ov. Met.	I, 379–380	qua arte damnum reparabile sit	nepřímá otázka	doplňovací	dic	qui	konjunktiv	ano	předmětná	Oslovení <i>Themi</i> je vokativ převzatý z řečtiny (od <i>Θέμις</i> , genitiv <i>Θέμιδος</i> , vokativ <i>Θέμι</i>)
Ov. Met.	I, 386	detque sibi veniam	snahová	beze spojky	rogat		konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 395	quamquam Titania mota est augurio	přípustková			quamquam	indikativ	ano	přípustková	
Ov. Met.	I, 400	nisi sit vetustas pro teste	podmínková	potenciální	credat	nisi	konjunktiv	ano	podmínková	
Ov. Met.	I, 403	ubi creverunt	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 403–404	naturaque mitior (ubi) illis contigit	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 407–408	quae umida et terrena fuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Antecedentem je slovo <i>pars</i>
Ov. Met.	I, 409	quod solidum est	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	I, 409	flectique (quod) nequit	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	I, 410	quae modo vena fuit	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	I, 415	qua origine simus nati	nepřímá otázka	doplňovací	damus documenta	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 458	qui possumus dare certa vulnera ferae, hosti	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	S básnickým neboli královským plurálem; asyndeton a koordinace opakováním slova <i>dare</i> = <i>et</i>
Ov. Met.	I, 459–460	qui modo stravimus Pythona sagittis	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	S básnickým neboli královským plurálem; <i>Pythona</i> = ak. sg. m. 3. dekl. podle řečtiny
Ov. Met.	I, 464	quantoque cuncta animalia cedunt deo	srovnávací			quanto	indikativ	ano	měrová	
Ov. Met.	I, 470	quod facit (amorem)	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	Za antecedent je nutné si domyslet <i>telum</i>
Ov. Met.	I, 471	quod fugat (amorem)	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	Za antecedent je nutné si domyslet <i>telum</i>
Ov. Met.	I, 480	quid Hymen, quid Amor, quid conubia sint	nepřímá otázka	doplňovací	nec curat	quis	konjunktiv	ne	předmětná	Opakování tázacího zájmena <i>quid</i> místo toho, aby byla použita souřadná spojka <i>et</i>
Ov. Met.	I, 488	quod optas	vztažná		vetat te esse	qui	indikativ	ano	přísudková	„Ta krása ti brání být/abys byla tím, čím chceš“
Ov. Met.	I, 491	quodque cupit	vztažná			quisque	indikativ	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 492	utque leves stipulae adolentur	srovnávací			ut	indikativ	ano	žřetelová	
Ov. Met.	I, 493	ut saepes ardent facibus	srovnávací			ut	indikativ	ano	žřetelová	
Ov. Met.	I, 493–494	quas forte viator admovit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 494	vel (quas) sub luce reliquit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 498	si comantur	podmínková	potenciální	quid (...)?	si	konjunktiv	ne		VV součástí tzv. větného ekvivalentu, který neobsahuje řídící sloveso („A co pokud...?“), a závisí na něm, proto ani nelze rozhodnout o větněčlenské platnosti této VV.
Ov. Met.	I, 499–500	quae non est satis vidisse	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 502	siqua latent	podmínková	reálná	putat	si	indikativ	ano	podmínková	(<i>Alii</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	I, 510	qua properas	vztažná		aspera sunt	qui	indikativ	ano	přívlastková	<i>Quā</i> , scil. <i>viā</i> („kudy“ nebo „kam“); podle různocítení existuje v rukopisech také varianta textu s <i>quo</i> („kam“)
Ov. Met.	I, 512	cui placeas	nepřímá otázka	doplňovací	inquire	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 515	quem fugias	nepřímá otázka	doplňovací	nescis	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	I, 517	quod eritque	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	I, 517	fuitque (quod)	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	I, 518	estque (quod)	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	I, 520	quae vulnera fecit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 523	quod amor est sanabilis	obsahová ozn.		ei mihi (...)!	quod	indikativ	ne		Případně VV příčinná (<i>quod</i> „za to, že“ > „protože“) – tedy podle kombinované klasifikace. VV je součástí tzv. větného ekvivalentu, který neobsahuje řídící sloveso („Běda mi...!“), a závisí na něm, proto ani nelze rozhodnout o větněčlenské platnosti této VV.
Ov. Met.	I, 524	quae prosunt omnibus	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>artes</i>)
Ov. Met.	I, 531–532	utque (eum) monebat ipse amor	příčinná		sequitur	ut	indikativ	ne	příčinná/způsobová	Původně způsobové adverbium ve významu „jak“, poté tázací/zvolací adverbium, zde jako přirovnávací adverbium „jako“, které nabývá někdy až příčinného významu („jak“ > „tím, že“ > „protože“). Srov. NOVOTNÝ 1992, s. 273 a 274; MIKULOVÁ 2014, s. 183 a 229; PINKSTER 2021, s. 297.
Ov. Met.	I, 533–534	(ut) cum canis Gallicus leporem vidit	časová		petit	cum	indikativ	ano	časová	„Jako když...“ – zde spojka <i>ut</i> uvádí příklad (který je po vzoru homérských přirovnání), viz následující VV
Ov. Met.	I, 533–534	ut et hic (= canis) petit praedam pedibus	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	Druhá část srovnávací konstrukce (HV se <i>sic</i>) je až ve verši 539
Ov. Met.	I, 534	(ut) ille (= lepor) salutem (petit)	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	Tato VV je připojena bez jakékoli souřadné spojky (tzv. asyndeton), podřadná spojka se již opakovat skutečně nemusí a i sloveso si musíme domyslet (kontextová elipsa). Tuto dvojici slov (<i>ille salutem</i>) totiž nelze chápat jako vsuvku ani jako přirovnání na úrovni samostatných větných členů, protože druhá část přirovnání se nachází až ve verši 539 (<i>sic deus et virgo</i>), kde je též nutné domyslet si sloveso (<i>petit</i> dvakrát nebo jednou <i>petunt</i>).
Ov. Met.	I, 537	an sit comprehensus	nepřímá otázka	zjišťovací	in ambiguo est	an	konjunktiv	ano	přívlastková	
Ov. Met.	I, 545	quae facit	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>figuram</i>)
Ov. Met.	I, 545	ut laedar	obsahová ozn.		facit	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Spíše než VV snahová, protože sloveso <i>facit</i> je tu už sémanticky nadbytečné (CTIBOR 2021a).
Ov. Met.	I, 546	si flumina numen habetis	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Ov. Met.	I, 547	qua nimium placui	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>figuram</i>)
Ov. Met.	I, 557	quoniam non potes esse coniunx mea	příčinná			quoniam	indikativ	ano	příčinná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	I, 560–561	cum laeta vox canet triumphum	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 561	et (cum) visent Capitolia longas pompas	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	I, 564	utque meum caput est iuvenale capillis intonsis	příčinná		gere (quoque)	ut	indikativ	ne	příčinná/způsobová	Původně způsobové adverbium ve významu „jak“, poté tázací/zvolací adverbium, zde jako přirovnávací adverbium „jako“, které nabývá někdy až příčinného významu („jak“ > „tím, že“ > „protože“). Srov. NOVOTNÝ 1992, s. 273 a 274; MIKULOVÁ 2014, s. 183 a 229; PINKSTER 2021, s. 297. <i>Capillis intonsis</i> = ablativ vztahu (zřetele).
Ov. Met.	III, 342–343	quam quondam implicuit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 345	qui iam tunc posset amari	vztažná	s účinkovým odstínem	enixa est	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 346–347	an visurus esset longa tempora	nepřímá otázka	zjišťovací	consultus (est)	an	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	III, 348	si non noverit se	podmínková	reálná	(visurus est)	si	indikativ	ano	podmínková	Závěti podmínkového souvětí si v Teiresiově odpovědi můžeme snadno domyslet
Ov. Met.	III, 357–358	quae nec reticere nec prius loqui didicit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 360	quam nunc habet	srovnávací	podle rozdílu		quam	indikativ	ano	zřetelová	
Ov. Met.	III, 361	ut posset reddere verba novissima	účinková	reálná	habebat	ut	konjunktiv	ano	zřetelová	To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Ov. Met.	III, 362–364	quia illa deam tenebat longo sermone	příčinná			quia	indikativ	ano	příčinná	
Ov. Met.	III, 362–363	cum posset deprendere nymphas iacentes sub love	časová	cum historicum	tenebat	cum	konjunktiv	ano	časová	
Ov. Met.	III, 365	dum fugerent nymphae	časová	děj očekávaný	tenebat	dum	konjunktiv	ano	časová	Konj. podle SČ pro děj očekávaný subjektem řídící věty
Ov. Met.	III, 365	postquam hoc Saturnia sensit	časová			postquam	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 366	qua sum delusa	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 370–371	ubi vidit Narcissum	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 371	et (ubi) incaluit	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 372	quoque magis sequitur	srovnávací			quo	indikativ	ano	měrová	
Ov. Met.	III, 373–374	quam cum sulphura rapiunt flammas	časová			cum	indikativ	ano	zřetelová	V rámci srovnávací konstrukce (<i>non aliter, quam cum</i> = „ne jinak, než když“)
Ov. Met.	III, 377	incipiat	snahová	beze spojky	(repugnat) nec sinit		konjunktiv	ano	předmětná	Samotné sloveso <i>repugnare</i> by uvozovalo spíše VV zabraňovací uvozenou spojkou <i>ne / quominus</i> . Sloveso <i>sinere</i> uvozuje běžně VV snahovou (a to i když je v záporu).
Ov. Met.	III, 377	quod sinit (natura)	příčinná			quod	indikativ	ano	příčinná	
Ov. Met.	III, 378	ad quos sua verba remittat	vztažná	s účelovým odstínem	parata est	qui	konjunktiv	ne	přívlastková/účelová	Není podle SČ, takže part. <i>parata</i> je tu jen v adjektivní platnosti, příp. jde o VV s konj. potenciálním

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	III, 381	utque aciem dimittit	časová		clamat	ut	indikativ	ano	časová	Podle různotočení existuje v rukopisech také varianta textu se spojkou <i>atque</i> – ta je však souřadná, popř. srovnávací. Také se tu místo <i>dimittit</i> podle různotočení vyskytuje tvar perf. <i>dimisit</i> , který se sem hodí významově i metricky.
Ov. Met.	III, 384	quot dixit	srovnávací		tot(idem) recepit	quot	indikativ	ano	žřetelová	
Ov. Met.	III, 389	ut iniceret brachia collo	účelová		ibat	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Ov. Met.	III, 391	ante, quam tibi sit copia nostri	časová	děj očekávaný	emoriar	antequam	konjunktiv	ano	časová	Děj nechtěný subjektem řídící věty s konj. podle SČ (následnost)
Ov. Met.	III, 401	qui vivit in illa	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 405	licet ipse amet	připustková	podle SČ	potiatur	licet	konjunktiv	ne	připustková	Dvojice <i>sic</i> – <i>sic</i> zde korelativně uvozuje dvě věty, z nichž jedna je vedlejší. Slovo <i>licet</i> je totiž v ind. (není tu např. <i>liceat</i>), a tak je lepší ho chápat jako připustkovou spojku než jako sloveso tvořící HV (+ VV snahová beze spojky, resp. konj. přací). V tomto směru volí různí překladatelé jednu, anebo druhou možnost; komentáře se většinou této větě nevěnují vůbec nebo téměř vůbec (výjimkou je VALPY 1821, s. 1032). <i>Non potiatur</i> je v HV konj. prohibitivním/přacím, ale neprototypicky se zápornou <i>non</i> – potencialita se do této prosby k bohům nehodí.
Ov. Met.	III, 408–409	quem neque contigerant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 409–410	quem nec turbarat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Stažený tvar ind. plpf. (bez -ve-)
Ov. Met.	III, 411	quod proximus umor alebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 415	dumque cupit sitim sedare	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 416	dumque bibit	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 417	quod unda est	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	III, 424	quibus ipse est mirabilis	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 425	qui probat	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>ipse</i>)
Ov. Met.	III, 426	dumque petit	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 430	quid videat	nepřímá otázka	doplňovací	nescit	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	III, 430	quod videt	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>illo</i>)
Ov. Met.	III, 431	qui decipit	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>error</i>)
Ov. Met.	III, 433	quod petis	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	III, 433	quod amas	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Ov. Met.	III, 434	quam cernis	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>umbra</i>)
Ov. Met.	III, 436	si tu discedere possis	podmínková	potenciální nepravá	discidet	si	konjunktiv	ne	není větný člen	Ilokuční vsuvka. Podle různotočení existuje také varianta textu s ireálným/potenciálním konj. impf. <i>posses</i> .
Ov. Met.	III, 444	cum tot saecula agantur	časová	cum causale	meministis	cum	konjunktiv	ano	příčinná	Perf. defektního slovesa jako <i>memini</i> má přítomný význam. Podle různotočení existuje také varianta textu s ind. prez. <i>aguntur</i> .
Ov. Met.	III, 445	qui sic tabuerit	nepřímá otázka	doplňovací	meministis	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Perf. defektního slovesa jako <i>memini</i> má přítomný význam

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	III, 446	quod videoque	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Ov. Met.	III, 446	(quod) placetque	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Ov. Met.	III, 448	quoque magis doleam	vztažná	s účelovým odstínem	separat, prohibemur	quo	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	
Ov. Met.	III, 451	quotiens porreximus oscula	časová	iterativní	nititur	quotiens	indikativ	ne	časová	Případně můžeme VV chápat jako větu srovnávací, protože v HV je přítomno souvztažné adverbium <i>totiens</i> . Vztažné adverbium <i>quotiens</i> je blízké s už spíše časovou spojkou <i>quotienscumque</i> . Srov. MIKULOVÁ 2014, s. 157
Ov. Met.	III, 453	quod amantibus obstat	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	III, 454	quisquis es	vztažná			quisquis	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	III, 456	quam fugias	vztažná	potenciální		qui	konjunktiv	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 458	cumque perrexī tibi braccia	časová	cum iterativum	porrigis	cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 459	cum risi	časová	cum iterativum	adrides	cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 461	quantum suspicor motu	srovnávací	nepravá		quantum	indikativ	ano	není větný člen	
Ov. Met.	III, 466	quod cupio	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	III, 468	abesset	snahová	beze spojky	vellem		konjunktiv	ano	předmětná	Závisí na conj. impf. (potenciálním), který tady má funkci zjemnění výpovědi („chtěl bych“ místo „chci“)
Ov. Met.	III, 468	quod amamus	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	Rozvíjí VV snahovou (viz výše); básnický plurál
Ov. Met.	III, 472	hic diuturnior esset	snahová	beze spojky	vellem		konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	III, 472	qui diligitur	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 476	cum vidisset	časová	cum causale	clamavit	cum	konjunktiv	ano	příčinná	
Ov. Met.	III, 478	quod tangere non est	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Ov. Met.	III, 480	dumque dolet	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 483	quam poma solent	srovnávací	podle rozdílu		quam	indikativ	ano	zřetelová	
Ov. Met.	III, 483	quae parte candida (sunt)	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Bez vyjádřeného slovesa ve VV
Ov. Met.	III, 484	parte (quae) rubent	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 484–485	aut ut uva nondum matura solet ducere	srovnávací			ut	indikativ	ano	zřetelová	VV je souřadná s předchozí VV srovnávací
Ov. Met.	III, 486	simul adspexit	časová			simul	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	III, 487–489	ut intabescere solent	srovnávací			ut	indikativ	ano	způsobová	
Ov. Met.	III, 492	quae modo visa placebant	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	III, 493	quod quondam Echo amaverat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	III, 494	ut vidit	časová		iterabat	ut	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	III, 494–495	quamvis irata memorque (esset?)	přípustková	podle SČ	iterabat	quamvis		ne	přípustková	Asi elipsa slovesa nebo part. spojitě s vyznačenou přípustkovou interpretací. Sloveso <i>indoluit</i> do VV už nepatří, ale tvoří HV (v edici by měla za <i>memorque</i> být čárka), jinak by toto souvětí nedávalo dobrý smysl (chyběla by HV).

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	III, 495–496	quotiensque puer dixerat	časová	iterativní	iterabat	quotiens	indikativ	ne	časová	Případně můžeme VV chápat jako větu srovnávací, přestože v HV chybí souvztažné adverbium <i>totiens</i> (vyjádřeno by být nemuselo). Vztažné adverbium <i>quotiens</i> je blízké s už spíše časovou spojkou <i>quotienscumque</i> . MIKULOVÁ 2014, s. 157.
Ov. Met.	III, 497	cumque ille percusserat	časová	cum iterativum	reddebat	cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	III, 504	postquam est receptus inferna sede	časová			postquam	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 56	quas Oriens habuit	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>puellis</i>)
Ov. Met.	IV, 57	ubi dicitur	vztažná			ubi	indikativ	ano	místní	
Ov. Met.	IV, 61	quod non potuere vetare	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>aequo</i>)
Ov. Met.	IV, 64	quoque magis tegitur	srovnávací			quo	indikativ	ano	měrová	V HV pouze chybí souvztažné adverbium <i>eo</i> (nebo adverbium <i>tanto</i> , které bylo podle poznámek již navrženo k nahrazení za <i>tectus</i> , to ale koreluje spíše s tázacím adv. <i>quanto</i>)
Ov. Met.	IV, 65	quam duxerat olim	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	IV, 66	cum fieret	časová	cum historicum	duxerat	cum	konjunktiv	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 71	ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc	časová	iterativní	dicebant	ubi	indikativ	ano	časová	Podle různověstí existuje také varianta textu se synonymní spojkou <i>ut</i>
Ov. Met.	IV, 72	inque vices (ubi) anhelitus captatus fuerat	časová	iterativní	dicebant	ubi	indikativ	ne	časová	Part. <i>captatus</i> má tady jen adjektivní platnost – tvar <i>fuerat</i> sám už je tvarem plpf.
Ov. Met.	IV, 74	ut sineres	obsahová ozn.		erat	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Ov. Met.	IV, 75	aut (ut) vel pateres	obsahová ozn.		erat	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Ov. Met.	IV, 75	hoc si nimium est	podmínková	reálná	pateres	si	indikativ	ano	podmínková	Závisí na konj. podle SČ, který tu nevyjadřuje jinou než reálnou modalitu, sám totiž závisí na ind. <i>erat</i> .
Ov. Met.	IV, 77	quod datus est transitus	obsahová ozn.		fatemur debere tibi	quod	indikativ	ano	předmětná	Spíše se sem hodí „za to, že“ než „protože“, i když příčinná interpretace je také možná
Ov. Met.	IV, 84–85	ut nocte silenti temptent	snahová		statuunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Podle různověstí existuje varianta textu s <i>in</i> místo <i>ut</i> a s ind. místo s konj. prez.
Ov. Met.	IV, 86	cumque domo exierint	časová		relinquant	cum	konjunktiv	ano	časová	VV v tzv. druhé závislosti – konj. pro předčasnost před následností
Ov. Met.	IV, 86	(ut) relinquant	snahová		statuunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	IV, 87	neve sit errandum spatiantibus	účelová		convenient	neve	konjunktiv	ne	účelová	VV v tzv. druhé závislosti – konj. pro současnost s následností. Z metrických důvodů použita rozlučovací spojka <i>neve</i> místo <i>et ne</i> .
Ov. Met.	IV, 88	(ut) convenient	snahová		statuunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	IV, 88	lateantque (ut) sub umbra	snahová		statuunt	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	IV, 101	dumque fugit	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 102	ut lea saeva conpescuit sitim	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 103	dum redit in silvas	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 107–108	ut repperit vestem	časová			ut	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 109	e quibus illa fuit dignissima	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	IV, 111	qui iussi	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	IV, 111	venires nocte in loca metus plena	snahová	beze spojky	iussi		konjunktiv	ano	předmětná	Podle různověstí existuje také varianta textu s pouhým inf. prez. <i>venire</i> (pak by to byla vazba Acl s nevyjádřeným podmětem <i>te</i> , kterého slovo zaznělo o verš výše jako předmět; sloveso <i>iubeo</i> se s infinitivní vazbou pojí často)
Ov. Met.	IV, 112	nec (qui) prior huc veni	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	IV, 114	quicumque habitatis	vztažná			quicumque	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	IV, 115	necem	snahová	beze spojky	timidi est optare		konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	IV, 117	utque dedit notae vesti	časová			ut	indikativ	ne	časová	Druhé sloveso <i>dedit</i> je tu koordinačně na místo souřadné spojky <i>et</i> (z metrických důvodů)
Ov. Met.	IV, 119	quoque erat accinctus	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>ferrum</i>)
Ov. Met.	IV, 122–123	quam cum fistula scinditur	časová			cum	indikativ	ano	zřetelová	V rámci srovnávací konstrukce (<i>non aliter, quam cum</i> = „ne jinak, než když“)
Ov. Met.	IV, 123–124	et (cum) eiacular (fistula)	časová			cum	indikativ	ano	zřetelová	V rámci srovnávací konstrukce (<i>non aliter, quam cum</i> = „ne jinak, než když“)
Ov. Met.	IV, 124	atque (cum) rumpit ictibus aera	časová			cum	indikativ	ano	zřetelová	<i>Aera</i> = ak. sg. m. 3. dekl. podle řečtiny. VV je také součástí srovnávací konstrukce s <i>quam</i> („než“).
Ov. Met.	IV, 128	ne fallat amantem	účelová		redit	ne	konjunktiv	ano	účelová	Préz. hist.
Ov. Met.	IV, 130	quantaque pericula vitarit	nepřímá otázka	doplňovací	gestit narare	quantus	konjunktiv	ano	předmětná	Stažený tvar konj. perf. (bez -ve-)
Ov. Met.	IV, 131	utque visa cognoscit	srovnávací	nepravá		ut	indikativ	ano	není větný člen	Srovnávací konstrukce <i>ut... sic</i> je tu v posunutém významu „sice... ale“.
Ov. Met.	IV, 131	an haec sit	nepřímá otázka	zjišťovací	haeret	an	konjunktiv	ano	předmětná	Préz. hist.
Ov. Met.	IV, 133	dum dubitat	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 136	quod tremit	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	IV, 136	cum stringitur summum	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 137	postquam remorata cognovit	časová			postquam	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 147	postquam cognovit vestemque suam	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Souvěti uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	IV, 147–148	et (postquam) vidit ebur vacuum ense	časová			postquam	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IV, 152	quique poteras revelli a me morte sola	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	IV, 156–157	ut non invidetis	snahová		estote rogati	ut	konjunktiv	ne	předmětná	Zápor v podobě <i>ut non</i> místo <i>ne</i> – asi jde o negaci pouhého slovesa, nikoli celé věty. Figura zvaná litotes: <i>non invidetis</i> = např. <i>sinatis</i> .
Ov. Met.	IV, 156	quos certus amor, quos hora novissima iunxit	vztažná		non invidetis	qui	indikativ	ne	podmětná	VV je jako podmět součástí vazby Acl (<i>conponi</i>). Opakování vztažného zájmena <i>qui</i> místo souřadné spojky <i>et</i> (vícenásobný podmět).
Ov. Met.	IV, 158–159	quae tegis ramis corpus	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Editor neoddelil slovo <i>arbor</i> čárkami, i když jde o vokativ sg. (zde je jako femininum)
Ov. Met.	IV, 163	quod adhuc tepebat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	IV, 165	ubi permaturuit	časová	iterativní	est ater	ubi	indikativ	ano	časová	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	IV, 166	quodque rogis superest	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
	VIII, 185–186	licet obstruat	přípustková	podle SČ	patet	licet	konjunktiv	ano	přípustková	
Ov. Met.	VIII, 191	ut putes	účinková	potenciální	ponit	ut	konjunktiv	ne	způsobová	A na ní závisí vazba Acl
										To, že by na tuto VV platila také SČ, bude v tomto případě spíše jen náhoda, konjunktiv tu funguje asi opravdu absolutně
Ov. Met.	VIII, 195	ut imitetur veras aves	účinková	reálná	flectit	ut	konjunktiv	ano	způsobová	
Ov. Met.	VIII, 197	quas moverat vaga aura	vztažná		captabat	qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>plumas</i>)
	VIII, 200–201	postquam ultima manus inposita est coepto	časová			postquam	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	VIII, 203	ut curras medio limite	snahová		moneo	ut	konjunktiv	ano	předmětná	Podle různotočení existuje také varianta textu se vztažným adverbem <i>quo</i>
	VIII, 204–205	ne gravet unda pennas	snahová		moneo	ne	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	VIII, 204	si demissior ibis	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Ov. Met.	VIII, 205	si celsior (ibis)	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	Kontextová elipsa
Ov. Met.	VIII, 205	(ne) ignis adurat	snahová		moneo	ne	konjunktiv	ano	předmětná	Asyndeton a vynechaná již jednou napsaná spojka
	VIII, 213–214	quae produxit teneram prolem in aera ab alto nido	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	VIII, 217	dum captat pisces	časová			dum	indikativ	ano	časová	<i>Aera</i> = ak. sg. m. 3. dekl. podle řečtiny
Ov. Met.	VIII, 219	quique possent carpere aethera	vztažná	s příčinným odstínem	credidit esse	qui	konjunktiv	ano	příčinná	<i>Aethera</i> = ak. sg. m. 3. dekl. podle řečtiny. Zde konj. je zároveň konj. cizího mínění ve druhé závislosti.
Ov. Met.	VIII, 223	cum puer coepit gaudere	časová	cum inversum	erat	cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	VIII, 224	deseruitque (cum) ducem	časová	cum inversum	erat	cum	indikativ	ano	časová	
	VIII, 224–225	caelique cupidine tractus (cum) altius iter egit	časová	cum inversum	erat	cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	VIII, 230	quae nomen traxit ab illo	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
		quae causa (sit) gemitus truncaequae frontis	nepřímá otázka	doplňovací	rogat	qui	konjunktiv	ne	předmětná	Nevyždřeno sloveso (zřejmě <i>sit</i>)
Ov. Met.	IX, 1–2									
Ov. Met.	IX, 2–3	cum sic Calydonius coepit	časová		rogat	cum	indikativ	ano	časová	<i>Rogat</i> = prez./prez. hist., <i>coepit</i> = defektní sloveso
Ov. Met.	IX, 6	(tam), quam decorum est	srovnávací			quam	indikativ	ano	žřetelová	
		siqua Deianira nomine suo pervenit ad aures tuas	podmínková	reálná		si	indikativ	ano	podmínková	
Ov. Met.	IX, 8–9									(<i>Ali</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech
Ov. Met.	IX, 11	ut est intrata domus petiti soceri	časová			ut	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	IX, 21–22	quod luno me nec odit	obsahová ozn.		ne noceat	quod	indikativ	ano	podmětná	V HV konj. prohibitivní, ve VV figura litotes
		et (quod) omnis poena laborum iussorum abest	obsahová ozn.		ne noceat	quod	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	IX, 22									
										<i>Quo</i> = <i>a quo</i> (bezpředložkový ablativ původu) při part. perf. pas. v Acl, obdobně <i>Alcmen ā</i> při part. <i>natus</i> . VV rozvíjí substantivum <i>Iuppiter</i> . Podle různotočení existuje více variant textu s <i>quod</i> než těch s <i>quo</i> , ale příčinná interpretace se sem hodí méně.
Ov. Met.	IX, 23	quo te iactas creatum	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
										První člen často nebývá napojen žádnou částicí (může být <i>utrum</i> nebo příklonka <i>-ne</i>)
Ov. Met.	IX, 25–26	malis lovem esse fictum	nepřímá otázka	rozlučovací	elige		konjunktiv	ano	předmětná	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	IX, 26	an (malis) te ortum (esse)	nepřímá otázka	rozlučovací	elige	an	konjunktiv	ano	předmětná	Zde si sloveso <i>malis</i> musíme domyslet, protože na něm závisí vazba Acl, ale hlavně protože by jinak první a jediné sloveso <i>malis</i> nebylo ničím uvozeno k řídícímu slovesu, pokud by rozlučování bylo pouze mezi obsahem infinitivních vazeb (na což by se rozlučovací spojka <i>an</i> vypotřebovala, ale chyběla by zjišťovací částice, např. právě <i>an</i> , ve významu „zda“).
Ov. Met.	IX, 30	dummodo pugnando superem	časová		vince	dummodo	konjunktiv	ano	podmínková	Významový odstín podmínky u spojky <i>dum</i> (s konj. podle SČ)
Ov. Met.	IX, 40–41	quam fluctus oppugnant	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	IX, 47–48	cum expetitur coniunx pretium pugnae	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IX, 49	quem maneat victoria	nepřímá otázka	doplňovací	paventque nescia	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	IX, 55	siqua fides neque ficta gloria voce mihi quaeritur	podmínková	nepravá	videbar mihi	si	indikativ	ne	není větný člen	llokuční vsuvka; (<i>ali</i>) <i>quis</i> po jistých spojovacích výrazech; dativ původce děje při pasivu
Ov. Met.	IX, 64	postquam sinuavi corpus	časová			postquam	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	IX, 65	cumque movi linguam bisulcam	časová			cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IX, 68	ut vincas alios dracones	přípustková	podle SČ	eris	ut	konjunktiv	ano	přípustková	
Ov. Met.	IX, 72	quin cervix valentior esset gemino herede	účinková	reálná	nec recisum est	quin	konjunktiv	ano	průvodních okolností	Spojka <i>quin</i> po záporném řídícím slovese, zde ve významu „aby ne“/„aniž by“.
Ov. Met.	IX, 75–76	qui versus in anguem falsum moves arma aliena	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Vztažná VV v druhé závislosti, přesto může být indikativní
Ov. Met.	IX, 76	quem forma precaria celat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Dvě souřadné VV bez nějaké souřadné spojky (tzv. asyndeton)
Ov. Met.	IX, 85–86	dum fera dextera tenet rigidum cornu	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	IX, 94–95	dum flumina pacem et placidos lapsus habeant	obsahová ozn.	děj očekávaný	neque opperiuntur	dum	konjunktiv	ne	předmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102). S konj. podle SČ pro děj očekávaný.
Ov. Met.	IX, 95–96	totaequae aquae (dum) residunt	obsahová ozn.	děj očekávaný	neque opperiuntur	dum	konjunktiv	ne	předmětná	S netypickou spojkou (MIKULOVÁ 2014, s. 79; PINKSTER 2021, s. 100–102). S konj. podle SČ pro děj očekávaný.
Ov. Met.	XII, 41–42	unde inspicitur	vztažná			unde	indikativ	ano	místní	Editor dal před tuto VV středník – asi tuto větu chápe jako vztažně připojenou HV, ale myslím, že se sem spíše hodí přímé pokračování dosavadního souvětí.
Ov. Met.	XII, 41	quod est usquam	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	XII, 41	quamvis regionibus absit	přípustková	podle SČ	inspicitur	quamvis	konjunktiv	ano	přípustková	
Ov. Met.	XII, 42	penetratque (unde) vox omnis ad aures cavas	vztažná			unde	indikativ	ano	místní	Editor dal před tuto VV čárku, ale nedával bych ji, protože nejde o asyndeton a na souřadnost ukazuje příklonka <i>-que</i>
Ov. Met.	XII, 47	quod audit	vztažná			qui	indikativ	ano	předmětná	
Ov. Met.	XII, 50–51	qualia de undis pelagi esse solent	vztažná			qualis	indikativ	ano	přívlastková	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	XII, 50	siquis procul audiat	podmínková	potenciální		si	konjunktiv	ano	podmínková	(Ali)quis po jistých spojovacích výrazech
Ov. Met.	XII, 51–52	qualemve sonum extrema tonitrua reddunt	vztažná			qualis	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XII, 51–52	cum Iuppiter increpuit atras nubes	časová	cum iterativum	reddunt	cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	XII, 62–63	quid rerum geratur	nepřímá otázka	doplňovací	videt	quis	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	XIV, 101	ubi praeteriit	časová			ubi	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	XIV, 101–102	et (ubi) dextra (de parte) moenia deseruit, laeva de parte tumulum	časová			ubi	indikativ	ano	časová	Figura zvaná asyndeton
Ov. Met.	XIV, 105	ut adeat manes paternos	snahová		orat	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	XIV, 108–109	cuius dextera, pietas spectata (est)	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	Nevyjážděno sloveso <i>est</i> (podle různocnění se v některých variantách textu nachází – po elizích by se vešlo i do metra); figura zvaná asyndeton
Ov. Met.	XIV, 119	quaeque pericula novis bellis adeunda essent	nepřímá otázka	doplňovací	didicit	qui	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	XIV, 122	dumque iter horrendum carpit	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	XIV, 125–126	quae voluisti me adire, quae me evadere	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	Opakování vztažného zájmena <i>qui</i> místo toho, aby byla použita souřadná spojka <i>et</i>
Ov. Met.	XIV, 131	neu nescius erres	účelová	nepravá		neu	konjunktiv	ne	není větný člen	Ilokuční vsuvka (SČ vztažena k momentu promluvy); rozlučovací spojka <i>neu</i> místo <i>et ne</i>
Ov. Met.	XIV, 133	si mea virginitas Phoebo amanti patuisset	podmínková	ireálná	dabatur	si	konjunktiv	ano	podmínková	Smíšené podmínkové souvětí: v předvětí irealita, v závětí realita
Ov. Met.	XIV, 134	dum tamen hanc sperat	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	XIV, 134–135	dum cupit me donis praecorumpere	časová			dum	indikativ	ano	časová	Figura zvaná asyndeton
Ov. Met.	XIV, 135	quid optes	nepřímá otázka	doplňovací	elige	quis	konjunktiv	ne	předmětná	Po slovese <i>eligere</i> bychom čekali spíše vztažnou VV se vztažným zájm. <i>quod</i> a se slovesem v ind., popř. v konj. potenciálním – a podle různocnění existují varianty textu s <i>quod</i> (a to častěji než s <i>quid</i>). Srov. s Ov. Met. IX 25–26, kde se ale nepřímé otázky po slovese <i>eligere</i> hodí, protože jde o nepřímé otázky zjišťovací (ve vylučovacím poměru mezi nimi, a říkáme jim proto „rozlučovací“).
Ov. Met.	XIV, 137	quot corpora pulvis haberet	srovnávací		rogavi contingere	quot	konjunktiv	ano	měrová	Konj. cizího mínění v tzv. druhé závislosti (mimo nepřímou řeč), popř. konj. ireálný
Ov. Met.	XIV, 139	ut peterem iuvenes annos	snahová		excidit (mihi)	ut	konjunktiv	ano	podmětná	
Ov. Met.	XIV, 141	si paterer Venerem	podmínková	ireálná	dabat	si	konjunktiv	ano	podmínková	Smíšené podmínkové souvětí: v předvětí irealita, v závětí realita
Ov. Met.	XIV, 144	quae patienda est (mihi) diu	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XIV, 145	ut aequem numeros	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Ilokuční vsuvka, SČ vztažena k momentu promluvy
Ov. Met.	XIV, 147–148	cum longa dies me faciet parvam	časová			cum	indikativ	ano	časová	

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	XV, 751	quam quod pater extitit huius	obsahová ozn.		neque (est) maius	quod	indikativ	ano	žřetelová	V rámci srovnávací konstrukce
Ov. Met.	XV, 760	ne hic foret cretus	účelová		erat faciendus	ne	konjunktiv	ne	účelová	Part. <i>cretus</i> (od <i>cerno</i> nebo <i>cresco</i>) má tady jen adjektivní platnost – VV účelové vyžadují conj. pro současnost, resp. následnost s řídícím slovesem, nikoli pro předčasnost
Ov. Met.	XV, 761–762	ut aurea genitrix Aeneae vidit	časová			ut	indikativ	ano	časová	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	XV, 764	ut cuique erat obvia	časová		dicebat	ut	indikativ	ne	časová/způsobová	Ut s ind. impf. – ve významu „když“ (PINKSTER 2021, s. 262–263 a 2015, s. 610)
Ov. Met.	XV, 765–766	quanta mole mihi parentur insidiae	nepřímá otázka	doplňovací	adspice	quantus	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	XV, 766	quantaque cum fraude petatur caput	nepřímá otázka	doplňovací	adspice	quantus	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	XV, 767	quod solum mihi restat	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XV, 769	quam modo hasta Tydidae vulneret	vztažná	s účelovým odstínem	ero	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	Editor dal otazník za řídící větu, ale měl by být až ve verši 774 (místo vykřičníku); podle různocnění existují také některé varianty textu s ind. prez.
Ov. Met.	XV, 770	nunc (quam) confundant moenia	vztažná	s účelovým odstínem	ero	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	Editor dal otazník za řídící větu, ale měl by být až ve verši 774 (místo vykřičníku); podle různocnění existují také některé varianty textu s ind. prez.
Ov. Met.	XV, 771	quae videam natum (= Aenean)	vztažná	s účelovým odstínem	ero	qui	konjunktiv	ano	přívlastková/účelová	Editor dal otazník za řídící větu, ale měl by být až ve verši 774 (místo vykřičníku)
Ov. Met.	XV, 773	si vera fatemur	podmínková	nepravá		si	indikativ	ne	není větný člen	Tzv. propoziční vsuvka; básnický plurál
Ov. Met.	XV, 780–781	quamquam non possunt rumpere decreta	přípustková			quamquam	indikativ	ano	přípustková	Souvětí uvozeno vztažným zájmenem <i>qui</i> k předchozímu kontextu.
Ov. Met.	XV, 805	qua prius Paris est ereptus infesto Atridae	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XV, 806	et (qua) Aeneas fugerat enses Diomedeos	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XV, 808	licet ipsa intres (in) tecta trium sororum	přípustková	podle SČ	cernes	licet	konjunktiv	ano	přípustková	Bezpředložkový akuzativ směru
Ov. Met.	XV, 811–812	quae tuta atque aeterna nec metuunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XV, 815	ne sis ignara futuri	účelová		referam	ne	konjunktiv	ano	účelová	
Ov. Met.	XV, 816	pro quo laboras	vztažná			qui	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	XV, 817	quos terrae debuit	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>annis</i>); rozvíjí abl. abs.
Ov. Met.	XV, 818	ut accedat deus caelo	snahová		facies	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	XV, 818	templisque (ut) colatur	snahová		facies	ut	konjunktiv	ano	předmětná	
Ov. Met.	XV, 819–820	qui nominis unus heres feret onus inpositum	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Ov. Met.	XV, 820–821	caesique parentis (qui) fortissimus ultor habebit	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Ov. Met.	XV, 830–831	quodcumque habitabile sustinet tellus	vztažná			quicumque	indikativ	ano	podmětná	
Ov. Met.	XV, 838	nisi cum aequaverit annos	časová		nec tanget	cum	indikativ	ano	časová	Nisi ve významu „leda“, cum s fut. II. ve významu „až“

Dílo	Odstavec/ Verš	Základ vedlejší věty	Druh VV	Poddruh VV	Řídící predikát	Spojovací výraz	Slovesný způsob ve VV	Prototypická VV? ano/ne	Klasifikace větněčlenská jako ve výuce ČJ	Poznámky
Ov. Met.	XV, 841–842	ut semper divus Iulius prospectet	účelová		fac	ut	konjunktiv	ano	účelová	
Ov. Met.	XV, 843–844	cum alma Venus constitit media sede senatus	časová	cum inversum	fatus erat	cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	XV, 844–845	(cum) suique Caesaris (animam) membris eripuit	časová	cum inversum	fatus erat	cum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	XV, 847	dumque tulit	časová			dum	indikativ	ano	časová	
Ov. Met.	XV, 852	quamquam hic vetat	přípustková			quamquam	indikativ	ano	přípustková	
Ov. Met.	XV, 857	ut utar exemplis aequantibus	účelová	nepravá		ut	konjunktiv	ano	není větný člen	Ilokuční vsuvka
Ov. Met.	XV, 861–862	quibus ensis et ignis cesserunt	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XV, 866	quique altus Iuppiter tenes Tarpeias arces	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Ov. Met.	XV, 867	quosque alios fas est vati appellare	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Ov. Met.	XV, 867	(quosque alios) piumque (est vati appellare)	vztažná	nepravá		qui	indikativ	ano	není větný člen	
Ov. Met.	XV, 868	tarda sit illa dies	snahová	beze spojky	precor		konjunktiv	ano	předmětná	Řídící sloveso se nachází už ve verši 861
Ov. Met.	XV, 868	et serior (sit illa dies)	snahová	beze spojky	precor		konjunktiv	ano	předmětná	Řídící sloveso se nachází už ve verši 861
Ov. Met.	XV, 869–870	qua caput Augustum accedat caelo	vztažná	potenciální	tarda et senior sit	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Nebo attractio modi; podle různotočení existují varianty textu s ind. fut. <i>accedet</i>
Ov. Met.	XV, 870	faveatque (qua) precantibus	vztažná	potenciální	tarda et senior sit	qui	konjunktiv	ano	přívlastková	Nebo attractio modi
Ov. Met.	XV, 869–870	quem temperat	vztažná			qui	indikativ	ne	přívlastková	VV předchází svůj antecedent (<i>orbe</i>); rozvíjí abl. abs.
Ov. Met.	XV, 871–872	quod nec poterit abolere	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XV, 873	cum volet	časová			cum	indikativ	ano	časová	<i>Cum</i> s fut. ve významu „až“
Ov. Met.	XV, 873–874	quae nil ius habet	vztažná			qui	indikativ	ano	přívlastková	
Ov. Met.	XV, 877	quaque patet potentia Romana	vztažná			qui	indikativ	ano	místní	<i>Quaque</i> , scil. <i>parte</i> („kde“); ve větě řídící nevyjádřen antecedent (<i>et ubique, qua... / et ibi, quaque...</i>).
Ov. Met.	XV, 879	siquid veri habent praesagia vatum	podmínková	reálná	vivam	si	indikativ	ano	podmínková	<i>(Ali)quis</i> po jistých spojovacích výrazech